

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΛΘ΄ ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι
στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΤΡΙΠΟΛΗ 2014

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Άννα-Βασιλική Καραπαναγιώτου, δρ αρχαιολόγος, προϊσταμένη ΛΘ΄ ΕΠΚΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Γρηγόρης Γρηγορακάκης, αρχαιολόγος

Παναγιώτης Ιωαννίδης, αρχιτέκτων Λύσεων Εφαρμογών Πληροφορικής

Ανδρέας Τσάτσαρης, αναπληρωτής καθηγητής, ΤΕΙ Αθηνών

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Δημήτρης Αλεξάκης, διορθωτής-επιμελητής κειμένων

Ειρήνη Μαργιολά, φιλόλογος

ISBN: 978-960-386-140-9

© 2014, ΛΘ΄ ΕΠΚΑ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ – ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΒΙΒΛΙΟΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΑΕΠΕΕ

Φειδίου 18, 106 78 Αθήνα

Τηλ. κέντρο: 2130 181.300, 210 38.13.109

Fax: 2130 181.301, 210 38.24.134

Η καθ' οιονδήποτε τρόπο και μέσο αναπαραγωγή, δημοσίευση ή χρησιμοποίηση όλου ή μερών αυτού του βιβλίου απαγορεύεται χωρίς την έγγραφη άδεια των συγγραφέων, εξαιρουμένης της ονομαστικής επιστημονικής αναφοράς.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΛΘ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι
στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΑΝΝΑ-ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΓΡΗΓΟΡΑΚΑΚΗΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΣΑΤΣΑΡΗΣ

Περιεχόμενα

Άννα-Βασιλική Καραπαναγιώτου

ΕΠΑΝΕΚΘΕΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΕΓΕΑΣ. ΤΑΞΙΔΙ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	6
ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΟΥ	13
Η ΕΚΘΕΣΙΑΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ	16
Ενότητα 1Α. Η ιστορία του μουσείου	16
Ενότητα 1Β. Η Τεγέα στα μουσεία του κόσμου	16
Ενότητα 2Α. Απαρχές. Η τεγεατική γη στην Προϊστορία	17
Ενότητα 2Β. Προς μία κοινή συνείδηση. Τόποι λατρείας και Δήμοι	19
Ενότητα 2Γ. Η ταυτότητα εδραιώνεται. Αρχαιολογικά κατάλοιπα και γραπτές μαρτυρίες	19
Ενότητα 2Δ. Τεγέα. Ισχυρή πόλη-κράτος στο κέντρο της Πελοποννήσου	20
Ενότητα 2Ε. Το ιερό της Αθηνάς Αλέας, ένα φημισμένο ιερό της Πελοποννήσου	21

Γρηγόρης Γρηγορακάκης, Παναγιώτης Ιωαννίδης, Ανδρέας Τσάτσαρης

ΕΝΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΓΗ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	23
Ο ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΕΚΘΕΣΗΣ	25
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ	26
Η συμβολή της αρχαιολογίας	26
Η συμβολή της επιστήμης της γεωγραφικής πληροφορίας και της χαρτογραφίας	27
Η συμβολή της πληροφορικής	30
Η σύλληψη και ο σχεδιασμός	31
Η ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ	39
Α. Η εφαρμογή «γραμμή του χρόνου» (time-line)	41
Το πλαίσιο ανάπτυξης – Οι απαιτήσεις	41
Συλλογή, ψηφιοποίηση, κατηγοριοποίηση και επεξεργασία του υλικού	43
Ανάπτυξη σεναρίων της εφαρμογής	44
Παρουσιάσεις	44
Πληροφοριακές ενότητες	46
Το περιεχόμενο της εφαρμογής	48
Πολιτική και στρατιωτική ιστορία – Εθνικό δίκαιο και διεθνείς θεσμοί	61
Οι χαρτογραφικές απεικονίσεις	62
Μέθοδος σύνταξης των χαρτογραφικών απεικονίσεων	63

B. Η εφαρμογή «εικονική ιστορία» (virtual history)	69
Το πλαίσιο ανάπτυξης – Οι απαιτήσεις	69
Συλλογή, ψηφιοποίηση, οργάνωση, ανάπτυξη και επεξεργασία της ιστορικής και αρχαιολογικής πληροφορίας	70
Ανάπτυξη σεναρίων της εφαρμογής	74
Εννοιολογική διάκριση των αυτοτελών εργασιών της εφαρμογής	78
Αρχειακό υλικό	80
Φωτογραφικό υλικό	80
Η χαρτογραφία	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	115
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ – ΠΙΝΑΚΩΝ – ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	137

Επανεκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας. Ταξίδι εμπειριών και δημιουργικής συνεργασίας

Το ταξίδι της ΛΘ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (ΛΘ΄ ΕΠΚΑ) –περιφερειακής Υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, με έδρα την Τρίπολη και αρμοδιότητα στην Αρκαδία– στον γοπτευτικό κόσμο των μουσειακών εκθέσεων είχε ως αφετηρία το 2007. Τότε ξεκίνησε η κτηριολογική αναβάθμιση του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας. Είχε συμπληρωθεί ένας αιώνας λειτουργίας του μουσείου, ο οποίος άφησε τα σημάδια της φθοράς του χρόνου στο κέλυφος του κτηρίου. Το έργο «Οικοδομικές και Η/Μ εργασίες επισκευής και εκσυγχρονισμού Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας» εντάχθηκε στο Ε.Π. «Πολιτισμός» και χρηματοδοτήθηκε από το Γ΄ ΚΠΣ, με φορέα υλοποίησης τη Διεύθυνση Εκτέλεσης Έργων Μουσείων του ΥΠΠΟΑ. Το μουσείο έκλεισε τις πύλες του για το κοινό, τα εκθέματα απομακρύνθηκαν και ακολούθησαν οικοδομικές εργασίες, που περιλάμβαναν μεταξύ άλλων διαμόρφωση νέας κεντρικής εισόδου, βοηθητικούς χώρους, όπως φυλακείο-εκδοτήριο-πωλητήριο, control-room, καθώς και WC που προβλέπει πρόσβαση σε ΑΜΕΑ, διαδρομές επισκεπτών, ηλεκτρολογικά δίκτυα και φωτισμό, δίκτυα πυρόσβεσης, θέρμανση και κλιματισμό. Το 2010 παραδόθηκε το ανακαινισμένο κτήριο στη ΛΘ΄ ΕΠΚΑ. Αποτελεί σήμερα το μοναδικό αρχαιολογικό μουσείο της Περιφερειακής Ενότητας Αρκαδίας, το οποίο διαθέτει σύγχρονες υποδομές εξυπηρέτησης κοινού.

Η αναβάθμιση του κτηριακού κελύφους του μουσείου κατέστησε σαφή την ανάγκη για το σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός νέου προγράμματος αφήγησης της ιστορικής διαδρομής της Τεγέας μέσα στο μουσείο. Η μουσειολογική και μουσειογραφική μελέτη για τη νέα εκθεσιακή προσέγγιση εκπονήθηκε από τη ΛΘ΄ ΕΠΚΑ, υπό τον γενικό συντονισμό της υπογράφουσας. Βασικοί συντελεστές σύνταξης των μελετών ήταν οι τακτικοί υπάλληλοι της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ, Γρηγόρης Γρηγορακάκης, αρχαιολόγος, Αθηνά Κούτση, αρχιτέκτονας μηχανικός, και Νέλυ Κλαδούρη, συντηρήτρια αρχαιοτήτων. Μαζί τους συνεργάστηκαν οι αρχαιολόγοι Ευαγγελία Αργυροπούλου, Ευγενία Ζούζουλα, Γεωργία Παπαδοπούλου και Γαρυφαλιά Σμέρου, ο τεχνολόγος πολιτικός μηχανικός Βασίλης Ζέκκιος και ο σχεδιαστής Γιώργος

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

Κάππος. Δημιουργικά υποστήριξαν την προσπάθεια η αρχαιολόγος-μουσειολόγος Έλενα Γλύτση και η Ανεστέη Παρίση, αρχιτέκτονας μηχανικός, συνάδελφοι της Διεύθυνσης Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων. Τα επαινετικά σχόλια του Συμβουλίου Μουσείων του ΥΠΠΟΑ, κατά τη συζήτηση που ακολούθησε την εξέταση της μελέτης, ήταν η ηθική επιβράβευση για την επίπονη προσπάθεια. Στις 31 Δεκεμβρίου 2011 εντάχθηκε η πράξη «Επανάκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας» στον Άξονα Προτεραιότητας «Ο8 – Αειφόρος Ανάπτυξη και Ποιότητα Ζωής Πελοποννήσου» του Ε.Π. «Δυτική Ελλάδα – Πελοπόννησος – Ιόνιοι Νήσοι», και ξεκίνησε η υλοποίηση του έργου μέσω ΕΣΠΑ, με χρηματοδότηση ύψους 1.250.000 ευρώ.

Στο διάστημα των δύο χρόνων (2012-2013) που απαιτήθηκε για να υλοποιηθεί το μεγαλύτερο τμήμα του προγράμματος της επανάκθεσης, η Εφορεία ανέπτυξε παράλληλη δράση: την εκστρατεία ενημέρωσης του κοινού για το εν εξελίξει έργο. Μέσα στο κτηριακό κέλυφος του μουσείου οργανώθηκε και έλαβε χώρα το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Έλα να στήσουμε το μουσείο», το οποίο απευθυνόταν σε μαθητές δημοτικού και γυμνασίου, και είχε ως στόχο την ευαισθητοποίηση και βιωματική μύηση του

EIKONA 1
Το μουσείο όπως
είναι σήμερα
Πηγή: ΛΘ΄ ΕΠΚΑ

νεαρού ηλικιακά κοινού σε θέματα συντήρησης, προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Έναν άλλον δίαυλο επικοινωνίας με τον έξω κόσμο ανέπτυξε η ΛΘ΄ ΕΠΚΑ, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (<http://www.facebook.com/Archaeological.Museum.of.Tegea> και <https://twitter.com/TegeaMuseum>). Με ζωηρό ενδιαφέρον διαδικτυακοί φίλοι και ακόλουθοι του μουσείου παρακολουθούσαν την προετοιμασία της επανέκθεσης μέσα από την τακτική ενημέρωση των μέσων με φωτογραφίες και σχολιασμό του πολυεπίπεδου έργου. Στα μέσα της διαδρομής, τον Μάιο του 2013, στο πλαίσιο του εορτασμού της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων, πραγματοποιήθηκε ημερίδα από τη ΛΘ΄ ΕΠΚΑ, «Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας. 100 χρόνια ιστορίας, πολιτισμού και δημιουργικότητας», στο αμφιθέατρο του Ιδρύματος Στασινόπουλου στο Στάδιο Τεγέας, στην οποία παρουσιάστηκε από όλους τους συντελεστές το πρόγραμμα και ακολούθησε ξενάγηση στο εργοτάξιο του μουσείου. Από τον Μάρτιο του 2014 έχουν ξεκινήσει οι πιλοτικές ξεναγήσεις ομάδων στο Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας.

Η υλοποίηση της πράξης «Επανάκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας» περιλάμβανε τρία υποέργα, τρεις δηλαδή άξονες εργασιών.

Υπεύθυνος των υποέργων ορίστηκε ο Γρηγόρης Γρηγορακάκης, MSc αρχαιολόγος και απόφοιτος της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης, αναπληρωτής προϊστάμενος της Εφορείας, στον χήλο και στην αφοσίωση του οποίου το έργο οφείλει πολλά. Η αυτεπιστασία, η εκτέλεση δηλαδή εργασιών με ίδια μέσα, αποτελεί το πρώτο υποέργο και εστιάζεται στην τεκμηρίωση του αρχαιολογικού υλικού, στη συντήρηση και στερέωση των εκθεμάτων και στην υποστήριξη του προγράμματος. Το προσωπικό που απασχολήθηκε αποτελούνταν από τις αρχαιολόγους Ευγενία Ζούζουλα και Ελένη Μαθιουδάκη, την αρχαιολόγο-μουσειολόγο Ιωάννα Δαλαμήτρα, την αρχιτέκτονα μηχανικό Αναστασία Δάλκου, τεχνικό ασφαλείας του έργου, τις συντηρήτριες Ελένη Ηλιοπούλου και Αναστασία Καραμάνου, και τις τεχνικούς συντήρησης Ελένη Καραντούνια, Κωνσταντίνα Κιρκιλή και Νικολέτα Πλατανίτη. Το συντονισμό των εργασιών συντήρησης είχε η Νέλυ Κλαδούρη, προϊσταμένη του Τμήματος Συντήρησης της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ. Η ατμοσφαιρικότητα του εσωτερικού χώρου και η ανάδειξη των τεχνικών λεπτομερειών των γλυπτών είναι μερικές μόνο από τις ευεργετικές συνέπειες του τεχνητού φωτισμού που εγκαταστάθηκε στους εσωτερικούς χώρους, υπό την επίβλεψη του ηλεκτρολόγου μηχανικού Χαράλαμπου Συριόπουλου, ο οποίος εκπόνησε και τη σχετική μελέτη. Το έργο της στερέωσης και τοποθέτησης επί βάθρων ή ανάρτησης σε ειδικές κατασκευές των περισσότερων λίθινων εκθεμάτων ανατέθηκε στον γλύπτη Σταύρο Μαυρομιχάλη, ο οποίος ανταποκρίθηκε με απόλυτη επιτυχία στις ιδιαίτερες απαιτήσεις του εγχειρήματος. Με καλλιτεχνική ευαισθησία ο Ιωάννης Κουρούπης δημιούργησε τις ακρυλικές μικροκατασκευές από πλέξιγκλας για τη στερέωση και ανάρτηση των εκθεμάτων εντός των προθηκών.

Ο εξοπλισμός των εσωτερικών χώρων με την προμήθεια και εγκατάσταση των προθηκών, βάθρων και λοιπών μουσειακών κατασκευών για τις ανάγκες της έκθεσης συνιστά το δεύτερο υποέργο του προγράμματος, το οποίο έφερε εις πέρας με τον αρτιότερο τρόπο η εταιρεία DEVES Group A.E., με νόμιμους εκπροσώπους τους Κωνσταντίνο και Φώτη Ντεβέ.

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

Κεντρικό ρόλο στη μουσειολογική προσέγγιση της νέας έκθεσης διαδραματίζουν τα ψηφιακά μέσα του μουσείου, καθώς και οι διαδραστικές εφαρμογές που εγκαταστάθηκαν σε αυτά. Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών επιτεύχθηκε στο πλαίσιο του τρίτου υποέργου της πράξης, το οποίο τιτλοφορείται «Προμήθεια ηλεκτρονικού εξοπλισμού, ανάπτυξη και προμήθεια ηλεκτρονικών εφαρμογών, δημιουργία πληροφοριακού υλικού και εγκατάσταση αυτών στο Μουσείο Τεγέας», και υλοποιήθηκε από την εταιρεία «ΓΕΩΘΕΣΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΠΕ», με νόμιμο εκπρόσωπο τον Μιχάλη Σαλαχώρη. Οι εφαρμογές είναι κυριολεκτικά διαδραστικές. Αυτό σημαίνει ότι ο ίδιος ο επισκέπτης αποφασίζει το επίπεδο διάδρασης, την πληροφορία που θα λάβει και θα μοιραστεί με άλλους χρήστες. Ιστορία, αρχαιολογία, γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών, χαρτογραφία, γεωλογία, τεχνολογίες πληροφορικής, σε συνδυασμό με πλούσιο αρχειακό υλικό, δίνουν ένα εξαιρετικό αποτέλεσμα. Οι βασικοί συντελεστές από την πολυάνθρωπη ομάδα εργασίας που ενεπλάκη με αυτό το σύνθετο έργο κάλυψαν ευρύ φάσμα ειδικοτήτων (Διάγραμμα 1).

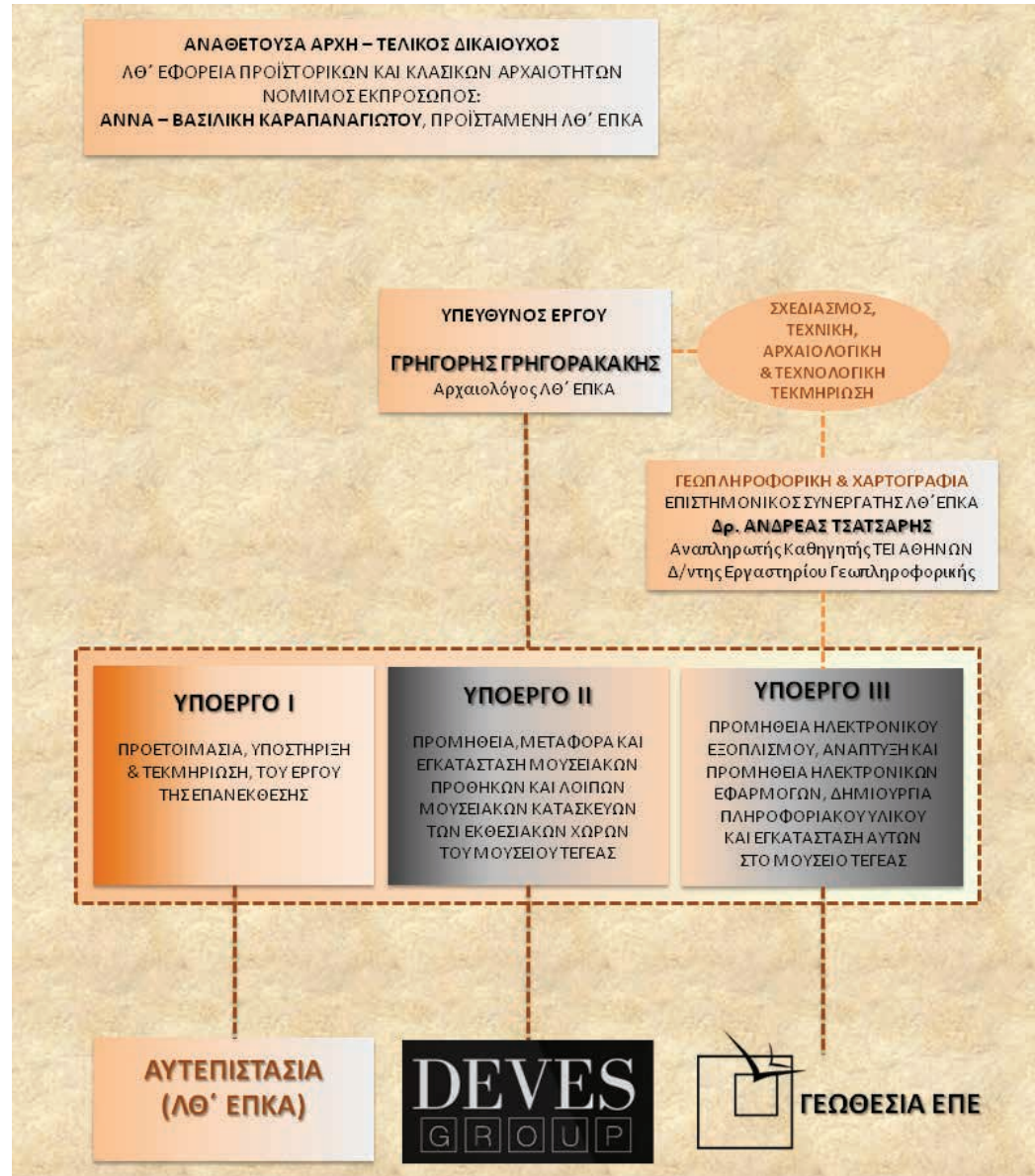
Από την πλευρά της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ ο Γρηγόρης Γρηγορακάκης συνέταξε τα τεύχη της διακήρυξης για τη διενέργεια του διεθνούς διαγωνισμού για το υποέργο και εν συνεχεία είχε την ευθύνη της συλλογής, κατάταξης και τεκμηρίωσης του αρχειακού υλικού και της αρχαιολογικής-ιστορικής πληροφορίας για την ανάπτυξη των ψηφιακών εφαρμογών. Ο δρ Ανδρέας Τσάτσαρης, αναπληρωτής καθηγητής Γεωπληροφορικής του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών Τ.Ε. και Μηχανικών Τοπογραφίας & Γεωπληροφορικής Τ.Ε. του ΤΕΙ Αθήνας, επιστημονικός συνεργάτης της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ και συντάκτης του τεχνικού τμήματος της διακήρυξης, ήταν υπεύθυνος για τον έλεγχο της τελικής σύνθεσης και της επιμέλειας των χαρτογραφικών αναπαραστάσεων και διαγραμμάτων.

Ο Παναγιώτης Σ. Ιωαννίδης, αρχιτέκτων Λύσεων Τεχνολογιών Πληροφορικής, ανέλαβε το έργο της ανάπτυξης της αρχιτεκτονικής και των εφαρμογών για τις διαδραστικές τράπεζες. Η Σταματία Καρέγλη, πολιτισμικός τεχνολόγος και επικοινωνιολόγος, ήταν υπεύθυνη του ποιοτικού ελέγχου των παραδοτέων. Η δημιουργία, διαχείριση και επεξεργασία των γεωγραφικών δεδομένων υλοποιήθηκε από τον Δημήτρη Σκουλουφιάκη, τοπογράφο μηχανικό Τ.Ε. Την επιμέλεια των σαρώσεων και την επεξεργασία των ψηφιοποιημένων δεδομένων είχε ο Μιχάλης Σκαλτσουνάκης, μηχανικός Γεωπληροφορικής Τ.Ε. Υπεύθυνος για τη δημιουργία του λογότυπου του μουσείου και τη δημιουργία, τη διαχείριση και την επεξεργασία των ταινιών κινουμένων σχεδίων ήταν ο Ηλίας Παπακωνσταντόπουλος, σύμβουλος Οπτικής Επικοινωνίας. Τέλος, η Μαριέττα Βαρνάβα, αρχιτέκτων μηχανικός ΕΜΠ, MSc in Environmental Design of Buildings, ήταν υπεύθυνη για τη δημιουργία των τρισδιάστατων αναπαραστάσεων. Αυτό το καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας παρουσιάζεται αναλυτικά στα επόμενα κεφάλαια.

Το έργο της επανέκθεσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας δεν θα είχε ολοκληρωθεί χωρίς την αποτελεσματική διαχείριση των –συντάχων χρονοβόρων και πολύπλοκων– διοικητικών και οικονομικών διαδικασιών, που απαιτεί η υλοποίηση ενός προγράμματος ΕΣΠΑ, από τις συναδέλφους Μαριγούλα Δεμερούκα, προϊσταμένη του Τμήματος Διοικητικής και Οικονομικής Υποστήριξης της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ, Ελένη Χαλκίδη, λογίστρια Τ.Ε. και υπόλογο του έργου και –μετά τη μετάθεση της τελευταίας– Ελένη

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1
Το έργο της
επανεκθέσης

Νικόλαρου, Π.Ε. οικονομολόγο. Η υποστήριξη των σχετικών διαδικασιών βασίστηκε στη δημιουργική συνεργασία τόσο με την Ειδική Υπηρεσία Τομέα Πολιτισμού του ΥΠΠΟΑ όσο και με την Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Τη δρα Λίνα Μενδώνη, γενική γραμματέα του ΥΠΠΟΑ, και τον Πέτρο Τατούλη, περιφερειάρχη Πελοποννήσου, ευχαριστώ προσωπικά για το συνεχές ενδιαφέρον με το οποίο περιέβαλλαν το πρόγραμμα.

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

Η διεπιστημονική προσέγγιση και η ενασχόληση με την προετοιμασία της επανέκθεσης απέφερε σημαντικά οφέλη στη γνώση των ίδιων των εκθεμάτων του μουσείου.

Ο έλεγχος των παλαιότερων σταχωμένων ευρετηρίων, η καταγραφή νέου υλικού, η αναζήτηση της προέλευσης των εκθεμάτων, η οργάνωση φωτογραφικού και σχεδιαστικού αρχείου και η καταχώριση όλων των στοιχείων σε ηλεκτρονική βάση δεδομένων προάγουν την έρευνα σε πολλούς τομείς, όπως στην ακριβή χρονολόγηση και στην καλύτερη κατανόηση και αναθεώρηση παλαιότερων ερμηνειών σχετικά με τον προορισμό ορισμένων εκθεμάτων. Ειδικότερα ερευνητικά κέρδη που προέκυψαν από τη μελέτη του υλικού εστιάζονται σε ζητήματα που αφορούν στη διαδρομή της Τεγεάτιδας κατά τους Προϊστορικούς χρόνους, στη συμβολή των ναών της τεγεατικής γης στη γένεση και εξέλιξη της μνημειακής αρχιτεκτονικής στην Πελοπόννησο, στην εργαστηριακή προέλευση των ποικίλων κατηγοριών αναθημάτων από τα ιερά των πρώιμων Ιστορικών και Αρχαϊκών χρόνων, στην αναγνώριση νέων αρχιτεκτονικών και γλυπτών δημιουργιών που συνδέονται με τη δραστηριότητα του Σκόπα στο ιερό της Αθηνάς Αλέας και στη σημασία της Τεγέας για την κατανόηση της πλαστικής των Αυτοκρατορικών χρόνων στην Πελοπόννησο.

Από τις σημαντικότερες συνέπειες του προγράμματος είναι η συντήρηση των εκθεμάτων του μουσείου. Η καταγραφή της κατάστασης διατήρησης του υλικού που προηγήθηκε της έναρξης των σχετικών εργασιών κατέδειξε τις αρνητικές συνέπειες του παλαιού τρόπου έκθεσης στην επιφάνεια των αρχαίων. Η απουσία σταθερών περιβαλλοντικών συνθηκών –υγρασία και έντονο φυσικό φως– εντός του παλαιού μουσείου, η ανάπτυξη βιολογικών μικροοργανισμών στα γλυπτά της αυλής του κτηρίου και οι αστοχίες σε παλαιότερες συγκολλήσεις θραυσμάτων είναι μερικά μόνο από τα προβλήματα που καταγράφηκαν. Μέσα από τη συστηματική και επίπονη διαδικασία συντήρησης των λίθινων εκθεμάτων εφαρμόστηκαν σύγχρονες μέθοδοι καταπολέμησης των βιολογικών επικαθίσεων, πραγματοποιήθηκαν επιφανειακοί καθαρισμοί και στερέωση της επιφάνειας των αρχαίων, συγκολλήθηκαν θραύσματα με κατάλληλο υλικό και αποκαταστάθηκαν αισθητικά τα εκθέματα με την πλήρωση των ρωγμών και τις σφραγίσεις των αρμών.

Σε άμεση σχέση με το προηγούμενο πρόγραμμα βρίσκεται το έργο της στερέωσης και τοποθέτησης επί βάθρων ή ανάρτησης σε ειδικές κατασκευές των λίθινων εκθεμάτων. Οι εργασίες περιλάμβαναν την απομάκρυνση οξειδωμένων σιδερένιων συνδέσμων παλαιότερων επεμβάσεων, τη συγκόλληση θραυσμάτων με κατάλληλο υλικό, τη χρήση νέων συνδέσμων από τιτάνιο και τη μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των υπάρχουσών οπών στερέωσης προς αποφυγή περαιτέρω τραυματισμού του αρχαίου, επιλεκτική συμπλήρωση των λίθινων εκθεμάτων με νέο υλικό, με γνώμονα την ασφαλή έδρασή τους επί βάθρων και ειδικών κατασκευών.

Η ενασχόληση με το πρόγραμμα επανέκθεσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας οδήγησε και στη δημιουργία υποδομής για τη μελλοντική επιστημονική διαχείριση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων της τεγεατικής γης.

Η υποδομή περιλαμβάνει:

- 1 Ανάπτυξη της Βάσης Αρχαιοχωρικών Δεδομένων με το κωδικό όνομα «ΚΑΛΛΙΣΤΩ», προϊόν ερευ-

νητικής συνεργασίας της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ (κ. Γρηγορακάκης) με το Εργαστήριο Γεωπληροφορικής του Τμήματος Τοπογραφίας του ΤΕΙ Αθήνας, με διευθυντή τον αναπληρωτή καθηγητή Ανδρέα Τσάτσαρη. Πρόκειται για ένα πολύτιμο εργαλείο για την οργάνωση και διαχείριση της αρχαιολογικής έρευνας στην Αρκαδία, το οποίο υποστηρίζεται από το Σύστημα Γεωγραφικών Πληροφοριών που έχει εγκατασταθεί στον εξυπηρετητή του μουσείου.

- 2** Τρισδιάστατη σάρωση και φωτογράφιση με συστήματα πανοραμικής αποτύπωσης (πανοραμικές 3D μετρικές φωτογραφίες) αρχαιολογικών χώρων και μνημείων της τεγεατικής γης.
- 3** Τρισδιάστατη αναπαράσταση του ναού της Αθηνάς Αλέας, η οποία βασίζεται στην αξιοποίηση των δεδομένων που έχουν προκύψει από παλαιότερες επιστημονικές έρευνες και στην πρόσφατη αποτύπωση του μνημείου με τη μέθοδο του επίγειου σαρωτή.
- 4** Δημιουργία πολυπληθών χαρτογραφικών απεικονίσεων, οι οποίες συνδυάζουν επιστημονική εγκυρότητα και υψηλό αισθητικό αποτέλεσμα.
- 5** Ανάπτυξη μίας, μοναδικής σε πλούτο, ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης επιστημονικής πληροφορίας και αρχαιολογικού υλικού σχετικά με τη διαδρομή της Τεγέας στο πέρασμα των αιώνων, τους πρωτεργάτες της αρχαιολογικής έρευνας στην τεγεατική γη και στην Αρκαδία, τη δραστηριότητα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στην περιοχή, σε παράλληλη ανάπτυξη με τα σημαντικότερα γεγονότα από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως σήμερα.

Εξαιρετικής σημασίας είναι και η υλικοτεχνική υποδομή που αποκτήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος, όπως είναι το ειδικό υλικό (παλετοφόρα, χειροκίνητοι γερανοί, εργαλεία κ.λπ.) για τα εργοτάξια, η προμήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών, εκτυπωτών και σαρωτών, καθώς και ο εμπλουτισμός της βιβλιοθήκης της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ με επιστημονικές εκδόσεις για τις ανάγκες της τεκμηρίωσης του πληροφοριακού υλικού.

Φθάνοντας στον τελικό προορισμό του ταξιδιού μας, παραδίδουμε το μουσείο στους φυσικούς οικοδεσπότες του, το φυλακτικό προσωπικό, την αρχιφύλακα Καλλιόπη Κάββουρα, την αναπληρώτρια αρχιφύλακα Ζωή Ρουμελιώτη, τους φύλακες Αναστασία Γιαννούλη, Γιώργο Πρώιμο και Γιώργο Ροζή, και τους νυκτοφύλακες Κωνσταντίνο Λυμπερόπουλο και Παναγιώτη Σκαλούμπακα.

Παραδίδουμε το Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας στους Τεγεάτες, στους Αρκάδες, στους Έλληνες και στους ξένους επισκέπτες, με την ελπίδα ότι αυτό το έργο θα αποτελέσει την αφετηρία για την αναβάθμιση και των λοιπών μουσειακών υποδομών της Αρκαδίας.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας και οι συλλογές του

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας (ΑΜΤ) βρίσκεται στην κοινότητα Αλέας και απέχει περίπου 9 χλμ. νότια από την Τρίπολη, έδρα της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Συγκρατάλεται μεταξύ των πρώτων μουσείων της Ελλάδας και χτίστηκε κατά τα έτη 1907-1908 στο Πιαλί –όπως ονομαζόταν τότε η Αλέα– Τεγέας, σε οικόπεδο που δώρισε ο μητροπολίτης Νείλος Σμυρνιωτόπουλος, που καταγόταν από το Πιαλί, στην εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία. Ο Κωνσταντίνος Ρωμαίος, μέγας αρχαιολόγος ερευνητής, καταγόμενος από την Αρκαδία, υπήρξε ο θεμελιωτής του μουσείου.

Πρόκειται για ισόγειο λιθόκτιστο κτίσμα σε σχήμα Γ, απλό στη μορφή του, με εσωτερική κάλυψη 232 τ.μ., που χωρίζεται σε τέσσερις αίθουσες και περιβάλλεται από αυλή. Βρίσκεται στο κέντρο της κοινότητας, σε μικρή απόσταση από τον επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο του ιερού της Αθηνάς Αλέας.

Το ΑΜΤ είναι το πρώτο οργανωμένο μουσείο που λειτούργησε στην Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας. Το υλικό που αποτέλεσε τον πυρήνα των αρχικών μόνιμων συλλογών του προσδιορίζεται από τον ίδιο τον ιδρυτή του μουσείου, τον Κωνσταντίνο Ρωμαίο. Πρόκειται για κινητά αρχαία που προέρχονται από ανασκαφές, περισυλλογές και παραδόσεις από την πλούσια σε αρχαιότητες τεγεατική γη. Η αρχική αυτή συλλογή, που κατεγράφη από τον Αρκάδα αρχαιολόγο, αριθμούσε 1.283 αντικείμενα διαφόρων κατηγοριών, με έμφαση στα λίθινα και τα πήλινα.

Με την πάροδο του χρόνου και δεδομένου ότι το ΑΜΤ λειτουργούσε έως τα μέσα του 1980 ως ο κύριος οργανωμένος μουσειακός χώρος της Αρκαδίας, οι συλλογές του εμπλουτίστηκαν με κινητά ευρήματα από όλο το νομό: από τη Μαντινική, την περιοχή του Ορχομενού, ακόμα και από τη μακρινή Γορτυνία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να χάσει προσωρινά το μουσείο την ταυτότητά του, η οποία ήταν άρρηκτα δεμένη με την προβολή του πολιτιστικού αποθέματος της αρχαίας Τεγέας. Τη σύγχυση για τον επισκέπτη επέτεινε και η έκθεση αρχαίων από άλλες περιοχές της Αρκαδίας, όπως η παρουσίαση του υλικού από τις ανασκαφές στον προϊστορικό οικισμό της Ασέας.

Με την έναρξη των επισκευαστικών εργασιών του ΑΜΤ κατέστη σαφές ότι η κτηριολογική αναβάθμισή του θα οδηγούσε και σε επανέκθεση των συλλογών του. Για τη σύλληψη του κεντρικού μηνύματος της νέας έκθεσης στηριχθήκαμε στο ίδιο το σκεπτικό του ιδρυτή του μουσείου, του Κωνσταντίνου Ρωμαίου: την αφήγηση, μέσα από το κατάλληλα επιλεγμένο αρχαιολογικό υλικό, της ιστορίας της πόλης της Τεγέας και της επικράτειάς της κατά την Αρχαιότητα. Οι συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί όσον

αφορά στη διαχείριση των μουσειακών υποδομών στην Αρκαδία βοηθούν προς την κατεύθυνση αυτή. Η λειτουργία του Παναρκαδικού Αρχαιολογικού Μουσείου στην Τρίπολη και του Αρχαιολογικού Μουσείου Άστρους Κυνουρίας, καθώς και ο σχεδιασμός της ίδρυσης των νέων Αρχαιολογικών Μουσείων Μεγαλόπολης για τη Μεγαλοπολίτιδα και Δημητσάνας για τη Γορτυνία επιτρέπουν την υλοποίηση του κεντρικού μηνύματος για το ΑΜΤ.

Η παλαιότερη έκθεση περιλάμβανε μερικά από τα σημαντικότερα ευρήματα από τη ζωή της αρχαίας πόλης από την Προϊστορική εποχή έως και την όψιμη Αρχαιότητα. Αναφέρεται χαρακτηριστικά το πλούσιο υλικό από την αρχιτεκτονική διακόσμηση του περίφημου ναού της Αθηνάς Αλέας. Ο υστεροκλασικός ναός, αρχιτεκτονική δημιουργία του γλύπτη Σκόπα, εντυπωσίαζε με το μεγαλείο και τις διαστάσεις του τους επισκέπτες πολλούς αιώνες μετά την ανέγερσή του, όπως τον περιηγητή Πausανία. Στη νέα πραγμάτευση του σημαντικότερου συνόλου της έκθεσης αξιοποιούνται –μετά από επιστημονική τεκμηρίωση και συντήρηση– ορισμένα από τα μικρότερα θραύσματα από τη γλυπτή διακόσμηση του ναού, τα οποία φυλάσσονταν στην αρχαιολογική αποθήκη του Μουσείου Τεγέας (αποθήκη Βαλαβάνη). Την ανθρώπινη δραστηριότητα στο ιερό κατά την Προϊστορική εποχή και τους πρώιμους Ιστορικούς χρόνους διαφωτίζουν χαρακτηριστικά ευρήματα από πρόσφατες ανασκαφές στο χώρο, τα οποία παρουσιάζονται για πρώτη φορά.

Η έρευνα που έγινε στο πλαίσιο της σύνταξης της μουσειολογικής μελέτης κατέδειξε ότι η ιστορική διαδρομή της Τεγέας κατά την Αρχαϊκή περίοδο ιχνηλατείται κυρίως μέσα από τα αναθήματα στα ακμάζοντα εκείνη την εποχή ιερά της Τεγεάτιδος. Τα ιερά αποτέλεσαν τον ισχυρό συνδετικό κρίκο των αγροτικών αυτοδιοικήτων κοινοτήτων, στις οποίες ήταν διαιρεμένη η Τεγέα. Σε αυτούς τους τόπους λατρείας αναπτύσσεται ένας δεσμός που βασίζεται στην κοινή καταγωγή και στον κοινό τόπο εγκατάστασης, και οδηγεί σταδιακά στη δημιουργία της πόλης. Η εκπροσώπηση των ιερών στην παλαιότερη έκθεση ήταν φτωχική. Στο νέο πρόγραμμα αφιερώνονται περισσότερες προθήκες στην παρουσίαση αυτού του υλικού. Αναφέρεται ενδεικτικά το πλουσιότατο κοροπλαστικό υλικό από το λόφο του Αγίου Σώστη, όπου εντοπίζεται το εξωαστικό ιερό των καρποφόρων Δήμητρας και Κόρης (Περσεφόνης) (Pausanias 8.53.7). Καλύπτει ευρύ χρονολογικό ορίζοντα, που εκτείνεται με βεβαιότητα από την Αρχαϊκή περίοδο, οπότε εμφανίζονται γενικοί και ευρύτατα διαδεδομένοι τύποι ειδωλίων, και διαπιστώνεται μάλιστα επίδραση από άλλα γειτονικά κοροπλαστικά κέντρα στην Πελοπόννησο –όπως της Λακωνίας, και ιδίως της Κορίνθου και του Άργους– και την Αττική. Από τον 5ο αιώνα π.Χ., ωστόσο, έως την Ελληνιστική εποχή εμφανίζονται εικονογραφικοί τύποι ειδωλίων που δείχνουν μεγαλύτερη σχέση με την εξασκούμενη στο ιερό λατρεία, όπως οι υδριαφόροι γυναίκες, ή αυτές που μεταφέρουν χοιρίδια, συχνά εδώ συνδυάζοντας τα δύο σύμβολα, και είναι συνήθη αναθήματα γυναικών σε Θεσμοφόρια και ιερά γυναικείων γονιμικών θεοτήτων.

Μία ομάδα από λίθινα αρχιτεκτονικά μέλη –δωρικά κιονόκρανα και επίκρανα παραστάδων–, που χρονολογούνται στους Υστεροαρχαϊκούς χρόνους, παρέμεναν μέχρι πρόσφατα στις αποθήκες του ΑΜΤ. Παρά το γεγονός ότι έχουν αποτελέσει αντικείμενο παλαιότερων και νεότερων επιστημονικών δημοσιεύσεων, στις οποίες έχει τονιστεί η σημασία τους για την εξέλιξη της ελληνικής μνημειακής

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

αρχιτεκτονικής, αυτά τα αρχαία δεν έχουν ποτέ εκτεθεί. Η παρουσίασή τους υπομνηματίζει με τον καλύτερο τρόπο τη γένεση του οργανωμένου αστικού χώρου της πόλης της Τεγέας.

Η επανέκθεση βασίστηκε στις ακόλουθες μουσειολογικές αρχές:

- Ύπαρξη κεντρικής ιδέας που διαπνέει το σύνολο και βοηθά τους επισκέπτες να αφομοιώνουν τα επιμέρους μηνύματα της έκθεσης.
- Οργάνωση ευκρινούς και σωστά δομημένης αφηγηματικής πορείας.
- Διασφάλιση της φυσικής και διανοητικής πρόσβασης όλων των επισκεπτών.
- Δημιουργία ενός άρτιου αισθητικά περιβάλλοντος που θα συλλειτουργεί με τα εκθέματα.
- Εναλλαγή στο ρυθμό της επίσκεψης, προκειμένου να αποφεύγεται η «μουσειακή κόπωση».
- Υποστήριξη της έκθεσης από ποικίλα ερμηνευτικά μέσα.

Η εκθεσιακή αφήγηση

Η επανέκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας αναπτύσσεται γύρω από δύο θεματικούς άξονες. Ο πρώτος τιτλοφορείται «Μνήμες μουσείου» και ο δεύτερος «Τεγέα. Η γένεση, συγκρότηση και εξέλιξη μιας ελληνικής πόλης-κράτους». Η κεντρική ιδέα, το νήμα δηλαδή που ξετυλίγεται σε όλη την έκθεση και τη διέπει, συνοψίζεται στον τίτλο «Η Τεγέα από το μύθο στην ιστορία. Η γένεση και εξέλιξη μιας αρκαδικής πόλης και της επικράτειάς της».

Ο προθάλαμος λειτουργεί ως χώρος υποδοχής του μουσείου και ταυτόχρονα φιλοξενεί τον πρώτο θεματικό άξονα της έκθεσης «Μνήμες μουσείου». Ο άξονας χωροθετείται σε μια σύνθετη κεντρική κατασκευή που εξυπηρετεί τις εκθεσιακές και ερμηνευτικές ανάγκες των δύο ενότητων του άξονα.

Ενότητα 1Α

Η ιστορία του μουσείου

Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζεται η ιστορία του μουσείου, ενός από τα παλαιότερα περιφερειακά αρχαιολογικά μουσεία της νεότερης Ελλάδας, με αξιοσημείωτη επισκεψιμότητα κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του. Η σύγχρονη ιστορία του μουσείου σηματοδεύτηκε από ένα σημαντικό περιστατικό αρχαιοκαπηλείας, την κλοπή του 1992, ενέργεια που του αποστέρησε σημαντικό αριθμό εμβληματικών εκθεμάτων. Το γεγονός αυτό προβάλλεται προκειμένου να αποτελέσει μέσον για την ενίσχυση του αισθήματος της τοπικής κοινωνίας αναφορικά με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της. Το εκθετικό υλικό της ενότητας περιλαμβάνει πρωτότυπο χαρτώο αρχειακό υλικό που συνδέεται με τη μέριμνα για τις αρχαιότητες στα τέλη του 19ου αιώνα και τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του μουσείου. Ειδικότερα πρόκειται α) για τον πρώτο κατάλογο καταγραφής των μουσείων της Πελοποννήσου, που περιλαμβάνει τους καταλόγους των μουσείων Άργους, Σπάρτης και Αλέας, οι οποίοι συντάχθηκαν την περίοδο 1870-1880, και βρίσκεται στην κατοχή του μουσείου, β) τον πρώτο κατάλογο καταγραφής του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας, με το ιδιόχειρο εισαγωγικό σημείωμα του Κωνσταντίνου Ρωμαίου, και γ) το πρώτο βιβλίο επισκεπτών του. Ως ερμηνευτικό μέσο για την ενότητα αυτή χρησιμοποιείται ψηφιακή διαδραστική οθόνη, όπου έχει, μεταξύ άλλων, ψηφιοποιηθεί το εκθετικό υλικό της ενότητας, προκειμένου ο επισκέπτης να μπορεί να το «ξεφυλλίζει».

Ενότητα 1Β

Η Τεγέα στα μουσεία του κόσμου

Η δεύτερη ενότητα τιτλοφορείται «Η Τεγέα στα μουσεία του κόσμου» και φιλοξενείται, όπως και η προηγούμενη, στη σύνθετη κεντρική κατασκευή του προθαλάμου. Πρόκειται για μικρή αλλά σημαντι-

κή ενότητα, η οποία επιστρατεύει συμβατικά (κείμενο, φωτογραφίες) και ψηφιακά ερμηνευτικά μέσα (βιντεοπροβολή) για να καταστήσει άμεσα αντιληπτή στον επισκέπτη την ακτινοβολία της Τεγέας και της ιστορίας της. Παράλληλα, παρέχει εμμέσως ερεθίσματα έτσι ώστε το κοινό να προβληματιστεί και να ευαισθητοποιηθεί για ζητήματα που αφορούν στην ύπαρξη πολιτιστικού αποθέματος της χώρας μας στο εξωτερικό. Βιντεοπροβολή με θέμα «Η Τεγέα στα μουσεία του κόσμου» προβάλλεται από οθόνη της κεντρικής κατασκευής και δίνει πληροφορίες για τα προερχόμενα από την Τεγέα ευρήματα που εκτίθενται σε μεγάλα μουσεία της Ελλάδας (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο) αλλά και του εξωτερικού (Λούβρο, Βρετανικό Μουσείο). Γραφιστική σύνθεση που χωροθετείται στον τοίχο απέναντι από την οθόνη προβολής συνιστά το εποπτικό υλικό που συμπληρώνει την ενότητα. Παρουσιάζει τα δύο πλέον εμβληματικά γλυπτά από την περιοχή της Τεγέας, την κλεμμένη κεφαλή του Τήλεφου, του περίφημου μυθικού ήρωα της πόλης, από τη γλυπτή διακόσμηση των αετωμάτων του ναού της Αθηνάς Αλέας, και τη μαρμαρίνη κεφαλή που έχει αποδοθεί στην Υγεία, εύρημα και αυτό από το ιερό της Αλέας, το οποίο αποτελεί ένα από τα διασημότερα εκθέματα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.

Ο δεύτερος θεματικός άξονας «Τεγέα. Η γένεση, συγκρότηση και εξέλιξη μιας ελληνικής πόλης-κράτους» περιλαμβάνει το σύνολο σχεδόν των εκθεμάτων και αναπτύσσεται στις τρεις κύριες αίθουσες του μουσείου και σε τμήμα του προθαλάμου. Με εύληπτο και παραστατικό τρόπο ξετυλίγεται η διαδρομή της Τεγέας μέσα στο χρόνο, από την Προϊστορική εποχή έως και την ύστερη Αρχαιότητα. Η πορεία αυτή οργανώνεται χρονολογικά και ξεκινάει από τη Νεολιθική εποχή (6000-3000 π.Χ.) και την εποχή του Χαλκού (3000-1100 π.Χ.), διατρέχει τους πρώιμους Ιστορικούς χρόνους και την Αρχαϊκή εποχή (1100-500 π.Χ.), κορυφώνεται στην Κλασική και Ελληνιστική περίοδο (480-31 π.Χ.), που χαρακτηρίζονται από την εδραίωση του άστεως και το απόγειο της ακμής του ιερού της Αθηνάς Αλέας, και ολοκληρώνεται στους ρωμαϊκούς Αυτοκρατορικούς χρόνους (31 π.Χ.-330 μ.Χ.), περίοδο κατά την οποία η Τεγέα γνώρισε ευημερία και οικονομική ανάπτυξη.

Η κειμενική πληροφορία που αφορά στην κυρίως αρχαιολογική έκθεση είναι δίγλωσση (ελληνικά-αγγλικά). Για τη διασφάλιση της κατανόησης της έκθεσης και από άτομα με προβλήματα όρασης, στις εισαγωγικές πινακίδες των υποενοτήτων το κείμενο αποδίδεται και σε γραφή Braille.

Η εκθεσιακή αφήγηση του θεματικού άξονα 2 αναπτύσσεται στις παρακάτω ενότητες:

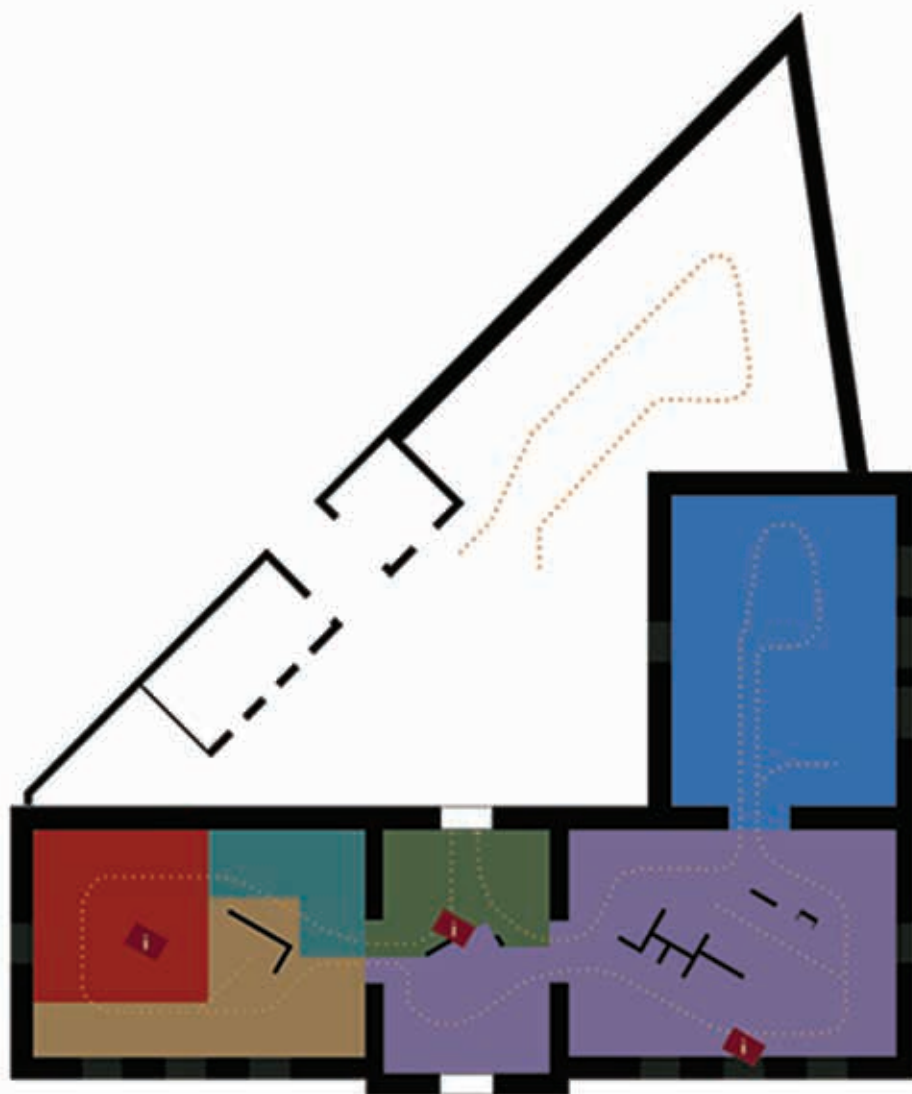
Ενότητα 2Α

Απαρχές. Η τεγεατική γη στην Προϊστορία

Στην ενότητα αυτή –η οποία ξεκινάει με την είσοδο του επισκέπτη στην αίθουσα 2– αναζητούνται τα παλαιότερα ίχνη της ανθρώπινης δραστηριότητας και κατοίκησης στην τεγεατική γη. Η υποενοότητα «Οικιστικά δίκτυα και επικοινωνία στην ανατολική Πελοπόννησο της Νεολιθικής εποχής» είναι αφιερωμένη στον οικισμό των Αγιωργίτικων, τυπικό δείγμα πρώιμης αστικοποίησης με πιστοποιημένες επαφές και επικοινωνία με τα κέντρα της ανατολικής Πελοποννήσου. Ο οικισμός εκπροσωπείται στην έκθεση και με δείγματα κεραμικής της μέσης Νεολιθικής περιόδου, φιάλες που ακολουθούν τη χαρακτηριστική για την εποχή τεχνική των πρωτοβερνικωτών αγγείων (Urftimis). Εξαιρετικά μεγάλης σημασίας είναι το

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

- Η ιστορία του μουσείου
- Οι απαρχές
- Προς μια κοινή συνείδηση
- Η ταυτότητα εδραιώνεται
- Τεγέα πόλη-κράτος
- Το ιερό της Αθηνάς Αλέας
- Διαδραστική τράπεζα

**Αρχαιολογικό
Μουσείο Τεγέας.
Κάτοψη του μουσείου**
Πηγή: ΛΘ' ΕΠΚΑ

τμήμα χειροποίητου ειδωλίου που αποτελεί ένα από τα ελάχιστα σωζόμενα δείγματα ειδωλοπλαστικής της ευρύτερης περιοχής. Στη δεύτερη υποενοότητα «Παλιές και νέες έρευνες. Στα ίχνη της εποχής του Χαλκού» επιχειρείται η ανίχνευση της ιδιαίτερης πολιτιστικής φυσιογνωμίας της Τεγεατικής κατά την 3η, 2η και 1η χιλιετία προ Χριστού. Πρόκειται για δύσκολο εγχείρημα, δεδομένου ότι οι σχετικές αρχαιολογικές μαρτυρίες είναι λίγες. Η πρόσφατη ανασκαφική δραστηριότητα της ΛΘ' ΕΠΚΑ στο λόφο του Αγίου Κωνσταντίνου Σταδίου έφερε στο φως προϊστορικό οικισμό με συνεχή κατοίκηση από την Πρωτοελλαδική περίοδο έως και τους ύστερους Μυκηναϊκούς χρόνους. Μεταξύ των χαρακτηριστικότερων εκθεμάτων συγκαταλέγεται ακέραιη πρωτοελλαδική φιάλη.

Ενότητα 2Β

Προς μια κοινή συνείδηση. Τόποι λατρείας και Δήμοι

Ένα από τα κύρια ζητήματα που θίγει το νέο εκθεσιακό πρόγραμμα είναι η διαμόρφωση και η εξέλιξη της πόλης-κράτους, βασικής μορφής κοινωνικής οργάνωσης στον ελληνικό χώρο κατά την Κλασική περίοδο. Η μύηση του επισκέπτη στις ιστορικές συνθήκες που οδήγησαν στη δημιουργία μιας αρχαίας ελληνικής πόλης και της επικράτειάς της πραγματοποιείται μέσα από το αρχαιολογικό υλικό που εκτίθεται στις επόμενες δύο ενότητες, με τις οποίες ολοκληρώνεται η αφήγηση στην αίθουσα 2.

Μετά την πτώση των μυκηναϊκών κέντρων, στο εσωτερικό της Ελλάδας ο πληθυσμός είναι διασπαρμένος σε μικρές κοινότητες με τοπικούς αρχηγούς και αριστοκρατικά γένη, που βασίζουν την ισχύ τους στην κατοχή μεγάλων κοπαδιών και στην καλλιέργεια της γης. Μέσα σε αυτές τις αγροτικές αυτοδιοικητές κοινότητες αναπτύσσεται σταδιακά ένας δεσμός που βασίζεται στην κοινή καταγωγή και στον κοινό τόπο εγκατάστασης. Ο κυριότερος, όμως, συνδετικός κρίκος της κοινοτικής συμβίωσης είναι η λατρεία μίας θεότητας. Η λατρεία αυτή, αρχικά υπαίθρια, εγκατεστημένη στην εδαφική περιοχή των όμορων κοινοτήτων, αποτελεί τον κύριο συνεκτικό δεσμό για τις μικρές κοινότητες. Οι άτυπες λατρευτικές εκδηλώσεις στους ιερούς αυτούς τόπους οργανώνονται σταδιακά, εμφανίζονται οι πρώτοι μνημειακοί ναοί, φαινόμενο που υπογραμμίζει τη βούληση για οργάνωση του ευρύτερου κοινού τόπου εγκατάστασης των όμορων κοινοτήτων. Οι εξελίξεις αυτές προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός κέντρου λήψης αποφάσεων σχετικά με την εξεύρεση και χρηστή διαχείριση των πόρων αλλά και την αρχιτεκτονική διαμόρφωση των ιερών. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες αρχίζει και διαμορφώνεται η νέα βαθμίδα αστικού κέντρου: η πόλις. Στην Τεγεάτιδα, οι μικρές κοινότητες που με την πάροδο του χρόνου θα συγκροτήσουν την ισχυρή πόλη-κράτος της Τεγέας ονομάζονται Δήμοι, όπως μας διαφωτίζει το κείμενο του Πausανία. Στην κατανόηση αυτού του φαινομένου συμβάλλουν –πέρα από το εποπτικό και χαρτογραφικό υλικό– τα αφιερώματα σε ιερά της Τεγεατικής που χρονολογούνται από τους Γεωμετρικούς έως τους ύστερους Αρχαϊκούς χρόνους. Στην εκθεσιακή αφήγηση παρουσιάζονται αγγεία, πήλινα και χάλκινα ειδώλια και άλλα αναθήματα που προέρχονται από το ιερό της Δήμητρας στον Δήμο Οιατών (πλησίον της σημερινής Αρβανιτοκερασιάς), από το ιερό της Αρτέμιδος στα όρια των Δήμων Γαρεατών και Φυλακέων (κοντά στο σημερινό Μαυρίκι) και από το ιερό της Δήμητρας και Κόρης στον Δήμο Αφειδάντων (κοντά στον σημερινό Άγιο Σώστη)

Ενότητα 2Γ

Η ταυτότητα εδραιώνεται. Αρχαιολογικά κατάλοιπα και γραπτές μαρτυρίες

Η επιλογή συγκεκριμένων γραπτών μαρτυριών και αρχαιολογικών καταλοίπων στην ενότητα τεκμηριώνει ότι η ίδρυση της Τεγέας ως οργανωμένου αστικού πυρήνα μιας ευρύτερης επικράτειας έχει συντελεστεί αρκετά πιο πριν από το τέλος των Περσικών πολέμων –όπως παραδοσιακά υποστηρίζεται από μερίδα των ιστορικών–, το πιθανότερο δε είναι ότι η ίδρυσή της πρέπει πλέον να χρονολογηθεί στους ύστερους Αρχαϊκούς χρόνους. Τον ύστερο 7ο αιώνα π.Χ. ανεγείρεται στο ιερό της Αθηνάς Αλέας ο πρώτος

μνημειακός ναός προς τιμήν της προστάτιδας του ιερού, αρχιτεκτονική δημιουργία σημαντική για την εποχή της, που έμεινε στη μνήμη πολλών γενεών μετά τη μαρτυρημένη καταστροφή της από πυρκαγιά το 395-94 π.Χ. ως «μεγάλος και αξιοθέατος ναός» (Παυσανίας 8.45.4). Από την περιοχή του σταδίου, που βρισκόταν πλησίον του ιερού, προέρχεται η ενεπίγραφη στήλη (αρ. ευρετ. 1310) με την αφιέρωση ενός νικητή αθλητικών αγώνων στην προστάτιδα του ιερού, την Αλέα. Σε αρκαδική διάλεκτο και γραμμένη βουστροφονία η επιγραφή χρονολογείται στα 525-500 π.Χ. Την ύπαρξη, τέλος, οργανωμένου αστικού χώρου υποδεικνύουν τα υστεροαρχαϊκά λίθινα κιονόκρανα και επίκρανα παραστάδων, που προέρχονται από μη εντοπισμένα έως σήμερα μνημειακά κτήρια δημόσιου χαρακτήρα.

Στην αίθουσα έχει εγκατασταθεί πολυμεσική εφαρμογή με τη μορφή ψηφιακής διαδραστικής τράπεζας, η οποία δίνει συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με τη μυθολογία της Τεγέας, το εδαφικό και γεωλογικό υπόβαθρο, τους Δήμους της Τεγέας κλπ.

Ενότητα 2Δ **Τεγέα. Ισχυρή πόλη-κράτος στο κέντρο της Πελοποννήσου**

Στην αφήγηση της ιστορικής διαδρομής της Τεγέας από την Κλασική εποχή έως την ύστερη Αρχαιότητα αφιερώνεται τμήμα του προθαλάμου και η αίθουσα 3. Αρχαιολογικό υλικό, εποπτικά μέσα, γραφιστικές συνθέσεις, χαρτογραφικές απεικονίσεις και πολυμεσικές εφαρμογές αξιοποιούνται έτσι ώστε να αναδειχθεί η σημασία της αρχαίας Τεγέας στην Αρκαδία και στην Πελοπόννησο.

Η ενότητα 2Δ διακρίνεται σε έξι υποενότητες:

2Δ1. Οι αρκαδικοί ερμαί

Ο καθαρά αρκαδικός χαρακτήρας ενός συνόλου μνημείων, που είναι γνωστά στην έρευνα ως αρκαδικοί ερμαί, ήταν καθοριστικός παράγοντας για την επιλογή της παρουσιάσής τους στην εισαγωγή της ενότητας. Το σύνολο εκτίθεται στην «πλάτη» της κεντρικής κατασκευής στην αίθουσα 2. Πρόκειται για ερμαϊκές στήλες που απολήγουν άνω σε πυραμίδα, αντί για κεφαλή, και προέρχονται κυρίως από την Τεγέα και την επικράτειά της. Οι πρωιμότερες από αυτές χρονολογούνται στον 5ο αιώνα π.Χ. και οι νεότερες στους ρωμαϊκούς Αυτοκρατορικούς χρόνους. Από τις σωζόμενες επιγραφές προκύπτει ότι αυτές οι ανεικονικές δημιουργίες συνδέονται με τις οικιακές λατρείες των φτωχότερων τάξεων, χωρίς όμως να αποκλείεται και ο δημόσιος χαρακτήρας τους.

Οι υπόλοιπες υποενότητες αναπτύσσονται στην αίθουσα 3. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στο κεντρικό τμήμα της αίθουσας, στο οποίο περίοπτη θέση κατέχει σύνθετη κατασκευή, μία αρχιτεκτονικά ευφυής λύση για τη νοηματική σύνδεση των περισσότερων υποενότητων.

2Δ2. Η ταυτότητα της πόλης

Παρουσιάζονται σε προθήκη νομισματικές κοπές της Τεγέας, καθώς και νομίσματα από άλλες περιοχές που βρέθηκαν στην πόλη. Επιπλέον, εκτίθενται ενσφράγιστες κεραμίδες από τα σπουδαία τεγεατικά ιερά και τα άλλα δημόσια κτήρια.

2Δ3. Από τον κόσμο του εμπορίου και των συναλλαγών

Η υποενοότητα σκιαγραφεί πτυχές της οικονομικής και εμπορικής δραστηριότητας της Τεγέας. Αντιπροσωπευτικά εκθέματα είναι το λίθινο σήκωμα για τη μέτρηση υγρών και στερεών αγαθών, η μήτρα για τη χύτευση λοφίου περικεφαλαίας και το θραύσμα αγορανομικού διατάγματος του Διοκκλητιανού με τις μέγιστες τιμές.

2Δ4. Όψεις δημόσιου βίου

Πρόκειται για υποενοότητα αφιερωμένη σε δραστηριότητες που αφορούν στη δημόσια ζωή της αρχαίας Τεγέας. Μεταξύ των εκθεμάτων συγκαταλέγονται οι μαρμάρινοι θρόνοι από το μερικώς ανασκαμμένο αρχαίο θέατρο στη θέση Παλαιά Επισκοπή, γυναικεία αγάλματα και δύο εντυπωσιακές πλάκες –πιθανόν από επένδυση βάσεων μνημείων– που φέρουν ανάγλυφες παραστάσεις λεόντων.

2Δ5. Λατρείες και αθλητικοί αγώνες

Μέσα από ένα προσεκτικά επιλεγμένο αρχαιολογικό υλικό, ο επισκέπτης ενημερώνεται σχετικά με δύο σημαντικές πτυχές της καθημερινής ζωής στην αρχαία Τεγέα: τις λατρείες και τους αθλητικούς αγώνες. Εκτός από τα ποικίλα αναθήματα από τα αστικά, περιαστικά και συνοριακά ιερά της Τεγεάτιδας, στην έκθεση προβάλλεται η δημοφιλής τεγεατική λατρεία για τον Ασκληπιό και την Υγεία, καθώς και η στενή σύνδεση των αθλητικών αγώνων στην περιοχή με τον Ηρακλή.

2Δ6. Η ζωή μέσα από το θάνατο

Στην υποενοότητα αυτή σχολιάζονται τα ταφικά έθιμα των Τεγεατών, μέσω των οποίων ανιχνεύονται και πτυχές της καθημερινής ζωής τους. Μεταξύ των εκθεμάτων περιλαμβάνονται κυρίως κτερίσματα από δύο εντοπισμένες νεκροπόλεις της αρχαίας Τεγέας (Άγιος Σώστης και Νέα Επισκοπή). Ξεχωρίζουν επιτύμβιες στήλες με ανάγλυφες παραστάσεις πολεμιστών ή σκηνών αποχαιρετισμού, ενεπίγραφες στήλες, τα λεγόμενα «τεγεατικά νεκρόδειπνα», και τμήμα ρωμαϊκής σαρκοφάγου με ανάγλυφη παράσταση της διαπόμπευσης του πτώματος του Έκτορα από τον Αχιλλέα μπροστά από τα τείχη της Τροίας.

Σε τοίχο της αίθουσας 3 έχει εγκατασταθεί διαδραστική ψηφιακή οθόνη, σε αναλογία με τη διαδραστική ψηφιακή τράπεζα της αίθουσας 1 (ενοότητες 2Α-2Γ).

Ενότητα 2Ε

Το ιερό της Αθηνάς Αλέας, ένα φημισμένο ιερό της Πελοποννήσου

Η τελευταία και κορυφαία ενότητα της εκθεσιακής αφήγησης αναπτύσσεται σε όλη την αίθουσα 4 και είναι αφιερωμένη στο ιερό της Αθηνάς Αλέας. Διακρίνεται σε δύο υποενοότητες:

2Ε1. Κτήρια και αναθήματα. Λατρεία και πηλούτος

Η υποενοότητα παρουσιάζει το σύνολο των κτισμάτων του ιερού από την ίδρυσή του και δίνει στοιχεία για τη λατρεία της Αθηνάς Αλέας. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στον μεγαλοπρεπή βωμό της θεάς, η αρχιτεκτονική μορφή του οποίου βασίστηκε πιθανότατα και αυτή σε σχέδια του Σκόπα. Το μνημείο σώζεται θαμμένο κάτω από τον σύγχρονο επαρχιακό δρόμο μπροστά από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου Αλέας. Με πλάτος 11 μέτρα και μήκος που ξεπερνούσε τα 23 μέτρα, ο βωμός της Αλέας ήταν ένα εντυπωσιακό οικοδόμημα, διακοσμημένο με 20 τουλάχιστον μορφές, όπως προκύπτει από την αναφορά του Πausανία (8.47.3) στο εικονογραφικό του πρόγραμμα. Το θέμα σχετίζεται με την τοπική εκδοχή του μύθου για τη γέννηση του Δία στην αρκαδική γη.

2Ε2. Ο ναός του Σκόπα

Επιστρατεύοντας αρχαιολογικό υλικό και εποπτικά μέσα, επιχειρείται η παρουσίαση του φημισμένου ναού της Αθηνάς Αλέας, που ανοικοδομήθηκε μεταξύ του 345-335 π.Χ. σε σχέδια του Σκόπα, του φημισμένου γλύπτη της εποχής. Στο εκθετικό υλικό αυτής της υποενοότητας περιλαμβάνονται τμήματα του αρχιτεκτονικού διακόσμου και ο διατηρούμενος γλυπτός διάκοσμος από τα αετώματα, τα ακρωτήρια και τις μετόπες πάνω από τον πρόναο και τον οπισθόδομο. Το εικονογραφικό πρόγραμμα αντλεί το θεματολόγιό του από τους τοπικούς ήρωες και τα κατορθώματά τους, τονίζει τις γενεαλογικές απαρχές της τοπικής κοινότητας από τον κατεξοχήν Έλληνα ήρωα, τον Ηρακλή, υπομνηματίζει τη συμβολή των Τεγεατών σε εποικιστικές δραστηριότητες των Ελλήνων σε ξένους τόπους και, εν τέλει, τοποθετεί το ιερό και την Τεγέα σε εξέχουσα θέση στην Πελοπόννησο. Τα θραύσματα που έχουν σωθεί από τον γλυπτό διάκοσμο του κτηρίου θεωρούνται δηλωτικά της ιδιαίτερης καλλιτεχνικής φυσιογνωμίας του γλύπτη Σκόπα. Στις ανδρικές κεφαλές, με το τετράγωνο περίγραμμα του προσώπου, κυριαρχεί ένα γεμάτο συναίσθημα βλέμμα, το οποίο ξεπηδά μέσα από τις βαθιές κοιλότητες των ματιών και κάτω από το έντονα προεξέχον μέτωπο. Στους κορμούς των ακρωτηρίων επιχειρείται ένα δυναμικό άνοιγμα της μορφής στο χώρο. Αυτά τα στοιχεία συνοψίζουν το στίλ του γλύπτη, που χαρακτηρίζεται από το έντονο πάθος.

Εκτός από την κειμενική πληροφορία, ως κύριο ερμηνευτικό μέσο της υποενοότητας χρησιμοποιείται η βιντεοπροβολή με εναλλαγή εικόνων, στην οποία δίνεται έμφαση στον εμπνευστή του οικοδομικού προγράμματος του ιερού και δημιουργό του περίφημου ναού και γλύπτη του διακόσμου του, Σκόπα.

Άννα-Βασιλική Καραπαναγιώτου

δρ αρχαιολόγος

προϊσταμένη της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ

αν. προϊσταμένη της ΛΗ΄ ΕΠΚΑ

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

Στην επανέκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας παρουσιάζεται για πρώτη ίσως φορά στον επισκέπτη όχι καθαυτό το γεγονός, αλλά η πορεία των πραγμάτων, οι αιτιώδεις σχέσεις που οδήγησαν στην παγίωση εκείνου του θεσμού που αποτελεί το σήμα κατατεθέν του ελληνικού τρόπου κοινωνικής οργάνωσης, της πόλης. Στο πλαίσιο αυτό επιχειρείται η παρακίνηση του επισκέπτη να εμβαθύνει σε αυτό το σύνθετο φαινόμενο μέσω της παρουσίας των μύθων, της γλώσσας, της πολιτικής και στρατιωτικής ιστορίας, της τέχνης, της οικονομικής δραστηριότητας. Ταυτόχρονα δε, πέραν της αρχαιολογικής τεκμηρίωσης των παραπάνω, εισάγεται και η ανάλυση της χωρικής τους διάστασης μέσω της επιστήμης της χαρτογραφίας, ώστε να επιτευχθεί η τεκμηριωμένη διασύνδεσή τους με τον γεωγραφικό χώρο της ευρύτερης περιοχής, με σκοπό την κατανόηση του «ιστορικού τόπου» των συμβάντων και την ταυτόχρονη προβολή τους στον τόπο της σημερινής εποχής. Είναι χαρακτηριστικό ότι η γένεση της πόλης συνδέεται με την έννοια «χώρος», είτε αυτός προσδιορίζεται ως «λατρευτικός», είτε αστικός, αγροτικός ή επικράτεια. Ο χρόνος (πότε;), οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες (ποιος;), τα φαινόμενα (πόσο;) και οι διεργασίες (γιατί;) συνδέονται άρρηκτα με τον τόπο (πού;), διαμορφώνοντας κατά τον τρόπο αυτό ένα πλαίσιο που διευκολύνει τη γνωριμία του επισκέπτη με το ιστορικό παρελθόν, κατά τρόπο εύληπτο και κατανοητό.

Μέσω της γεωγραφικής τεκμηρίωσης του αρχαιολογικού υλικού και του ιστορικού-κοινωνικού πλαισίου, εντός του οποίου δημιουργήθηκε, παρουσιάζεται με επιστημονική ακρίβεια στον επισκέπτη, όχι μόνο η θέση που αυτό βρισκόταν ή ανακαλύφθηκε, αλλά επιπλέον μετουσιώνεται σε (χαρτογραφική) εικόνα ό,τι καταγεγραμμένα το περιβάλλει ή το συνοδεύει, ως ανθρωπογενής διαδικασία ή φαινόμενο. Στην υπηρεσία, δηλαδή, της ιστορικής-αρχαιολογικής και της γεωγραφικής τεκμηρίωσης τίθενται τα ισχυρά λογισμικά «εργαλεία» των Συστημάτων Γεωγραφικών Πληροφοριών, των οποίων η δισυπόστατη φύση (χαρτογραφία και πληροφοριακά συστήματα), όχι μόνο τεκμηριώνει θέσεις σε χάρτες, αλλά, ενσωματώνοντας την επιστήμη της χωρικής ανάλυσης, αναπαριστά φυσικά και ανθρωπογενή φαινόμενα στον χαρτογραφημένο χώρο. Παράλληλα, ο συνδυασμός της αρχαιολογικής-ιστορικής γνώσης με την προηγμένη ψηφιακή τεχνολογία των διαδραστικών επιφανειών και τη γραφιστική τέχνη

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

που μπορεί να αναπαριστά και να αισθητοποιεί τις ανθρωπογενείς διεργασίες ή και φυσικά ακόμη φαινόμενα και καταστάσεις (γεωλογία, γεωγραφία), επιτρέπει τη δημιουργία μιας γραμμικής ροής γεγονότων. Έτσι, δίνεται το στίγμα της ανθρώπινης παρουσίας στο χώρο της Τεγεάτιδος διαχρονικά και με επιστημονική συνέπεια. Τέλος, η διάχυση μέρους αυτών των πληροφοριών, μέσω της κινητής τηλεφωνίας και του διαδικτύου, αποτελεί τη «θύρα εξόδου» προς την εθνική και διεθνή κοινότητα των επιτευγμάτων της νέας έκθεσης.

Η σύλληψη, λοιπόν, μιας πολυσύνθετης ιδέας, η οποία έπειτα από αρκετούς μήνες στοχαστικής και πνευματικής βασάνου αποκρυσταλλώθηκε στα τεύχη του Διεθνούς Διαγωνισμού και, τελικά, υλοποιήθηκε μέσα στον προβλεπόμενο χρόνο, αποτελεί τεκμηριωμένη απόδειξη της ευγενούς άμιλλας που δίδαξαν πρώτοι οι αρχαίοι πρόγονοί μας. Οι όποιες αντιξοότητες εμφανίστηκαν κατά την πορεία εκτέλεσης του έργου, δεν πτόησαν τους βασικούς συντελεστές του, καθώς αυτοί το αντιλήφθηκαν ως «το δικό τους έργο», δίνοντας τον καλύτερο εαυτό τους.

Παρά το γεγονός, λοιπόν, ότι αυτό το έργο συντελέστηκε σε καιρούς δύσκολους για την Ελλάδα και τους Έλληνες, το Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας και η επανέκθεσή του, επιστημονικά πλήρης, τεχνολογικά πρωτοπόρος και αισθητικά άρτια, ανοίγει τις πύλες του στο κοινό.

Γρηγόρης Γρηγορακάκης, αρχαιολόγος ΛΘ΄ ΕΠΚΑ

Παναγιώτης Ιωαννίδης, αρχιτέκτων Λύσεων Πληροφορικής

Ανδρέας Τσάτσαρης, αναπληρωτής καθηγητής, ΤΕΙ Αθηνών

Ο τεχνολογικός πυρήνας της επανέκθεσης

Ο τεχνολογικός πυρήνας της επανέκθεσης, ο οποίος αφήνει έντονα το στίγμα του στο μουσείο, αναφέρεται ουσιαστικά στο 3ο υποέργο, το οποίο διακρίνεται στα εξής:

- Αναλογικά και ψηφιακά εποπτικά μέσα
- Ανάπτυξη ψηφιακών εφαρμογών και
- Προμήθεια των κατάλληλων μέσων-υποδομών υποστήριξης (Διάγραμμα 2)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2
Τα διακριτά μέρη του 3ου υποέργου

Μεθοδολογική προσέγγιση για την ανάπτυξη των εφαρμογών του έργου

Η συμβολή της αρχαιολογίας

Όπως προαναφέρθηκε, η δεύτερη συνιστώσα του υποέργου (εισαγωγή νέων τεχνολογιών – ανάπτυξη εφαρμογών) αποτέλεσε καινοτομία και του όλου έργου της επανέκθεσης. Στο πλαίσió της, όπως θα παρουσιαστεί αναλυτικά στη συνέχεια, αναπτύχθηκαν δύο ομάδες εφαρμογών. Η διάκριση αυτή δεν υπήρξε αυθαίρετη. Είναι θεμελιωμένη στη μουσειολογική προσέγγιση του εκθεσιακού προγράμματος, το οποίο δομείται επί δύο θεματικών αξόνων:

- Τον άξονα 1, «Μνήμες μουσείου», ο οποίος αναλύεται περαιτέρω στις εξής ενότητες:
 - α) Η ιστορία του μουσείου
 - β) Η Τεγέα στα μουσεία του κόσμου
- Τον άξονα 2, «Τεγέα. Η γένεση, συγκρότηση και εξέλιξη μιας ελληνικής πόλης-κράτους», ο οποίος με τη σειρά του αναλύεται στις παρακάτω ενότητες:
 - α) Οι απαρχές. Η τεγεατική γη στην προϊστορία
 - β) Προς μια κοινή συνείδηση: τόποι λατρείας και δήμοι
 - γ) Η ταυτότητα εδραιώνεται: αρχαιολογικά κατάλοιπα και γραπτές μαρτυρίες
 - δ) Τεγέα: ισχυρή πόλη-κράτος στο κέντρο της Πελοποννήσου
 - ε) Το ιερό της Αθηνάς Αλέας ως φημισμένο ιερό της Πελοποννήσου

Η θεματική-ειδολογική διαφοροποίηση είναι προφανής. Στον πρώτο άξονα έχουμε το μουσείο και την ιστορία του. Πρόκειται για πολιτιστικό θεσμό που λειτουργεί αδιάκοπα στην περιοχή από το 1909 μέχρι και σήμερα. Το μουσείο βέβαια δεν υπήρξε μόνο χώρος έκθεσης αρχαίων. Για την Αρκαδία υπήρξε επί δεκαετίες πόλος διάσωσης και προστασίας της αρχαιολογικής κληρονομιάς. Σε έναν τόπο του οποίου η αρχαιολογική κληρονομιά ως πρόσφατα εποπτευόταν από τις πρωτεύουσες όμορων νομών, το Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας αποτέλεσε σύμβολο παρουσίας της επιστήμης, αλλά και παρουσίας των κρατικών θεσμών προστασίας της αρχαιολογικής κληρονομιάς.

Από την άλλη πλευρά, στον δεύτερο άξονα έχουμε κάτι περισσότερο σύνθετο: την εξιστόρηση της γέννησης, διαμόρφωσης και εξέλιξης της πόλης, του βασικού εκείνου θεσμού πολιτικής οργάνωσης των Ελλήνων κατά την Αρχαιότητα. Η αφήγηση ξεκινάει από την απώτατη Προϊστορία και φθάνει μέχρι

και το τέλος της Αρχαιότητας. Οι διεργασίες γέννησης της πόλης κατά την πρώιμη εποχή του Σιδήρου μέχρι και τους ύστερους Αρχαϊκούς χρόνους –μέσα από τα αρχαιολογικά ευρήματα– βρίσκονται στο επίκεντρο. Η σημασία των περιαιστικών και αγροτικών ιερών είναι καθοριστική. Είναι τα σημεία εκείνα όπου ο άνθρωπος συναντά το θείο, αλλά και οι χώροι όπου οι ανθρώπινες κοινότητες συναντιούνται, διαμορφώνουν δεσμούς ενότητας και ταυτότητα συμφερόντων. Ως τέτοια, τα ιερά συνιστούν το πραγματικό πεδίο ανταγωνισμού, επιδεικτικού (μέσω των αναθημάτων) ή και ενόπλου αόκη, μεταξύ των ισχυρών της εποχής, των αριστοκρατών. Με επίκεντρο αυτά τα ιερά ξεκινούν πόλεμοι. Επίσης, συνδέονται άρρηκτα με την έννοια της επικράτειας. Σε αυτά αποκαλύπτονται τα πλουσιότερα και πιο εντυπωσιακά αναθήματα, και αναπτύσσεται η μνημειακή αρχιτεκτονική και γλυπτική. Ένα από αυτά συνήθως ξεχωρίζει και εν είδει πυρήνα συνεχίζει τα επιμέρους σε ένα, την πόλιν, η οποία συνεχίζει να εξελίσσεται μέχρι και το τέλος της ύστερης Αρχαιότητας.

Η σύντομη αυτή ανάλυση καταδεικνύει την απόσταση που χωρίζει τους δύο θεματικούς άξονες. Προϊδέαζει ακόμη για την ειδοιογική διαφοροποίηση των ψηφιακών εφαρμογών. Δεν είναι, λοιπόν, τυχαία η απόδοση σε αυτές των ονομάτων «γραμμή του χρόνου» (time-line) και «εικονική ιστορία» (virtual history).

Η συμβολή της επιστήμης της γεωγραφικής πληροφορίας και της χαρτογραφίας

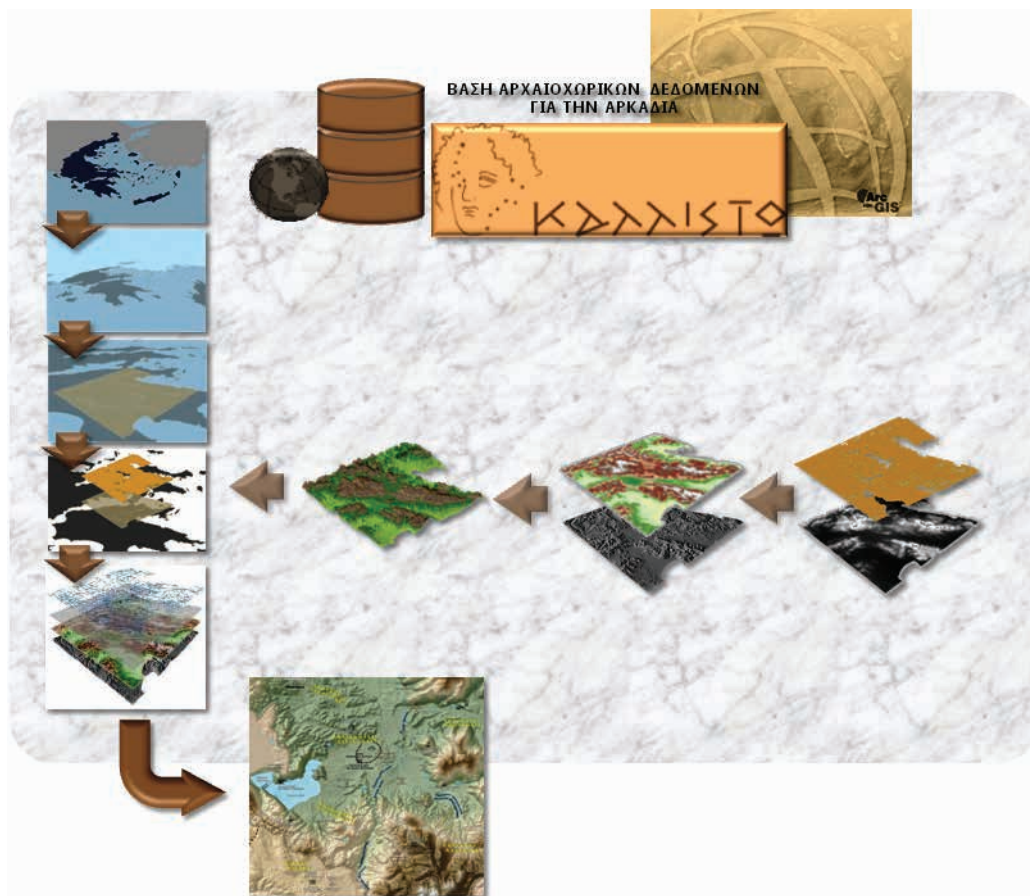
Μία από τις καινοτομίες της επανέκθεσης είναι ότι εν πολλοίς χρησιμοποιεί την επιστήμη της γεωγραφικής πληροφορίας ως μέσον γεωγραφικής τεκμηρίωσης του αρχαιολογικού υλικού και ένα από τα προϊόντα της (χάρτης) ως μέσον απεικόνισης ιστορικών γεγονότων και φαινομένων. Η παραγωγή χαρτογραφικών απεικονίσεων και διαγραμμάτων αποτελεί θεμέλιο του 3ου υποέργου, καθώς είναι απολύτως σαφές ότι στην αρχαιολογία, όπου ο γεωγραφικός χώρος παίζει πολύ σημαντικό ρόλο, ο χάρτης μπορεί να επιδείξει αποτελέσματα τα οποία επικοινωνούν στο ευρύ κοινό τις περισσότερες από τις συνιστώσες που συνθέτουν την ουσία των θεματικών κατηγοριών.

Η επιστήμη της γεωγραφικής πληροφορίας χρησιμοποιεί πολλές επί μέρους επιστήμες και κάθε δυνατή τεχνολογία, η οποία στοχεύει στη μεταφορά σε υπολογιστικά συστήματα του πραγματικού γεωγραφικού χώρου και των πάσης φύσεως φαινομένων που συμβαίνουν σε αυτόν, με τελικό σκοπό την εξαγωγή σύνθετων αποτελεσμάτων. Αυτά, με τη σειρά τους, επιτρέπουν την ευκολότερη λήψη αποφάσεων, καθώς οι εναλλακτικές λύσεις που προσφέρονται είναι συνήθως πολλές.

Η διαδικασία κατασκευής-παραγωγής ψηφιακής γεωγραφικής υποδομής μιας περιοχής και η διαρκής της συντήρηση απαιτεί ενέργειες που ακολουθούν συγκεκριμένη μεθοδολογία, που εξαρτάται βέβαια από το γνωστικό υπόβαθρο του εκάστοτε ειδικού, ο οποίος πρόκειται να χρησιμοποιήσει και να αξιοποιήσει αυτή την υποδομή. Ωστόσο, σχεδόν πάντοτε ένα διόλου ευκαταφρόνητο τμήμα της υποδομής αφορά στη γεωμορφολογία, τη φυσιογραφία και τις παρεμβάσεις του ανθρώπου στο χώρο της περιοχής που μελετάται.

Όσον αφορά στην Τεγεάτιδα, στοιχεία-δεδομένα που αφορούν στη διαμόρφωση του εδάφους, τη

ΕΙΚΟΝΑ 2
**Βάση Αρχαιοχωρικών
 Δεδομένων
 «Καλλιστώ»**

γεωλογία του υπεδάφους, τη φυσιογραφία της περιοχής, τα φυσικά και ανθρωπογενή φαινόμενα και τις ανθρώπινες παρεμβάσεις και διεργασίες του παρελθόντος, έχουν καταχωριστεί στη Βάση Αρχαιοχωρικών Δεδομένων της ΛΘ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, με το κωδικό όνομα «Καλλιστώ».¹ Αυτά τα δεδομένα συνδέονται με την περιγραφική ιστορική-αρχαιολογική πληροφορία και αποτελούν το ψηφιδωτό των χαρτοσυνθέσεων που δημιουργήθηκαν βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας των Συστημάτων Γεωγραφικών Πληροφοριών (ΣΓΠ), με την ενσωμάτωση στο λογισμικό της αντικειμενοστρεφούς λογικής, έδωσε τη δυνατότητα μεγαλύτερης ευελιξίας

1. Τσάτσαρης, Α., Γρηγορακάκης, Γ., Σκουλουφιανάκης, Δ., *Ανάπτυξη Βάσης Αρχαιοχωρικών Δεδομένων για την τεκμηρίωση δεδομένων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στην περιοχή της Αρκαδίας*, έρευνα, ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ & ΛΘ΄ ΕΠΚΑ, 2012.

σε όλες τις ιδιότητές τους. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη συνεχιζόμενη συμπλήρωση καθ' όλη τη διάρκεια του έργου τού ήδη σύνθετου Αντικειμενοστρεφούς Σχεσιακού Συστήματος Βάσεως Γεωγραφικών Δεδομένων (OORDBMS) της «Καλλιστώς», με την ενσωμάτωση όλων των αξιοποιήσιμων γεωγραφικών και περιγραφικών πληροφοριών και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων του λογισμικού για την προσαρμογή του ψηφιακού περιβάλλοντος των ΣΓΠ στο πλαίσιο του έργου της ανάπτυξης πρωτότυπων εφαρμογών.

Σε επίπεδο αναπαραστάσεων, οι απόπειρες γραφικής απεικόνισης των πληροφοριών έχουν μακρά ιστορία, και οι χάρτες αποτελούν μία από τις αρχαιότερες μορφές απεικόνισης. Η χαρτογραφία κατέχει ιστορικά τον κυριότερο ρόλο στην αναπαράσταση πληροφοριών σχετικών με το ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον, φαινομένων και σχέσεων του γεωγραφικού χώρου. Εξ ορισμού οι χάρτες αποτελούν αρχική αφαίρεση-γενίκευση του πραγματικού κόσμου και στη συνέχεια αναπαράστασή του, με τις διαθέσιμες κατά εποχή επιστημονικές, τεχνικές και γραφικές μεθόδους. «Η ιστορία της χαρτογραφίας αποδίδει την εξέλιξη των ανθρώπινων δυνατοτήτων σχετικά με τα ζητήματα αντίληψης και καταγραφής στοιχείων, γεγονότων και φαινομένων επί της γήινης επιφάνειας, σε τοπικές ή ευρύτερες κλίμακες». (Λιβιεράτος Ε., 1998)

Οι χαρτογραφικές μέθοδοι διαχείρισης και αναπαράστασης των γεωγραφικών πληροφοριών διατηρούν μία παράδοση συχνών αλλαγών, με αποκορύφωμα εκείνες που συνοδεύονται από την τεχνολογική εξέλιξη των τελευταίων τριάντα περίπου ετών. Κατά συνέπεια, ο ρόλος και οι εφαρμογές της χαρτογραφίας διευρύνονται θεαματικά, ενώ ταυτόχρονα γίνονται φανερές τρεις σημαντικές σύγχρονες ιδιαιτερότητες:

- Δημιουργία διαρκώς ανανεούμενων αναγκών και αντικειμένων χαρτογράφησης.
- Απαίτηση νέων μεθόδων χαρτογραφικής απεικόνισης, με συνέπεια τη μεγάλη μεταβλητότητα των χαρτογραφικών κανόνων και τον συντονισμό με τους ρυθμούς εξέλιξης της πληροφορικής στο χώρο της χαρτογραφίας.
- Ανάγκη κατανόησης των γεωγραφικών αντικειμένων και των μεθόδων αναπαράστασης υπό διαφορετική οπτική, και ίσως μια νέα σημειολογία της χαρτογραφίας.

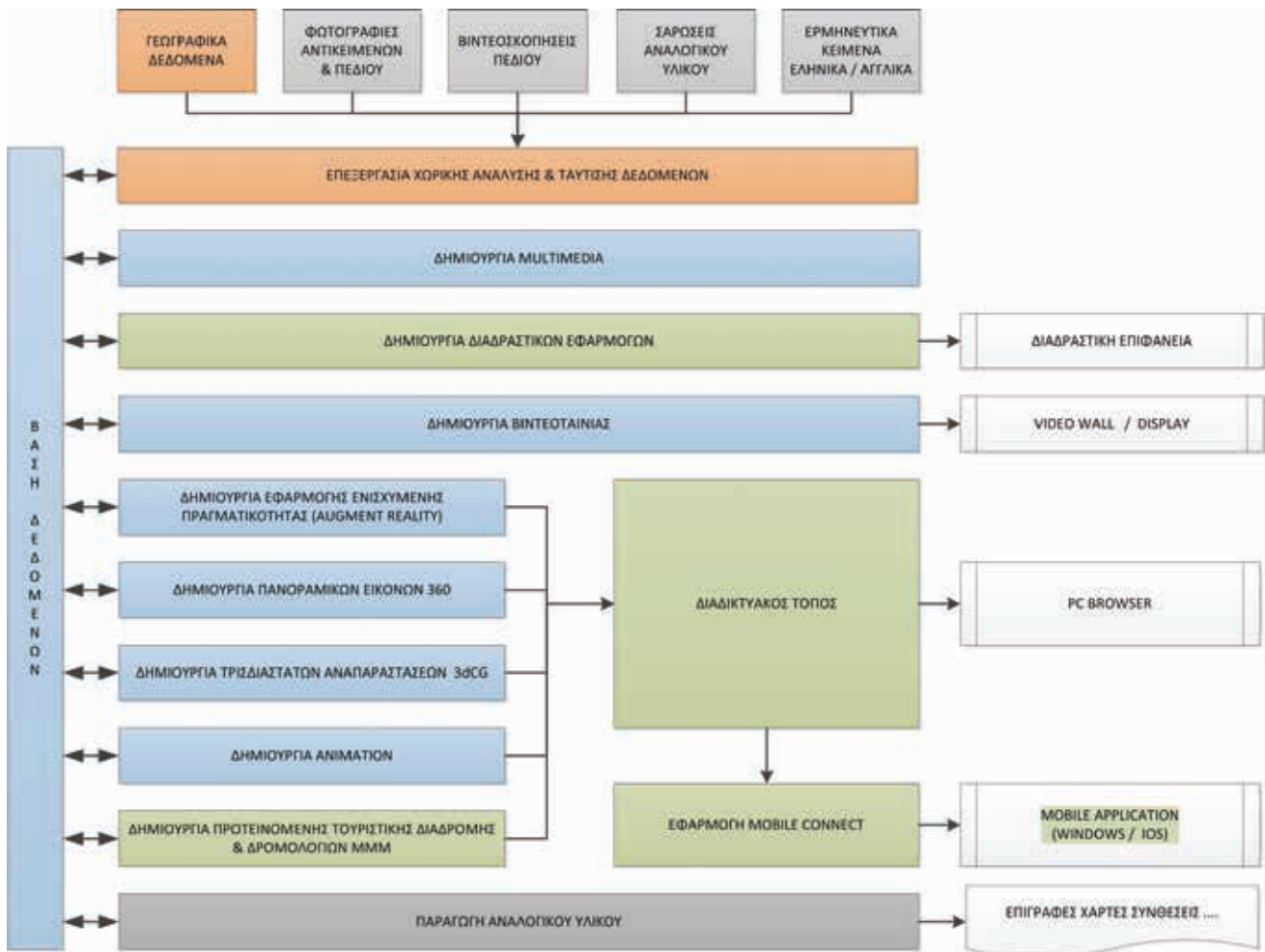
Ο εκτεταμένος ρόλος του χάρτη οδηγεί σε νέες προκλήσεις για τη χαρτογραφία. Μία από αυτές είναι η θεωρητική και εφαρμοσμένη έρευνα, που αφορά στη θεματική χαρτογραφική απεικόνιση. Ο παραδοσιακός «αποθηκευτικός» ρόλος του χάρτη και οι κλασικές ερμηνευτικές δυνατότητές του μεταβιβάζονται σταδιακά σε δύο διακριτές ψηφιακές κατηγορίες λειτουργιών: τις λειτουργίες της ψηφιακής χαρτογραφικής βάσης δεδομένων (στην προκειμένη περίπτωση η Βάση Αρχαιοχωρικών Δεδομένων «Καλλιστώ») και τις λειτουργίες των ψηφιακών και αναλογικών αναπαραστάσεων με τη χρήση πολλαπλών σύγχρονων μέσων (π.χ., δισδιάστατες και τρισδιάστατες χαρτογραφικές απεικονίσεις, μεγάλη μεταβλητότητα στις επιλογές επί των πληροφοριών που αναπαρίστανται, πολυμέσα, αναλογικοί χάρτες υψηλής ποιότητας κ.λπ.). Οι απεικονίσεις αυτές έχουν λάβει υπ' όψιν αφενός τις παραπάνω διατυπωθείσες κύριες κατευθύνσεις, αφετέρου όλα τα τεχνικά χαρακτηριστικά, έτσι ώστε τα αποτελέσματα να είναι εύληπτα, κατανοητά και επικοινωνιακά, καθώς οι μη ειδικοί περί τη χαρ-

τογραφία είναι ευνόητο ότι σε πολλές περιπτώσεις δυσκολεύονται να καταλάβουν αφηρημένους και γενικευμένους συμβολισμούς. Είναι ευνόητο ότι αυτοί οι συμβολισμοί μπορεί για τον χαρτογράφο να είναι απολύτως κατανοητοί, αλλά, παρ' όλα αυτά, το τελικό χαρτογραφικό προϊόν του να μην έχει την επικοινωνιακή επιτυχία που θα όφειλε, εξαιτίας του ότι δύσκολα μπορεί να το κατανοήσει κανείς.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3
Οι τεχνολογίες και τα μέσα επικοινωνίας που συντέθηκαν μέσω της πληροφορικής

Η συμβολή της πληροφορικής

Η πληροφορική υπήρξε ο συνδετικός κρίκος όλων των ψηφιακών τεχνολογιών που έλαβαν μέρος στο σχεδιασμό και την υλοποίηση του έργου (Διάγραμμα 3). Από τις βάσεις γεωγραφικών-αρχαιοχωρικών δεδομένων, τα νέα μέσα επικοινωνίας που χρησιμοποιήθηκαν (διαδραστικές τράπεζες, «έξυπνες συσκευές», εικονική πραγματικότητα κ.λπ.), έως το διαδίκτυο και τις τηλεπικοινωνίες, η πληροφορική

έπαιξε το ρόλο «του δημιουργού ζωής» και επέτρεψε τη σύνθεση, οπτικοποίηση και εξωτερίκευση-διάχυση της αρχαιολογικής-ιστορικής πληροφορίας.

Ένα μουσείο, ως πόλος πολιτισμού και εκπαίδευσης, οφείλει διαρκώς να βρίσκει νέους τρόπους να προσελκύει επισκέπτες. Συγχρόνως, πρέπει να μπορεί να ανανεώνεται έτσι ώστε να συμβαδίζει με την εξέλιξη της αρχαιολογικής επιστήμης, αλλά και να καλύπτει τις ανάγκες και τις απαιτήσεις των επισκεπτών. Σε αυτό βοηθάει η εισαγωγή της πληροφορικής στον σχεδιασμό και την υλοποίηση του έργου.

Στη σημερινή εποχή, όπου με τη συμβολή της τεχνολογίας οι άνθρωποι βομβαρδίζονται από τεράστιο όγκο πληροφορίας και εικόνων, είναι προφανές ότι η ανάγκη για τη δημιουργία μιας κατανοητής και σωστά δομημένης αφηγηματικής πορείας σε ένα σύγχρονο μουσείο είναι ο μόνος δρόμος για την επίτευξη των στόχων του, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι μόνον η χρήση της τεχνολογίας και των ψηφιακών μέσων εξασφαλίζει απαραίτητα και τη μετάδοση της αρχαιολογικής πληροφορίας.

Έτσι, το υλικό που δημιουργήθηκε, σχεδιάστηκε κατά τρόπον ώστε να ανταποκρίνεται στις διαφορετικές ανάγκες των επισκεπτών (π.χ., Έλληνες και αλλοδαποί τουρίστες, σχολικές ομάδες, τοπικός πληθυσμός, επιστήμονες και μελετητές με ειδικά ενδιαφέροντα κ.λπ.). Η πληροφορία παρουσιάζεται κατανοητή, σπονδυλωτά σε ιεραρχημένα επίπεδα, δομημένη σε μικρές λογικές ενότητες και όχι σε μεγάλα περίπλοκα σύνολα, προσφερόμενη με αυτονομία και ελαστικότητα. Με αυτό τον τρόπο ο επισκέπτης δεν βομβαρδίζεται συγχρόνως με πολλαπλά μηνύματα. Αντίθετα, του δίδεται η δυνατότητα να προχωρήσει σε βάθος, εάν το επιθυμεί, να αφομοιώσει και εντέλει να κατανοήσει.

Η σύλληψη και ο σχεδιασμός

Πραγματική πρόκληση αποτέλεσε ο σχεδιασμός των διαδραστικών εφαρμογών. Η προσπάθεια στηρίχθηκε σε τρεις πυλώνες:

1. Την κεντρική ιδέα και το γενικό περίγραμμα του μουσειολογικού προγράμματος
2. Τα ψηφιακά μέσα και τις δυνατότητες που αυτά παρέχουν (διαδραστικές επιφάνειες)
3. Το λογισμικό (Συστήματα Γεωγραφικών Πληροφοριών, GIS) και την υποστηριζόμενη υπ' αυτού δυνατότητα χαρτογραφικής αναπαραγωγής

Προκειμένου η συνολική πληροφορία να συστηματοποιηθεί, καταρτίστηκαν πίνακες, βάσει των οποίων μπορούσαν να περιγραφούν τα λεγόμενα «σενάρια». Οι πίνακες αυτοί δημιουργήθηκαν ψηφιακά σε κοινά φύλλα υπολογισμού, με τη σκέψη να κινείται από το γενικό προς το ειδικό. Οι θεματικοί άξονες, ενότητες και υποενότητες, όπως περιγράφονται συνοπτικά στη μουσειολογική μελέτη, αποτέλεσαν το σημείο αφετηρίας. Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζονται τα πεδία εισαγωγής τιμών των πινάκων.

Ακολούθως, βάσει των θεματικών αξόνων, ενοτήτων και υποενότητων, της διάκρισης του υλικού σε αναλογικό και ψηφιακό, και με σκοπό τη συστηματοποίηση του ψηφιακού σκέλους, αναπτύχθηκαν και αναλύθηκαν οι θεματικές κατηγορίες και οι υποκατηγορίες τους. Πρόκειται κατ' ουσίαν για το περίγραμμα ανάπτυξης των «σεναρίων», βάσει συγκεκριμένης δομής, η οποία υπαγορευόταν τόσο από την ανάγκη σωστού σχεδιασμού και λειτουργικότητας, όσο και για λόγους που είχαν να κάνουν με

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

ΕΙΚΟΝΑ 3
Πεδία εισαγωγής των
τιμών των πινάκων

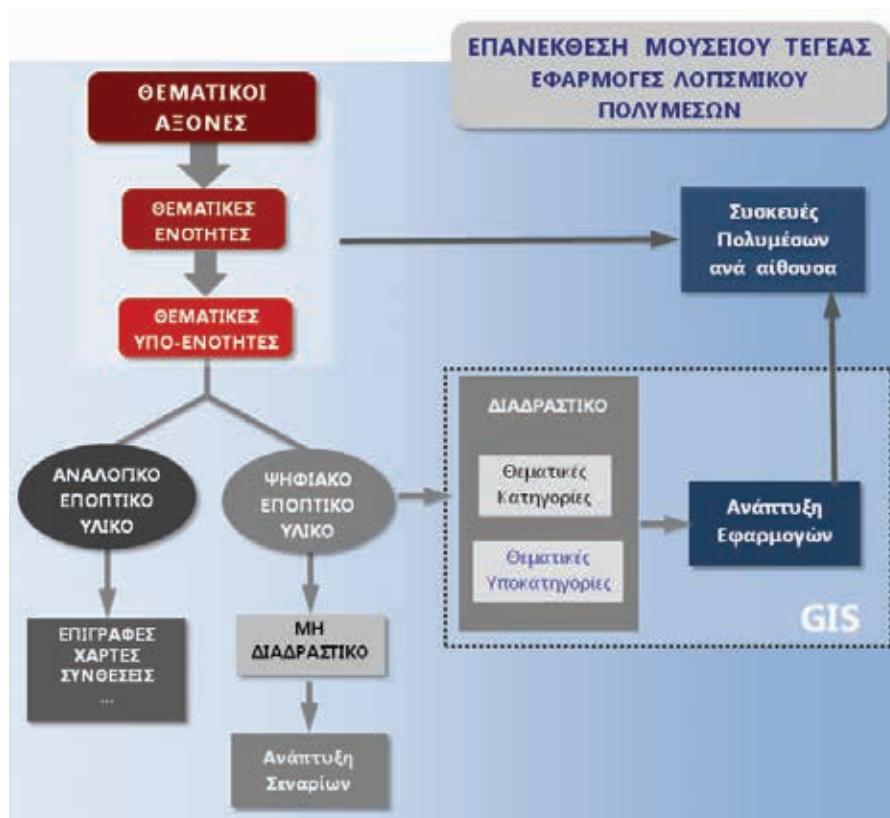
ΑΙΘΟΥΣΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ	ΕΝΟΤΗΤΑ	ΥΠΟΕΝΟΤΗΤΑ	ΕΙΔΟΣ ΠΟΛΥΜΕΣΟΥ	ΙΣΤΟΡΙΚΗ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ	ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΣ ΟΘΟΝΕΣ	ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΕ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ - ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
---------	---------------------	---------	------------	--------------------	--	-------------------------------------	---	--

τη διοίκηση του ίδιου του υποέργου. Με άλλα λόγια, με τον τρόπο αυτό εξασφαλίστηκε η δυνατότητα «μετρησιμότητας» των δράσεων.

Σύμφωνα με τα παραπάνω αναπτύχθηκε η ιεραρχική διάταξη του διαγράμματος 4, ενώ το σύνολο των εργασιών συνοψίζεται στο διάγραμμα 5:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4
Ιεραρχική δομή
εννοιολογικού
περιεχομένου
του έργου

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5
Ροή εργασιών

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώθηκαν οι παρακάτω θεματικές κατηγορίες και υποκατηγορίες:

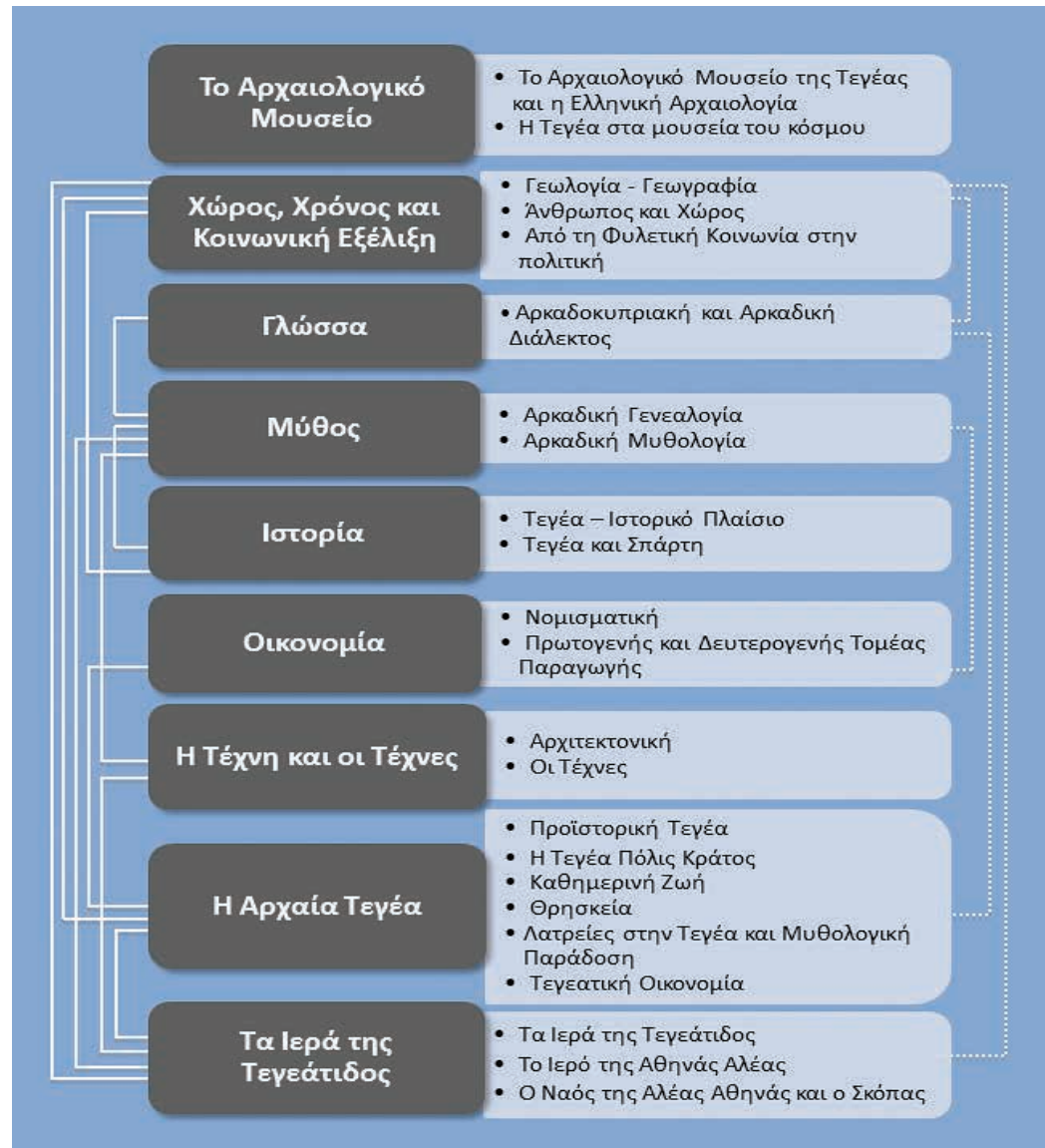
A/A	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ
1.	Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας	
		Το Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας και η ελληνική αρχαιολογία
	Χώρος-χρόνος και κοινωνική εξέλιξη	
	A	Γεωλογία – Γεωγραφία
	B	Άνθρωπος και χώρος
	Γ	Από τη φυλετική κοινωνία στην πολιτική
	Γλώσσα	
		Αρκαδοκυπριακή και αρκαδική διάλεκτος
	Μύθος	
	A	Αρκαδική γενεαλογία
	B	Αρκαδική μυθολογία
	Ιστορία	
	A	Τεγέα: ιστορικό πλαίσιο
	B	Τεγέα και Σπάρτη
	Οικονομία	
	A	Νομισματική
	B	Πρωτογενής-Δευτερογενής τομέας (βιοτεχνίες) παραγωγής
	Η τέχνη και οι τέχνες	
	A	Αρχιτεκτονική
	B	Τέχνες
	Αρχαία Τεγέα	
	A	Προϊστορική Τεγέα
	B	Η Τεγέα πόλη-κράτος
	Γ	Καθημερινή ζωή
	Δ	Τεγεατική οικονομία
	E	Θρησκεία
	Στ	Λατρείες στην Τεγέα και μυθολογική παράδοση
	Ιερά της Τεγεάτιδος	
	A	Ιερά της Τεγεάτιδος
	B	Το ιερό της Αθηνάς Αλέας
	Γ	Ο ναός της Αθηνάς Αλέας και ο Σκόπας

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Τα «σενάρια»
των εφαρμογών

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

Σύμφωνα με τους θεματικούς άξονες του έργου, οι παραπάνω θεματικές κατηγορίες, με βάση τις οποίες αναπτύσσονται οι εφαρμογές πολυμέσων, διαπλέκονται μεταξύ τους, όπως περιγράφεται στο διάγραμμα 6:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6
Η λογική διασύνδεση των «σεναρίων» των εφαρμογών

Το τελικό αποτέλεσμα με το σύνολο των θεματικών κατηγοριών και υποκατηγοριών διαμορφώθηκε όπως φαίνεται στους παρακάτω πίνακες:

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Αντιστοίχιση των
διαδραστικών μέσων
με τις θεματικές
κατηγορίες

ΑΙΘΟΥΣΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΑΞΙΟΝΑΣ	ΕΝΟΤΗΤΑ	ΥΠΟΕΝΟΤΗΤΑ	ΕΙΔΟΣ ΠΟΛΥΜΕΣΟΥ	ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΕ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ
1	2. Τεγέα. Η γένεση, συγκρότηση και εξέλιξη μιας ελληνικής πόλης-κράτους	2Α. Απαρχές. Η τεγεατική γη στην προϊστορία	2Α.1. Οικιστικά δίκτυα και επικοινωνία στην ανατολική Πελοπόννησο της Νεολιθικής εποχής: Αγιωργίτικα 2Α.2. Παλιές και νέες έρευνες: στα ίχνη της εποχής του Χαλκού	ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	Χώρος-χρόνος και κοινωνική εξέλιξη Αρχαία Τεγέα Μύθος Γλώσσα
1		2Β. Προσ μια κοινή συνείδηση: τύποι λατρείας και δήμοι	2Β.1. Ιερό της Δήμητρας στον Δήμο Οιατών 2Β.2. Ιερό Αρτέμιδος στα όρια των Δήμων Γαρεατών και Φυλακίων 2Β.3. Ιερό της Δήμητρας και Κόρης στον Δήμο Αφειδάντων	ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	Χώρος-χρόνος και κοινωνική εξέλιξη Ιστορία
3		2Γ. Η ταυτότητα εδραιώνεται: αρχαιολογικά κατάλοιπα και γραπτές μαρτυρίες	2Γ.1. Ιερό Αθηνάς Αλέας: από την τοπική προστασία στην πανελλήνια θέα 2Γ.2. Η πόλις γεννιέται	ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ
		2Δ. Τεγέα: ισχυρή πόλη-κράτος στο κέντρο της Πελοποννήσου	2Δ.1. Οι αρκαδικόι ερμαί 2Δ.2. Η ταυτότητα της πόλης 2Δ.3. Από τον κόσμο του εμπορίου και των συναλλαγών 2Δ.4. Όψεις δημόσιου βίου 2Δ.5. Λατρείες και αθλητικοί αγώνες 2Δ.6. Η ζωή μέσα από τον θάνατο	ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ	Ιστορία Αρχαία Τεγέα Η τέχνη και οι τέχνες Οικονομία Μύθος Γλώσσα

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ανάλυση των Θεματικών κατηγοριών / Υποκατηγοριών

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ / ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ
Χώρος-χρόνος και κοινωνική εξέλιξη		
A	Γεωλογία-Γεωγραφία	A1. Το γεωλογικό υπόβαθρο της περιοχής. Σχηματισμός: καρστικά πεδία, καταβόθρες, υδρολογία, ανάγλυφο A2. Οι ποτάμιες ροές (Αλφειός-Γαράτης) A3. Οι λίμνες και οι καταβόθρες (λίμνη Τάκα – καταβόθρες λίμνης Τάκας / Παρθένιον όρος – καταβόθρες) A4. Κλίμα
B	Άνθρωπος και χώρος	B1. Η αντίληψη του χώρου από τον άνθρωπο [αρχαιότητα – Κλαύδιος Πτολεμαίος – Mercator – σύγχρονα συστήματα] B2. Κωνσταντίνος Δοξιάδης [άνθρωπος και χώρος – τοπίο / η διαμόρφωση του χώρου – κώμης – πόλης – τα δίκτυα επικοινωνίας] B3. Pollignac: [ο σχηματισμός της αρχαίας πόλης (η συμβολή των ιερών)]
Γ	Από τη φυλετική κοινωνία στην πολιτική	Γ1. Φυλετική κοινωνία [γένος – φατρία – φυλή – έθνος] Γ2. Κατοικία και οικιστική οργάνωση κατά τους Προϊστορικούς χρόνους Γ3. Ταφικά έθιμα Γ4. Προς την πολιτική κοινωνία: [η διάσπαση του έθνους – η κατοίκηση κατά κώμας ή δήμους – ο συνοικισμός – η πόλη-κράτος] Γ5. Αστική οργάνωση κατά την Προϊστορία και κατά τους Ιστορικούς χρόνους (διαχρονία): [ακρόπολη – άστυ και ύπαιθρος χώρα] Γ6. Η ανάπτυξη της πόλεως-κράτους [νέες κοινωνικές δυνάμεις – η οπλική φάλαγγα] Γ7. Πολεοδομία [ο Ιπποδάμος – ο Αριστοτέλης – ο Ιπποκράτης – η νέα οργάνωση του χώρου]
Γλώσσα		
	A. Διάλεκτοι στον ελληνικό χώρο	A. Έθνη και διάλεκτοι στον ελληνικό χώρο
	B. Αρκαδοκυπριακή διάλεκτος	B. Αρκαδοκυπριακή διάλεκτος
Μύθος		
A	Αρκαδική γενεαλογία	A. Γενεαλογικό δένδρο Αρκάδων βασιλέων και ηρώων
B	Αρκαδική μυθολογία	B1. Οι μυθολογικοί κύκλοι [η αρκαδική μυθολογική παράδοση – Τηλέφεια – Αταλάντη – κυνήγι Καλυδώνιου κάπρου – Αργοναυτικά – Τρωικά – Μάρπησσα]
Ιστορία		
A	Τεγέα: ιστορικό πλαίσιο	A1. Η Τεγέα από την αυγή των Ιστορικών χρόνων μέχρι και την ύστερη Αρχαιότητα [η κάθοδος των Ηρακλειδών (Κόρινθος – Άργος – Σπάρτη και Μεσσηνία) – αυτόχθονες και επήλυδες – η κατάσταση στην Αρκαδία και την Τεγέα – μυθολογικές παραδόσεις – αρκαδική διάλεκτος – η Τεγέα στο πλαίσιο του έθνους των Αρκάδων – οι σχέσεις με τη Σπάρτη και η εμπλοκή στη διαμάχη με το Άργος] A2. Η Τεγέα στην αυγή των Κλασικών χρόνων [τα Περσικά – οι Πελοποννησιακοί Πόλεμοι] A3. Η Τεγέα στον 4ο αι. π.Χ. [Θήβα – ο συνοικισμός της Μεγάλης Πόλης και ο ηγετικός ρόλος της Τεγέας] A4. Η Τεγέα στους Ελληνιστικούς χρόνους [η θέση της Τεγέας στα ελληνικά πράγματα – Τεγέα και Πέργαμος – Τεγέα και Αχαϊκή Συμπολιτεία] A5. Τεγέα και Ρώμη [η θέση της πόλεως στο πλαίσιο της επαρχίας Αχαΐας και της Αυτοκρατορίας]

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ / ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ
B	Τεγέα και Σπάρτη	B1. Η ανάδυση της Σπάρτης [η επέκταση (Είλωτες, Περίοικοι και Σύμμαχοι / Λακωνία – Μεσσηνία – Αργολίδα – Αρκαδία – Κυνουρία) – η σύγκρουση με το Άργος και η θέση της Τεγέας – οι πόλεμοι Σπάρτης και Τεγέας (Μάρπησσα ή Χοίρα – ο τάφος του Ορέστη) και η τελική κατάρρευση της Σπάρτης – η Τεγέα σύμμαχος της Σπάρτης] B2. Η Πελοποννησιακή Συμμαχία και η θέση της Τεγέας
Οικονομία		
A	Νομισματική	A. Νόμισμα [η έννοια του νομίσματος – η εγχρήματη οικονομία – η περιεκτικότητα σε πολύτιμα μέταλλα – τα χάλκινα νομίσματα], το νομισματοκοπείο [εμπροσθότυπος-οπισθότυπος, σύμβολα νομισματοκοπείου], ο σταθμητικός κανόνας και οι νομισματικές υποδιαιρέσεις
B	Πρωτογενής-Δευτερογενής τομέας παραγωγής	B. Αγροτική παραγωγή, κεραμική παραγωγή, μεταλλουργία, λατομική τέχνη, εμπόριο, τράπεζες
Η τέχνη και οι τέχνες		
A	Αρχιτεκτονική	A1. Αρχιτεκτονική: ο αρχαίος ναός (ρυθμοί, μέρη του αρχαίου ναού, αρχιτεκτονική, γλυπτική) A2. Κτήρια δημόσιου χαρακτήρα: [το θέατρο – το γυμνάσιο – το βουλευτήριο – το στάδιο]
B	Οι τέχνες	B1. Αγγειογραφία. Γλυπτική
Αρχαία Τεγέα		
A	Προϊστορική Τεγέα	A. Η προϊστορική κατοίκηση στην Τεγέα [Προϊστορικές θέσεις: A1. Ο προϊστορικός οικισμός στα Αγιωργίτικα (το πεδίο του Σαρανταποτάμου, το γεωλογικό και γεωφυσικό υπόβαθρο, οι οδοί προς την Αργολίδα και τη Λέρνα, η θέση του προϊστορικού οικισμού, η ανασκαφή του Carl Blegen -ASCSA- και το κρανίο από τα Αγιωργίτικα) A2. Άγιος Κωνσταντίνος Τεγέας (το πεδίο – μετέπειτα τεγεατικό ή «καλόν πεδίον», η θέση του οικισμού, το γεωλογικό-γεωφυσικό υπόβαθρο, η ανασκαφή στο λόφο του Αγίου Κωνσταντίνου, τα ευρήματα) A3. Η μυκηναϊκή παρουσία στον Αλφειό – Σαρανταπόταμο – οι θολωτοί τάφοι A4. Η εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών κατά τη ΝΕ-ΠΕ-ΜΕ και ΥΕ περίοδο (η φυλετική κοινωνία, οι τομείς οικονομικής δραστηριότητας, ο καταμερισμός εργασίας, η συγκέντρωση πλεονάσματος, η κοινωνική διαφοροποίηση και διαστρωμάτωση, η αποτύπωση αυτών στην αρχιτεκτονική, την πολεοδομική οργάνωση, την κεραμική και άλλη βιοτεχνική παραγωγή) A5. Η διασύνδεση των θέσεων στην Αρκαδία και την Αργολίδα – Κυνουρία A6. Ο μυκηναϊκός κόσμος και η Αρκαδία (κοινωνική οργάνωση – αρχιτεκτονική – οικονομία – διοίκηση – γραφή – μυθολογικές παραδόσεις – γενεαλογία των Αρκάδων βασιλέων – Τρωικός Πόλεμος και «νηών κατάλογος» – Αγαπήνωρ και Κύπρος, αρκαδοκυπριακή διάλεκτος), η κατάρρευση του μυκηναϊκού κόσμου (αίτια – κοινωνική και οικονομική κατάρρευση – διάσπαση – ανάδυση νέων δυνάμεων – από τον άνακτα στους βασιλείς)]
B	Η Τεγέα πόλη-κράτος	B1. Οι Δήμοι της Τεγέας και η Τεγεάτις [Τα ιερά της Τεγεάτιδος (ανασκαφές – ευρήματα) και η χωροθέτησή τους, η σφυρηλάτηση της κοινής συνείδησης και η ανάδειξη ενός κέντρου, ο συνοικισμός, οι φυλές, άστυ και ύπαιθρος χώρα (η οργάνωση του χώρου – αρχαίες πηγές και μαρτυρίες) B2. Η Τεγέα ως πόλις-κράτος (οδικό δίκτυο – αμυντικό δίκτυο – κέντρο και περιφέρεια – οροθέσια), η Τεγέα των Κλασικών και Ελληνιστικών χρόνων [η πόλη, πολιτειακή οργάνωση, πολεοδομική οργάνωση, δημόσια κτήρια (θέατρο – στάδιο – γυμνάσιο – αγορά) B3. Η Τεγέα μέχρι το τέλος της αρχαιότητας (Παυσανίας και νεώτερες έρευνες)]

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ / ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ
Γ	Καθημερινή ζωή	Γ. Η καθημερινή ζωή στην Αρχαία Τεγέα μέσα από τα αρχαιολογικά ευρήματα [η πόλη – η αγορά – το θέατρο – τα έθιμα ταφής]
Δ	Τεγεατική οικονομία	Δ1. Οι κοπές της Τεγέας Δ2. Μέτρα και σταθμά [μέτρηση βάρους και ογκομέτρηση] Δ3. Οικονομία και εμπόριο [τομείς οικονομικής δραστηριότητας: (πρωτογενής τομέας – δευτερογενής τομέας – βιοτεχνίες)] Δ4. Οικονομική πολιτική και κρατική παρέμβαση [το Διάταγμα του Διοκλιτιανού]
Ε	Θρησκεία	Ε1. Τα ιερά της Τεγεάτιδος [λατρείες στην Αρχαία Τεγέα, αθλητικοί αγώνες και λατρεία, μυθολογία και λατρεία]
Στ	Λατρείες στην Τεγέα και μυθολογική παράδοση	ΣΤ1. Ο μυθολογικός κύκλος του Παρθενίου Όρους: [ο Θεός Γάμος, η Τηλέφεια (Αύγη – Ειλείθυια – Άρτεμις και Τήλεφος, η κρήνη της Αύγης, η Άρτεμις και η θεώρησή της ως κόρη της Δήμητρας στην Αρκαδία)] ΣΤ2. Το κυνήγι του Καλυδώνιου κάπρου και η Αταλάντη: [η Αταλάντη, οι άλλοι Τεγεάτες ήρωες, ο Μελέαγρος, η γέννηση του Παρθενοπαίου στο Παρθένιον όρος και η αρχαιότητα τεγεατική μυθολογική παράδοση] ΣΤ3. Η Μάρπησσα-Χοίρα ΣΤ4. Οι λατρείες στην Αρχαία Τεγέα: [παραδοσιακές λατρείες] ΣΤ5. Το εικονογραφικό πρόγραμμα του ναού της Αθηνάς Αλέας – τα αναθήματα στο εσωτερικό – η λατρεία της Αλέας και τα Αλαιά – η Αύγη και η σύνδεση με την Αθηνά, τον Ασκληπιό και την Υγεία – η επιγραφή από την Πέργαμο ΣΤ6. Η λατρεία της Αθηνάς Πολιάτιδος (το «Ερυμα») ΣΤ7. Οι άλλες λατρείες στην Τεγέα (Ασκληπιός, Απόλλων, κ.ά.)
Ιερά της Τεγεάτιδος		
A	Ιερά της Τεγεάτιδος	A. Τα ιερά της Τεγεάτιδος (ανασκαφές – ευρήματα) και χωροθέτηση αυτών
B	Το ιερό της Αθηνάς Αλέας	B. Το ιερό της Αθηνάς Αλέας στην Τεγέα [ιστορία και εξέλιξη στο χρόνο – τα ευρήματα – ο ιερός νόμος] B2. Ο αρχαϊκός ναός και ο ναός του 4ου αι. π.Χ. [αρχιτεκτονική, η θέση του στην ιστορία της αρχιτεκτονικής, οι αναφορές του Πausανία, εικονογραφικό πρόγραμμα, αναθήματα, η σύνδεση με μυθολογικούς κύκλους, Ασκληπιός και Υγεία, ο βωμός και η κρήνη της Αύγης]
Γ	Ο ναός της Αθηνάς Αλέας και ο Σκόπας	Γ1. Η προσωπικότητα και το έργο του Σκόπα Γ2. Ο Σκόπας στην Τεγέα [ο ηγεμονικός οίκος της Καρίας, τα νέα γεωπολιτικά δεδομένα στην Πελοπόννησο και ο ναός του 4ου αι. π.Χ.] Γ3. Ο ναός του 4ου αι. π.Χ. [αρχιτεκτονική – η θέση του στην ιστορία της αρχιτεκτονικής – εικονογραφικό πρόγραμμα – αναθήματα – η σύνδεση με μυθολογικούς κύκλους – Ασκληπιός και Υγεία – ο βωμός – η κρήνη της Αύγης]

Η υλοποίηση των εφαρμογών

Ο εξοπλισμός του εξυπηρετητή (server), που προμηθεύτηκε μέσω αυτού του έργου το μουσείο, έχει τη δυνατότητα εγκατάστασης σε αυτόν πολλαπλών νοπτών λογισμικών εξυπηρετητών, συνδεδεμένων δικτυακά μεταξύ τους. Ο καθένας από αυτούς τους νοπτούς εξυπηρετητές δεσμεύει ανεξάρτητα πόρους από τον εξοπλισμό, ενώ ταυτόχρονα οποιαδήποτε διαφορετική διάθεση πόρων του εξοπλισμού στους εξυπηρετητές, ανάλογα με τις ανάγκες κάθε χρονικής στιγμής, μπορεί να γίνει γρήγορα και χωρίς διακοπή λειτουργίας του εξοπλισμού και χωρίς αντιληπτή διακοπή λειτουργίας των νοπτών εξυπηρετητών.

Οι νοπτοί εξυπηρετητές που έχουν εγκατασταθεί είναι:

- Εξυπηρετητής Βάσης Δεδομένων. Σε αυτόν τον νοπτό εξυπηρετητή έχει εγκατασταθεί το σύνολο των δεδομένων του μουσείου. Η Βάση Δεδομένων έχει σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο, ώστε η διαχείριση των δεδομένων και οι απαντήσεις στους χρήστες να δίνονται σε όσον το δυνατόν ταχύτερο χρόνο, βάσει των σεναρίων που έχουν δημιουργηθεί.
- Εξυπηρετητής Συστήματος Γεωγραφικών Πληροφοριών (ΣΓΠ). Σε αυτόν τον νοπτό εξυπηρετητή έχει εγκατασταθεί το ΣΓΠ για τη διασύνδεσή τους με τα δεδομένα του μουσείου, βάσει των σεναρίων.
- Εξυπηρετητής Διαδικτύου. Σε αυτόν το νοπτό εξυπηρετητή έχει εγκατασταθεί ο εξυπηρετητής διαδικτύου και η εφαρμογή διάχυσης πληροφορίας, η οποία ρυθμίζει τη ροή των πληροφοριών προς τις διαδραστικές επιφάνειες και τις επιφάνειες προβολής.

Μέσω των διαδραστικών επιφανειών και των εφαρμογών πολυμέσων, τα γεωγραφικά δεδομένα με τη χωρική τους ανάλυση στο Σύστημα Γεωγραφικών Πληροφοριών είναι σε θέση να απεικονίσουν χαρτογραφικά τη διαχρονική εξέλιξη όλων των ανθρωπογενών και φυσικών φαινομένων στο χώρο.

Οι διαδραστικές τράπεζες και ο τρόπος χρήσης τους, που είναι παρόμοιος με τον τρόπο που χειρίζεται ο άνθρωπος τα αντικείμενα στον φυσικό του χώρο και τις εφαρμογές πολυμέσων με διεπαφή παρόμοιας τεχνολογίας, ικανοποιούν την επιδίωξη του μουσείου να ενισχύσει τον εκπαιδευτικό του χαρακτήρα και να απευθυνθεί σε εξειδικευμένους και μη επισκέπτες, ανεξάρτητα από την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο, Έλληνες και αλλοδαπούς.

Οι διαδραστικές επιφάνειες και οι εφαρμογές πολυμέσων παρουσιάζουν το σύνολο του πληροφοριακού υλικού πολυδιάστατα και πολυεπίπεδα, έτσι ώστε να γίνεται κατανοητό από όλες τις επιμέρους κατηγορίες επισκεπτών και να ανταποκρίνεται στις διαφορετικές ανάγκες τους.

Η ανάπτυξη των εφαρμογών στις επιφάνειες αυτές έγινε σε περιβάλλον Microsoft Visual Studio

ΕΙΚΟΝΑ 4
**Διαδικασία
 δημιουργίας
 εφαρμογών**

2010, με υποστήριξη από το Microsoft Visual Source Safe, για έλεγχο των εκδόσεων και της συνεργασίας μεταξύ των developers και χρησιμοποιώντας το Microsoft Pixelsense Software Development Kit.

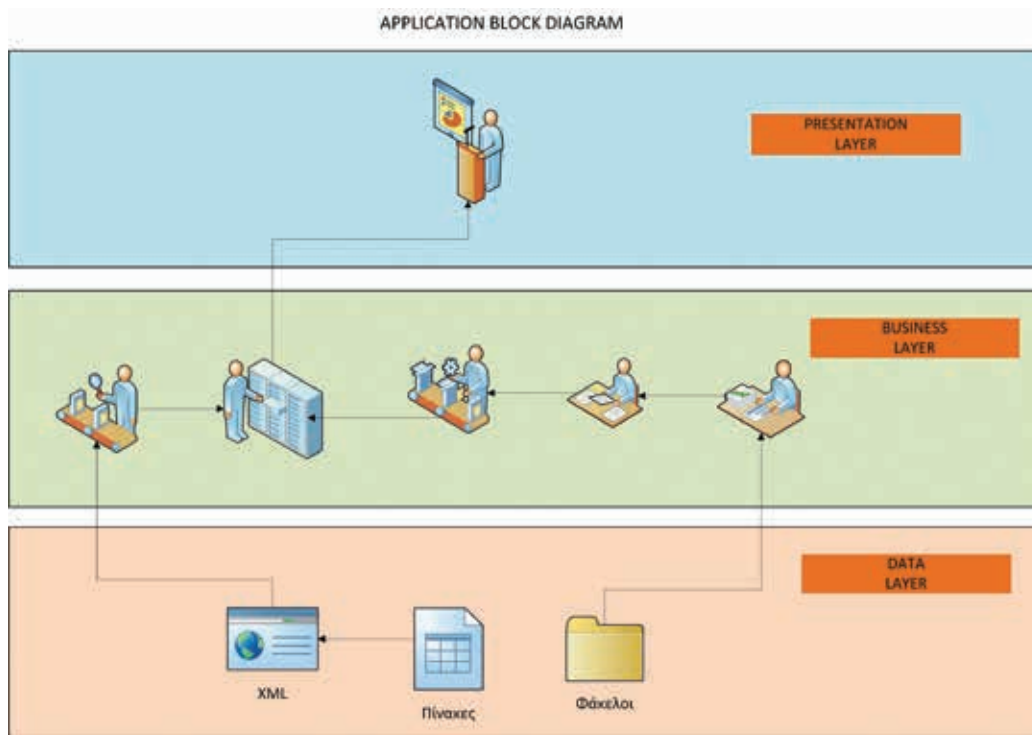
Για την καλύτερη διαχείριση, έλεγχο και απόδοση των περιεχομένων στις εφαρμογές, καθώς και για την απλότητα χρήσης των δεδομένων από τη ΛΘ΄ ΕΠΚΑ, κρίθηκε σκόπιμο να περιγράφεται η πληροφορία σε απλούς πίνακες (excel spreadsheets), που θα μετατρέπονται σε XML (Extensible Markup Language) sheets, τα οποία διεθνώς χρησιμοποιούνται για την οργανωμένη μεταφορά δεδομένων μεταξύ ανόμοιων συστημάτων. Τα διάφορα δεδομένα (κείμενα, φωτογραφίες κ.λπ.) φυλάσσονται σε μια οργανωμένη δομή φακέλων, και η ακριβής θέση τους αναφέρεται στους πίνακες αυτούς.

Ο σχεδιασμός της διεπαφής αποτελεί το βασικότερο στοιχείο της διαδραστικής εμπειρίας.

Ο σχεδιασμός είναι απλός, έχει οργανωμένο περιεχόμενο, είναι αυθεντικά ψηφιακός, το περιβάλλον του είναι αντικειμενοστρεφές και είναι πάντα σε ετοιμότητα.

Ο σχεδιασμός αυτός ορίζει τη διαδραστικότητα των εφαρμογών σύμφωνα με τις πράξεις του ατόμου που διαδρά. Η σωστή σχεδίαση και λειτουργία του περιβάλλοντος διεπαφής εξασφαλίζει ότι το άτομο αλληλεπιδρά με όσο το δυνατόν φυσικότερο τρόπο με την εκάστοτε συσκευή και το περιεχόμενό της, χωρίς να του είναι αναγκαίο να έχει προηγούμενη εμπειρία χρήσης κάποιου παρόμοιου μέσου, ακόμη κι αν αυτό σημαίνει πλήρη έλλειψη επαφής με την ψηφιακή τεχνολογία.

Το σχηματικό διάγραμμα εφαρμογών (Application Block Diagram) παρουσιάζεται στην εικόνα 5.

ΕΙΚΟΝΑ 5
Σχηματικό διάγραμμα
εφαρμογών

Α. Η εφαρμογή «γραμμή του χρόνου» (time-line)

Το πλαίσιο ανάπτυξης – Οι απαιτήσεις

Στις σελίδες που ακολουθούν, περιγράφεται το πλαίσιο ανάπτυξης της πρώτης εφαρμογής επί τη βάση των επιμέρους σεναρίων. Δεν πρόκειται για κείμενο που περιλήφθηκε αυτούσιο στο πλαίσιο των διαδραστικών εφαρμογών, αλλά για οδηγό ανάπτυξης αυτών. Η «γραμμικότητα» ανάπτυξης αυτής της πρώτης εφαρμογής, με την έννοια της εξιστόρησης γεγονότων και καταστάσεων από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι και σήμερα, με επίκεντρο τις αρχαιότητες της Τεγεάτιδος και το Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας, επιβάλλει και τον τρόπο παρουσίασης. Μέσα από ένα «ημερολόγιο» ή «χρονολόγιο», ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα συνολικής αντίληψης των γεγονότων, αλλά και διεύθυνσης στα επιμέρους, εφόσον κάτι τέτοιο τον ενδιαφέρει. Γεγονότα-καμπές της νεώτερης και σύγχρονης ελληνικής ιστορίας αποτελούν σημαντικά χρονικά ορόσημα, τα οποία συγχρόνως οργανώνουν και ερμηνεύουν τα επιμέρους. Συγκροτούν το πλαίσιο εντός του οποίου εκδιπλώνεται η ιστορία της Υπηρεσίας και ο επίμοχθος αγώνας των λειτουργών της, μέσα σε ένα αντίξοο συνήθως περιβάλλον τόσο σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας, όσο και γενικότερων πολιτικών, οικονομικών εξελίξεων στη χώρα, τουλάχιστον μέχρι τη μεταπολίτευση. Αυτό είναι το πρώτο επίπεδο.

ΕΙΚΟΝΑ 6
Οθόνη εισόδου στην
εφαρμογή «γραμμή
του χρόνου»

Οι εξελίξεις στη μεταπολεμική Ευρώπη και η πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είναι το δεύτερο επίπεδο. Αυτές οδήγησαν στη διαμόρφωση συνεπούς, ολοκληρωμένης και συγκροτημένης πολιτικής ανάδειξης της αρχαιολογικής εν προκειμένω κληρονομιάς, μέσω κυρίως των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης αρχικά και του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς τελικά.

Το τρίτο επίπεδο είναι οι εξελίξεις σε πλανητικό επίπεδο. Έτσι, παρακολουθούμε τις εξελίξεις σε επίπεδο Συμβουλίου της Ευρώπης, αλλά και του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ – UNESCO). Αλλιώς, η ιστορία του μουσείου ή η δράση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στην Τεγέα δεν θα γίνουν κατανοητά, καθώς α) επηρεάζονται από τις γενικότερες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις σε διοικητικό, επιστημονικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο οργάνωσης και λειτουργίας του κράτους, και β) βασίζονται σε συγκεκριμένα εργαλεία, τα οποία αναπτύχθηκαν σταδιακά, αρχικά στο πλαίσιο του νεοπαγούς κράτους, το οποίο επεκτεινόμενο και αναπτυσσόμενο διαρκώς μετείχε στις γενικότερες ευρωπαϊκές και παγκόσμιες εξελίξεις.

Τα παραπάνω συνιστούν, λοιπόν, το σύνθετο εκείνο πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η ιστορία του μουσείου, η αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή της Τεγεάτιδος και η παρουσία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στο χώρο, ως επιστημονικού φορέα, επιφορτισμένου από τα πρώτα βήματά του με την ευθύνη της προστασίας, της μελέτης και της ανάδειξης αυτής της σπουδαίας κληρονομιάς. Η περιήγηση στο χώρο και το χρόνο γίνεται βάσει του αρχαιολογικού, φωτογραφικού και χαρτογραφικού υλικού, το οποίο απλώς συμπληρώνεται με το απολύτως απαραίτητο-ελάχιστο κείμενο.

Συλλογή, ψηφιοποίηση, κατηγοριοποίηση και επεξεργασία του υλικού

Το αρχειακό υλικό, από το οποίο έγινε η ανασύνθεση της «ιστορίας της αρχαιολογίας» στην Τεγεάτιδα, συγκεντρώθηκε από τους εξής φορείς: το Ιστορικό Αρχείο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας της Διεύθυνσης Εθνικού Αρχείου Μνημείων και Δημοσιευμάτων του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, την εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, το αρχείο της ΛΘ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, τα αρχεία της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών Αθηνών και το αρχείο του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου. Από τους φορείς αυτούς προέρχεται το σύνολο των εγγράφων που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη δημιουργία της εφαρμογής «γραμμή του χρόνου».

Η έκταση αυτού του αρχειακού υλικού, και κυρίως το πλήθος των εγγράφων, καθιστούσε εξ αρχής επιτακτική την αναγκαιότητα οργάνωσής του, προκειμένου να μην αναλώνεται άσκοπα χρόνος. Έτσι, οι σαρώσεις των εγγράφων προχωρούσαν παράλληλα με τις καταχωρίσεις βασικών στοιχείων τους σε υπολογιστικά φύλλα (πίνακες excel). Τα έγγραφα καταχωρίζονταν κατά σελίδα με μοναδικό κωδικό αριθμό και κατ' αύξουσα σειρά. Καταχωρίζονταν, επίσης, ο αριθμός πρωτοκόλλου του εγγράφου (ή, αν δεν υπήρχε, η ημερομηνία αποστολής του). Σε δεύτερο επίπεδο, και αφού ολοκληρώθηκε η σάρωση και η ψηφιοποίηση του αρχειακού υλικού, τα έγγραφα μελετήθηκαν διεξοδικά, τα λογιστικά φύλλα καταχώρισης στοιχείων των εγγράφων εμπλουτίστηκαν περαιτέρω με νέα πεδία, όπως αριθμούς πρωτοκόλλου όχι μόνο των αποστολέων, αλλά και των παραληπτών, τελικοί υπογράφοντες και η ιδιότητά τους, υπηρεσίες-αποστολείς και υπηρεσίες-αποδέκτες των εγγράφων. Τα πεδία αυτά επέτρεψαν αργότερα την εύκολη κατηγοριοποίηση των εγγράφων μέσω των ειδικών «φίλτρων» του προγράμματος. Η διαδικασία καταχωρίσεων ολοκληρώθηκε με την προσθήκη δύο ακόμη πεδίων: της περίληψης του περιεχομένου του εγγράφου και της αναλυτικής παρουσιάσής του. Κατά τον τρόπο αυτό, με τη βοήθεια των αυτοματοποιημένων λειτουργιών του λογιστικού προγράμματος, τα κείμενα κατατάσσονταν χρονολογικά, κατά υπηρεσία, κατά αποστολέα ή παραλήπτη. Η αφήγηση της ιστορίας των αρχαιολογικών ερευνών, της προστασίας των μνημείων, των ίδιων των μνημείων σε τελική ανάλυση και του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας, από τα τέλη του 19ου μέχρι και τις αρχές του 21ου αιώνα, ήταν πλέον γεγονός.

Με την ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας, λογικό επόμενο ήταν η ομαδοποίηση των εγγράφων σε ευρύτερες κατηγορίες. Η διαδικασία αυτή πάλι πραγματοποιήθηκε εντός των ίδιων λογιστικών φύλλων. Από το ίδιο το υλικό και την επεξεργασία του προέκυψαν οι παρακάτω θεματικές ενότητες:

Τίτλος
Περιηγητές
Αρχαιολογική Εταιρεία – Αρχαιολογική Υπηρεσία
Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας
Αρχαιολογικές συλλογές
Περισυλλογές – μεταφορές αρχαίων

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
Τίτλοι θεματικών ενότητων

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

Τίτλος
Διάρρηξη Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας
Εκκαφές ιδιωτών – Καταστροφή / Προστασία αρχαιοτήτων
Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών Αθηνών
Νορβηγικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο
Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών
Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών

Ακολουθως, στο πλαίσιο που περιγράψαμε παραπάνω, δηλαδή της διασύνδεσης της ιστορίας και αρχαιολογίας της Τεγεάτιδος με την πολιτική και κοινωνική ιστορία του νέου ελληνικού κράτους, τους θεσμούς προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, εθνικούς και διεθνείς –υπερεθνικούς– στη διαχρονική τους εξέλιξη, την πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, την περιφερειακή πολιτική της ΕΟΚ και της Ε.Ε., προστέθηκαν και οι παρακάτω κατηγορίες:

Τίτλος
Πολιτική, στρατιωτική ιστορία, διεθνείς εξελίξεις
Νομοθετικά κείμενα
Η πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση

Πλέον, το πλαίσιο ανάπτυξης της εφαρμογής ήταν από αρχαιολογική-ιστορική άποψη ολοκληρωμένο. Το απαραίτητο φωτογραφικό υλικό είχε επιλεγεί και υπομνηματιστεί, ενώ είχαν δημιουργηθεί και οι χάρτες που ιστορούσαν την επέκταση της εθνικής επικράτειας κατά τον 19ο και 20ο αιώνα, καθώς και τη χωρική αρμοδιότητα των εφορειών αρχαιοτήτων στην Πελοπόννησο μέχρι και το 2006.

Ανάπτυξη σεναρίων της εφαρμογής

Για τη δημιουργία των σεναρίων, και αφού συλλέχθηκε, ομαδοποιήθηκε και υπέστη την ψηφιακή επεξεργασία το σύνολο του ανωτέρω υλικού, αποφασίστηκαν τα παρακάτω:

1. Όλες οι πληροφορίες θα παρουσιάζονται ως γεγονότα με χρονολογική σειρά ανά θεματική κατηγορία.
2. Για κάθε έτος θα υπάρχουν σε χρονική σειρά τα βασικά γεγονότα και από αυτά ο επισκέπτης θα μπορεί, επιλέγοντάς τα, να δει αναλυτικά όλα τα στοιχεία που υπάρχουν (φωτογραφίες, κείμενα, ΦΕΚ, διατάγματα, τηλεγραφήματα κ.ο.κ.) και συνοδεύουν το συγκεκριμένο γεγονός.

Παρουσιάσεις

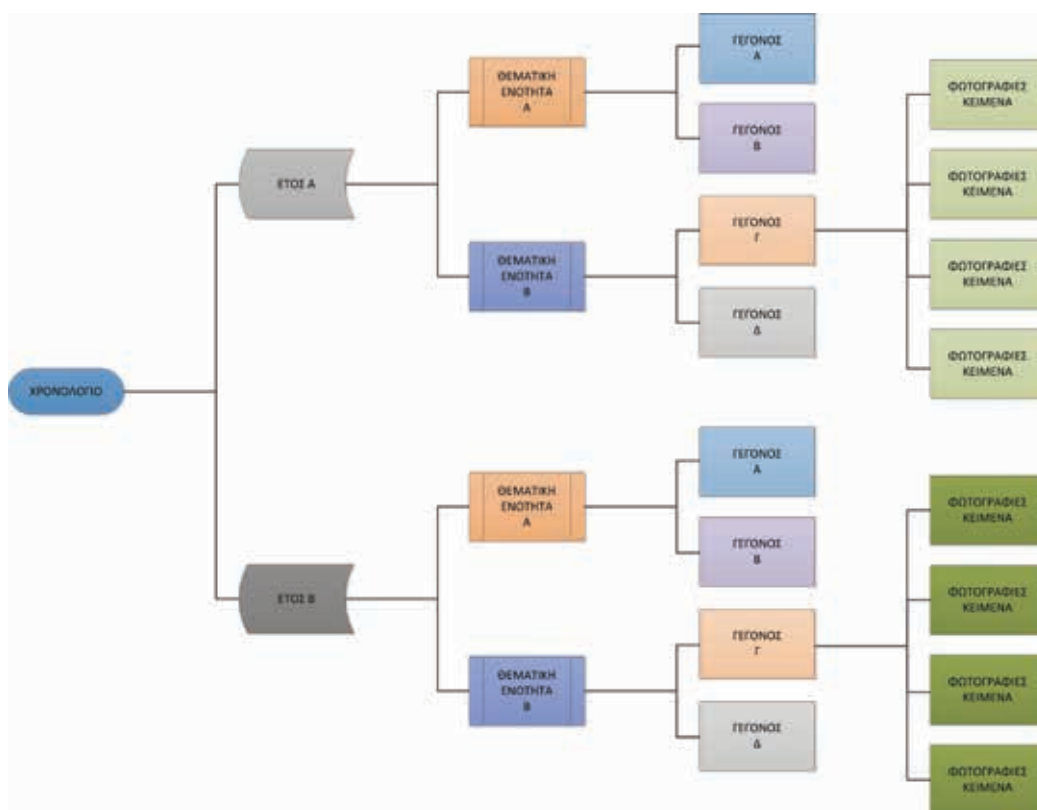
Εκτός των γεγονότων των θεματικών κατηγοριών, υπήρξε και υλικό που αφορούσε στο σύνολο της χρονικής περιόδου, από τη δημιουργία του μουσείου μέχρι και σήμερα, το οποίο παρουσιάζεται

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
Τίτλοι θεματικών
ενοτήτων

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

συνολικά και εκτός χρονολογίου. Το σχετικό υλικό περιλαμβάνει βιβλία σχετικά με το μουσείο, το βιβλίο επισκεπτών, βιογραφικά προσωπικοτήτων που επισκέφθηκαν το μουσείο, τη διάρθρωση της Υπηρεσίας, καθώς και την ιστορία του μουσείου, μαζί με αυθεντικά κείμενα και φωτογραφίες από κάθε εποχή. Το συγκεκριμένο παρουσιάζεται σε τέσσερις γενικές κατηγορίες (Βιβλιοθήκη, Προσωπικότητες, Μουσείο, Υπηρεσία):

- Η Βιβλιοθήκη εμφανίζει τα διάφορα βιβλία στην πραγματική τρισδιάστατη μορφή τους και ο επισκέπτης μπορεί να τα αναγνώσει γυρίζοντας τις σελίδες ακριβώς όπως και στο φυσικό βιβλίο. Επίσης, μπορεί να μεγεθύνει το βιβλίο και να το περιστρέψει, ώστε να μπορεί να βλέπει με άνεση κατακόρυφες φωτογραφίες που βρίσκονται αντεστραμμένες στις σελίδες του.
- Στην κατηγορία Προσωπικότητες, ο επισκέπτης μπορεί να δει τα βιογραφικά των προσωπικοτήτων που επισκέφθηκαν το μουσείο.
- Στην κατηγορία Μουσείο εμφανίζεται η ιστορία του μουσείου μέχρι και σήμερα.
- Στην κατηγορία Υπηρεσία εμφανίζονται σε χάρτες οι διάφορες περίοδοι από τη δημιουργία της Υπηρεσίας μέχρι σήμερα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7
Λογικός σχεδιασμός
γεγονότων

Πληροφοριακές ενότητες

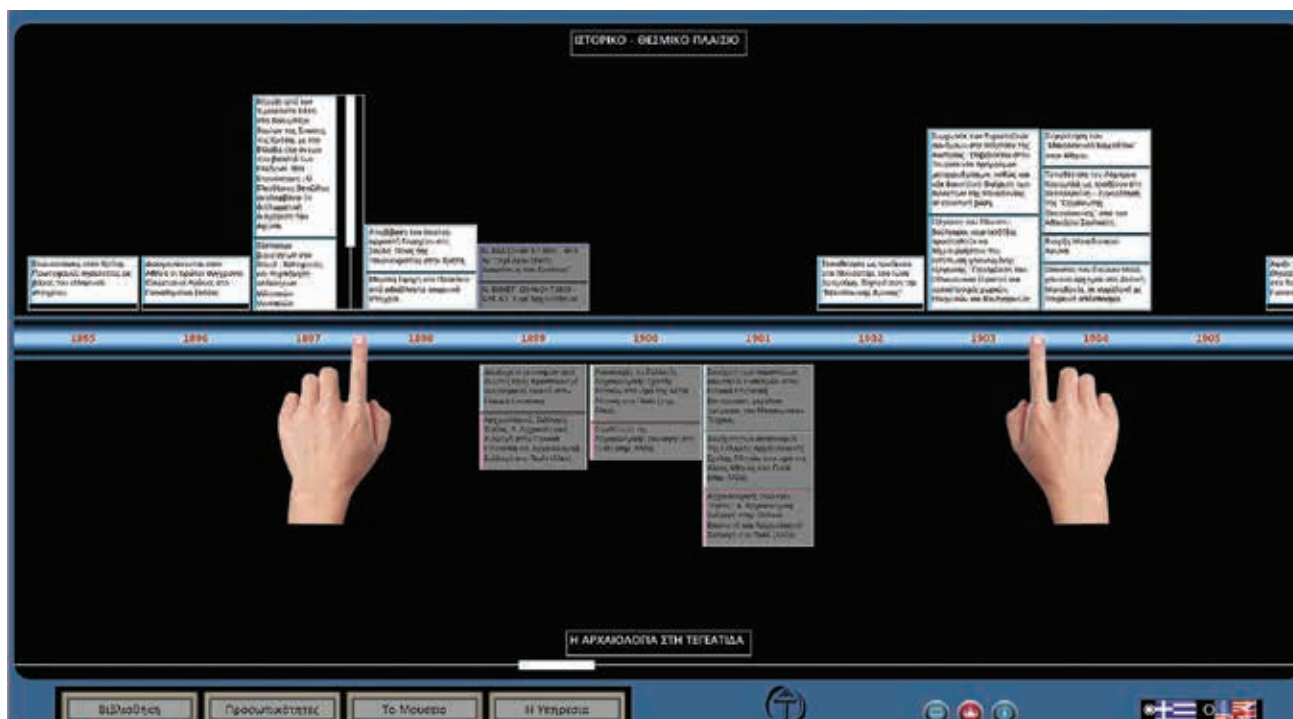
Στις πληροφοριακές ενότητες παρουσιάζονται οι συντελεστές του έργου, όσοι ευγενώς παραχώρησαν επιπλέον υλικό ώστε να εμπλουτιστεί το περιεχόμενο της εφαρμογής, η βιβλιογραφία στην οποία βασίστηκαν πληροφορίες σχετικά με το αρχαιολογικό υλικό και κυρίως ο πίνακας (υπόμνημα) που επεξηγεί τον χρωματικό κώδικα των γεγονότων.

Το αρχαιολογικό υλικό προσφέρθηκε από τους παρακάτω φορείς και πρόσωπα:

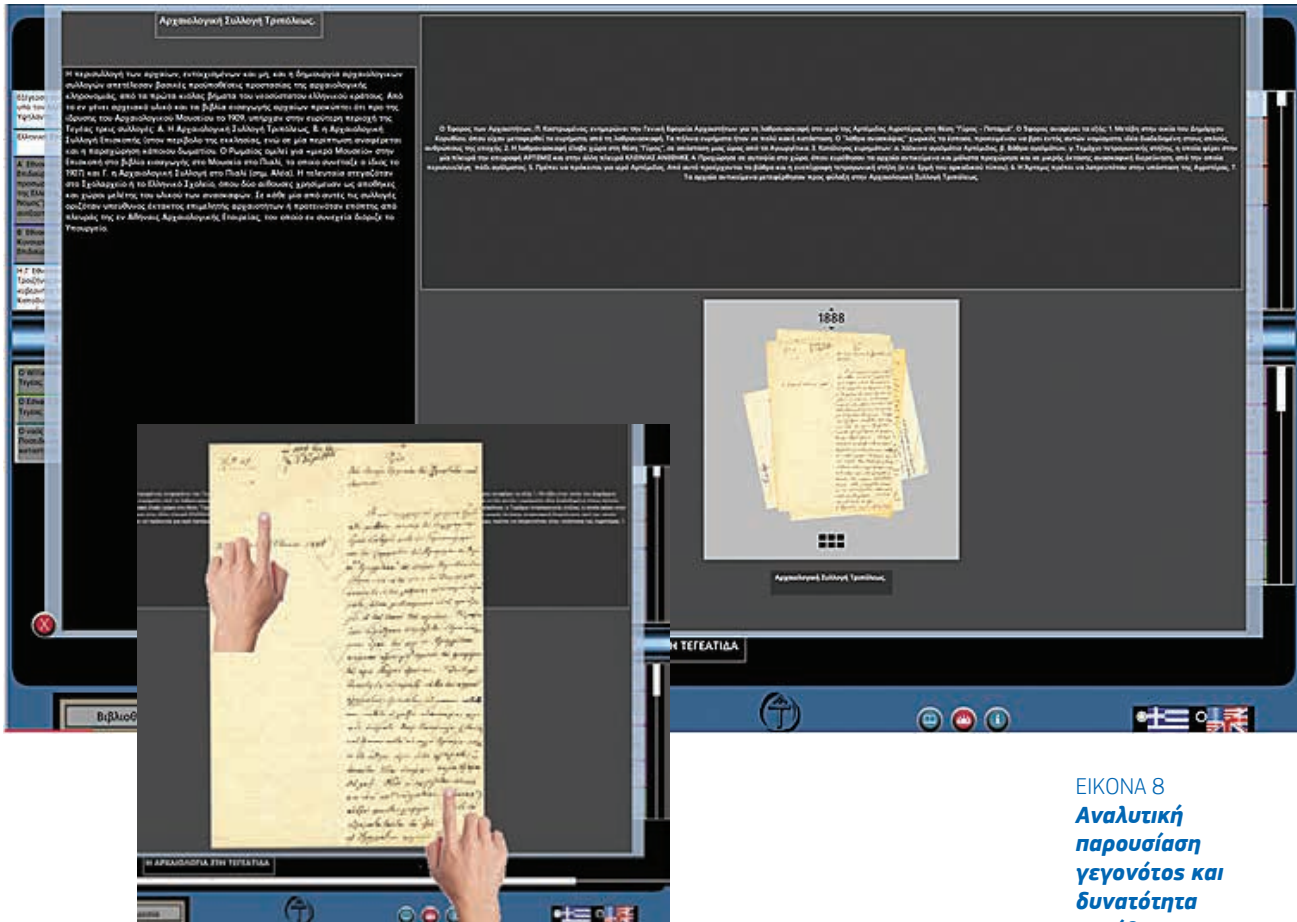
- Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
- Νομισματικό Μουσείο
- Ι΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων
- Ε΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων
- Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο στην Αθήνα
- Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα, Αρχείο Carl W. Blegen
- Νορβηγικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών
- Αρχείο της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας
- Ιστορικό Αρχείο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, Διεύθυνση Εθνικού Αρχείου Μνημείων
- κ. Γεώργιο Ρωμαίο, αρχιτέκτονα

Επίσης, άλλου είδους υλικό συγκεντρώθηκε από τους παρακάτω φορείς:

ΕΙΚΟΝΑ 7
Χρονολόγιο
εφαρμογής σε πλήρη
ανάπτυξη

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΕΙΚΟΝΑ 8
**Αναλυτική
παρουσίαση
γεγονότος και
δυνατότητα
μεγέθυνσης
εγγράφου**

- Εθνικό Τυπογραφείο Ελλάδος
- Βουλή των Ελλήνων
- Υπουργείο Πολιτισμού
- Ευρωπαϊκή Ένωση
- Συμβούλιο της Ευρώπης
- Unesco
- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Ανθρωπολογικό Μουσείο
- Γαλλική Σχολή Αθηνών
- Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού
- Το Βήμα
- Η Καθημερινή

Το περιεχόμενο της εφαρμογής

Α1. Η προστασία της ποθιωσικλής κληρονομιάς και η Αρχαιολογική Υπηρεσία

Η προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς βρέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος από τα πρώτα κιόλας χρόνια ίδρυσης του ελληνικού κράτους. Είχαν προηγηθεί αιώνες λεηλασίας του ελληνικού χώρου, ύστερα από την αναγέννηση του ενδιαφέροντος του δυτικού κόσμου για την πολιτισμική του κοιτίδα. Το ενδιαφέρον για την ελληνική Αρχαιότητα, που αρχικά εκδηλώνεται μέσα από τη διάθεση για περιήγηση, περιγραφή εντυπώσεων ή ταύτιση των αρχαίων ερειπίων, μετεξελίχθηκε σε οργανωμένες αποστολές, που συνοδεύονταν από δημοσιεύσεις και, βέβαια, το υλικό συμπλήρωμα αυτών, τη συλλογή και μεταφορά στα μεγάλα μουσεία της Ευρώπης έργων τέχνης της Αρχαιότητας. Η τάση αυτή κορυφώνεται κατά τον 19ο αιώνα, εποχή ανταγωνισμού των Μεγάλων Δυνάμεων και υπερπόντιας επέκτασης. Από την άλλη, και εκτός των ξένων, δεν έλειψαν οι καταστροφές αρχαίων και από τους ίδιους τους Έλληνες. Αρχαιολογικοί τόποι και μνημεία χρησιμοποιούνταν ως χώροι απόληψης οικοδομικού υλικού, ενώ το «έργο» των ξένων φιλαρκαίων, συλλεκτών και εμπόρων αρχαιοτήτων υποβοηθούνταν από τους ντόπιους αρχαιοκάπηλους. Ελλιπής μόρφωση, χαλαρή διοίκηση, άγνοια για την αξία ή τη σημασία των υλικών κατάλοιπων του παρελθόντος είχαν ως αποτέλεσμα την καταστροφή αρχαιοτήτων ή την εξαγωγή τους στη Δύση.

Το ενδιαφέρον για την προστασία των αρχαιοτήτων εκδηλώνεται έμπρακτα ήδη από τους χρόνους της Επανάστασης, μέσω της έκδοσης διαταγμάτων, και αποκρυσταλλώνεται στο άρθρο ΙΗ΄ του Συντάγματος της Γ΄ Εθνοσυνέλευσης (Τροιζήνα, Μάρτιος 1827), το οποίο επικυρώθηκε και από τη Δ΄ Εθνοσυνέλευση: «Ο Διοικητής χρεωστεί να φροντίζει να μην πωλώνται ή να μη μεταφέρονται εκτός της Επικράτειας οι Αρχαιότητες». Η μετάβαση από το επίπεδο της νομικής πρόβλεψης στη λήψη ουσιαστικών μέτρων πραγματοποιείται με την ίδρυση από τον κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια του «Εθνικού Μουσείου της Αιγίνης», το πρώτο στην Ελλάδα αρχαιολογικό μουσείο, καθώς και στοιχειώδους Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Το 1833 αποτελεί το επόμενο χρονικό ορόσημο. Τότε, με διάταγμα της Αντιβασιλείας (3/15), η αρμοδιότητα της ανασκαφής προς αποκάλυψη αρχαίων, η φροντίδα και διαφύλαξη των υπαρχόντων και η μέριμνα, ώστε να μην εξαγονται, δίδεται στην επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως και Γραμματείας της Επικρατείας. Το ίδιο έτος διορίζεται ο Adolf Weseinburg ως αρμόδιος (Conservator) «διά την διατήρησιν, αλλά και την ανεύρεσιν και συλλογήν των αρχαιολογικών θησαυρών του Βασιλείου», με υφιστάμενους (Unterconservatoren) τους Κυριακό Πιττάκη για τη Στερεά Ελλάδα, τον Ιωάννη Κοκκώνη για τα νησιά του Αιγαίου και τον Ludwig Ross για την Πελοπόννησο.

Η ίδρυση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του κράτους πραγματοποιείται με το νόμο 10/22 Μαΐου 1834 της Αντιβασιλείας. Τότε θεσμοθετείται η θέση του γενικού εφόρου των Αρχαιοτήτων, επόπτου των Επιστημονικών και Τεχνολογικών Συλλογών, καθώς και εφόρων για κάθε συλλογή. Παράλληλα, με το νόμο αυτό, η έννοια της προστασίας επεκτείνεται και στις αρχαιότητες του Μεσαίωνα.

Νέο ορόσημο για την Αρχαιολογική Υπηρεσία αποτελεί η ψήφιση του νόμου ΒΧΜΣΤ΄ (24.7.1899),

καθώς και η έκδοση της εφαρμοστικής εγκυκλίου του και κανονιστικών Βασιλικών Διαταγμάτων (ΒΔ). Ιδιοκτήτης των αρχαίων πλέον είναι το κράτος, ενώ προσδιορίζεται η έννοια του αρχαίου, άρα και του πεδίου εφαρμογής του νόμου. Με τα ΒΔ της 11ης Αυγούστου 1899, ρυθμίζονται διάφορα ζητήματα και θεσμοθετείται για πρώτη φορά η Αρχαιολογική Επιτροπή, η πρώτη μορφή του μετέπειτα Αρχαιολογικού Συμβουλίου, το οποίο θεσμοθετήθηκε ως τέτοιο με το νόμο ΓΨΛ' (3730/1910). Μετονομάστηκε πολύ αργότερα, το 1977, σε Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, με το ΠΔ 890. Την ονομασία αυτή διατήρησε και με το νόμο 3028/2002 «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς».

Μεταξύ 1909 (Επανάσταση στο Γουδί, Α' Βαλκανικός Πόλεμος, Β' Βαλκανικός Πόλεμος, Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, Μικρασιατική Εκστρατεία, Προεδρευομένη Δημοκρατία) και 1927 δημοσιεύονται ο νόμος ΓΨΚΘ' (3729) «Περί Ιδρύσεως Αρχαιολογικού Ταμείου», ο νόμος ΓΨΛ' (3730) «Περί της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του Κράτους», ο νόμος ΓΩΚΖ' (3827/1911), όπου για πρώτη φορά θεσμοθετείται «Αρχιτεκτονικών Γραφείων Σχολικών Κτηρίων και Συντηρήσεως Αρχαίων Μνημείων και Αρχαιολογικών Μουσείων» (η μετέπειτα Υπηρεσία Αναστήλωσεως: η σημερινή Γενική Διεύθυνση Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων). Η έκδοση Αρχαιολογικού Δελτίου προβλέπεται στο ΒΔ της 31.7.1914 (η έκδοσή του συνεχίζεται μέχρι σήμερα), ενώ με το Προεδρικό Διάταγμα (ΠΔ) της 30ής.12.1927 «Περί τρόπου εκτελέσεως αρχαιολογικών ανασκαφών» προσδιορίζονται τα καθήκοντα των ανασκαφών.

Η κωδικοποίηση των διατάξεων που ίσχυαν μέχρι το 1932 πραγματοποιήθηκε με το ΠΔ-ΚΝ 5351 «Περί Αρχαιοτήτων», το οποίο διατηρήθηκε εν ισχύ –με κάποιες τροποποιήσεις– μέχρι το 2002, οπότε δημοσιεύθηκε ο νέος αρχαιολογικός νόμος. Ο ΚΝ 5351/1932 ίσχυσε για 70 έτη και, παρά τις τροποποιήσεις που κατά καιρούς είχε υποστεί, ήταν διάχυτη πλέον η πεποίθηση ότι δεν μπορούσε να είναι αποτελεσματικός, δεδομένων των τεράστιων κοινωνικών και οικονομικών μεταβολών που είχαν συντελεστεί στη χώρα. Η αναγκαιότητα σύνταξης ενός νέου νόμου προέβαλλε αδήριτη. Έτσι, το 2002 δημοσιεύθηκε ο νέος αρχαιολογικός νόμος, εκτελεστικός του ισχύοντος Συντάγματος. Ο νόμος 3028/2002 «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» ενσωματώνει την εμπειρία 150 ετών της Υπηρεσίας στη μελέτη, προστασία και ανάδειξη μεμονωμένων μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, ενώ συνιστά προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς υποχρεώσεις της χώρας που απορρέουν από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις δεσμεύσεις όπως αυτές απορρέουν από τις διεθνείς συμβάσεις τις οποίες έχει κυρώσει το Εθνικό Κοινοβούλιο.

A2. Η διάρθρωση της Υπηρεσίας

Το αποκεντρωμένο σύστημα διοίκησης χαρακτήριζε από την αρχή την Υπηρεσία του κράτους που ήταν επιφορτισμένη με τη μελέτη, προστασία και ανάδειξη της αρχαιολογικής κληρονομιάς της χώρας. Σταθμοί στη χωρική διάρθρωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας αποτελούν οι παρακάτω νόμοι και διατάγματα:

■ 1833

Διορίζεται ο Adolf Weseinburg ως αρμόδιος (Conservator) «διά την διατήρησιν, αλλά και την ανεύρεσιν

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

και συλλογήν των αρχαιολογικών θησαυρών του Βασιλείου», με υφισταμένους (Unnterconservatoren) τους Κυριακό Πιττάκη για τη Στερεά Ελλάδα, τον Ιωάννη Κοκκώνη για τα νησιά του Αιγαίου και τον Ludwig Ross για την Πελοπόννησο.

■ Άρ. 22 του Ν. 1834/10/22.5.1834:

Πρόέβλεπε εφόρους «Κατά την Πελοπόννησον, την Στερεάν και τας Νήσους».

■ ΒΔ της 8ης.1.1886 «Περί της υπηρεσίας και των καθηκόντων των εφόρων των αρχαιοτήτων και των αρχαιολογικών Συλλογών». Στο άρ. 1 προβλέπεται η διαίρεση της επικράτειας στις εξής αρχαιολογικές περιφέρειες:

1. Αττικής
2. Βοιωτίας και νομού Ευβοίας
3. Νομού Φθιώτιδος και Φωκίδος
4. Θεσσαλίας
5. Νομών Αιτωλίας και Ακαρνανίας και Άρτης
6. Νομών Αργολίδος και Κορινθίας, εξαιρουμένης της επαρχίας Κυθήρων
7. Νομών Αχαΐας και Ήλιδος, εξαιρουμένης της αρχαίας Ολυμπίας, και Ιονίων Νήσων
8. Αρχαίας Ολυμπίας και νομού Μεσσηνίας
9. Νομού Αρκαδίας
10. Νομού Λακωνίας, συμπεριλαμβανομένης και της επαρχίας Κυθήρων
11. Νομού Κυκλάδων

■ Άρ. 6 του Ν. ΓΨΛ΄ του 1910

«Η Ελλάς διαιρείται εις επτά αρχαιολογικάς περιφέρειας:»

1. την Θεσσαλίαν μετά της Φθιώτιδος, με έδρα τον Βόλο
2. την Εύβοιαν, μετά των Επαρχιών Βοιωτίας και Φωκίδος, με έδρα τη Θήβα
3. την Ακαρνανία και την Αιτωλία, περιλαμβανομένης και της Ηπείρου και των νήσων Λευκάδος, Κέρκυρας, Παξών και Ιθάκης, με έδρα το Μεσολόγγι
4. την Αχαΐα και την Ήλιδα, περιλαμβανομένων και των Επαρχιών Τριφυλλίας, Ολυμπίας και των νήσων Κεφαλληνίας και Ζακύνθου, με έδρα την Πάτρα
5. τη Λακωνία μετά των επαρχιών Καλαμών, Μεσσήνης, Πυλίας και Κυθήρων, με έδρα τη Σπάρτη
6. την Αργολίδα και Κορινθία και Αρκαδία, με έδρα το Ναύπλιο
7. τις Κυκλάδες, με έδρα τη Σύρο ή τη Μύκονο

■ ΒΔ της 20ής.2.1915: «Η Επικράτεια διαιρείται εις δώδεκα αρχαιολογικάς περιφέρειας ως ακολούθως:»

1. Αττικής, Μεγαρίδος και Αιγίνης, με έδρα την Αθήνα
2. Βοιωτίας, Εύβοιας, Φθιώτιδος, Φωκίδας και Ευρυτανίας, με έδρα τη Θήβα
3. Νομών Λαρίσσης και Τρικάλων, Ελασσώνος, Μετσόβου, Γρεβενών, Βορείων Σποράδων, με έδρα το Βόλο

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

4. Μακεδονίας (νομών Θεσσαλονίκης, Σερρών, Δράμας, Κοζάνης, Φλώρινας), με έδρα τη Θεσσαλονίκη
 5. Αχαΐας-Ηλιδος, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας, Ιθάκης, με έδρα την Πάτρα
 6. Λακωνίας, Μεσσηνίας και Κυθήρων, με έδρα τη Σπάρτη
 7. Αργολίδος, Κορινθίας και Αρκαδίας, με έδρα την Κόρινθο
 8. Αιτωλίας, Ακαρνανίας και Ηπείρου (πλην Μετσόβου), Κέρκυρας, Λευκάδας, με έδρα την Πρέβεζα
 9. Κνωσσού (Κρήτης) μετά του Μουσείου Ηρακλείου, με έδρα το Ηράκλειο
 10. Κρήτης (πλην Κνωσσού και Μουσείου Ηρακλείου), με έδρα το Ηράκλειο
 11. Κυκλάδων, με έδρα τη Μύκονο
 12. Νήσων Αιγαίου, με έδρα τη Σάμο
- Ν. 681/1977 «Περί συστάσεως θέσεων προσωπικού και ετέρων τινών διατάξεων αφοροσών εις το Υπουργείον Πολιτισμού και Επιστημών»
 - ΠΔ 941/1977 «Περί οργανισμού του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών»
 - 25 Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων
 - 13 Εφορείες Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
 - 7 Εφορείες Νεωτέρων Μνημείων (Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικής Αναπτύξεως)
 - Ανεξάρτητες ειδικές περιφερειακές υπηρεσίες (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Βυζαντινό, Επιγραφικό, Νομισματικό και οι Εφορείες Αρχαιοπωλείων, Παλαιοανθρωπολογίας και Εναλίων Αρχαιοτήτων) – Αρχαιολογικά Ινστιτούτα Βορείου Ελλάδος, Κρήτης και Ρόδου (τα οποία όμως δεν υφίστανται στην ουσία)
 - ΠΔ 192/2001 «Οργανισμός του Υπουργείου Πολιτισμού»
 1. Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (ανά νομό)
 2. Εφορείες Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (ανά νόμο ή νόμους)
 3. Ειδικές περιφερειακές υπηρεσίες (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου), αρχαιολογικά ινστιτούτα (Μακεδονικών-Θρακικών Σπουδών, Αιγαιακών Σπουδών, Κρητολογικών Σπουδών, Πελοποννησιακών Σπουδών, Ηπειρωτικών Σπουδών, Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας και Σπηλαιολογίας, Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων)
 4. Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Αττικής και υπηρεσίες Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων (ανά νόμους).

A3. Τα αρχαία πριν από την ίδρυση του μουσείου

Περιγραφές των αρχαιοτήτων της Αρκαδίας, και πιο συγκεκριμένα της Τεγεάτιδος, έχουμε ήδη από την Αρχαιότητα. Τον 2ο αιώνα μ.Χ., ο περιηγητής Παυσανίας, ερχόμενος από τη Μεγαλοπολίτιδα και το Ασεατικό πεδίο, επισκέπτεται την Τεγέα και περιγράφει τόσο την ίδια την πόλη, όσο και τα περιαστικά ιερά. Κάποια από αυτά ήταν ερειπωμένα, όπως οι ναοί της Αθηνάς Σώτειρας και Ποσειδώνος, και το ιερό του Πυθίου Απόλλωνος.

Θα παρέλθουν 16 αιώνες για να ξαναγίνει λόγος για τις αρχαιότητες της Τεγεάτιδος. Στους τελευταίους προεπαναστατικούς χρόνους, κατά τη διάρκεια της ελληνικής επανάστασης και τον 19ο αιώνα, Ευρωπαίοι και Αμερικανοί περιηγητές, τοπογράφοι, ιστορικοί και αξιωματικοί ξένων εκστρατευτικών σωμάτων αναφέρονται στις αρχαίες διαβάσεις του Παρθενίου όρους, την Τεγέα και τις αρχαιότητες της. Pouqueville, Gell, Leake, Boblaye, Anderson, Ross, Mure, Curtius, Bursian, Vischer, Lorring αποτελούν για τον σημερινό αρχαιολόγο σημαντική πηγή πληροφοριών για τις αρχαιότητες και την αρχαία τοπογραφία της Αρκαδίας και της Τεγεάτιδος.

Η Τεγέα δεν αποτέλεσε, δυστυχώς, εξαίρεση όσον αφορά στη διατήρηση και προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς της. Η πίεση ήταν, όπως σε όλο τον ελληνικό χώρο, διττή: εξωτερική, μέσω της εξαγωγής αρχαιοτήτων στο εξωτερικό, και εσωτερική, καθώς το κέντρο της αρχαίας πόλης είχε μετατραπεί στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα σε χώρο απόληψης οικοδομικού υλικού, ενώ μνημειακά αρχιτεκτονήματα, όπως ο ναός της Αθηνάς Αλέας και το αρχαίο θέατρο, είχαν στην κυριολεξία λεηλατηθεί για τον προσπορισμό μάρμαρου και πωρόλιθου. Αρχαιοφιλία, συλλεκτική μανία, ανάγκη, αποτελούν τα αίτια του φαινομένου. Θα συμπληρώναμε: έλλειψη παιδείας, άγνοια, ελλιπής γνώση της αξίας και σημασίας των υλικών κατάλοιπων του παρελθόντος, ακόμη και έλλειψη αισθητικής σε κάποιες περιπτώσεις. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της λαθρανασκαφής στο ιερό της Αρτέμιδος Αγροτέρας στις υπώρειες του Αρτεμίσιου όρους και η θραύση των πήλινων ευρημάτων στην προσπάθεια να αποκαλυφθεί ο θησαυρός που δήθεν κρυβόταν στο εσωτερικό τους. Τα σπαράγματα των γλυπτών από τις αετωματικές συνθέσεις του υστεροκλασικού ναού της Αθηνάς Αλέας, ως επί το πλείστον, περισυνελέγησαν από τοίχους, μεσαιωνικούς ή μεταγενέστερους. Ακόμη και σήμερα, σε οικίες πλησίον του ναού μπορεί κανείς να δει εντοιχισμένα λαμπρά αρχιτεκτονικά μέλη, τα οποία ακρωτηριασμένα δίνουν χροιά γραφικότητας στα νεώτερα αυτά κτήρια.

Η προστασία των αρχαιοτήτων στην Τεγέα εντάσσεται, όπως είναι φυσικό, στις γενικότερες εξελίξεις που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο της ελληνικής διοίκησης σε επίπεδο νομοθετικό αφενός, διοικητικό-οργανωτικό αφετέρου. Κατ' αρχάς πρέπει να σημειωθούν τρεις παράγοντες οι οποίοι δυσχέραναν το έργο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στην περιοχή, με πρώτο τη δυσκολία πρόσβασης στην Αρκαδία και την περιοχή της Τεγέας. Πρέπει να έχουμε κατά νου ότι αναφερόμαστε σε μία εποχή που έργα συγκοινωνιακά, όπως τα σημερινά συστήματα σιδηρόδρομων και οι μεγάλοι οδικοί άξονες, ήταν, όχι μόνον για την Αρκαδία, αλλά για την Ελλάδα, αδιανόητα. Η βασική, αν όχι μοναδική οδός πρόσβασης ήταν μέσω του Αχλαδοκάμπου, οδικώς ή με τον σιδηρόδρομο. Δεύτερος παράγοντας ήταν ότι πότε μέχρι το 2006 δεν είχε ιδρυθεί εφορεία αρχαιοτήτων στο νομό Αρκαδίας. Η έδρα της εκάστοτε αρμόδιας αρχαιολογικής περιφέρειας, εφορείας αρχαιοτήτων ή εφορείας προϊστορικών και κλασικών αρχαιοτήτων ήταν είτε στην Κόρινθο, είτε στο Ναύπλιο, είτε στη Σπάρτη, γεγονός που καθιστούσε δυσχερή τον αρχαιολογικό έλεγχο στην περιοχή αυτή. Ο τρίτος, τέλος, παράγων αφορούσε σε ένα πρόβλημα που δεν έχει επιλυθεί ακόμη και σήμερα, την ολιγανθρωπία της Υπηρεσίας.

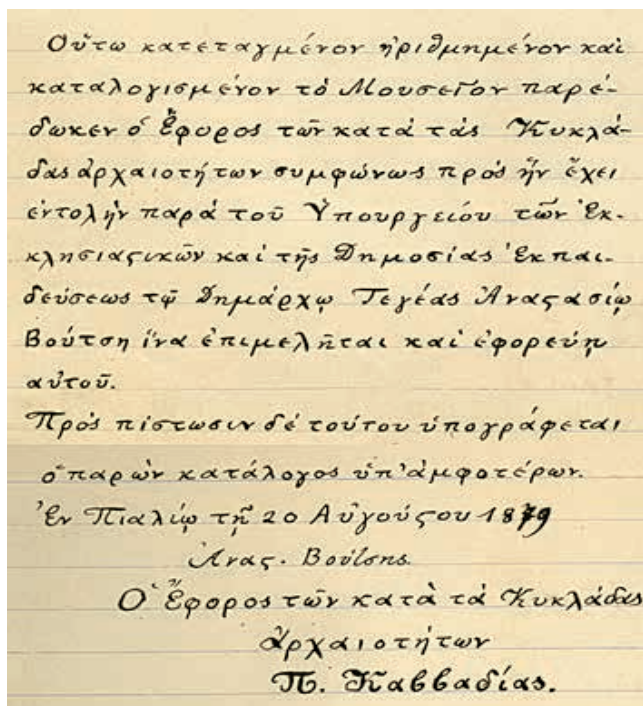
Η ενίσχυση της εποπτείας και του ελέγχου, του οποίου την κύρια ευθύνη σε κάθε περίπτωση έφεραν οι αρχαιολόγοι της Υπηρεσίας, έφοροι και επιμελητές, κατεβλήθη προσπάθεια να επιτευχθεί

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

μέσω του θεσμού των εκτάκτων επιμελητών αρχαιοτήτων, λειτουργών της μέσης εκπαίδευσης, καθηγητών στα σχολεία της Τριπόλεως και των χωριών της Τεγέας, οι οποίοι ορίζονταν υπεύθυνοι των κατά τόπους αρχαιολογικών συλλογών (ονομάζονται αρχικά έφοροι των αρχαιολογικών συλλογών) και ανέφεραν απευθείας στο Υπουργείο και τη Γενική Εφορεία Αρχαιοτήτων και Μουσείων ή αργότερα το Τμήμα Αρχαιοτήτων. Ήταν η περίοδος που η Αρχαιολογική Υπηρεσία ήταν εντεταγμένη στο Υπουργείον Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως. Για τη φύλαξη των αρχαίων διορίζονταν φύλακες. Στα αρχεία των αρχών του 20ού αιώνα συναντάμε τον τίτλο «Επιστάτης των Αρχαιοτήτων». Ο έκτακτος επιμελητής από κοινού με τον επιστάτη επέβλεπαν τις εκσκαφές ιδιωτών, τις ανασκαφές (βλ. ανασκαφή Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής στο ιερό της Αθηνάς Αλέας) και ανέφεραν σχετικά στην προϊσταμένη τους αρχή, τον επιμελητή, τη γενική εφορεία ή ακόμη και τον υπουργό. Ο γενικός έφορος, ο κατά τόπον έφορος ή ο επιμελητής διενεργούσαν τακτικούς ελέγχους και περιοδείες.

Σε επίπεδο πραγματικής προστασίας των αρχαιοτήτων, το βασικό μέτρο που ελήφθη ήταν αυτό της συγκέντρωσης των αρχαίων προς φύλαξη σε συγκεκριμένους χώρους και της καταγραφής τους. Έτσι, στο βιβλίο καταγραφών «Μουσειά Πελοποννήσου» διαβάζουμε την ιδιόχειρη σημείωση του Παναγιώτη Καββαδία, εφόρου τότε Κυκλάδων, μετέπειτα γενικού εφόρου των Αρχαιοτήτων και γενικού γραμματέως της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας.

Το 1879, με εντολή του Υπουργείου, ο έφορος των Αρχαιοτήτων προχωρεί σε καταγραφές των

Οὕτω κατεταχμένον ἠριθμημένον καὶ
καταλογισμένον τὸ Μουσεῖον παρέ-
δωκεν ὁ ἔφορος τῶν κατὰ τὰς Κυκλά-
δας ἀρχαιοτήτων συμφώνως πρὸς ἣν ἔχει
ἐντολὴν παρὰ τοῦ Υπουργείου τῶν Ἐκ-
κλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαι-
δεύσεως τῷ Δημάρχῳ Τεγέας Ἀναστασίῳ
Βούτση ἵνα ἐπιμελῆται καὶ ἐφορεῦν
αὐτοῦ.
Πρὸς πίστωσιν δὲ τούτου ὑπογράφεται
ὁ παρῶν κατάλογος ὑπ' ἀμφοτέρων.
Ἐν Πιαλίῳ τῆς 20 Αὐγούστου 1879
Ἀνασ. Βούτσης.
Ὁ ἔφορος τῶν κατὰ τὰς Κυκλάδας
ἀρχαιοτήτων
Π. Καββαδίας.

ΕΙΚΟΝΑ 9
Ιδιόχειρη σημείωση
του Παναγιώτη
Καββαδία, εφόρου
Κυκλάδων το 1879

αρχαίων των κατά τόπους συλλογών στην Πελοπόννησο. Μεταξύ αυτών και των αρχαίων του Μουσείου Τεγέας. Από το λοιπό αρχαιολογικό υλικό και τα βιβλία εισαγωγής αρχαίων προκύπτει ότι προ της ίδρυσης του αρχαιολογικού μουσείου, το 1909, υπήρχαν στην ευρύτερη περιοχή της Τεγέας τρεις συλλογές: α) η Αρχαιολογική Συλλογή Τριπόλεως, β) η Αρχαιολογική Συλλογή Επισκοπής (στον περίβολο της εκκλησίας, ενώ σε μία περίπτωση αναφέρεται και η παραχώρηση κάποιου δωματίου. Ο Ρωμαίος ομιλεί για «μικρό μουσείο» στην Επισκοπή στο βιβλίο εισαγωγής αρχαίων στο μουσείο στο Πιαλί, το οποίο συντάξε ο ίδιος το 1907) και γ) η Αρχαιολογική Συλλογή στο Πιαλί (σημ. Αλέα). Η τελευταία στεγαζόταν στο Σχολαρχείο ή το Ελληνικό Σχολείο, όπου δύο αίθουσες χρησιμοποιούνταν ως αποθήκες και χώροι μελέτης του υλικού των ανασκαφών. Σε κάθε μία από αυτές τις συλλογές οριζόταν υπεύθυνος έκτακτος επιμελητής αρχαιοτήτων ή προτεινόταν επίσημα από πλευράς της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, τον οποίο εν συνεχεία διόριζε το Υπουργείο. Αρχικά, κάποιος υψηλόβαθμος εκπαιδευτικός οριζόταν και ως έφορος της Αρχαιολογικής Συλλογής, όπως προκύπτει από το αρχαιολογικό υλικό του β' τρίτου του 19ου αιώνα.

Το δεύτερο μέτρο ήταν αυτό της εποπτείας των εκσκαφών σε ιδιωτικά ακίνητα ή στο πλαίσιο ιδιωτικών έργων. Από τη μελέτη του αρχαιολογικού υλικού προκύπτει ότι ακόμη και στις αρχές του 20ού αιώνα ο αρχαιολογικός χώρος της Επισκοπής λειτουργούσε ως χώρος προσπορισμού οικοδομικού υλικού. Ιδιώτες διενεργούσαν εκσκαφές με σκοπό την απόληψη λίθου για οικοδομική χρήση. Επρόκειτο ουσιαστικά για διάλυση αρχαίων ερειπίων. Στην Υπηρεσία παραδίδονταν μόνον μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη, αγάλματα ή επιγραφές, και αυτό στην περίπτωση που γίνονταν αντιληπτά. Από την αλληλογραφία της εποχής μπορεί κανείς να δει τη συγκινητική προσπάθεια και τον επίμοχθο αγώνα των ανθρώπων της Υπηρεσίας να αντιταχθούν στα ιδιωτικά συμφέροντα, να επιβάλουν το νόμο και να καλλιεργήσουν τη συνείδηση της σημασίας των αρχαιοτήτων για την ιστορία της περιοχής, καθώς και την αναγκαιότητα της προστασίας αυτών. Είναι χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις εκσκαφών δίπλα στο αρχαίο θέατρο για προσπορισμό λίθου, η λιθολόγηση της «βασιλικής του Θύρσου», η προσπάθεια απόκρυψης ψηφιδωτών, αγαλμάτων και επιγραφών, η κατασκαφή ολόκληρων νεκροταφείων και η μεταφορά σαρκοφάγων και κιστών στις αυλές οικιών στα Αχούρια (σημ. Στάδιο), η λιθολόγηση ολομάρμαρων αρχαίων μνημείων, η λιθολόγηση του κατώτατου τμήματος των μεσαιωνικών τειχών στην Παλαιά Επισκοπή, με αποτέλεσμα την εξασθένησή τους και την τελική κατάρρευση μεγάλου τμήματός τους, ύστερα από νεροποντή. Από αυτό το θλιβερό σκηνικό δεν μπορούσε να λείπει και ο ναός της Αθηνάς Αλέας, του οποίου η λεπασία είχε ξεκινήσει κατά την Αρχαιότητα και συνεχίστηκε μέχρι και τα πρόσφατα χρόνια. Η λατόμηση της μαρμάρινης ανωδομής του είναι σχεδόν ολοκληρωτική. Σε οικία της περιοχής γύρω από το ναό μπορεί κανείς ακόμη να διακρίνει μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη εντοιχισμένα, ενώ από κατεδαφίσεις οικιών ή περιβόλων διαρκώς περισυλλέγονται μέχρι σήμερα αρχαία μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη.

Το τρίτο μέτρο ήταν η περισυλλογή των αρχαίων, εντοιχισμένων και μη, καθώς και η συγκέντρωση των διάσπαρτων, τριών τον αριθμό, αρχαιολογικών συλλογών στο Μουσείο Τεγέας και την αποθήκη. Το 1909 ο Κωνσταντίνος Ρωμαίος, παράλληλα προς την οργάνωση της έκθεσης του Μουσείου Τεγέας,

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

προχώρησε στην αποτοίχιση αρχαίων από σπίτια στην Αλέα, στο Στάδιο, την Επισκοπή και το Στενό, συνοδεία αστυνομικής δυνάμεως. Παράλληλα, προχώρησε στην κατάργηση των μέχρι τότε αρχαιολογικών συλλογών στην Τρίπολη και την Αλέα, με τη μεταφορά των αρχαίων στον αύλειο χώρο του νεοσύστατου τότε Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας. Το αυτό πρέπει να έπραξε και με την Αρχαιολογική Συλλογή Επισκοπής, για την οποία καμία αναφορά δεν γίνεται στο αρχαιολογικό υλικό, μετά το 1909. Ένα δωμάτιο στο Ελληνικό Σχολείο (απέναντι από το σημερινό κτήριο του μουσείου) χρησίμευε ως αρχαιολογική αποθήκη.

Η προσωπικότητα του Κωνσταντίνου Ρωμαίου, ως εφόρου των εν Σπάρτη Αρχαιοτήτων (διορισμένου από την εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία) και η παρουσία του στην Τεγέα, στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 20ού αιώνα, σηματοδοτεί τη δυναμική εμφάνιση στο προσκήνιο των αρχαιολογικών πραγμάτων της Αρκαδίας, με την αρωγή της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, της ελληνικής αρχαιολογικής επιστήμης. Μέχρι τότε τα αρχαιολογικά πράγματα στην Τεγεάτιδα μονοπωλούνταν από ξένες αποστολές και κυρίως από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις ανασκαφές και εν γένει έρευνες του Βέρναρντ στο ιερό της Αρτέμιδος Αγροτέρας στο Παρθένιον όρος, τις έρευνές του στο Γράλλο και την ταύτιση των ιερών της Δήμητρος και του Διονύσου Μύστου, καθώς και τον εντοπισμό της «θεάς από τα Αγιωργίτικα». Το ιερό της Αθηνάς Αλέας βρέθηκε, επίσης, στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, με τους Γερμανούς να διεξάγουν ανασκαφές το 1879 και τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών το 1900. Από το 1907 και σε διάστημα δύο ετών ο Ρωμαίος, με φροντίδα, γνώση και ακατάβλητη ενεργητικότητα, προχώρησε στην ίδρυση ουσιαστικά του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας και τη διενέργεια σημαντικών ανασκαφών στο «ιερό των Καρποφόρων» στον Άγιο Σώστη, στο ιερό της Αθηνάς Σώτειρας και Ποσειδώνος στη «Βίγλα», στο ιερό της Αρτέμιδος Κνακαετιδος στο Μαυρίκι, στο ιερό του Πυθίου Απόλλωνος κοντά στα Λιθοβούνια, στο ιερό της Δήμητρος στην Κερασιά και βέβαια στο ιερό της Αθηνάς Αλέας στο Πιαλί. Ήδη από το 1905 είχε προχωρήσει στην ανασκαφική διερεύνηση των Ερμών, ιερών του Ερμού Ενοδίου, στους Φονεμένους, το νοτιότερο άκρο της Τεγεάτιδος, στα όρια με την Κυνουρία, σύνορο με τη Σπάρτη και το Άργος. Ο πολυσχιδής χαρακτήρας του έργου της Υπηρεσίας, φορέα επιστημονικού-ερευνητικού, προστασίας και διαχείρισης της αρχαιολογικής κληρονομιάς του τόπου, προσδιοριζόταν πλέον αποφασιστικά.

A4. Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία και η Αρχαιολογική Υπηρεσία

Το 1837, από ολιγομελή ομάδα εμπόρων και λογίων, ιδρύθηκε η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, με σκοπό «την ανεύρεση, αναστήλωση και συμπλήρωση των αρχαίων της Ελλάδος». Η ίδρυσή της εγκρίθηκε με το ΒΔ της 15/27 Ιανουαρίου 1837. Εξ αρχής, ο ρόλος της εταιρείας ήταν η συνεπικύρωση της ανεπαρκούς τότε κρατικής προσπάθειας. Το οποιοδήποτε αναστηλωτικό έργο ή ανασκαφική έρευνα θα αποφασιζόταν σε συνεργασία με τον έφορο του Κεντρικού Μουσείου, τον τότε προϊστάμενο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Τα δε αρχαία που θα βρίσκονταν κατά τις παραπάνω εργασίες ή έρευνες αποτελούσαν ιδιοκτησία του κράτους.

Η συνεπικύρωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, αλλά και η ενεργός συμμετοχή και πολυεπίπεδη

συνεισφορά της εταιρείας στα αρχαιολογικά πράγματα του τόπου και της αρχαιολογικής επιστήμης εν γένει είναι δεδομένη. Χάριν της εταιρείας, καλύφθηκε το σημαντικό κενό σε εξειδικευμένους επιστήμονες αρχαιολόγους. Μέσω υποτροφιών για μετεκπαίδευση στο εξωτερικό, δημιουργήθηκε ο επιστημονικός εκείνος πυρήνας, μέλη του οποίου θα πρωταγωνιστούσαν στα αρχαιολογικά πράγματα τα επόμενα χρόνια ή ακόμη και τις επόμενες δεκαετίες: Απ. Αρβανιτόπουλος, Ν. Παπαδάκης, Κ. Ρωμαίος, Γ. Καρβελάς, Ν. Κυπαρίσσης, Γ. Οικονόμος, Ευσ. Πελεκίδης, ενώ βάσει του καταστατικού της είχε το δικαίωμα προσλήψεως τριών εφόρων και επιμελητών α΄ και β΄ τάξεως (αρχαιολογικών υπαλλήλων κατωτέρων των εφόρων).

Όπως προκύπτει από το αρχειακό υλικό, με τον διορισμό του Κωνσταντίνου Ρωμαίου ως εφόρου Σπάρτης, και όσον αφορά τα αρχαιολογικά πράγματα στην Τεγέα, η παρουσία πλέον της ελληνικής αρχαιολογικής επιστήμης γίνεται κυριαρχική, ενώ η προστασία των αρχαιοτήτων ενισχύεται περαιτέρω μέσω της ίδρυσης μουσείου και της περισυλλογής αρχαιοτήτων. Έχοντας ήδη από το 1905 προχωρήσει στην ανασκαφική διερεύνηση των Ερμών, ιερών του Ερμού Ενοδίου, στους Φονεμένους, ο Ρωμαίος συνέχισε δυναμικά την προσπάθεια το 1909, με την αρωγή της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας. Χρονικά ορόσημα αυτής ήταν:

1. Η αποπεράτωση του κτηρίου του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας στο Πιαλί (Αλέα), η οργάνωση του εκθεσιακού χώρου και η έκθεση των αρχαίων
2. Η διενέργεια ανασκαφής στο ιερό της Αρτέμιδος Κνακεάτιδος στο Μαυρίκι
3. Η διενέργεια ανασκαφής στο ιερό των Καρποφόρων κοντά στον Άγιο Σώστη
4. Η διενέργεια ανασκαφής στην Αρβανιτοκερασιά, στο ιερό της Δήμητρος
5. Η διενέργεια ανασκαφής στο ναό της Αθηνάς Σώτειρας και Ποσειδώνος στις υπώρειες του όρους Γκράβαρης
6. Η διενέργεια ανασκαφής στη θέση «Μάρμαρο» ή «Μάρμαρα» κοντά στα Λιθοβούνια, στο ιερό του Πυθίου Απόλλωνος
7. Η διενέργεια ανασκαφής στη ΝΔ γωνία του ναού της Αθηνάς Αλέας, στα βόρεια αυτού, κοντά στην κρήνη της Αύγης και γύρω από αυτήν
8. Περισυλλογές και αποτοιχίσεις αρχαίων από το Πιαλί, τα Αχούρια (Στάδιο), την Παλαιά Επισκοπή, το Στενό και την εκκλησία στον Άγιο Ιωάννη
9. Διαμορφώσεις στη βόρεια και ανατολική πλευρά του ναού της Αθηνάς Αλέας και μεταφορά των μαρμάρινων όγκων με τα βουκράνια στο μουσείο. Περισυλλογή τμημάτων από τα αγάλματα των εναέτιων συνθέσεων του υστεροκλασικού ναού, ύστερα από τη διάλυση τοίχων μεσαιωνικών χρόνων στη βόρεια και ανατολική πλευρά του ναού

Ο Κωνσταντίνος Ρωμαίος, ως έφορος των Αρχαιοτήτων Αιτωλίας, Ακαρνανίας, Ηλείου, Κέρκυρας και Λευκάδος, θα επανέλθει στην Τεγεάτιδα το 1918, προκειμένου να συνεχίσει τις έρευνές του στον Άγιο Σώστη, να μελετήσει, συγκολλήσει, κατηγοριοποιήσει και κατατάξει το υλικό της ανασκαφής από το σημαντικό ιερό των Καρποφόρων, Δήμητρος και Κόρης. Την ίδια στιγμή εμβρόντητος αναφέρει την καταστροφή της ευθυντηρίας του ναού της Αρτέμιδος Κνακεάτιδος από θησαυρο-

θήρα και προχωρεί αμέσως στη μεταφορά των σημαντικότερων αρχιτεκτονικών μελών του ναού στο Μουσείο Τεγέας. Ουδέν κακόν, ωστόσο, αμιγές καλού. Μέσα από την καταστροφή βρίσκει την ευκαιρία να μελετήσει και να κατανοήσει σε βάθος τα αρχαία αρχιτεκτονικά λείψανα. Αρχαία αρχιτεκτονικά μέλη θα μεταφέρει, επίσης, από το ναό της Αθηνάς Σώτειρας και Ποσειδώνος στο Μουσείο Τεγέας, για λόγους προστασίας. Την ίδια στιγμή προχωρεί σε νέες περισυλλογές αρχαίων από αυλές σπιτιών στα χωριά της Τεγέας. Ο κορυφαίος Έλληνας αρχαιολόγος θα επιστρέψει στην Τεγεάτιδα και τη γενέτειρά του, τα Βούρβουρα, το 1950. Εκεί, στο λόφο της Ανάληψης, ύστερα από τη διενέργεια ανασκαφών (1950, 1954-58 και 1961), θα φέρει στο φως μία ολόκληρη αρχαία πόλη, την οποία συνδέει με τις Καρυές ή την Ίασο, καθώς και μία μυκηναϊκή νεκρόπολη στον παρακείμενο χαμηλότερο λόφο.

Μετά το 1918, ορόσημα στα αρχαιολογικά πράγματα της Τεγεάτιδος, όπως ανακλύπουν από τη μελέτη του αρχαιολογικού υλικού, είναι τα εξής:

Η ανακάλυψη θησαυρού 50 αρχαίων νομισμάτων από την περιοχή «Μάρμαρα» ή «Μάρμαρο», κοντά στο σημείο όπου ο Κωνσταντίνος Ρωμαίος το 1909 είχε προχωρήσει σε μικρής έκτασης ανασκαφή. Είχε ταυτίσει, μάλιστα, τη θέση με το ιερό του Απόλλωνος Πυθίου. Στην περιοχή έρχονται στο φως μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη, ενώ γίνεται λόγος για ύπαρξη στοάς. Για πρώτη φορά τώρα διαβάζουμε το όνομα ενός αρχαιολόγου, του Μ. Μητσού, επιμελητή αρχαιοτήτων, ο οποίος θα διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην επαναλειτουργία του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας, ύστερα από την πτώση της στέγης του το 1937.

Μεταπολεμικά, στην Τεγέα η Υπηρεσία θα κάνει αισθητή την παρουσία της με νέες έρευνες στην περιοχή του ναού της Αλέας. Η τυχαία ανεύρεση του παρίσου της «Αταλάντης», κατά τη διάρκεια εργασιών διάνοιξης φρέατος εντός οικίας, οδήγησε σε ανασκαφή από τον Χρύσανθο Χρήστου, έφορο, και την Αικατερίνη Δημακοπούλου, επιμελήτρια τότε των αρχαιοτήτων, η οποία απέδωσε πλήθος θραυσμάτων αρχιτεκτονικών μελών του ναού, 50 τον αριθμό, και σημαντικά θραύσματα γλυπτών από τις εναέτιες συνθέσεις, όπως τμήμα ανδρικού κορμού, τμήμα γυναικείου κορμού και τμήμα κνήμης και άκρου ποδός.

Τη δεκαετία του 1990, νέες ανασκαφές στην Τεγέα θα γίνουν στο χώρο της Παλαιάς Επισκοπής, όπου θα έρθουν στο φως μεγάλη ελληνιστική στοά, παλαιοχριστιανική βασιλική, καθώς και βωμός αυτοκρατορικής λατρείας. Θα ανασκαφεί το ιερό του Άρεως Αφνειού, κοντά στο χωριό Βουνό, ενώ θα έρθουν στο φως και οι μεταλλουργικοί κλίβανοι στο Στενό και τα Αγιωργίτικα.

Με την ίδρυση της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ το 2006, οι έρευνες από πλευράς Υπηρεσίας στην περιοχή θα επιταθούν. Συστηματική συνεργατική ανασκαφή στην Παλαιά Επισκοπή, πλήθος σωστικών ανασκαφών στον Άγιο Σώστη, την Άκρα, την Παλαιά Επισκοπή, τον Άγιο Κωνσταντίνο και τα Αγιωργίτικα, εντοπισμός αρχαίων φυλακείων, έρευνες στο Παρθένιον όρος και εντοπισμός νέων θέσεων, κηρύξεις αρχαιολογικών χώρων και βέβαια η επανέκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας, το πέρασμα της Υπηρεσίας στην ψηφιακή εποχή, με τη χρήση νέων τεχνολογιών αιχμής (GIS – Βάση Αρχαιοχωρικών Δεδομένων «Καλλιστώ»), σηματοδοτούν μια νέα εποχή για την Αρχαιολογική Υπηρεσία στην

Αρκαδία, σφραγίζοντας την πρωτοκαθεδρία της στην έρευνα, προστασία και διαχείριση της αρχαιολογικής κληρονομιάς.

A5. Οι ξένες αρχαιολογικές σχολές στην Τεγεάτιδα

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΘΗΝΩΝ

Το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών, τμήμα του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, ιδρύθηκε στις 17 Μαΐου 1872 και εγκαινιάστηκε στις 9 Δεκεμβρίου 1874. Την κατασκευή του κτηρίου στο οποίο στεγάζεται χρηματοδότησε ο Ερρίκος Σλήμαν σε σχέδια των Ερνέστου Τσίλλερ και Γουλιέλμου Νταίρφελντ. Το ινστιτούτο έχει διεξαγάγει πλήθος ανασκαφών στην Ελλάδα, με κυριότερες αυτές στην Ολυμπία, τον Κεραμεικό, τη Σάμο, την Τίρυνθα. Στην Τεγεάτιδα το ινστιτούτο δραστηριοποιήθηκε το 1879, οπότε διεξήγαγε ανασκαφές στο ιερό της Αθηνάς Αλέας, υπό τη διεύθυνση του A. Milchöfer.

ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΘΗΝΩΝ

Πρόκειται για την παλαιότερη ξένη αρχαιολογική σχολή στην Ελλάδα. Ιδρύθηκε το 1846 και ανέπτυξε σημαντική δράση στην Τεγεάτιδα, αλλά και στην υπόλοιπη Αρκαδία. Στην ευρύτερη περιοχή της Τεγέας, η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή δραστηριοποιήθηκε από τα τέλη του 19ου μέχρι και το 1912, οπότε πραγματοποιήθηκαν ανασκαφές στο αρχαίο θέατρο. Οι έρευνες της Γαλλικής Σχολής επικεντρώθηκαν στο ιερό της Αθηνάς Αλέας, στην περιοχή της Παλαιάς Επισκοπής και στο Δήμο των Κορυθέων. Πρώτος ο V. Bérard διενέργησε έρευνες στο Γράλλο, τοποθεσία κοντά στα Αγιωργίτικα, όπου ταύτισε υφιστάμενα την εποχή του θεμέλια αρχαίων κτηρίων με το ιερό της Δήμητρος εν Κορυθέυσι και το ιερό του Διονύσου Μύστου. Επιπλέον, πραγματοποίησε ανασκαφές στο ιερό της Αρτέμιδος Αγροτέρας στο Παρθένιον Όρος και την Παλαιά Επισκοπή, στη ΒΔ γωνία της αρχαίας Αγοράς, ενώ δημοσίευσε πλήθος επιγραφών. Μετά την ατυχή ιστορία με την καθήμενη δαιδαλικής τεχνοτροπίας «θεάς των Αγιωργίτικων», ο Bérard παύει να δραστηριοποιείται στην Τεγεάτιδα.

Ακολουθούν οι έρευνες στο ναό της Αθηνάς Αλέας στο Πιαλί από τον Mendel, οπότε και αποκαλύπτεται το μεγαλύτερο τμήμα της θεμελίωσης του ναού του Σκόπα. Παράλληλα, μελετώνται επιγραφές εντοιχισμένες στην Παλαιά Επισκοπή και τον ιερό ναό του Αγίου Νικολάου στο Πιαλί. Οι έρευνες της Γαλλικής Σχολής θα συνεχιστούν το 1912 στην Παλαιά Επισκοπή, στο αρχαίο θέατρο, από τον Dugas και θα δημοσιευτούν από τον Vallois.

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Η Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών Αθηνών, η οποία ιδρύθηκε το 1881, ανέπτυξε δραστηριότητα στην Τεγεάτιδα στα τέλη της δεκαετίας του 1920. Οι έρευνες στο γήλοφο «Βουνό» κοντά στα Αγιωργίτικα, υπό τη διεύθυνση του Αμερικανού αρχαιολόγου Carl W. Blegen, έφεραν στο φως τα κατάλοιπα ενός πολύ σημαντικού προϊστορικού οικισμού της τελικής Νεολιθικής-ΠΕΙ περιόδου. Οι έρευνες του Blegen, όπως προκύπτει από το αρχείο που διατηρείται στην Αμερικανική Σχολή Κλασι-

κών Σπουδών Αθηνών, δεν περιορίστηκαν μόνο στα Αγιωργίτικα. Ο Αμερικανός αρχαιολόγος, πρώτος αυτός, αναφέρει τον εντοπισμό και άλλης σημαντικής θέσης της πρώιμης εποχής του Χαλκού κοντά στο Στάδιο της Τεγέας. Οι έρευνες της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών Αθηνών στο ανατολικό Τεγεατικό πεδίο επαναλήφθηκαν τη δεκαετία του 1990, ως έρευνα επιφανείας, υπό τη διεύθυνση των αρχαιολόγων C. Saloway και S. Petrakis.

ΝΟΡΒΗΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Το Νορβηγικό Ινστιτούτο Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα ιδρύθηκε τον Μάιο του 1989. Στην περιοχή της Τεγεάτιδος έχει αναπτύξει έντονη δραστηριότητα. Από το 1990 έως το 1994 διεξήγαγε ανασκαφές στο ιερό της Αθηνάς Αλέας. Ακολούθως, μεταξύ 2003 και 2006 προχώρησε στην υλοποίηση νέου ερευνητικού προγράμματος, επιφανειακής έρευνας, στο Τεγεατικό πεδίο, ενώ από το 2009 μετέχει από κοινού με τη ΛΘ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και την 25η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων σε συστηματική ανασκαφή στην Παλαιά Επισκοπή.

Α6. Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας – Το κτήριο – Η έκθεση – Η κατάσταση τη δεκαετία του 1930 – Η μεταπολεμική περίοδος

Στις αρχές του 20ού αιώνα, η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, ενισχυμένη οικονομικά με πόρους κυρίως από το Λαχείο υπέρ των αρχαιοτήτων και σε στενή εξάρτηση από το κράτος, εμπλέκεται σε δραστηριότητες οι οποίες ανήκουν κατ' εξοχήν στην κρατική σφαίρα των αρμοδιοτήτων. Η οικοδόμηση του κτηρίου που επρόκειτο να στεγάσει το Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας εντάσσεται σε ένα γενικότερο πρόγραμμα ίδρυσης ή οικοδόμησης μουσείων, όπως της Χαλκίδας, της Επιδαύρου, της Μυκόνου, της Χαιρώνειας, της Λυκόσουρας και της Σπάρτης. Ύστερα από την παραχώρηση οικοπέδου στην Αλέα από τον μητροπολίτη Νείλο (Σμυρνωτόπουλο) και την αποδοχή που επακολούθησε από το Διοικητικό Συμβούλιο της Εταιρείας (1906), ο Κωνσταντίνος Ρωμαίος, με εντολή του γενικού γραμματέα της Εταιρείας (1909), αναλαμβάνει το επίπονο έργο της αποπεράτωσης του κτηρίου, το οποίο εν συνεχεία πρέπει να εφοδιαστεί με τις κατάλληλες υποδομές για να λειτουργήσει ως μουσείο. Το κτήριο αρχικά διέθετε δύο αίθουσες, οι οποίες αναπτύσσονταν εκατέρωθεν του προδρόμου. Η τρίτη εν είδει κεραίας αίθουσα, η οποία προσέδωσε στο κτήριο το χαρακτηριστικό σχήμα Γ, πρέπει να κατασκευάστηκε στον μεσοπόλεμο, μεταξύ των ετών 1935 και 1936. Το κτήριο διέθετε άυλαιο χώρο, όπως και σήμερα, με χαμηλό όμως περίβολο. Η μουσειοσκευή περιλάμβανε την κατασκευή επιτοίχιων ραφιών, τοιχείων στις βάσεις των τοίχων και ελεύθερων-μεμονωμένων βάρθρων. Οι αίθουσες ονομάστηκαν από τα χαρακτηριστικά εντός αυτών εκθέματα. Έτσι, στις αρχαιολογικές πηγές διαβάζουμε για «Αίθουσα της Νίκης» (σημερινή Αίθουσα 1) και «Αίθουσα του Ναού» (σημερινή Αίθουσα 3). Στον πρόδρομο εξετίθεντο κυρίως αρχαιότητες από τη Μαντίνεια. Οι δύο κύριες αίθουσες, ωστόσο, ήταν αφιερωμένες στην Τεγέα και κυρίως στα ευρήματα από το ναό της Αθηνάς Αλέας. Στην «Αίθουσα του Ναού» είχαν τοποθετηθεί προς έκθεση τα πιο χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικά μέλη του ναού, από κοινού με θραύσματα κορμών από τις εναέτιες συνθέσεις του και την κεφαλή της Υγείας. Η αίθουσα αυτή διέθετε και

προθήκες, στις οποίες εξετίθεντο μικροαντικείμενα. Στην «Αίθουσα της Νίκης» δέσποζε η μορφή της «Νίκης» ή «Αταλάντης» (κατά την επικρατούσα τότε ερμηνεία), ενώ μαζί με αυτήν εξετίθεντο πλάκες με ανάγλυφες παραστάσεις μεγάλου μεγέθους. Στον αύλειο χώρο, σε πεζούλι που θα χτιζόταν κατά μήκος του περιβόλου θα στήνονταν οι επιγραφές. Ωστόσο δεν προκύπτει από τα στη διάθεσή μας στοιχεία ότι αυτό κατέστη εφικτό να κατασκευαστεί. Η κατάσταση του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας κατά τη δεκαετία του 1930 δεν ήταν καλή. Ήδη είχαν παρέλθει είκοσι χρόνια από την αποπεράτωση και λειτουργία του κτηρίου ως μουσείου. Υπήρχαν πλέον προβλήματα τόσο λειτουργικά-κτηριακά, όσο και ζητήματα σχετιζόμενα με την επάρκεια της φύλαξης, τα οποία οξύνθηκαν κατά τη διάρκεια των εργασιών επισκευής και μετά από αυτές. Στις 25 Μαΐου 1935 καταρρέει η στέγη της δεξιάς αίθουσας, η οποία δημιούργησε προβλήματα στην ανωδομή τόσο του προθαλάμου, όσο και της αριστερής αίθουσας. Από την πτώση προκλήθηκαν ζημιές σε προθήκες και αρχαιότητες. Η σημαντικότερη απώλεια, ωστόσο, ήταν η αδυναμία πλέον ταύτισης των μικροαντικειμένων, χαλκίνων και πηλίνων, τα οποία πετάχτηκαν έξω από τις προθήκες, συνεπεία της πτώσης. Οι ενδείξεις (αριθμοί ταυτοποίησης), χαμένες πια είτε εξαιτίας απόσβεσης από το χρόνο, είτε επειδή ήταν από χαρτί και αποκολλήθηκαν, δεν επέτρεπαν την ταύτιση κανενός από αυτά.

Ενδιαφέρουσες είναι οι αναφορές σε αποθηκευμένα εντός του μουσείου ευρήματα σε κιβώτια, ζεμπίλια, ή απλώς σωρευμένα στις γωνίες ή και μπροστά στην είσοδο ευρήματα. Από τις εργασίες επισκευής τα προβλήματα, αντί να επιλυθούν ή έστω να αμβλυνθούν, επιτείνονται. Ο εργολάβος προχωρεί στο άδειασμα κιβωτίων που περιείχαν όστρακα από την ανασκαφή Blegen στα Αγιωργίτικα, ενώ αρχαία σωρεύονται στη μέση των αιθουσών. Μετά την ολοκλήρωση των επισκευών, ο έκτακτος επιμελητής αρχαιοτήτων αρνείται να παραλάβει το μουσείο, ενώ οι επισκέπτες αγανακτούν από την κατάσταση στην οποία αυτό έχει περιέλθει. Από νεώτερη αναφορά του εφόρου των Αρχαιοτήτων, ο οποίος μετέβη στο χώρο, η εικόνα, ειδικά του αύλειου χώρου, είναι αποκαρδιωτική: σωρευμένα αρχαία, άγρια βλάστηση και ανεπαρκής ως προς το ύψος περιτοίχιση, που έδιδε στον καθένα τη δυνατότητα να εισέλθει στην αυλή, δημιουργούσαν αλγεινή εντύπωση.

Σε αυτήν την περίοδο φαίνεται ότι κτίζεται και η τρίτη αίθουσα του μουσείου, ενώ εγκρίνεται και πίστωση για την κατασκευή υπόστεγου στον αύλειο χώρο του. Πριν από την έναρξη του πολέμου, οι αρχαιότητες του μουσείου θα καταχωθούν κάτω από το δάπεδό του, σύμφωνα με το γενικότερο σχέδιο που εφαρμόστηκε σε όλη την επικράτεια, με σκοπό την προστασία τους.

Η κατάσταση του Μουσείου Τεγέας μεταπολεμικά δεν εμφανίζεται βελτιωμένη σε σχέση με τη δεκαετία του 1930. Μάλιστα, κατά τη δεκαετία του 1960, η τρίτη, νεώτερη αίθουσά του είχε μετατραπεί εκ των πραγμάτων σε αποθηκευτικό χώρο, καθώς στο μουσείο μεταφέρονταν αρχαιότητες από την Τεγεάτιδα, τη Μαντινική, την Ασέα, ακόμη και τη Γορτυνία. Στις αναφορές του εφόρου των Αρχαιοτήτων και των επιμελητών αρχαιολόγων περιγράφονται εικόνες ανάλογες εκείνων της δεκαετίας του 1930. Φαίνεται πως μεταπολεμικά έγινε προσπάθεια συντήρησης των γλυπτών της έκθεσης, με την αφαίρεση των σιδηρών συνδέσμων που είχαν χρησιμοποιηθεί παλαιότερα (1909) για τη συγκόλληση των θραυσμάτων, χωρίς όμως αυτή να ολοκληρωθεί. Από το 1959, ωστόσο, θα ξεκινήσει η προσπά-

θεια βελτίωσης της κατάστασης. Τότε εγκρίνονται κονδύλια για εκτεταμένες επισκευές του μουσείου, οι οποίες ολοκληρώνονται το 1968, με ευθύνη του Άγγελου Δεληβοριά, τότε επιμελητή Αρχαιοτήτων, και του αρχιτέκτονα στη Διεύθυνση Αναστήλωσης, Διονύσιου Τριανταφυλλίδη.

Αλλαγή εποχής για το Μουσείο της Τεγέας αποτελούν:

- A. Η ένταξη του προγράμματος κτηριολογικής αναβάθμισης του μουσείου στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός» του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Η μελέτη του έργου «Επισκευή και Εκσυγχρονισμός του Μουσείου Τεγέας» συντάχθηκε από τη Διεύθυνση Μελετών Μουσείων και Πολιτιστικών Κτηρίων του Υπουργείου Πολιτισμού και εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΜΜΠΚ/65132/1439/01-08-2005 Υπουργική Απόφαση. Με την υπ' αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΕΕ-ΜΠΚ/91253/3309/11-10-2006 Απόφαση της Διεύθυνσης Εκτέλεσης Έργων Μουσείων και Πολιτιστικών Κτηρίων, η υλοποίηση της μελέτης ανατέθηκε στην ανάδοχο εταιρεία «Κ/Ξ ΑΤΡΕΑΣ ΑΤΕ-ΤΣΑΜΗΣ Ν.». Το έργο περατώθηκε εμπρόθεσμα στις 28 Φεβρουαρίου 2009 και το μουσείο παραλήφθηκε στις 18 Ιουνίου 2010 από την Εφορεία.
- B. Η ένταξη του προγράμματος επανέκθεσης στο ΕΣΠΑ. Ύστερα από τη σύνταξη από τη ΛΘ΄ ΕΠΚΑ της μουσειολογικής και μουσειογραφικής μελέτης, το έργο της επανέκθεσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Δυτική Ελλάδα-Πελοπόννησος-Ιόνιοι Νήσοι» (ΕΣΠΑ) με την αριθμ. 3467/30-12-2011 Απόφαση Ένταξης. Τον Μάρτιο του 2012 ξεκίνησε η υλοποίηση του έργου, το οποίο ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2013.

Α7. Η διάρρηξη στο Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας

Με επείγον έγγραφο του στις 5 Αυγούστου 1992, ο προϊστάμενος της Ε΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Θεόδωρος Σπυρόπουλος, ενημέρωνε την Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού για το συμβάν της διάρρηξης στο Μουσείο Τεγέας. Τη νύχτα της 4ης προς 5η Αυγούστου, άγνωστοι εισήλθαν στο εσωτερικό του μουσείου, αφού παραβίασαν το κιγκλίδωμα του παραθύρου. Εκλάπησαν η περίφημη κεφαλή του Τήλεφου, κεφαλές αγαλματίων των Ρωμαϊκών χρόνων, μαρμάρινη κεφαλή Ασκληπιού, καθώς και χαλκά αναθήματα από το ναό της Αθηνάς Αλέας, σύνολο 17 γλυπτά και 102 χάλκινα αντικείμενα, σύμφωνα με τις αναφορές της εποχής. Από αυτά οκτώ ανευρέθησαν και επεστράφησαν στο Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας στις 12 Απριλίου 1994. Δύο ακόμη αρχαία, μία μαρμάρινη κεφαλή Ασκληπιού και ένα ανάγλυφο με παράσταση Διονύσου, Αρτέμιδος και Ηρακλή, κατασχέθηκαν από την Ασφάλεια Αττικής στην παραλία Σχινιά Μαραθώνος στις 8 Μαΐου 1998 και επεστράφησαν στο μουσείο.

Είχε προηγηθεί απόπειρα διάρρηξης στις 14 Ιουλίου 1990, οπότε και ελήφθησαν μέτρα ενίσχυσης της ασφάλειας του μουσείου (κλείθρα ασφαλείας, υπόστεγο αυλής, περιμετρικός φωτισμός).

Πολιτική και στρατιωτική ιστορία – Εθνικό δίκαιο και διεθνείς θεσμοί

Πρόκειται για τα τρία επίπεδα διάρθρωσης της εφαρμογής, όπως έχει επισημανθεί παραπάνω. Το

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8
Λογική διάρθρωση
του γενικού
ιστορικού και
θεσμικού πλαισίου

πρώτο επίπεδο περιλαμβάνει γεγονότα-καμπές της νεώτερης και σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, γεγονότα-σταθμούς στην παγκόσμια και ευρωπαϊκή ιστορία, ενώ παρουσιάζεται και η εξέλιξη των διοικητικών θεσμών, καθώς και των θεσμών προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο του ελληνικού κράτους. Ακολουθεί σε δεύτερο επίπεδο η πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ενώ σε τρίτο επίπεδο σημειώνονται οι εξελίξεις στους διεθνείς οργανισμούς, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών (Διάγραμμα 8).

Κατά τον τρόπο αυτό διαμορφώνεται το πλαίσιο ερμηνείας και κατανόησης των γεγονότων που σχετίζονται με την ιστορία της αρχαιολογίας στην Τεγεάτιδα, τόσο σε επίπεδο επιστημονικής έρευνας, όσο και σε επίπεδο προστασίας των αρχαιοτήτων, όπως προκύπτουν από τη βιβλιογραφία, κυρίως όμως από την αναδίφηση στο αρχαιολογικό υλικό.

Οι χαρτογραφικές απεικονίσεις

Τα χαρτογραφικά προϊόντα που περιλαμβάνονται στην εφαρμογή «γραμμή του χρόνου» αντιστοιχούν με τις δύο κύριες κατηγορίες του χρονολογίου. Αφενός απεικονίζουν χαρτογραφικά τη σταδιακή εξέλιξη της ελληνικής επικράτειας, αποτυπώνοντας διαχρονικά τις περιοχές του χώρου που καταλάμβανε το ελληνικό κράτος από την ίδρυσή του μετά την απελευθέρωση από τον οθωμανικό ζυγό (1833) έως την οριστικοποίηση των εδαφών του (1948). Αφετέρου αποτυπώνουν στο χώρο την επικράτεια των αρχαιολογικών υπηρεσιών, επικεντρώνοντας όμως το ενδιαφέρον στην Πελοπόννησο, ως του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου επικράτειας της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ.

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η κατασκευή 24 χαρτογραφικών απεικονίσεων, εκ των οποίων:

- Έξι αφορούν την πρώτη κατηγορία του χρονολογίου (κράτος), και συγκεκριμένα τα έτη 1833, 1864, 1881, 1913, 1923 και 1948, κατά τα οποία μετεβάλλετο η ελληνική επικράτεια, συνταγμένες στην ελληνική γλώσσα.
- Έξι, ομοίως, αφορούν αντίγραφα στην αγγλική γλώσσα αυτής της κατηγορίας.
- Έξι αφορούν τη δεύτερη κατηγορία του χρονολογίου (υπηρεσία), και συγκεκριμένα τα έτη 1833, 1886, 1910, 1915, 1977 και 2003, κατά τα οποία μετεβάλλετο η επικράτεια των αρχαιολογικών υπηρεσιών.
- Έξι, ομοίως, αφορούν αντίγραφα στην αγγλική γλώσσα αυτής της κατηγορίας.

Μέθοδος σύνταξης των χαρτογραφικών απεικονίσεων

Γενικές αρχές σχεδιασμού

Ως εργαλείο για τη σύνταξη των παραπάνω απεικονίσεων χρησιμοποιήθηκε το Σύστημα Γεωγραφικών Πληροφοριών ArcGIS-ArcMap® της εταιρείας ESRI™.

Η γεωγραφική πληροφορία δομήθηκε σε επίπεδα (layers), ώστε να απεικονίζεται συνδυαστικά και να παράγει κατανοπτά το επιθυμητό αποτέλεσμα (layout). Κάθε ένα από τα επίπεδα ιστορικής πληροφορίας συντάχθηκε (ψηφιοποιήθηκε) σύμφωνα με τα νομικά κείμενα προσδιορισμού ορίων, είτε πρόκειται για την ελληνική επικράτεια, είτε για την επικράτεια των αρχαιολογικών υπηρεσιών.

Τα γεωγραφικά δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν ως υφιστάμενα, ανήκουν στην κατηγορία των ελεύθερων γεωγραφικών δεδομένων (open source geospatial data) και μαζί με τα δημιουργηθέντα εμπλούτισαν τη Βάση Αρχαιοχωρικών Δεδομένων «Καλλιστώ».

Χρησιμοποιήθηκαν δύο κλίμακες κατάλληλες για την κάθε μία από τις δύο ως άνω θεματικές κατηγορίες (1:1.900.000 και 1:500.000 αντίστοιχα), λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ανάγκες απεικόνισης εκάστης εξ αυτών.

Χρησιμοποιήθηκαν επίσης –όπου κρίθηκε απαραίτητο– εξειδικευμένοι ψηφιακοί συμβολισμοί ιστορικών χαρτών, οι οποίοι παραπέμπουν απευθείας τον αναγνώστη σε απεικονίσεις ιστορικών χαρτών, προκειμένου να εμπεδώνεται η ιστορική αξία των απεικονίσεων (γίνεται ανάλυση παρακάτω).

Οι χρωματικοί συνδυασμοί επιλέχθηκαν κατά τρόπον ώστε η χρωματική διαφοροποίηση των επάλληλων επιπέδων πληροφορίας να μη δημιουργεί σύγχυση στον αναγνώστη. Για το σκοπό αυτό, όπου κρίθηκε σκόπιμο, χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της διαφάνειας του ενός επιπέδου ως προς το άλλο. Έτσι, το γενικό υπόβαθρο του εδάφους που καταλαμβάνει όλη τη χώρα και μέρος των όμορων κρατών της παρουσιάζεται μεν ως φυσικό ανάγλυφο δημιουργώντας την αίσθηση της γεωμορφολογίας, δίκως όμως να διαφοροποιείται χρωματικά σε σχέση με το υψόμετρο. Αυτό είχε ως στόχο να μη συγχέει ο αναγνώστης την υψομετρική χρωματική διαφοροποίηση με το κυρίως φαινόμενο που απεικονίζεται τόσο στη μία (επέκταση του κράτους) όσο και στην άλλη (όρια χωρικής αρμοδιότητας των αρχαιολογικών υπηρεσιών) κατηγορία.

Τα υπομνήματα των χαρτών υλοποιήθηκαν με τον απλούστερο και σαφέστερο δυνατό τρόπο.

Τα αποτελέσματα των χαρτοσυνθέσεων εξήχθησαν σε εικόνες με κατάλληλη ανάλυση, προκειμένου να αξιοποιηθούν στη διαδραστική τράπεζα.

Ανάfnση του σχεδιασμού και των προδιαγραφών των χαρτοσυνθέσεων κατά θεματική κατηγορία:

A. Τα εκάστοτε όρια της εθνικής επικράτειας

Ο παρακάτω πίνακας περιέχει ακριβείς πληροφορίες για τα γεωγραφικά δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν. Κάθε ένα από τα δεδομένα αυτά αποτελεί και ένα επίπεδο πληροφορίας (layer):

A/A	Τύπος	Είδος μοντέλου δεδομένων	Διακριτική ικανότητα	Είδος περιγραφικής πληροφορίας	Πηγή	Έκδοση
1	Ψηφιακό μοντέλο εδάφους	Εικονιστικό	90mX90m	Υψομετρία	USGS-SRTM	4.1
2	Ψηφιακό μοντέλο γήινου ανάγλυφου	Εικονιστικό	90mX90m	Σκίαση ανάγλυφου	Παράγωγο του 1	1.0
3	Κέντρα ελληνικών πόλεων	Διανυσματικό-Σημειακό	1:50.000	Ονομασία	Υδροσκόπιο	1.0
4	Όρια ελληνικού κράτους 1833-1948	Διανυσματικό-Πολυγωνικό	1:50.000	Έκταση (m), νομολογία (ΦΕΚ ή διεθνείς συμβάσεις), ονομασία πρωτεύουσας, αντίστοιχες σημερινές περιφέρειες	Υδροσκόπιο	1.0
5	Όρια όμορων κρατών	Διανυσματικό-Γραμμικό	1:50.000	Κράτος	Υδροσκόπιο	1.0

ΠΙΝΑΚΑΣ 6
Επίπεδα γεωγραφικής πληροφορίας για τις χαρτοσυνθέσεις που απεικονίζουν τα εκάστοτε όρια της ελληνικής πολιτείας

Όλα τα παραπάνω δεδομένα εντάχθηκαν στη Βάση Αρχαιοχωρικών Δεδομένων «Καλλιστώ» της Υπηρεσίας. Τα μεταδεδομένα τους συντάχθηκαν με τυποποίηση κατά INSPIRE.

Επί του υπόβαθρου του ψηφιακού ανάγλυφου τέθηκε η πολυγωνική πληροφορία της επικράτειας με διαφάνεια 40%, η οποία σταδιακά απεικονίζει την εξέλιξη της επέκτασης της ελληνικής επικράτειας από το 1833 έως το 1948, σύμφωνα με τις αλλαγές που ίσχυαν στα αντίστοιχα διαχρονικά νομοθετήματα και τις διεθνείς συμβάσεις. Τέθηκε επίσης η σημειακή πληροφορία της πρωτεύουσας της χώρας αναλόγως προς τη χρονολογία.

Για την απεικόνιση της επικράτειας χρησιμοποιήθηκαν χρωματικές αποχρώσεις χωρίς μοτίβο του ίδιου χρώματος, που διαφοροποιούνται σταδιακά ως προς τη φωτεινότητα (από ανοικτή σε σκούρα απόχρωση).

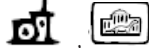

Πέραν των επιφανειακών συμβολισμών, οι υπόλοιποι συμβολισμοί χρησιμοποιήθηκαν για να ορίσουν την πρωτεύουσα του κράτους, το βορρά, τη γραφική κλίμακα, το εθνόσημο της εποχής και το λογότυπο του μουσείου, και απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα:

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΕΙΚΟΝΑ 10
Δείγμα χάρτη της
1ης θεματικής
κατηγορίας (1948)

ΠΙΝΑΚΑΣ 7
Χαρτογραφικοί
συμβολισμοί για τις
χαρτοσυνθέσεις που
απεικονίζουν τα
εκάστοτε όρια της
ελληνικής πολιτείας

A/A	Σύμβολο	Επεξήγηση	Πηγή
1		Πρωτεύουσα του κράτους	ESRI Historical Wards
2		Βορράς	ESRI North Arrow
3		Γραφική κλίμακα	ESRI Scale
4		Εθνόσημο	ΦΕΚ
5		Λογότυπο ΑΜΤ	ΛΘ΄ ΕΠΚΑ

Η ονοματολογία που περιλαμβάνεται, δηλώνει τις περιοχές της Ελλάδας οι οποίες τη συγκεκριμένη χρονολογία που αναγράφεται στο χάρτη περιλαμβάνονταν στην εθνική επικράτεια. Μικρή εξαίρεση αποτελεί ο χάρτης του 1948, στον οποίον φαίνονται τα ονόματα των όμορων κρατών.

Το υπόμνημα υλοποιήθηκε λαμβάνοντας υπόψη αποκλειστικά τη χρωματική διαφοροποίηση μεταξύ ελληνικής επικράτειας και όμορων κρατών, αναλόγως της χρονολογίας απεικόνισης. Ο τίτλος του υπομνήματος παραπέμπει στη χρονολογία απεικόνισης, στην οποία έχει ενταχθεί και το αντίστοιχο εθνόσημο.

Σε ειδική θέση και με διακριτικό τρόπο έχουν τοποθετηθεί αφενός το λογότυπο και τα στοιχεία της αναδόχου εταιρείας του έργου και αφετέρου οι συντελεστές των χαρτοσυνθέσεων.

Β. Η διαχρονική αποτύπωση της χωρικής αρμοδιότητας των περιφερειακών υπηρεσιών αρχαιοτήτων στην Πελοπόννησο

Ο παρακάτω πίνακας περιέχει ακριβείς πληροφορίες για τα γεωγραφικά δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν. Κάθε ένα από αυτά τα δεδομένα αποτελεί και ένα επίπεδο πληροφορίας.

Όλα τα παραπάνω δεδομένα εντάχθηκαν στη Βάση Αρχαιοχωρικών Δεδομένων «Καλλιστώ» της Υπηρεσίας. Τα μεταδεδομένα τους τυποποιήθηκαν κατά INSPIRE.

Επί του υπόβαθρου του ψηφιακού ανάγλυφου τέθηκε η πολυγωνική πληροφορία των ορίων χωρικής αρμοδιότητας των αρχαιολογικών υπηρεσιών στην Πελοπόννησο, με διαφάνεια 40%, η οποία σταδιακά απεικονίζει την εξέλιξη των οριοθετήσεων αυτών από το 1833 έως το 2003, σύμφωνα με τις αλλαγές που ίσχυσαν στα αντίστοιχα νομοθετήματα. Τέθηκε, επίσης, η σημειακή πληροφορία της

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

A/A	Τύπος	Είδος μοντέλου δεδομένων	Διακριτική ικανότητα	Είδος περιγραφικής πληροφορίας	Πηγή	Έκδοση
1	Ψηφιακό μοντέλο εδάφους	Εικονιστικό	90mX90m	Υψομετρία	USGS SRTM	4.1
2	Ψηφιακό μοντέλο γήινου ανάγλυφου	Εικονιστικό	90mX90m	Σκίαση ανάγλυφου	Παράγωγο του 1	1.0
3	Κέντρα ελληνικών πόλεων	Διανυσματικό-Σημειακό	1:50.000	Ονομασία	Υδροσκόπιο	1.0
4	Όρια χωρικής αρμοδιότητας υπηρεσιών	Διανυσματικό-Πολυγωνικό	1:50.000	Έκταση (m), νομολογία (ΦΕΚ), ονομασία υπηρεσίας και έδρας της	Υδροσκόπιο	1.0

πρωτεύουσας της χώρας, αναλόγως προς τη χρονολογία.

Για την απεικόνιση των εκτός Πελοποννήσου περιοχών χρησιμοποιήθηκε ενιαία χρωματική απόχρωση, ενώ για την απεικόνιση των ορίων χωρικής αρμοδιότητας των αρχαιολογικών υπηρεσιών στην Πελοπόννησο χρησιμοποιήθηκαν διαφοροποιημένες αποχρώσεις χωρίς μοτίβο, οι οποίες αφε-

ΠΙΝΑΚΑΣ 8
Επίπεδα γεωγραφικής πληροφορίας για τις χαρτοσυνθέσεις που απεικονίζουν την εκάστοτε χωρική αρμοδιότητα της Υπηρεσίας

A/A	Σύμβολο	Επεξήγηση	Πηγή
1		Πρωτεύουσα του κράτους	ESRI Historical Wards
2		Βορράς	ESRI Historical North Arrow
3		Γραφική κλίμακα	ESRI Scale
4		Λογότυπο AMT	ΛΘ΄ ΕΠΚΑ
5		Γραμμοσκιασμένη οροσειρά ιστορικής τεχντροπίας	ESRI Historical Hills
6		Σκίτσο ιστιοφόρου πλοίου. Στους ιστορικούς χάρτες τοποθετείται συνήθως για να δηλώσει πελάγη	ESRI Historical Ships
7		Σκίτσο ψαριού-τέρατος της θάλασσας. Στους ιστορικούς χάρτες τοποθετείται συνήθως για να δηλώσει πελάγη με δύσκολους πλούς	ESRI Historical Monsters

ΠΙΝΑΚΑΣ 9
Χαρτογραφικοί συμβολισμοί για τις χαρτοσυνθέσεις που απεικονίζουν την εκάστοτε χωρική αρμοδιότητα της Υπηρεσίας

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

ΕΙΚΟΝΑ 11
Δείγμα χάρτη της
2ης θεματικής
κατηγορίας (1948)

νός παραλλάσσονται έχοντας πάντοτε ως θεμέλιο το ίδιο βασικό χρώμα και αφετέρου αντιστοιχούν διαχρονικά στην ίδια περιοχή, όσο βέβαια το επιτρέπει η διάρθρωση της χωρικής αρμοδιότητας των υπηρεσιών. Σε χρονικές περιόδους που δεν υπήρχε περιφερειακή υπηρεσία αρχαιοτήτων με έδρα την Τρίπολη, τα όρια αυτού του νομού έχουν σχεδιαστεί με λευκή εστιγμένη γραμμή. Η επιλογή αυτή κρίθηκε σκόπιμο να εμφανίζεται ώστε να δοθεί η προσήκουσα αξία στην υπηρεσία που επόπτευε το μουσείο.

Πέραν των επιφανειακών συμβολισμών, οι υπόλοιποι συμβολισμοί χρησιμοποιήθηκαν για να ορίσουν την πρωτεύουσα του κράτους, το βορρά, τη γραφική κλίμακα και το λογότυπο του μουσείου.

Ωστόσο, προκειμένου να αποκτήσουν οι απεικονίσεις τεχνοτροπία που να παραπέμπει στους πρώτους έντυπους χάρτες, που εμφανίστηκαν στις δυτικές σχολές χαρτογραφίας από τον 14ο αιώνα και εξής, αξιοποιήθηκαν εξειδικευμένοι χαρτογραφικοί συμβολισμοί. Για τον ίδιο λόγο χρησιμοποιήθηκε εμφατική ακτογραμμή στις παραθαλάσσιες περιοχές. Ο παραπάνω πίνακας αναφέρει και επεξηγεί τους χρησιμοποιούμενους συμβολισμούς (Πίνακας 9).

Η ονοματολογία που περιλαμβάνεται, δηλώνει τις περιοχές της χώρας που συνορεύουν με την Πελοπόννησο και την πρωτεύουσα.

Το υπόμνημα υλοποιήθηκε με απλό τρόπο, λαμβάνοντας υπόψη τη χρωματική διαφοροποίηση μεταξύ των ορίων χωρικής αρμοδιότητας των εφορειών αρχαιοτήτων στην Πελοπόννησο και την ενιαία απόχρωση των εκτός Πελοποννήσου περιοχών. Στο υπόμνημα αναγράφονται οι ονομασίες των εφορειών αρχαιοτήτων, αντιστοιχώντας στις χρωματικές διαβαθμίσεις τους. Η αναγραφή των ονομασιών τους κρίθηκε σκόπιμο να αναφέρεται στο υπόμνημα, ώστε ο χάρτης να μην περιέχει πληθνή ονοματολογία, η οποία δυσχεραίνει τον αναγνώστη και δεν επιτρέπει επιπλέον την ανάδειξη των εξειδικευμένης τεχνοτροπίας ιστορικών συμβολισμών.

Σε ειδική θέση και με διακριτικό τρόπο έχουν τοποθετηθεί αφενός το λογότυπο και τα στοιχεία της αναδόχου εταιρείας του έργου, καθώς και οι συντελεστές των χαρτοσυνθέσεων.

B. Η εφαρμογή «εικονική ιστορία» (virtual history)

Το πλαίσιο ανάπτυξης – Οι απαιτήσεις

Σκοπός του συνόλου των εφαρμογών που εμφανίζονται στη διαδραστική τράπεζα είναι αφενός να βοηθήσουν τον επισκέπτη να σχηματίσει μια κατά το εφικτό πιο σφαιρική εικόνα για την ιστορία της Αρχαίας Τεγέας, μέσα από στοιχεία και δεδομένα που δεν είναι δυνατό να βρίσκονται στην έκθεση, και αφετέρου να γνωρίσουν στους επισκέπτες τις μελέτες και θεωρίες σχετικά με τη δημιουργία και την εξάπλωση των αστικών κέντρων στην αρχαιότητα. Λόγω των παραπάνω, καθώς επίσης και για την επίτευξη μιας επιστημονικά έγκυρης απόδοσης της πληροφορίας για τον επισκέπτη, όσο και μιας περισσότερο διεπιστημονικής προσέγγισης, οι εφαρμογές προέκυψαν ως μια άρτια σκηνοθετημένη και φιλική προς τον χρήστη οπτική αναπαράσταση των βάσεων αρχαιοχωρικών και γεωγραφικών δεδομένων που δημιουργήθηκαν αποκλειστικά για την περιοχή της Τεγέας. Εδώ χρειάζεται να σημειω-

θεί ότι με τη φράση «σκηνοθετημένη οπτική αναπαράσταση» εννοείται η εκ του μηδενός δημιουργία του γραφικού περιβάλλοντος με το οποίο καλείται να διαδράσει ο χρήστης, και όχι η οριοθέτηση των κινήσεών του, ούτε κάποιου τύπου γραμμική πορεία, βάσει της οποίας αντιμετωπίζονται τα σενάρια που εκτυλίσσονται στην τράπεζα.

Για την επίτευξη των παραπάνω, σε συνδυασμό με τον βιωματικό χαρακτήρα που απαιτείται σε κάθε εμπειρία διάδρασης με τα ψηφιακά μέσα, οι εφαρμογές έχουν τη μορφή διαδραστικών αντικειμένων. Αυτά είναι αυτοτελή και αποτελούνται από προσομοιώσεις φυσικών αντικειμένων, για παράδειγμα φωτογραφίες, σελίδες κειμένου ή σημειώσεις, οι οποίες είναι ενταγμένες σε ένα ελκυστικό γραφικό περιβάλλον που κάνει εύληπτη τη σύνδεση μεταξύ δεδομένων που εμπίπτουν στην ίδια θεματική κατηγορία, αλλά μπορεί να βρίσκονται σε διαφορετικό βάθος στο κάθε διαδραστικό αντικείμενο, ή ακόμη και σε πάνω από ένα τέτοια αντικείμενα.

Τα ίδια τα αντικείμενα συνετέθησαν σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των θεματικών κατηγοριών που περιγράφηκαν πιο πάνω (βλ. Σύλληψη και σχεδιασμός, Διαγράμματα 4 & 5) και των μεταξύ τους διασυνδέσεων (Διάγραμμα 6), όπως επίσης και των διασυνδέσεων των κατηγοριών με τους θεματικούς άξονες της έκθεσης.

Συλλογή, ψηφιοποίηση, οργάνωση, ανάπτυξη και επεξεργασία της ιστορικής και αρχαιολογικής πληροφορίας

Σύμφωνα με την αναλυτική περιγραφή των εφαρμογών (θεματικών κατηγοριών και υποκατηγοριών) που αναφέρθηκαν πιο πάνω (σύλληψη και σχεδιασμός), προέκυψε αδήριτη η αναγκαιότητα της περαιτέρω ανάπτυξης της πληροφορίας. Η περιγραφή των εφαρμογών απλώς προσδιορίζει το πλαίσιο ανάπτυξής τους. Από εκεί και πέρα η ανάπτυξη πρώτα και εν συνεχεία η οργάνωση της αρχαιολογικής και ιστορικής πληροφορίας υπήρξαν το βασικό ζητούμενο.

Σε απλό ψηφιακό λογιστικό φύλλο (excel) και επί τη βάση της θεματικής αλλά και της χρονολογικής σειράς αναπτύχθηκε κατ' αρχάς η σχετική πληροφορία με επαγωγική σκέψη, σύμφωνα με την οποία πρώτα αναπτύσσεται το θεωρητικό σκέλος και μετά οι επιμέρους εποχές και τα ιστορικά γεγονότα. Έτσι:

1. Το θεωρητικό πλαίσιο προσεγγίζεται από τα έργα των Κωνσταντίνου Δοξιάδη και Francois de Pollignac, στα οποία εξετάζεται και προσδιορίζεται η σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον και το χώρο αφενός και ο μηχανισμός γένεσης της πόλεως αφετέρου.

Σε αυτό το γενικό περίγραμμα εντάσσεται όλη η ιστορική και αρχαιολογική πληροφορία που ακολουθεί, δοθέντος ότι τόσο η ιστορία ως γεγονός όσο και τα δεδομένα που προκύπτουν από την αρχαιολογική έρευνα διακρίνονται για τη χωροχρονική τους διάσταση. Γεννιούνται, αναπτύσσονται και εξελίσσονται σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο.

Αν το όλο ζήτημα απεικονιστεί διαγραμματικά, έχουμε τρεις ομόκεντρους κύκλους: την Τεγέα και την ευρύτερη περιοχή της, την Πελοπόννησο, την Ελλάδα, τη Μεσόγειο, την Ευρώπη, τη βόρειο Αφρική και μέρος της Ασίας. Πρόκειται για το χώρο όπου ιστορικά εξαπλώθηκε, αναπτύχθηκε και εξελίχθηκε

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ο ελληνισμός και διαδόθηκε ο ελληνικός πολιτισμός. Με τον τρόπο αυτό προσδιορίζεται ο χώρος. Ο χρόνος καλύπτει όλη την περίοδο που ξεκινάει από την εμφάνιση του πολιτισμού στον ελληνικό χώρο (Νεολιθική περίοδος) μέχρι και την ύστερη Αρχαιότητα. Αυτό είναι το χρονικό εύρος του εκθεσιακού προγράμματος στο οποίο περιλαμβάνεται και η υπαίθρια έκθεση του μουσείου.

2. Η αλληλοεπικάλυψη του χωρικού και του χρονικού στοιχείου, όπως προσδιορίζεται παραπάνω, διαμορφώνει το πλαίσιο κατανόησης του εκθεσιακού υλικού.

Η «στεγνή» παρουσίασή του στο πλαίσιο της ιστορίας της Τεγέας δεν θα είχε τίποτα να προσφέρει στον επισκέπτη, πέρα ίσως από τη μηχανική αποστήθιση της παρεχόμενης πληροφορίας. Και τούτο διότι η εξιστόρηση φαινομένων μέσα από τα ευρήματα, προκειμένου να γίνει κατανοητή, πρέπει να ενταχθεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Παρθενογενέσεις δεν υπάρχουν στην ιστορία. Η παρουσίαση, για παράδειγμα, σε μια προθήκη κεραμικής από προϊστορικούς οικισμούς και η πληροφορία ότι αυτά προέρχονται από τη Χ θέση και χρονολογούνται στην Ψ περίοδο δεν λείει απολύτως τίποτε. Αντίθετα, όταν το εύρημα ενταχθεί στο χωροχρονικό του πλαίσιο, τότε «φωτίζεται». Γίνεται το επιστέγασμα, η τελική υλική εκδήλωση μιας πορείας εξέλιξης των πραγμάτων. Ο επισκέπτης πια θα μπορεί να δει πίσω από αυτό τον άνθρωπο, τις ανάγκες του, την κοινωνία στην οποία ζούσε.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η σχετική πληροφορία αναπτύχθηκε και οργανώθηκε σε λογιστικά φύλλα excel. Παρουσιάζουμε εδώ ενδεικτικά:

ΠΙΝΑΚΑΣ 10
Οργάνωση της ιστορικής και αρχαιολογικής πληροφορίας

Τελική Νεολιθική-Χαλκολιθική (4500-3200)	ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ – ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ
	Α. Πολιτισμός Ραχμάνι (Θεσσαλία), Β. Πολιτισμός Αττικής – Κεφάλας (νότια Ελλάδα, νησιά)
	ΘΕΣΕΙΣ: 1. Κατοίκηση στις παράκτιες ζώνες, 2. Σπήλαια, 3. Νησιά
	ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ: 1. Ορθογώνια λιθόκτιστα κτήρια, 2. ΑΨΙΔΩΤΑ (για πρώτη φορά)
	ΤΑΦΙΚΑ ΕΘΙΜΑ: 1. Λακκοειδείς τάφοι, 2. Ανακομιδές, 3. Ταφές εντός σπηλαίων, 4. Οργανωμένα νεκροταφεία
	ΚΕΡΑΜΙΚΗ (μονόχρωμη) ΕΙΔΩΛΟΠΛΑΣΤΙΚΗ
	ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: 1. Ανάπτυξη ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ, 2. Εντατικοποίηση ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΕΠΑΦΩΝ, 3. Εντατικοποίηση ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ, 4. Γεωργική παραγωγή > ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΛΕΟΝΑΣΜΑΤΟΣ, 5. ΜΕΤΑΛΛΟΤΕΧΝΙΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ «αντικείμενα κύρους» ΜΕΤΑΛΛΑΓΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΠΛΟΥΤΟΥ > ΙΣΧΥΣ > ΕΞΟΥΣΙΑ< ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΕΡΓΑ: κάποιες μορφές ΕΞΟΥΣΙΑ	
Εποχή του Χαλκού	ΜΕΤΑΛΛΑ – ΜΕΤΑΛΛΟΤΕΧΝΙΑ: ΧΑΛΚΟΣ: προσδιορίζει και το όνομα της Νέας εποχής, η οποία για τον ελλαδικό χώρο ξεκινά το 2800 π.Χ. (μέταλλο και μεταλλοτεχνία: μπρούντζος-ορείχαλκος: ανάμειξη του χαλκού με κασίτερο)
	Πρώιμη εποχή του Χαλκού: 2800-2000/1900: Μέση εποχή του Χαλκού: 2000/1900-1580: Ύστερη εποχή του Χαλκού: 1580-1100
	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ: α) Πρωτοκυκλαδικός, β) Πρωτομινωικός και γ) Πρωτοελλαδικός

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

Πρώμη εποχή του Χαλκού (3200-2100)	ΑΥΞΗΣΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ σε σχέση με την προηγούμενη, Χαλκολιθική εποχή (4800-3200 π.Χ.)
	ΝΑΥΤΙΛΙΑ και ΔΙΑΜΕΤΑΚΟΜΙΣΤΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ < ΠΛΕΟΝΑΣΜΑ εγχώριων προϊόντων < ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ εργασίας και ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ
	ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ εργασίας και ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: κεραμική, επεξεργασία του λίθου, οστεουργία, υφαντουργία και μεταλλοτεχνία = ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ατόμου ή ομάδος > ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ και ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ. Από την ΠΕΙΙ διαπιστώνεται η ύπαρξη εργαστηρίων μέσα σε οικίες, σε κοινόχρηστους χώρους ή και σε μεμονωμένα εργαστήρια
	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ - ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ [(σε σχέση με τη Χαλκολιθική εποχή (4500-3200 π.Χ.))
	ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ < ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ > ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΜΕ ΠΡΩΤΟΑΣΤΙΚΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΙΙ
	ΠΡΩΤΟΑΣΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: 1. Έκταση, 2. Πολεοδομική διάταξη, 3. Οχύρωση, 4. Κτήρια ειδικών λειτουργιών, 5. Ανάπτυξη τύπων κατοικιών, 6. Δρόμοι, 7. Ακάλυπτοι χώροι, 8. Καταμερισμός-εξειδίκευση εργασίας, 9. Έλεγχος οικονομικής-εμπορικής δραστηριότητας (χρήση σφραγίδων), 10. Συσσώρευση πλούτου, 11. Οργανωμένα νεκροταφεία
	ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΚΕΝΤΡΑ: 1. Μάνικα, 2. Θήβα, 3. Εύτρηση, 4. Τίρυνθα, 5. Λιθαρές, 6. Λέρνα, 7. Αίγινα
	Ηπειρωτική Ελλάδα: Πελοπόννησος: ΛΕΡΝΑ-ΖΥΓΟΥΡΙΕΣ-ΚΟΡΑΚΟΥ: Από το 2500 π.Χ. περίπου ανάπτυξη της ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ και των ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
	ΚΟΙΝΩΝΙΑ: Οργάνωση κατά ΓΕΝΗ: Διαφορά πλούτου ανάμεσα στα άτομα
	ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΙ: Επιλέγονται υψηλοί λόφοι ή χθαμαλά υψώματα, συνήθως σε παράκτιες περιοχές. ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ: απλές με δύο ή τρία δωμάτια – λίθινο θεμέλιο και κρηπίδωμα – ανωδομή από πλίνθους
	ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ: Αντανακλά τις περιβαλλοντικές, οικονομικές, πληθυσμιακές και κοινωνικές μεταβολές
	ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ <Προϋπόθεση αστικοποίησης> χαρακτηρισμού ενός οικισμού ως ΠΡΩΤΟΑΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ: Δυναμικό πρότυπο ανάπτυξης: Α. Ακανόνιστο ή προσθετικό σύστημα, Β. Διάταξη με κέντρο κτήρια ορθογώνια, κυκλικά ή αψιδωτά, Γ. Γραμμικό σύστημα, Δ. Ακτινωτή διάταξη: δημιουργία οικοδομικών τετραγώνων
	ΟΧΥΡΩΣΕΙΣ: Οχυρωματικοί περίβολοι σε παραθαλάσσιους οικισμούς (ΠΕΙΙ): ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ: Α. Η μία πλευρά των οικιών εν σειρά δημιουργεί ενιαίο περίβολο, Β. Διπλή σειρά τοίχων με δωμάτια ανάμεσα. Ενίσχυση με ημικυκλικούς πύργους. Πύλες και διαμόρφωση πυλών
	ΚΑΤΟΙΚΙΑ: ΤΕΧΝΙΚΗ – ΥΛΙΚΑ ΔΟΜΗΣ: Λίθινη θεμελίωση και κρηπίδα. Τοίχοι από ωμές πλίνθους: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ: ΣΧΗΜΑ – ΥΨΟΣ – ΕΜΒΑΔΟΝ: Ορθογώνια – τραπεζιόσχημα – κυκλικά – αψιδωτά (κατά κύριο λόγο στην ΠΕΙΙΙ): ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ: Κεντρικός χώρος με ανοικτό ή κλειστό προθάλαμο. Είσοδος κατά κανόνα στη στενή πλευρά – Αποθηκευτικοί χώροι. ΕΙΔΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ: Α. Ορθογώνια «Κτήρια με διάδρομο», Β. «Κυκλικό κτήριο» της Τίρυνθας: Ερμηνεύονται ως πολιτικά-διοικητικά και οικονομικά κέντρα των πρωτοελλαδικών κοινοτήτων
	ΤΑΦΙΚΑ ΕΘΙΜΑ: ΤΥΠΟΙ ΤΑΦΩΝ: Α. Λακκοειδείς, Β. Κιβωτιόσχημοι, Γ. Θαλαμωτοί, Δ. Εγχυτρισμοί, Ε. Τύμβοι / ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ: Α. Ταφές εντός οικισμών, Β. Ταφές σε οργανωμένα νεκροταφεία
	ΑΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ – ΒΟΥΝΟ ΑΓΙΩΡΓΙΤΙΚΩΝ
ΛΕΡΝΑ: Οργάνωση του οικισμού γύρω από κεντρικό-επιβλητικό κτήριο: τείχος: ΟΙΚΙΑ ΚΕΡΑΜΩΝ (ορθογώνια κάτοψη – κλιμακοστάσια – όροφος). < ΙΣΧΥΡΗ ΕΞΟΥΣΙΑ – ΑΥΞΗΣΗ ΠΟΡΩΝ	
ΛΕΡΝΑ: Έχει χαρακτηριστεί ΠΟΛΙΣ = οργανωμένη κοινότητα, της οποίας ο πληθυσμός κατοικεί σε ένα σύμπλεγμα οικοδομημάτων, που στην προκειμένη περίπτωση περιβάλλεται από τείχος και συναπαρτίζεται από γεωργούς, τεχνίτες, κτηνοτρόφους, ναυτικούς, εμπόρους	
ΠΕΙΙ: Στο τέλος της ΠΕΙΙ και την ΠΕΙΙΙ παρατηρούνται εγκαταλείψεις ή καταστροφές οικισμών, καθώς και εισαγωγή νέων στοιχείων, όπως τα αψιδωτά οικοδομήματα στην Αργολίδα κ.α. Οι περισσότερες θέσεις εξακολουθούν να κατοικούνται, ενώ ο ανθρωπολογικός τύπος παραμένει ίδιος. Δεν τεκμηριώνεται σχέση με κάθοδο Ινδοευρωπαίων. Οι επιδράσεις προέρχονται από το βόρειο και το ανατολικό Αιγαίο και από την Αδριατική < Αύξηση εμπορικών επαφών	
ΜΕΤΑΒΑΣΗ: Ομαλή μετάβαση στη ΜΕ περίοδο. Οπισθοδρόμηση σε σχέση με την ΠΕΙΙ	

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

Επί της διαδραστικής πλέον τράπεζας, το πληροφοριακό υλικό παρουσιάζεται βάσει χρονικής αλληλουχίας, όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί:

Map_ID	Time_Intervals	Desc_EL
0	6.500-3.200	Νεολιθική εποχή
1	3.200-1.050	Εποχή του Χαλκού
2	1.050-700	Πρωτογεωμετρική-Γεωμετρική περίοδος
3	700-480	Αρχαίοι χρόνοι
4	480-323	Κλασικοί χρόνοι
5	323-31	Ελληνιστικοί χρόνοι
6	31 π.Χ.-6ος αι. μ.Χ.	Ρωμαϊκοί χρόνοι

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

**Περιγραφή της
αντιστοίχισης των
χρονικών περιόδων
με τις αρχαιολογικές**

Το πρώτο επίπεδο διεπαφής είναι ο χάρτης που σχετίζεται με τη χρονική περίοδο που ενδιαφέρει. Εν συνεχεία ο επισκέπτης αυτενεργώντας προχωρεί περαιτέρω και διεισδύει στη σχετική πληροφορία, σύμφωνα με τις θεματικές κατηγορίες και υποκατηγορίες (εφαρμογές), οι οποίες διαχέονται σε όλες τις εποχές-περιόδους. Επιπλέον, η εποχή, μόλις επιλεγεί, συσχετίζεται αυτόματα και με συγκεκριμένη ενότητα του εκθεσιακού προγράμματος. Κατά τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η συνεχής κίνηση του επισκέπτη μεταξύ εκθεμάτων και ψηφιακών εποπτικών μέσων υποστήριξης του εκθεσιακού προγράμματος, με αποτέλεσμα την επαύξηση της αυτενέργειας και της διάδρασης.

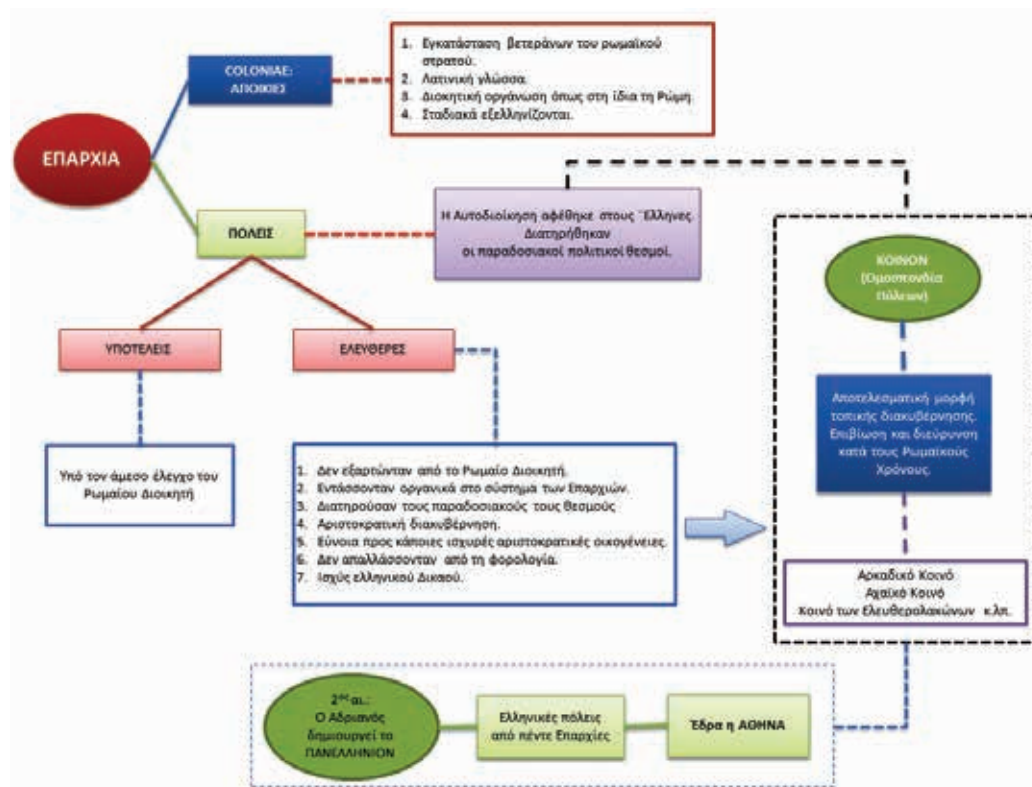
Η πληροφορία περιλαμβάνει χάρτες, εικόνες, διαγράμματα, σχέδια, κινούμενο σχέδιο και κείμενο. Ο χάρτης μεταφέρει τον επισκέπτη σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, η κειμενική και διαγραμματική πληροφορία επεξηγούν τη χαρτογραφική πληροφορία και επιπλέον δίδουν το ιστορικό-αρχαιολογικό στίγμα, εντάσσουν το εύρημα στην εποχή του και τη συγκεκριμένη ενότητα του εκθεσιακού προγράμματος στις κοινωνικές και εν γένει ιστορικές εξελίξεις της περιόδου.

Τα εκτεταμένα κείμενα αποφεύγονται. Εν γένει αποφεύγεται το κείμενο σε συνεχή ροή, διότι είναι βαρετό, κουράζει τον επισκέπτη και δεν είναι συμβατό με το διαδραστικό μέσο προβολής της πληροφορίας και υποστήριξης της έκθεσης. Όπου απαιτείται κειμενική πληροφορία, αυτή δίδεται επιγραμματικά ή μέσω διαγράμματος. Κατά τον τρόπο αυτό, τα κείμενα είναι μικρά, η πληροφορία «τηλεγραφική», άμεσα κατανοητή, δεν υπάρχουν πλατειασμοί και ο επισκέπτης οδηγείται κατευθείαν στην ουσία των πραγμάτων. Υπάρχει λογική συνέπεια, σχέση αιτίου-αιτιατού και αμεσότητα. Το αυτό εξυπηρετεί και η χρήση χρονολογιών, όπου ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα με μια ματιά να δει τις γενικότερες εξελίξεις, εστιάζοντας ταυτόχρονα στην ίδια την Τεγέα και την εξέλιξή της στο χρόνο.

Το ακόλουθο διάγραμμα δίνει ένα παράδειγμα των παραπάνω.

Το υλικό διανθίζεται με υπομνηματισμένες φωτογραφίες, σχέδια, αλλά και κινούμενο σχέδιο. Μάλιστα, μέσω του κινούμενου σχεδίου, παρέχονται στον επισκέπτη, με τρόπο εποπτικό και διασκεδαστικό, τα βασικά σημεία του θεωρητικού υπόβαθρου του εκθεσιακού προγράμματος, αλλά και άλλες επιλεγμένες ενότητες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9
**Ανάλυση της
 διαδραστικότητας
 των αντικειμένων
 στην εφαρμογή
 «εικονική ιστορία»**

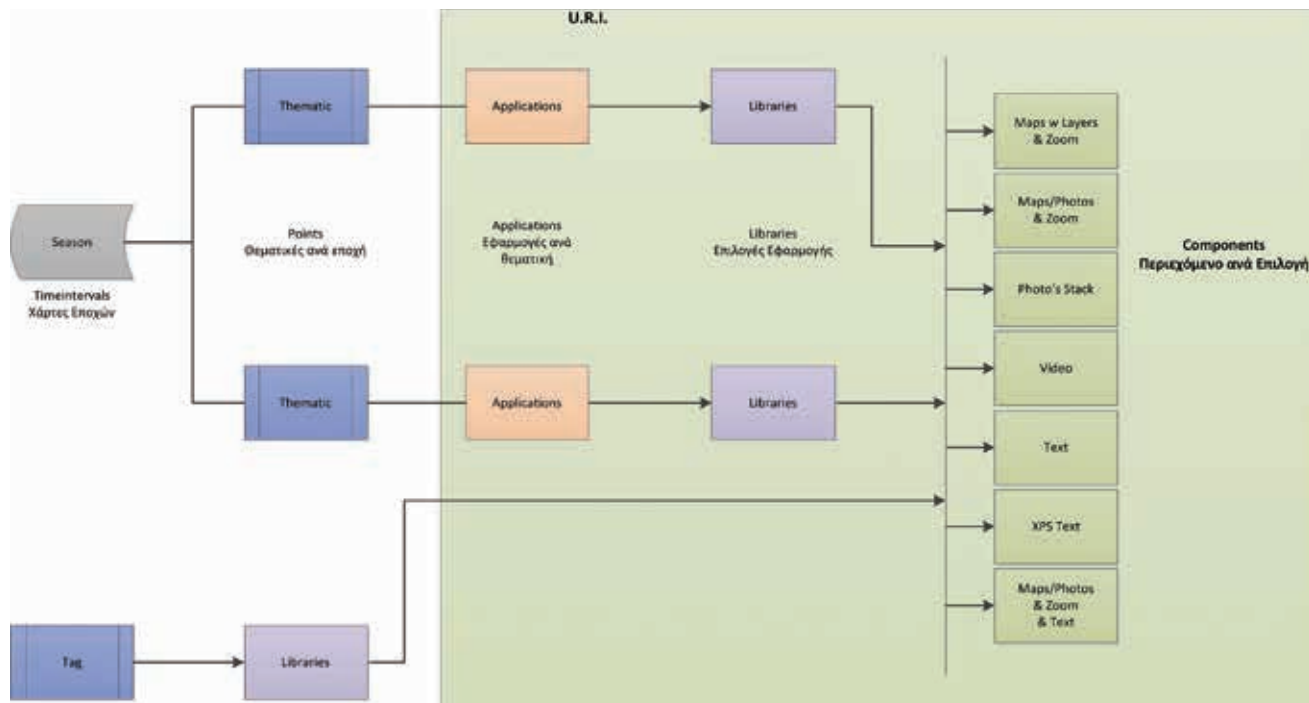
Επιπλέον, χρησιμοποιείται και αρχειακό υλικό, το οποίο σχετίζεται με μνημεία και αρχαιολογικές έρευνες στο χώρο της Τεγατίδος. Η ιστορία των ανασκαφών εξιστορείται μέσα από αναφορές των αρχαιολόγων, από σκαριφήματα και διοικητικά έγγραφα. Δίδεται στον επισκέπτη και η άλλη διάσταση των πραγμάτων, η μαχόμενη δηλαδή επιστήμη. Του δίνεται η δυνατότητα να ανατρέξει στις πηγές, να δει, να ψαύσει ουσιαστικά, τις αναφορές κορυφαίων επιστημόνων, όπως ο Κωνσταντίνος Ρωμαίος. Πρόκειται ουσιαστικά για την ιστορία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Όλα τα παραπάνω, η παρεχόμενη πληροφορία και γνώση, η ποικιλία των εποπτικών μέσων, είναι αποτέλεσμα επίπονης δημιουργικής εργασίας, αναδίφησης στις πηγές, αναζήτησης και μελέτης της σχετικής βιβλιογραφίας, έρευνας και μελέτης αρχειακού υλικού σε ξένες αρχαιολογικές σχολές, στο Εθνικό Αρχείο Μνημείων ή την εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.

Ανάπτυξη σεναρίων της εφαρμογής

Η ανάπτυξη της εφαρμογής έγινε σε περιβάλλον Visual Studio 2012 της Microsoft, με υποστήριξη από το λογισμικό Microsoft Visual Source Safe για έλεγχο των εκδόσεων και της συνεργασίας μεταξύ των developers, καθώς και με τη χρησιμοποίηση του Microsoft Pixelsense Software Development Kit.

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10
Λογικό διάγραμμα
ανάπτυξης
εφαρμογών

Αποφασίστηκε η παρουσίαση να γίνει σε ένα πολυεπίπεδο περιβάλλον, ώστε ο επισκέπτης να ξεκινάει από τις αρχαιολογικές εποχές, να επιλέγει την εποχή μέσω διαδραστικού επιλογέα (Seasons Switcher) και κατόπιν θεματική κατηγορία μέσω σημείων θεματικών κατηγοριών (Thematic Points), με κατάληξη στο διαδραστικό αντικείμενο (Users Robotic Interface). Το αντικείμενο αυτό εμπεριέχει τις εφαρμογές με τις επιμέρους αυτοτελείς εργασίες (components). Βάσει των ανωτέρω και βάσει των στόχων που θέλει να προωθήσει το μουσείο για τους επισκέπτες, δημιουργήθηκαν τα σενάρια των διαδραστικών αντικειμένων (Users Robotic Interface). Το κάθε σενάριο διαχειρίζεται έναν αριθμό αυτοτελών εργασιών (components) με όσο το δυνατόν μικρότερη πλοκή, ώστε να είναι πιο κατανοητό στον επισκέπτη και να επιτρέπει τη διασύνδεση με άλλες αυτοτελείς εργασίες με απλό διαδραστικό τρόπο.

Οι διαδραστικές εφαρμογές ακολουθούν αντικειμενοστρεφές και όχι ιεραρχικό μοντέλο. Οι αυτοτελείς εργασίες (components) για κάθε μία από τις υποκατηγορίες των θεματικών ενότητων παρουσιάζονται με όσο το δυνατόν μικρότερη και αυτοτελή πληροφορία, ενώ ταυτόχρονα παρέχουν συνδέσεις με τις υπόλοιπες, ώστε ο χρήστης να μπορεί να πλοηγηθεί σε όλη την υπάρχουσα και παράλληλα επιτρέπει σε άλλους χρήστες να μοιράζονται τις ίδιες πληροφορίες με αυτόν.

Η κάθε αυτοτελής εργασία (component), ενώ θα εκτελεί το σενάριο που έχει δημιουργηθεί, εμπεριέχει και εμφανείς τρόπους σύνδεσης με τις υπόλοιπες ενότητες, έτσι ώστε ο επισκέπτης να γνωρίζει

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

ΕΙΚΟΝΑ 12
**Διαδραστικός
επιλογέας εποχών**

ΕΙΚΟΝΑ 13
**Σημεία επιλογής
θεματικών
κατηγοριών**

και να μπορεί να συνεχίσει να ενημερώνεται και για τα υπόλοιπα θέματα. Η διασύνδεση γίνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε ο επισκέπτης να ακολουθεί μια δική του επιλογή θεμάτων, ενώ ταυτόχρονα θα του δημιουργείται η ανάγκη να δει το σύνολο της πληροφορίας, λαμβάνοντας υπ' όψιν τη στόχευση σε τουρίστες, σχολικές ομάδες, τοπικό πληθυσμό, επιστήμονες και μελετητές με ειδικά ενδιαφέροντα. Οι ανωτέρω επισκέπτες έχουν διαφορετικό τομέα ενδιαφέροντος, επιστημονικό, εκπαιδευτικό ή κοινωνικό, οπότε το σενάριο που επιθυμεί ο καθένας να ακολουθήσει και οι πληροφορίες που θέλει να πάρει είναι διαφορετικές.

Κάθε αυτοτελής εργασία πλαισιώνεται από άλλες τέτοιες εργασίες, και η σύνθεσή τους εμφανίζεται στον χρήστη ως πλήρες σύνολο το οποίο περιγράφεται ως διαδραστικό αντικείμενο (Users

ΕΙΚΟΝΑ 14
**Διαδραστικό
αντικείμενο**

Robotic Interface) και περιέχει διασυνδέσεις με άλλα τέτοια αντικείμενα. Με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο καλύπτονται πλήρως όλες οι θεματικές κατηγορίες, αλλά διευκολύνεται η κατανόηση των θεμάτων και προάγεται η συνδυαστική λογική, αφού η πληροφορία προκύπτει κυρίως μέσα από εμφανείς διασυνδέσεις.

Η κειμενική πληροφορία, που χρησιμοποιήθηκε στην εφαρμογή, παραδόθηκε από τον υπεύθυνο του έργου αρχαιολόγο κ. Γρηγόρη Γρηγορακάκη και υπέστη επιμέλεια από την ανάδοχο εταιρεία (διόρθωση τυχόν ορθογραφικών, συντακτικών και γραμματικών λαθών), και, έπειτα από τη σχετική έγκριση, μετάφραση στην αγγλική γλώσσα και τελική εγκατάσταση για χρήση από την εφαρμογή.

Ο σχεδιασμός των διαδραστικών αντικειμένων (Users Robotic Interface) ορίζει τη διαδραστικότητα των εφαρμογών με τις πράξεις του επισκέπτη. Οι εφαρμογές υποστηρίζουν κατεύθυνση 360°. Κατά συνέπεια οι επισκέπτες μπορούν να τις χρησιμοποιούν από οποιοδήποτε σημείο της διαδραστικής τράπεζας και το περιεχόμενο αλλάζει κατεύθυνση κατά επιλογή του επισκέπτη. Τα βασικά σημεία κάθε εφαρμογής θα είναι προσπελάσιμα από όλες τις πλευρές της διαδραστικής συσκευής. Η πλατφόρμα Pixelsense αναγνωρίζει τις κατευθύνσεις των δακτύλων και των αντικειμένων, και έτσι μπορεί να αναγνωρίσει πού ακριβώς βρίσκεται ο επισκέπτης σε σχέση με τη συσκευή και με αυτό τον τρόπο προσανατολίζει τα διαδραστικά αντικείμενα (Users Robotic Interface).

Για την καλύτερη διαχείριση, έλεγχο και απόδοση των περιεχομένων στην εφαρμογή, καθώς και την απλότητα χρήσης των δεδομένων από την Υπηρεσία, αποφασίστηκε, με τη σύμφωνη γνώμη της Υπηρεσίας, να περιγράφεται όλη η πληροφορία σε απλά excel spreadsheets που θα μετατρέπονται σε XML (Extensible Markup Language) sheets, τα οποία διεθνώς χρησιμοποιούνται για την οργανωμένη μεταφορά δεδομένων μεταξύ ανόμοιων συστημάτων. Τα διάφορα δεδομένα (κείμενα, φωτογραφίες κ.ο.κ.) θα φυλάσσονται σε μια οργανωμένη δομή φακέλων και η ακριβής θέση αυτών θα αναφέρεται στα excel.

Το υλικό που δεν υπήρχε σε ψηφιακή μορφή υπέστη επεξεργασία με την ακόλουθη μεθοδολογία:

- Σάρωση σε υψηλή ανάλυση (1200 dpi) σε έγχρωμο, μεγέθους A3, υψηλής ανάλυσης σαρωτή.
- Κάθε σαρωμένο αντικείμενο πήρε μοναδικό όνομα και εγγράφηκε σε φύλλο excel, όπου συμπληρώνονταν πεδία με μεταδεδομένα, όπως χρονολογία, περιγραφή, αριθμός σελίδας κ.λπ.
- Τα βιβλία μεγέθους A4 και μικρότερο σαρώθηκαν ανά δύο σελίδες, όπου κατά την επεξεργασία χωρίστηκαν σε δύο ξεχωριστά αρχεία, ένα ανά σελίδα.
- Μετά την ολοκλήρωση των σαρώσεων και των φωτογραφίσεων, έγινε επεξεργασία, κατά την οποία, όπου ήταν απαραίτητο, γινόταν:
 - διόρθωση στροφής
 - περικοπή του αρχείου στα όρια των φωτογραφιών ή των σελίδων αντίστοιχα
 - μετατροπή των διαστάσεων
 - μεταβολή της ανάλυσης, αναλόγως του μέσου που το υλικό επρόκειτο να παρουσιαστεί (διαδίκτυο ή διαδραστική τράπεζα)
 - αλλαγή του μορφοτύπου του αρχείου.
- Επιπλέον, όπου η εφαρμογή απαιτούσε, έγινε υπομνηματισμός κειμένων.

Εννοιολογική διάκριση των αυτοτελών εργασιών της εφαρμογής

Σύμφωνα με τη θεματολογία που αναπτύσσεται στα σενάρια, ο χρόνος προσεγγίζεται μέσω των ιστορικών εποχών. Σε κάθε μία από αυτές, ο επισκέπτης διαδρά μέσω συγκεκριμένων θεματικών κατηγοριών, οι οποίες διαπλέκονται μεταξύ τους, στο βαθμό που υπάρχει η διαθέσιμη ιστορική-αρχαιολογική πληροφορία. Η διάδραση συμβαίνει μέσω των σχεδιασμένων εφαρμογών που υποστηρίζει κάθε στιγμή το διαδραστικό αντικείμενο Users Robotic Interface. Σύμφωνα με τα παραπάνω, ως εποχές θεωρούνται οι εξής:

1. Νεολιθική εποχή
2. Εποχή του Χαλκού
3. Πρωτογεωμετρικοί-Γεωμετρικοί χρόνοι
4. Αρχαϊκοί χρόνοι
5. Κλασικοί χρόνοι
6. Ελληνιστική εποχή
7. Ρωμαϊκοί χρόνοι

Ως θεματικές κατηγορίες θεωρούνται οι παρακάτω:

1. Χώρος-χρόνος και κοινωνική εξέλιξη
2. Γλώσσα
3. Μύθος
4. Ιστορία
5. Οικονομία
6. Τέχνη και τέχνες
7. Η αρχαία Τεγέα
8. Ιερά της Τεγεάτιδος

Τέλος, οι εφαρμογές που αναπτύσσονται αφορούν τα εξής πεδία:

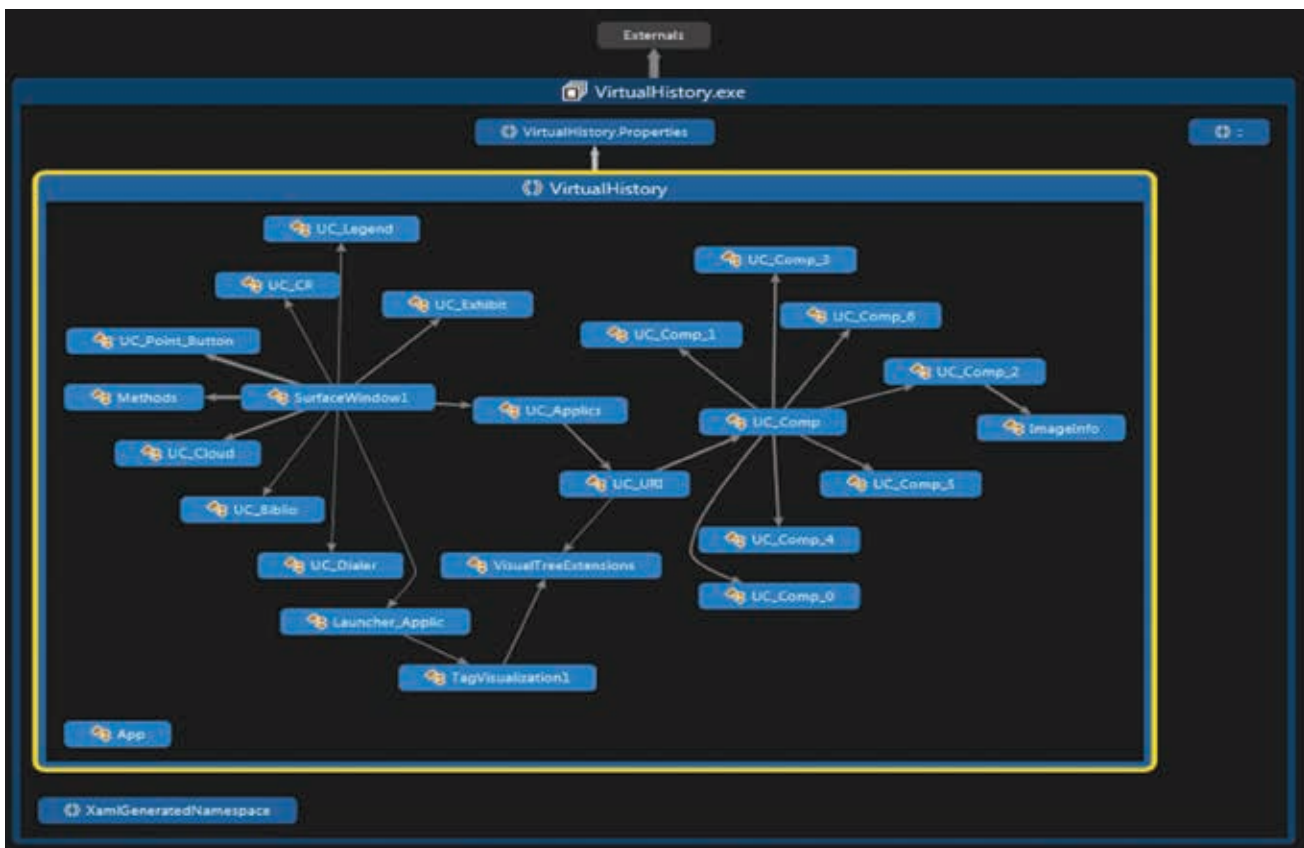
1. Γεωλογία – Γεωγραφία
2. Άνθρωπος και χώρος
3. Από τη φυλετική κοινωνία στην πολιτική
4. Αρκαδοκυπριακή και αρκαδική διάλεκτος
5. Αρκαδική γενεαλογία
6. Αρκαδική μυθολογία
7. Τεγέα: ιστορικό πλαίσιο
8. Τεγέα και Σπάρτη
9. Νομισματική
10. Πρωτογενής-Δευτερογενής τομέας (βιοτεχνίες) παραγωγής

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

11. Αρχιτεκτονική
12. Τέχνες
13. Προϊστορική Τεγέα
14. Η Τεγέα πόλη-κράτος
15. Καθημερινή ζωή
16. Τεγεατική οικονομία
17. Θρησκεία
18. Λατρείες στην Τεγέα και μυθολογική παράδοση
19. Ιερά της Τεγεάτιδος
20. Το ιερό της Αθηνάς Αλέας

Έτσι, η συνολική αρχιτεκτονική της «εικονικής ιστορίας» παρουσιάζεται με τη δομή του παρακάτω διαγράμματος:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11
**Αρχιτεκτονικό
διάγραμμα
εφαρμογής**

Αρχαιολογικό υλικό

Το αρχαιολογικό υλικό συγκεντρώθηκε από υλικό που προσφέρθηκε από τους παρακάτω φορείς και πρόσωπα:

- Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
- Νομισματικό Μουσείο
- Ι΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων
- Ε΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων
- Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο στην Αθήνα
- Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα, Αρχείο Carl W. Blegen
- Νορβηγικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών
- Αρχείο της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας
- Ιστορικό Αρχείο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, Διεύθυνση Εθνικού Αρχείου Μνημείων
- κ. Γεώργιο Ρωμαίο, αρχιτέκτονα

Επίσης, υλικό συγκεντρώθηκε από τους παρακάτω φορείς:

- Εθνικό Τυπογραφείο Ελλάδος
- Βουλή των Ελλήνων
- Υπουργείο Πολιτισμού
- Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού
- Ανθρωπολογικό Μουσείο
- Ευρωπαϊκή Ένωση
- Συμβούλιο της Ευρώπης
- Unesco
- Γαλλική Σχολή Αθηνών
- Το Βήμα
- Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Η Καθημερινή

Φωτογραφικό υλικό

Πέρα από το αρχαιολογικό φωτογραφικό υλικό, στην εφαρμογή συμπεριελήφθησαν και δεδομένα από φωτογραφίες αρχαιολογικών χώρων και μεμονωμένων μνημείων της Τεγεάτιδος των εξής περιοχών:

1. Του ναού της Αθηνάς Αλέας
2. Του ναού της Αθηνάς Σώτειρας και Ποσειδώνος
3. Του ναού της Αρτέμιδος Κνακεάτιδος
4. Του ιερού του Άρεως Αφνειού
5. Του αρχαίου θεάτρου της Τεγέας

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

6. Των μνημείων στην αρχαία Αγορά της Τεγέας
7. Του αρχαίου φυλακείου στη θέση «Αγία Κυριακή» Κανδάλου
8. Του αρχαίου φυλακείου στη θέση «Άγιος Παντελεήμων»
9. Του αρχαίου φυλακείου στη θέση «Αγία Μαρίνα» Μαγούλας
10. Του αρχαίου φυλακείου στη θέση «Μύτικας» Σκοπής
11. Της θέσης του ιερού της Αρτέμιδος Αγροτέρας
12. Της θέσης του ιερού των Καρποφόρων στον Άγιο Σώστη
13. Του Θεσμοφορίου στον Άγιο Σώστη
14. Της αρχαίας πόλεως στην Ανάληψη Σκιρίτιδας
15. Του θολωτού μυκηναϊκού τάφου στην Ανάληψη Σκιρίτιδας
16. Του προϊστορικού οικισμού στη θέση «Βουνό» στα Αγιωργίτικα
17. Του «Χώματος» στη λίμνη Τάκα
18. Του Παρθένιου όρους
19. Του αρχαίου οδικού άξονα στη θέση «Γύρος-Ποταμιά»
20. Της «λεωφόρου» στο πέρασμα Παρθένι
21. Των καταβοθρών (ζερέθρων) γύρω από τη λίμνη Τάκα

ΕΙΚΟΝΑ 15

Οθόνη εισόδου στην εφαρμογή «εικονική ιστορία»

Η χαρτογραφία

Περιηγητική αναφορά στην ιστορία της εβθηνικής χαρτογραφίας, από τον 7ο αι. π.Χ. έως τον 2ο αι. μ.Χ.

Η χαρτογραφία, όσο κι αν ακούγεται παράξενο, γεννήθηκε από την εγγενή αδυναμία της περιορισμένης ικανότητας του ανθρώπου για άμεση εποπτεία του γήινου φυσικού περιβάλλοντος ως συνόλου. (Λιβιεράτος Ε., 1998)

Η ανθρώπινη επινόηση για τη γενικευμένη αναπαράσταση του χώρου υπό κλίμακα γεννήθηκε ήδη από την Παλαιολιθική εποχή.

Από τη στιγμή που ο άνθρωπος αισθάνθηκε την ανάγκη να εποπτεύσει τον πλησιέστερο και τον ευρύτερο χώρο του για να ελέγξει την ιδιοκτησία του, είτε για να περιγράψει τις εντυπώσεις του από τα κερσαία και πρωτίστως θαλάσσια ταξίδια του, προσπάθησε να αναπαραστήσει τον γεωγραφικό χώρο σε όποιο μέσο και με όποιον τρόπο ήταν δυνατόν, ανάλογα με την εποχή που έζησε και δραστηριοποιήθηκε.

Μεταξύ 2ης και 3ης π.Χ. χιλιετίας εμφανίστηκαν τα πρώτα πετρόγλυφα «τοπογραφικά» διαγράμματα στη Βαβυλώνα, την Αίγυπτο και την Ιταλία, ως μια προσπάθεια προσδιορισμού των γαιών. Ωστόσο, το κύριο χαρακτηριστικό ήταν η αδυναμία μετρήσεων ακριβείας, λόγω της έλλειψης κατάλληλων οργάνων.

Αυτό είχε από τη μια πλευρά ως αρνητικό αποτέλεσμα τις αμφίβολες εκτιμήσεις μεγάλων αποστάσεων, αλλά από την άλλη, τη μεγαλύτερη ευχέρεια αποτύπωσης ακτογραμμών, λόγω της σταδιακής ανάπτυξης των θαλάσσιων ταξιδιών. Το παραπάνω, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της γραφής,

ΕΙΚΟΝΑ 16

Πηγή: <http://webo.com/planimetria/Historia/historia-1.htm>

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

επέφερε τη μεταλαμπάδευση της περί των τόπων γνώσης σε όλους αυτούς που δεν ήταν δυνατό να ταξιδεύσουν. Παράλληλα χρησιμοποιήθηκαν οι παράκτιες πόλεις ως τα πρώτα σημεία αναφοράς.

Έτσι, οι χάρτες ως αποτελέσματα σχεδίασης των περιγραφών στα μέσα της εκάστοτε εποχής ήταν γεγονός, και η νέα επιστήμη που άρχισε σταδιακά να αναπτύσσεται ονομάστηκε «γεωγραφία». Ουσιαστικά οι λαοί που ευνοήθηκαν ως προς την ανάπτυξη αυτής της επιστήμης ήταν ναυτικοί λαοί: Φοίνικες, Έλληνες, Ρωμαίοι, Άραβες και αργότερα Καταλανοί, Πορτογάλοι, Ισπανοί, Ολλανδοί, Άγγλοι και Γάλλοι.

Οι λαοί αυτοί για τον προσδιορισμό των θέσεων και των διευθύνσεων στη θάλασσα ανέπτυξαν γνώσεις στα μαθηματικά και την αστρονομία και τη μηχανική των οργάνων, εφευρίσκοντας σύνθετα όργανα παρατήρησης των άστρων.

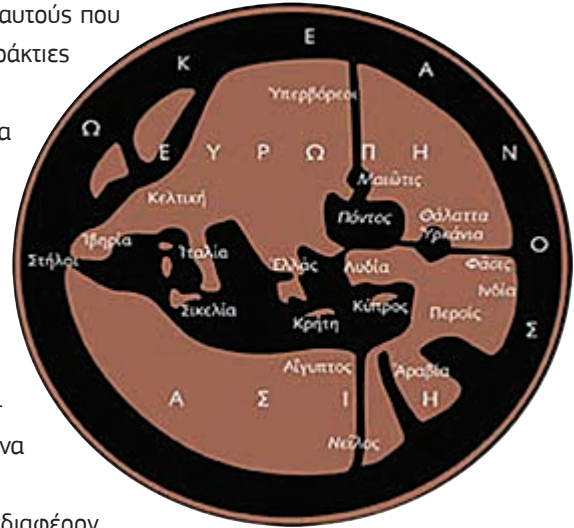
Ενώ οι υπόλοιποι πλην των Ελλήνων λαοί, ωστόσο, εντόπισαν το ενδιαφέρον τους για την αστρονομία περισσότερο στην επίδραση των άστρων στη ζωή των ανθρώπων, οι Έλληνες υπήρξαν εξ αρχής οι μόνοι που αναζήτησαν στο ουράνιο στερέωμα τις μεθόδους για τον προσδιορισμό της θέσης των πλοίων στη θάλασσα, λαμβάνοντας υπ' όψιν το σφαιρικό σχήμα της γης, και έδωσαν στη γεωγραφία την επιστημονική της διάσταση από την περίοδο των Ιώνων μέχρι τους Αλεξανδρινούς.

Έτσι κάπως ξεκίνησε το χαρτογραφικό ταξίδι των Ελλήνων, που διήρκεσε 10 περίπου αιώνες, έθεσε τα θεμέλια και βοήθησε στην πρόοδο της χαρτογραφικής επιστήμης. Τρεις κυρίως περίοδοι διακρίνουν την άνθηση της ελληνικής χαρτογραφίας:

- Ίωνες και Πυθαγόρειοι από τον 7ο έως τον 5ο αι. π.Χ.
- Κλασική περίοδος από τον 4ο έως τον 2ο αι. π.Χ. και
- Η Αλεξανδρινή χαρτογραφία από τον 2ο αι. π.Χ. έως τον 2ο αι. μ.Χ.

Κάθε μία από αυτές τις περιόδους είχε τους σημαίνοντες εκπροσώπους της, που μπορεί μεν να μην ήταν κατ' ανάγκη κατασκευαστές χαρτών (π.χ., Ηρόδοτος, Αριστοτέλης, Ευκλείδης, Στράβων, Ήρων κ.ά.), αλλά με την ανάπτυξη των μαθηματικών, της αστρονομίας, των γεωγραφικών περιγραφών και τις εφευρέσεις οργάνων ακριβείας βοήθησαν στη χαρτογραφική εξέλιξη.

Οι Έλληνες χαρτογράφοι διαμόρφωσαν τις μεθόδους τους μέσα από τις χαρτογραφικές παρατηρήσεις και τις επιστημονικές μετρήσεις, διατυπώνοντας εξ αρχής την αντίληψη ότι η γη περιέχεται στο σύνολο του σύμπαντος, και τη θεώρηση ότι τα πάντα είναι γεωγραφία που περιγράφεται είτε με τον γραπτό λόγο είτε με τις γεωμετρικές και τις χαρτογραφικές προβολές, για να έχει και τη ζητούμενη ακρίβεια.

ΕΙΚΟΝΑ 17
**Η ιωνική αντίληψη
περί του γήινου
δίσκου (πίναξ
Αναξίμανδρου
του Μιλήσιου)**

ΕΙΚΟΝΑ 18
Από το έργο
του Πτολεμαίου,
Γεωγραφική
υφήγησις

Προσέγγιση της ιστορικής χαρτογραφίας του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας ως ψηφιακού χαρτογραφικού προϊόντος

Η παραγωγή χαρτογραφικών απεικονίσεων και διαγραμμάτων αποτελεί θεμέλιο του παρόντος έργου, καθώς είναι απολύτως σαφές ότι στην αρχαιολογία, όπου ο γεωγραφικός χώρος παίζει πολύ σημαντικό ρόλο, ο χάρτης μπορεί να επιδείξει αποτελέσματα τα οποία επικοινωνούν στο ευρύ κοινό τις περισσότερες από τις συνιστώσες που συνθέτουν την ουσία των θεματικών κατηγοριών.

Στοιχεία που αφορούν τη διαμόρφωση του εδάφους, τη γεωλογία του υπεδάφους, τη φυσιογραφία της περιοχής, τα φυσικά και ανθρωπογενή φαινόμενα και τις ανθρώπινες παρεμβάσεις και διεργασίες του παρελθόντος, που συμμετέχουν στην «Καλλιστώ» και συνδέονται με την περιγραφική ιστορική-αρχαιολογική πληροφορία, αποτελούν το ψηφιδωτό των χαρτοσυνθέσεων που κατασκευάζονται κάτω από συγκεκριμένες προδιαγραφές. Αυτές έχουν λάβει υπ' όψιν αφενός τις άνω διατυπωθείσες κύριες κατευθύνσεις και αφετέρου όλα τα τεχνικά χαρακτηριστικά, ώστε τα αποτελέσματα να είναι κατανοητά και επικοινωνιακά, καθώς οι μη ειδικοί περί τη χαρτογραφία είναι ευνόητο ότι σε πολλές περιπτώσεις δυσκολεύονται να αντιληφθούν αφηρημένους και γενικευμένους συμβολισμούς.

Ανεξαρτήτως της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται για τον εμπλουτισμό με γεωγραφικά στοιχεία

της «Καλλιστώ», το κύριο ζήτημα που απασχόλησε την τυποποίηση των απεικονίσεων περιγράφεται από τρεις κυρίως παράγοντες:

1. Τις ιδιότητες που θα πρέπει να έχει ο χάρτης.
2. Τις επιτρεπτές κλίμακες αναπαράστασης κατά περίπτωση.
3. Τις ιδιότητες του συμβολισμού ο οποίος θα πρέπει να ακολουθεί συγκεκριμένα οπτικά χαρακτηριστικά ώστε να αποτρέπεται η σύγχυση.

Πέραν των γενικών προδιαγραφών κατασκευής χαρτών που ακολουθούνται στην Ελλάδα και διεθνώς, η βιβλιογραφία δεν αναφέρει εξειδικευμένες προδιαγραφές για χαρτογραφικές αναπαραστάσεις στην αρχαιολογία. Σε πολλές δε περιπτώσεις, οι γενικές προδιαγραφές δεν επαρκούν ώστε να καλύψουν τα κενά που δημιουργούνται. Η μεγαλύτερη πάντως ασάφεια εμφανίζεται όχι τόσο στις ιδιότητες των χαρτογραφικών αναπαραστάσεων, αλλά κυρίως στο συμβολισμό τους.

Συνεπώς, για την κατασκευή των χαρτοσυνθέσεων που περιλαμβάνονται σε όλες τις εφαρμογές τον σημαντικότερο ρόλο έπαιξε η μεγαλύτερη προσέγγιση της πραγματικότητας, ώστε η αποτύπωσή της σε χάρτες να είναι σαφής και κατανοητή στο ευρύ κοινό και όχι μόνο στους ειδικούς, αλλά ο λιτός σχεδιασμός και χρωματισμός των κάθε είδους συμβόλων που χρησιμοποιούνται, και η απεριττή εξήγηση των χρησιμοποιούμενων συμβολισμών στο υπόμνημα κάθε αναπαράστασης, μέσα από την αποφυγή χρήσης πολλών και διαφορετικών συμβόλων για το ίδιο αντικείμενο. Τα σύμβολα αυτά θα εντάσσονται σταδιακά σε ψηφιακές βιβλιοθήκες ώστε να εκτελείται αυτοματοποιημένα η χρήση τους.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει επιπλέον να αναδειχθεί και η συνεισφορά της γραφιστικής τέχνης στη χαρτογραφική δημιουργία, καθώς το αποτέλεσμα της δεν είναι μόνο αναλογικό, αλλά κυρίως ψηφιακό, και εμφανίζεται ως το δομικό στοιχείο (γεωγραφικός χώρος) επί του οποίου εδράζεται η πλειοψηφία των ψηφιακών εφαρμογών του έργου. Η απλή εκτύπωση ενός χάρτη δημιουργεί ένα στατικό μη διαδραστικό αποτέλεσμα. Υπό την έννοια αυτή ο δημιουργός του έχει στη σκέψη του κυρίως την κλίμακα απεικόνισης, καθώς δεν αντιμετωπίζει τη δυναμική μεταβολή των συμβολισμών που απεικονίζονται προκειμένου να ερμηνεύσουν φαινόμενα και γεγονότα. Στις ψηφιακές ωστόσο απεικονίσεις δεν συμβαίνει το ίδιο. Εδώ υπάρχει μια τελική ολοκληρωμένη εικόνα που διαμορφώνεται για ένα αντικείμενο έρευνας, η οποία θα πρέπει να βασίζεται σε βαθύτερη διεπιστημονική ανάλυση των εκάστοτε δεδομένων και τεκμηρίωση των θεωριών και συμπερασμάτων που προκύπτουν από το έργο των επιστημόνων διάφορων κλάδων.

Συνεπώς, η πληρέστερη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων της ψηφιακής τεχνολογίας υποστηρίζει τρόπους παρουσίασης και περιγραφής ακόμη και των πιο δυσνόητων θεμάτων, και οι γραφιστικές τεχνικές που ακολουθούνται συμβαδίζουν με τις επιταγές της σύγχρονης ψηφιακής τεχνολογίας.

Στις μέρες μας η τεχνολογία επιτάσσει δράσεις και τεχνικές που προσδίδουν στην αναπαράσταση αυτή δυναμικό χαρακτήρα, απομακρύνοντάς την από τις προηγούμενες πρακτικές, όπου η αναπαράσταση γινόταν με τη βοήθεια στατικών έντυπων μέσων (απλές φωτογραφίες, έντυπο υλικό κ.λπ.). Προφανώς δεν μπορεί να λείπουν ακόμη αυτά τα μέσα, αλλά ωστόσο η χρήση τους είναι αναγκαία να περιοριστεί, καθώς μοντέρνα τεχνολογικά μέσα (τεχνολογία του διαδικτύου, της κινητής τηλεφωνίας, των διαδρα-

στικών επιφανειών κ.λπ.) έχουν εμφανιστεί με ψηφιακές εφαρμογές, μέσω των οποίων:

- Ο επισκέπτης κατανοεί πληρέστερα το ιστορικό-αρχαιολογικό γεγονός.
- Ο επισκέπτης αυτενεργεί.

Τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια την τόνωση του ενδιαφέροντος του επισκέπτη. Κυρίως όμως, τη συνειδητή συμμετοχή του σε έναν νεωτερισμό, ο οποίος προάγεται από την τεχνολογία, υποστηρίζεται από αυτήν αλλά και ευνοείται από τις καλές πλευρές της.

Στο σκεπτικό αυτό υπάρχει ένα σημείο το οποίο χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, καθώς σύνολη η αρχαιολογική υποδομή του υλικού, που υποστηρίζεται από τις τεχνολογικές εφαρμογές, οφείλει να είναι επιστημονικά ελεγμένα, τεκμηριωμένα και αξιόπιστη, και επειδή η συζήτηση που λαμβάνει χώρα αφορά σε δράσεις, γεγονότα, διαδικασίες και φαινόμενα τα οποία συνέβησαν στον γεωγραφικό χώρο, η αναγκαιότητα εξασφάλισης της ακρίβειας και πιστότητας της αναπαράστασής του προέχει.

Θα πρέπει, δηλαδή, πριν από όλα να εξασφαλιστεί η αξιοπιστία του γεωγραφικού υπόβαθρου, ώστε η αναπαράσταση της αρχαιολογικής πληροφορίας να ανασυντίθεται τεκμηριωμένα από τα νέα τεχνολογικά μέσα και, ταυτόχρονα, να εξυπηρετεί την ιστορική αλήθεια των αρχαιολογικών πηγών. Συνεπώς, για τον λόγο αυτό η χρήση των Γεωγραφικών Πληροφοριακών Συστημάτων υπήρξε επιβεβλημένη.

Η παραγωγή ψηφιακών χαρτογραφικών απεικονίσεων και διαγραμμάτων αποτελεί την «έξωθεν καλή μαρτυρία» για την αποτύπωση της αρχαιολογικής γεωγραφίας της Τεγέας και όχι μόνον αυτής. Το βέβαιον όμως είναι ότι η χαρτογραφία είναι ένα πολύ πιο ουσιαστικό «εργαλείο» στα χέρια των αρχαιολόγων για τους απολύτως αντικειμενικούς σκοπούς που έχουν να κάνουν με την ουσία του καθημερινού έργου τους. Είναι απολύτως σαφές ότι σε χωρικές αρχαιολογικές αναπαραστάσεις, όπου ο γεωγραφικός χώρος παίζει σημαντικό ρόλο, δεν υπάρχει κανένας άλλος τρόπος για να επιδειχθούν αποτελέσματα τα οποία επικοινωνούν στο ευρύ κοινό όλες σχεδόν τις συνιστώσες που συνθέτουν τον αρχαιολογικό χώρο.

Τα χωρικά δεδομένα από τα οποία συντίθενται όλοι οι χάρτες των διαδραστικών εφαρμογών έχουν τυποποιηθεί εν είδει «Λεξικού Δεδομένων», το οποίο βρίσκεται στη διάθεση της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ.

Τα γενικά εδαφομορφολογικά στοιχεία των ιστορικών χαρτών των διαδραστικών εφαρμογών

Ένα κύριο ζήτημα της χαρτογραφικής παραγωγής είναι η τυποποίηση των χαρτογραφικών απεικονίσεων, έτσι ώστε να αξιοποιηθούν πληρέστερα από το Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας. Η τυποποίηση αυτή προσεγγίζεται μέσω των τριών παραγόντων που προαναφέρθηκαν.

Σε κάθε περίπτωση, ένα ευμέγεθες τμήμα της χαρτογραφικής υποδομής αφορά τη γεωμορφολογία και τη φυσιογραφία της περιοχής που μελετάται και, επιπροσθέτως, τις παρεμβάσεις του ανθρώπου στο χώρο της εν λόγω περιοχής. Επειδή ακριβώς οι παράμετροι της γεωμορφολογίας και της φυσιογραφίας κατέχουν σημαίνοντα ρόλο και διαπερνούν όλα τα χαρτογραφικά προϊόντα (υπό την έννοια ότι υπάρχουν ως γεωγραφικό υπόβαθρο σε κάθε παραγόμενο προϊόν), γίνεται πιο κάτω μνεία για τους γεωμορφολογικούς χάρτες της γήινης επιφάνειας που συμμετέχουν σε ποικίλες κλίμακες

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

στις διαδραστικές εφαρμογές, καθώς είναι αυτοί που εισάγουν τον επισκέπτη στις εφαρμογές αυτές.

Οι ανάγκες για την αναπαράσταση της γεωμορφολογίας και της φυσιογραφίας των περιοχών που απεικονίζουν οι χάρτες των διαδραστικών επιφανειών κατ'ύλην τον χαρτογραφικό σχεδιασμό στην αξιοποίηση κάθε είδους διαθέσιμων γεωγραφικών δεδομένων, κατάλληλων για ανάλογες αναπαραστάσεις.

Για την ολοκλήρωση των τελικών χαρτογραφικών προϊόντων, ώστε αυτά να προσομοιάζουν αξιόπιστα τη μορφολογία της γήινης επιφάνειας στις περιοχές ενδιαφέροντος, χρησιμοποιήθηκαν διάφορες μεθοδολογικές προσεγγίσεις, οι οποίες όμως πάντοτε εξαρτιούνται από την κλίμακα της απεικόνισης. Σε κάθε περίπτωση, η κλίμακα προσδιορίστηκε από τα εκάστοτε ιστορικά γεγονότα και την εποχή που αυτά ελάμβαναν χώρα, υπακούοντας στον βασικό σχεδιασμό του Διαγράμματος 9, ο οποίος θεμελιώνεται στις θεματικές ενότητες του έργου.

Με άλλα λόγια, ο βασικός άξονας σχεδιασμού του συνόλου της χαρτογραφικής υποδομής υπακούει εννοιολογικά στη διατύπωση του κειμένου των θεματικών εννοιών, προσλαμβάνοντας ως οδηγό τη χρονική διάσταση των ιστορικών γεγονότων, προκειμένου να προσδιορίσει το μέγεθος του υπόβαθρου της εκάστοτε χαρτογραφικής αναπαράστασης.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η αποτύπωση του γήινου αναγλύφου και της φυσιογραφίας των περιοχών των ιστορικών συμβάντων κινήθηκε κυρίως σε τέσσερις γενικές κλίμακες, οι οποίες γεωγραφικά προσδιορίζονται:

- α) Στην έκταση που σχεδόν καταλαμβάνει σήμερα η Ευρώπη, μέρος της Ασίας και μέρος της Αφρικής, με υπόβαθρα στα οποία θα απεικονίζονται ιστορικά γεγονότα της Αρχαϊκής, Κλασικής, Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής περιόδου (εικόνα 19, ονομαστικές κλίμακες, 1:15.000.000, 1:20.000.000 και 1:18.000.000 αντίστοιχα).
- β) Στην έκταση που σχεδόν καταλαμβάνουν οι παραμεσόγειες και παρευξείνιες χώρες, με υπόβαθρα στα οποία θα απεικονίζονται ιστορικά γεγονότα της περιόδου του Χαλκού και της ύστερης Αρχαιότητας (εικόνα 20, ονομαστικές κλίμακες, 1:6.500.000 και 1:18.000.000 αντίστοιχα).
- γ) Στην έκταση που καταλαμβάνει η ελληνική χερσόνησος, μεγάλο τμήμα της Τουρκίας και η Κύπρος, με υπόβαθρα στα οποία θα απεικονίζονται ιστορικά γεγονότα της Νεολιθικής, Πρωτογεωμετρικής και Γεωμετρικής περιόδου (εικόνα 21, ονομαστικές κλίμακες, 1:2.500.000 και 1:18.000.000 αντίστοιχα).

ΕΙΚΟΝΑ 19
Τα χαρτογραφικά υπόβαθρα της Αρχαϊκής, Κλασικής, Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής περιόδου

A. Αρχαϊκή & Κλασική Περίοδος

B. Ελληνιστική Περίοδος

Γ. Ρωμαϊκή Περίοδος

ΕΙΚΟΝΑ 20

Τα χαρτογραφικά υπόβαθρα της εποχής του Χαλκού και της ύστερης Αρχαιότητας

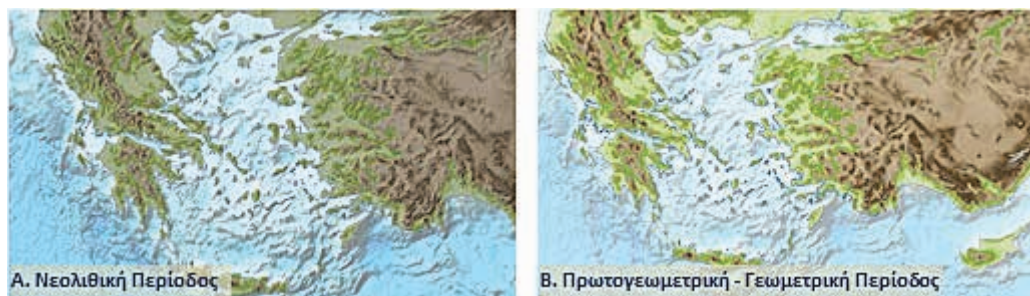

Α. Περίοδος του Χαλκού

Β. Περίοδος της Ύστερης Αρχαιότητας

ΕΙΚΟΝΑ 21

Τα χαρτογραφικά υπόβαθρα της Νεολιθικής, Πρωτογεωμετρικής και Γεωμετρικής περιόδου

Α. Νεολιθική Περίοδος

Β. Πρωτογεωμετρική - Γεωμετρική Περίοδος

ΕΙΚΟΝΑ 22

Τα χαρτογραφικά υπόβαθρα της Χαλκολιθικής περιόδου και των υπόλοιπων περιόδων

Α. Χαλκολιθική Περίοδος

Β. Όλες οι Περίοδοι

δ) Στην έκταση που καταλαμβάνει η Πελοπόννησος και το διακεκριμένο τμήμα της Τεγεάτιδος, με υπόβαθρα στα οποία θα απεικονίζονται ιστορικά γεγονότα της Χαλκολιθικής περιόδου (σε ό,τι αφορά στην Πελοπόννησο) και όλων των περιόδων σε ό,τι αφορά στην Τεγεάτιδα (εικόνα 22, ονομαστικές κλίμακες, 1:2.500.000 και 1:100.000 αντίστοιχα).

(Πηγή εικόνων 19-22: <http://www.arcgis.com/home/webmap/viewer.html?services=2b39c240f95b422dbb180b7c0e9d97ec>)

Γενικές αρχές σχεδιασμού χαρτογραφικών απεικονίσεων

Ως εργαλείο για τη σύνταξη των παραπάνω απεικονίσεων χρησιμοποιήθηκε το Σύστημα Γεωγραφικών Πληροφοριών ArcGIS-ArcMap® της εταιρείας ESRI™.

Η γεωγραφική πληροφορία δομήθηκε σε επίπεδα (layers), ώστε να απεικονίζεται συνδυαστικά

και να παράγει κατανοπτά το επιθυμητό αποτέλεσμα (layout).

Τα γεωγραφικά δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν ως υφιστάμενα ανήκουν στην κατηγορία των ελεύθερων γεωγραφικών δεδομένων (open source geographical data) και μαζί με τα δημιουργηθέντα εμπλούτισαν τη Βάση Αρχαιοχωρικών Δεδομένων «Καλλιστώ».

Χρησιμοποιήθηκαν οι απλούστεροι ψηφιακοί συμβολισμοί, ώστε ο αναγνώστης να είναι σε θέση εύκολα να κατανοήσει τις έννοιες που απεικονίζουν (π.χ., μικροί κύκλοι που διαφορίζουν το μέγεθός τους ανάλογα με τη σημασία των πόλεων που αναπαριστούν).

Οι χρωματικοί συνδυασμοί επιλέχθηκαν με τρόπο ώστε ο χρωματικός διαφορισμός των επάλ-
ληλων επιπέδων πληροφορίας να μη δημιουργεί σύγχυση στον επισκέπτη. Για το σκοπό αυτό, όπου κρίθηκε σκόπιμο χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της διαφάνειας του ενός επιπέδου ως προς το άλλο (βλ. παρακάτω). Έτσι, το γενικό υπόβαθρο του εδάφους που καταλαμβάνει όλη τη χώρα και μέρος των όμορων κρατών της παρουσιάζεται μεν ως φυσικό ανάγλυφο, ώστε να δημιουργεί την αίσθηση της γεωμορφολογίας, δίχως όμως να διαφοροποιείται πάντα χρωματικά σε σχέση με το υψόμετρο. Αυτό είχε ως στόχο να μη συγχέει ο επισκέπτης την υψομετρική χρωματική διαφοροποίηση με τα κυρίως φαινόμενα που απεικονίζονται. Ο υψομετρικός χρωματικός διαφορισμός χρησιμοποιήθηκε μόνο στους γενικούς εισαγωγικούς χάρτες που παραπέμπουν στις διάφορες περιόδους στις οποίες εξελίσσονται τα ιστορικά γεγονότα.

Τα υπομνήματα των χαρτών υλοποιήθηκαν με τον απλούστερο και σαφέστερο δυνατό τρόπο.

Τα αποτελέσματα των χαρτοσυνθέσεων εξήχθησαν σε εικόνες με κατάλληλη ανάλυση, προκειμέ-
νου να αξιοποιηθούν στη διαδραστική τράπεζα.

Διαδικασίες χαρτογραφικής παραγωγής και ποιοτικού ελέγχου

Η εφαρμογή των γενικών κανόνων του χαρτογραφικού σχεδιασμού εξειδικεύτηκε σύμφωνα με την ένταξη του προϊόντος σε κάθε θεματική κατηγορία και υποκατηγορία, ανάλογα δηλαδή με τη θεμα-
τολογία τού υπό κατασκευήν χάρτη.

Δημιουργήθηκαν τόσες επιμέρους βάσεις γεωγραφικών δεδομένων, όσες και οι βασικές θεμα-
τικές ενότητες, ακολουθώντας τη γραμμογράφηση της «Καλλιστώ», ώστε να καταστεί δυνατή η μετέπειτα ενημέρωσή της με αυτές.

Τα δεδομένα περιγραφικής δομής αναζητήθηκαν σε βιβλιογραφικές και ιστορικο-χαρτογραφικές πηγές, ανάλογα με την εκάστοτε θεματική ενότητα. Εν πολλοίς, αυτά τα δεδομένα προσδιόρισαν τη θεματολογία εκάστου υπό κατασκευήν χαρτογραφικού προϊόντος (με άλλα λόγια, κατ' αρχήν τη γεωμετρία δόμησής του και κατά δεύτερο λόγο το περιγραφικό του περιεχόμενο και την κλίμακά του – που σημαίνει την ακρίβεια προσέγγισης του ιστορικού φαινομένου που επρόκειτο να απεικονιστεί).

Στη συνέχεια, τα απαιτούμενα για την ψηφιοποίηση γεωγραφικής δομής δεδομένα αναζητήθη-
καν από τις κατάλληλες πηγές (εφόσον προηγουμένως είχαν τεκμηριωθεί όπως παραπάνω), ούτως ώστε το υπό κατασκευήν χαρτογραφικό προϊόν να προσεγγίζει το δυνατόν καλύτερα την ουσία κάθε θεματικής ενότητας, ακολουθώντας σαφώς το κατάλληλο περιεχόμενο των υποενοτήτων της και

αποδίδοντας με ορθότητα, πληρότητα και ακρίβεια το απαιτούμενο αποτέλεσμα.

Όσες ιστορικές χαρτογραφικές πηγές ευρίσκοντο σε αναλογικά (χάρτινα) υπόβαθρα σαρώθηκαν ώστε να αποκτήσουν ψηφιακή οντότητα και υπέστησαν τη διαδικασία της γεωαναφοράς, προκειμένου οι θεματικές τους απεικονίσεις να αντιστοιχιστούν με πραγματικές θέσεις του γεωγραφικού χώρου και να γίνει έτσι εφικτή η διαχείρισή τους, η βελτίωση και η αναπαραγωγή του περιεχομένου τους σε περιβάλλον GIS. Το αποτέλεσμα της γεωαναφοράς ελεγχόταν ως προς την ορθότητά του με αυτοματοποιημένο υπολογισμό του Μέσου Τετραγωνικού Σφάλματός της (RMS Georeference Error) και, εφόσον αυτό ευρίσκετο εντός των προσδιοριζόμενων (αναλόγως της κλίμακας) μετρητικών ορίων, γινόταν αποδεκτό. Διαφορετικά η γεωαναφορά επαναλαμβανόταν έως ότου επιτευχθεί ακριβές αποτέλεσμα (1ο σημείο ελέγχου)

Τα δημιουργηθέντα στοιχεία, που αντιστοιχούσαν σε κάθε επίπεδο γεωγραφικής πληροφορίας (layer – feature class), αποθηκεύονταν στην αντίστοιχη δομή δεδομένων (βάση) που είχε δημιουργηθεί και ελέγχονταν τοπολογικά (2ο σημείο ελέγχου).

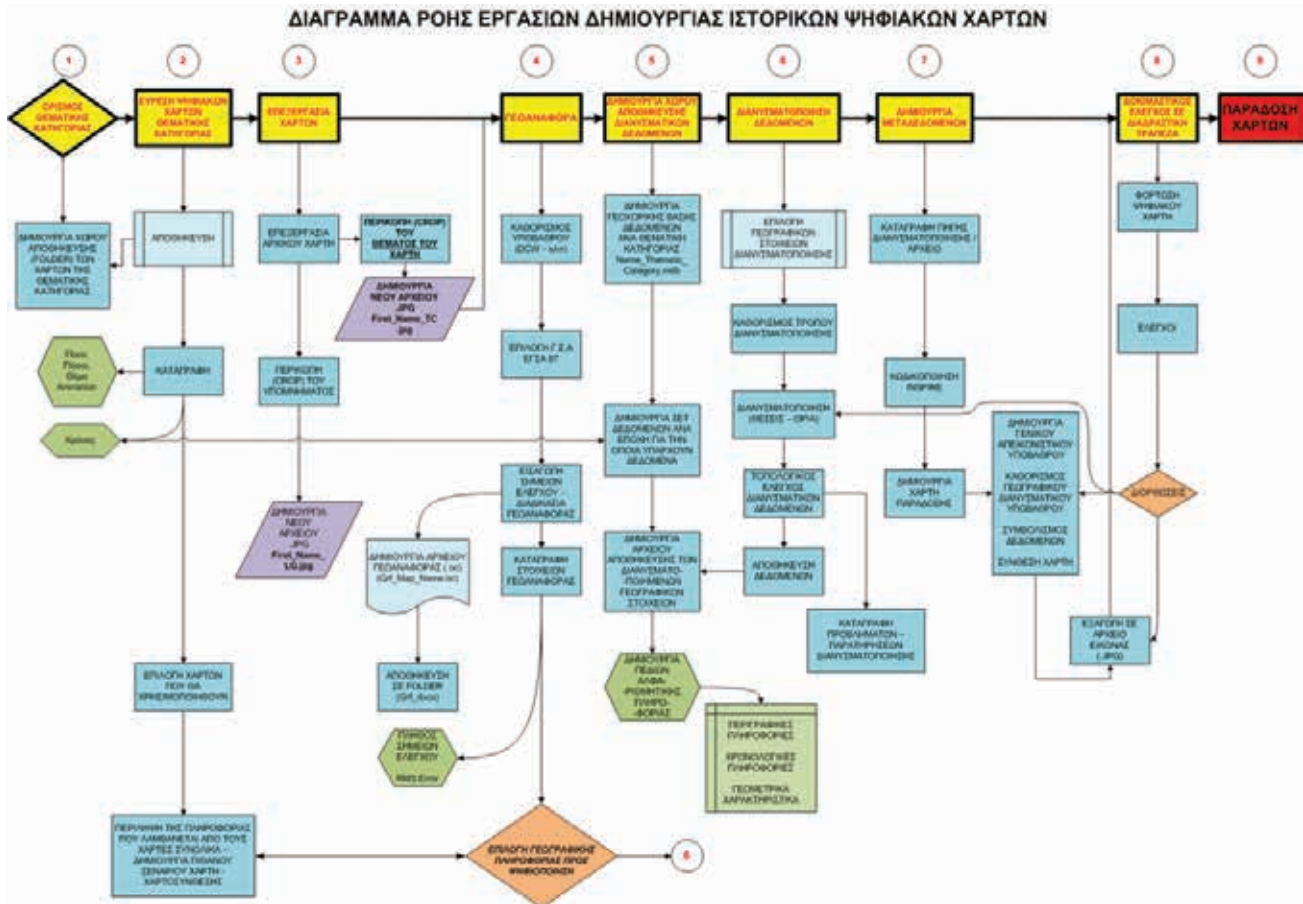
Ανά τακτά διαστήματα ελεγχόταν μαζικά η ορθότητα και η ακρίβεια των αναπαρισταμένων ιστορικών δεδομένων σε όσα –μέχρι εκείνη τη στιγμή– ψηφιακά υπόβαθρα είχαν παραχθεί στο πλαίσιο τήρησης του χρονοδιαγράμματος (3ο σημείο ελέγχου).

Με την πιστοποίηση του επιβλέποντος το έργο περί της βεβαιότητας τήρησης όλων των κανόνων ορθότητας (δηλαδή, ως προς το περιεχόμενο, την ακρίβεια, την πληρότητα και την πιστότητα) των δημιουργηθέντων αποτελεσμάτων, καθώς και του επιστημονικού συμβούλου της εφορείας, ως προς την τήρηση των χαρτογραφικών και αισθητικών προδιαγραφών, ξεκινούσε η παραγωγή των μεταδεδομένων και των τελικών χαρτογραφικών απεικονίσεων (4ο σημείο ελέγχου).

Εν συνεχεία, μετά την παραγωγή της ολοκληρωμένης και απαλλαγμένης από λάθη και πιθανές ανακρίβειες χαρτογραφικής αναπαράστασης, παραγόταν από κάθε μία από τις αναπαραστάσεις η αντίστοιχη ψηφιακή εικόνα σε κατάλληλη για τη διαδραστική τράπεζα ανάλυση, προκειμένου να αξιοποιηθεί από τις διαδραστικές εφαρμογές. Η εικόνα αυτή τοποθετείτο στον ψηφιακό αποθηκευτικό χώρο (δίσκο) της τράπεζας και ελεγχόταν ως προς το οπτικό και αισθητικό της αποτέλεσμα, την ευκρίνεια των αναγραφόμενων τοπωνύμιων και σημειακών συμβολισμών, τις αποχρώσεις και χρωματικές διαβαθμίσεις των γραμμικών και επιφανειακών συμβολισμών και το ποσοστό φωτεινότητας, ώστε το αποτέλεσμα επί της διαδραστικής οθόνης να είναι ορθό, κατανοητό, καλαίσθητο και πλήρες ως προς τη θεματική του πληροφορία (5ο σημείο ελέγχου).

Εάν όλα τα παραπάνω επληρούντο, η τελική εικόνα της χαρτογραφικής αναπαράστασης αποθηκευόταν ως περαιωμένη. Διαφορετικά ελάμβαναν χώρα οι απαραίτητες παρεμβάσεις και διορθώσεις, προκειμένου αυτή η εικόνα να λάβει την οριστική ποιοτική της έγκριση για περαιτέρω χρήση στη διαδραστική τράπεζα.

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

Τα εξειδικευμένα στοιχεία των ιστορικών χαρτών των θεματικών κατηγοριών και υποκατηγοριών

Όπως προαναφέρθηκε, ο βασικός άξονας σχεδιασμού του συνόλου της χαρτογραφικής υποδομής υποκατοίγει εννοιολογικά στη διατύπωση του κειμένου των θεματικών ενοτήτων, προσλαμβάνοντας ως οδηγό τη χρονική διάσταση των ιστορικών γεγονότων. Έξι από τις θεματικές ενότητες, όπως διατυπώνονται στη διακήρυξη (χώρος, χρόνος και κοινωνική εξέλιξη, γλώσσα, ιστορία, Αρχαία Τεγέα, στην οποία περιλαμβάνονται τα ιερά της Τεγεάτιδος και η τεγεατική οικονομία), διανθίζονται από ψηφιακά ιστορικά χαρτογραφικά υπόβαθρα και εξιστορούν επ’ αυτών τις ανθρώπινες δραστηριότητες που συνέβησαν διαχρονικά στην περιοχή της Τεγεάτιδος, ενώ παράλληλα αναδεικνύουν τα διαδραματιζόμενα στις περιοχές του τότε γνωστού κόσμου, όπως αυτός σταδιακά ανακαλυπτόταν από τις ελληνικές φυλές, που είτε ως άποικοι είτε ως κατακτητές μεταλαμβάνουν την ελληνική σκέψη σε άλλους τόπους πέραν της ελληνικής χερσονήσου, μάχονταν, κυριεύαν και κυριεύονταν, δημιουργούσαν νέα κράτη, νέες πόλεις και νέα βασίλεια.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12
Διάγραμμα ροής εργασιών δημιουργίας ιστορικών ψηφιακών χαρτών

Οι χάρτες κατασκευάστηκαν σε ποικίλες κλίμακες, ακολουθώντας αφενός τις τέσσερις γενικές που προαναφέρθηκαν, αλλά σε περιπτώσεις που υπήρχε απαίτηση για την απεικόνιση λεπτομερειών αυτές οι κλίμακες μεταβάλλονταν (κυρίως μεγεθύνονταν).

Οι θεματικές ενότητες που περιλαμβάνουν ψηφιακά ιστορικά χαρτογραφικά υπόβαθρα είναι οι ακόλουθες:

Χώρος, χρόνος και κοινωνική εξέλιξη

Τα γενεσιουργά αίτια της πόλης-κράτους της Τεγέας, τα οποία αποτελούν την πεμπτουσία της έκθεσης του μουσείου, παραπέμπουν στον απώτατο άνθρωπο της περιοχής, ο οποίος ενεργούσε στον φυσικό του χώρο, προκειμένου να επιβιώσει, να τραφεί, να συγκροτήσει με τους ομοίους του κοινότητες, να εξελιχθεί και να εξελίξει τις δράσεις και δραστηριότητές του. Το κυρίαρχο συνεπώς ζήτημα που θέτει το παρόν έργο είναι η σχέση του ανθρώπου με το χώρο δράσης του και με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τη σχέση του με το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον που συγκρότησε. Ο χώρος τελικά, είτε εκλαμβάνοντάς τον ως συνεχή φυσική διεργασία μέσα από τα φυσικά φαινόμενα, είτε ως αποδέκτη της ανθρώπινης δραστηριότητας, κυριαρχεί έντονα στην έκθεση. Είναι, λοιπόν, σαφές ότι η σχέση του ανθρώπου με το χώρο πρέπει να αποδοθεί στον επισκέπτη ως χαρτογραφική διαπίστωση με εξελικτικές τάσεις, οι οποίες συνυφαινούνται τόσο με τις φυσικές διεργασίες όσο και με τη βιονοπική διαχρονική εξέλιξη του ανθρώπου. Οι φυσικές διεργασίες (τοπίο, κλίμα, γεωλογία κ.λπ.) και τα όποια φαινόμενα αυτές δημιουργούν, προσδιορίζουν τις επιλογές του ανθρώπου για την επιβίωση και τη διαβίωσή του, άρα και την προδιάθεσή του για κοινωνική συγκρότηση, ενώ η περαιτέρω δράση του στο πλαίσιο της κοινότητας με τον σταδιακά αναπτυσσόμενο τρόπο ζωής του (συνήθειες, δοξασίες, λατρείες, συναλλαγές, αστική οργάνωση κ.λπ.) τον εντάσσει στο ανθρωπογενές περιβάλλον. Εκεί ο άνθρωπος είναι υποχρεωμένος να προσαρμοστεί αντιλαμβανόμενος τη σχέση του με αυτό, δομώντας τις κατοικίες, τα δημόσια κτήρια και τα ιερά του, καταγράφοντας ενδεχομένως τις δραστηριότητές του, πάντοτε κινούμενος στην κλίμακα του χώρου του και, συνεπώς, αντιλαμβανόμενος τον τρόπο δημιουργίας του. Οι εργασίες του Δοξιάδη θεμελιώνονται στο ρόλο της κλίμακας στο ανθρωπογενές περιβάλλον, γεγονός που έχει μεγάλη σημασία για τον τρόπο που δομήθηκαν οι αρχαίες κώμες και πόλεις. Εμφατικά αναδεικνύει τη μέθοδό του για τη σύνθεση των αρχαίων πόλεων και οικισμών, προσδιορίζοντας αφενός την όραση (οπτικό πεδίο) ως τον αποφασιστικό παράγοντα σχεδιασμού, το πεδίο όρασης του ανθρώπου ταυτιζόμενο με το πεδίο αρχιτεκτονικής σύνθεσης, και αφετέρου την αρχή της υποταγής των κατασκευών στη φύση. Τοποθετεί δηλαδή ανθρωποκεντρικά το σύστημα σχεδιασμού των πόλεων. Από την άλλη μεριά ο Polignac διερευνά το ζήτημα της γένεσης της πόλεως, της συγκρότησής της, της δημιουργίας της επικράτειας, η οποία ελέγχεται από ένα κέντρο, το *άστυ*. Το έργο του αποτελεί σταθμό στην ανάλυση των καταβολών της, αναδεικνύοντας τη σημασία των ιερών τόπων και της λατρείας των ηρώων. Ο Polignac ταυτίζει στην ουσία τη γένεση της πόλεως με την εμπέδωση αρχικά μιας «λατρευτικής κοινότητας» που βασίζεται στις κοινές λατρείες και τη ρύθμιση των διάφορων τρόπων συμμετοχής στις τελετουργίες.

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

Όλα τα παραπάνω εκφράζονται χαρτογραφικά, έπειτα από την ανάλυση των κατάλληλων γεωγραφικών δεδομένων στο ΣΓΠ, ώστε ο επισκέπτης να αποκτήσει εμπειριστατωμένη και επιστημονικά τεκμηριωμένη άποψη για τη σχέση του ιστορικού ανθρώπου με τον γεωγραφικό χώρο. Ταυτόχρονα δε η διασύνδεση των εφαρμογών πολυμέσων παραπέμπει στις λεπτομέρειες της γένεσης των πόλεων και των κωμών, είτε αυτές έχουν μυθολογικό, είτε ιστορικό, είτε λατρευτικό χαρακτήρα, είτε προσιδιάζουν στην καθημερινότητα, στους τρόπους οικονομικής συναλλαγής, στην αστική οργάνωση και σε ό,τι άλλο περιλαμβάνεται στην ανάπτυξη των εφαρμογών των πολυμέσων.

Από τη στιγμή που ο άνθρωπος έχει ενταχθεί στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και εξελίσσεται διαχρονικά, δημιουργεί επιπλέον ανάγκες για την ερμηνεία και την καταγραφή του χώρου. Καταγεγραμμένα ιστορικά δεδομένα που μαρτυρούνται από γραπτές πηγές και εγχάρακτες παραστάσεις αποδεικνύουν την ιστορικότητα των χαρτών και των χωρικών αναπαραστάσεων γενικότερα και καθιστούν σαφή από τα Προϊστορικά χρόνια τη συγκεκριμένη ανάγκη του ανθρώπου για στενή σχέση με τον γεωγραφικό χώρο. Οι ιστορικοί χάρτες που υπάρχουν είτε σε μεγάλες βιβλιοθήκες είτε σε ιδιωτικές συλλογές (ιδιαίτερα μετά την ανακάλυψη και την εξέλιξη της τυπογραφίας) αποδεικνύουν ότι η ως άνω ανάγκη είναι διαχρονική, συνεχής και επαναλαμβανόμενη, καθώς υπάρχουν για τον ίδιο τόπο διάφορες εκδόσεις χαρτών, οι οποίες εσωτερικά εξελίσσονται, ακολουθώντας διαφορετικά συστήματα αναφοράς συντεταγμένων, ώστε να προσομοιάζουν ακριβέστερα τον γεωγραφικό χώρο. Ταυτόχρονα

ΕΙΚΟΝΑ 23
**Εισαγωγική
οθόνη της
βιντεοπαρουσίασης
της ενότητας
«Χώρος, χρόνος και
κοινωνική εξέλιξη»**

δε, η επί αυτών αναγραφόμενη πληροφορία μεταβάλλεται χρονικά ούτως ώστε να δημιουργεί μια διαδοχή στις μεταβολές των τοπωνυμίων, η οποία μπορεί να φανεί εξαιρετικά χρήσιμη στη σημερινή εποχή, καθώς παραπέμπει σε ιστορική πληροφορία που δυστυχώς έχει ελάχιστα αποτυπωθεί και καταγραφεί σε βιβλιογραφικά κυρίως μέσα.

Συνεπώς, για την παρούσα θεματική κατηγορία οι εφαρμογές πολυμέσων που έχουν αναπτυχθεί εδραιώνονται σε εμπειριστατωμένα χαρτογραφικά υπόβαθρα που είτε έχουν προκύψει από τις θεωρίες του Κωνσταντίνου Δοξιάδη και του François de Polignac είτε από τους ιστορικούς χάρτες. Με τον τρόπο αυτό αναπαρίστανται οι αλλαγές που συντελούνται στο χώρο διαχρονικά, αλλά και ο ίδιος ο τρόπος με τον οποίο ο άνθρωπος τον αντιλαμβάνεται «αναθέτοντας συνειδητά ή όχι ρόλους» στα διαφορετικά στοιχεία του. Οι διαδραστικές εφαρμογές αναδεικνύουν τις κυριότερες «πιέσεις», βάσει των οποίων διαμορφώνεται το μέγεθος, η λειτουργικότητα και ο χαρακτήρας μιας πόλης. Ταυτόχρονα δε, πλαισιώνονται από ιστορικά στοιχεία της χαρτογραφίας που θα παραπέμπουν στη διαχρονική εξέλιξη της ανάγκης του ανθρώπου για κατανόηση και καταγραφή του χώρου δράσης του.

Σύγχρονα υπόβαθρα γεωγραφικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν για την αντιστοίχιση του ιστορικού με το σύγχρονο και την αναφορά της ιστορικής πληροφορίας στον σημερινό γεωγραφικό χώρο, όπως προβλεπόταν από την τεχνική προσφορά. Η χωρική ανάλυση των δεδομένων σε ΣΓΠ και η δημιουργία χαρτογραφικών υπόβαθρων αποτέλεσαν τη βάση για την ψηφιακή προσομοίωση της εξέλιξης του φαινομένου στο χώρο και το χρόνο.

Παράλληλα αναπτύχθηκε μία βιντεοπαρουσίαση, μέσω της οποίας ο επισκέπτης μπορεί να αντιληφθεί την ιστορική σημασία και τις επιρροές που άσκησε η χαρτογραφία των Ελλήνων τόσο στο σχεδιασμό του χώρου όσο και στη χαρτογραφία της σύγχρονης εποχής (εικόνα 23).

Στον πίνακα 12 εμφανίζεται συγκεντρωτικά το χαρτογραφικό υλικό που αντιστοιχεί στην παρούσα ενότητα.

Γλώσσα

Η θεματική κατηγορία «Γλώσσα» κατέχει ιδιαίτερη θέση στο σύνολο των διαδραστικών εφαρμογών. Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι το γλωσσικό υπόβαθρο ενός πληθυσμού είναι από τα πρωταρχικά στοιχεία που υποδεικνύουν το βαθμό συγγένειάς του με άλλους πληθυσμούς, είτε σε γενετικό-βιολογικό επίπεδο, είτε σε πολιτισμικό, είτε εν τέλει και στα δύο, δεδομένης της διαλεκτικής συγγένειας μεταξύ της Αρκαδίας και της Κύπρου (αρκαδοκυπριακή διάλεκτος).

Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου εγχειρήματος, η χαρτογραφική αναπαράσταση των φαινομένων εξέλιξης της αρκαδοκυπριακής διαλέκτου και της αλληλεπίδρασής της με άλλες διαλέκτους είναι αναγκαία, και ως τέτοια υποστηρίζεται με χαρτογραφικά υπόβαθρα και πληροφορίες σχετικές με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της.

Η γλώσσα κατέχει θέση εξέχουσας πολιτισμικής και ιστορικής σημασίας για την εκάστοτε περιοχή και πρέπει πάντα να αντιμετωπίζεται με την ανάλογη προσοχή. Για το λόγο αυτό οι εφαρμογές στις οποίες εμφανίζεται η εξέλιξη της γλώσσας αναπτύσσονται με γνώμονα την κατανομή και τη διασπορά

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ – ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΠΕΡΙΟΧΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΗΓΗ	ΚΛΙΜΑΚΕΣ
Γεωλογία – Γεωγραφία	Το γεωλογικό υπόβαθρο της Τεγεάτιδος	Τεγεάτις	ΙΓΜΕ	1:35000
Από τη φυλετική κοινωνία στην πολιτική	Νεολιθική εποχή	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Νεολιθική εποχή	1:2500000
	Κατοίκηση και οικιστική οργάνωση κατά τους Προϊστορικούς χρόνους	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Πρώιμη-μέση & ύστερη Εποχή ΠΕ-ΜΕ-ΥΕ	1:2500000
	Μέση εποχή Χαλκού	Πελοπόννησος – Θεσσαλία	Βλ. Βιβλιογραφία: Μέση εποχή του Χαλκού (ΜΕ)	1:1000000
	Ύστεροελλαδική περίοδος	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Ύστερη εποχή του Χαλκού (ΥΕ)	1:2500000
	Σκοτεινοί χρόνοι	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Πρωτογεωμετρικοί-Γεωμετρικοί χρόνοι	1:2500000
	Πρωτογεωμετρική περίοδος	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Πρωτογεωμετρικοί-Γεωμετρικοί χρόνοι	1:2500000
	Γεωμετρική περίοδος	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Πρωτογεωμετρικοί-Γεωμετρικοί χρόνοι	1:2500000

της, οι οποίες προέκυψαν από τη χωρική ανάλυση σε ΣΓΠ των περιοχών που μελετώνται και κατ' επέκταση την τεκμηρίωση των θέσεων που αναφέρονται στις σύγχρονες κυρίαρχες θεωρίες των κλάδων της ιστορικοσυγκριτικής γλωσσολογίας.

Στον πίνακα 13 εμφανίζεται συγκεντρωτικά το χαρτογραφικό υλικό που αντιστοιχεί στην παρούσα ενότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12
Χαρτογραφικό υλικό της ενότητας «Χώρος, χρόνος και κοινωνική εξέλιξη»

Μύθος

Ο ασύλληπτος όγκος της μυθολογικής παράδοσης κάθε λαού είναι κομμάτι της πολιτιστικής του κληρονομιάς σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και αναπόσπαστο μέρος της ιστορικής μελέτης που

ΠΙΝΑΚΑΣ 13
Χαρτογραφικό υλικό της ενότητας «Γλώσσα»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ – ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΠΕΡΙΟΧΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΗΓΗ	ΚΛΙΜΑΚΕΣ
Αρκαδοκυπριακή διάλεκτος	Διάλεκτοι	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Αρχαίοι χρόνοι	1:4000000
	Αλφάβητα	Μεσόγειος – Μαύρη Θάλασσα	Βλ. Βιβλιογραφία: Αρχαίοι χρόνοι	1:7000000
	Μετακινήσεις ελληνικών φύλων	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Πρωτογεωμετρικοί-Γεωμετρικοί χρόνοι	1:4000000 1:2000000
	Γραφή	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Αρχαίοι χρόνοι	1:6000000

αναφέρεται σε αυτόν. Κατά συνέπεια αποτελεί ξεχωριστό τομέα ενδιαφέροντος και περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή θεματική κατηγορία στο πλάνο που υποδείχθηκε για την ανάπτυξη των πολυμέσων και των διαδραστικών εφαρμογών. Είναι άλλωστε εμφανείς και οι διασυνδέσεις αυτής της κατηγορίας με τις αντίστοιχες κατηγορίες της ιστορίας, της τέχνης και των ιερών, ναών και λατρευτικών παραδόσεων. Ως κατηγορία εμπεριέχει τους μυθολογικούς κύκλους που διαπερνούν και εμπνέουν την τεγεατική κοινωνία σε διάφορες χρονικές περιόδους, από την αυγή των Ιστορικών χρόνων μέχρι και πολύ μεταγενέστερα. Οι μυθολογικοί κύκλοι που αναπτύχθηκαν σε αυτήν την κατηγορία αφορούν στη γενεαλογία των Τεγεατών και άλλων Αρκάδων βασιλέων και ηρώων, στους μύθους του Τηλέφου, της Αταλάντης ή της Αύγης.

Ιστορία

Η θεματική κατηγορία «Ιστορία» αφορά το γενικότερο ιστορικό πλαίσιο εξέλιξης της τεγεατικής κοινωνίας από την αυγή των Ιστορικών χρόνων μέχρι και την ύστερη Αρχαιότητα. Όλες οι σημαντικές γεωπολιτικές πιέσεις, οι μεταναστεύσεις πληθυσμών στην Πελοπόννησο, αλλά και στον ευρύτερο χώρο της ανατολικής Μεσογείου, τα μοντέλα με τα οποία περιγράφεται ο ανταγωνισμός των πόλεων-κρατών και οι διάφορες διαμάχες και εμπόλεμες συρράξεις που ξεσπούν, παρουσιάζονται μέσα από τις εφαρμογές που θα αναπτύσσονται με βάση τη συγκεκριμένη θεματική κατηγορία.

Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχέση Τεγέας και Σπάρτης, η οποία αναλύεται εκτενώς και περιλαμβάνει ξεχωριστή υποκατηγορία. Η θέση της Τεγέας στο πολιτικό σκηνικό της Πελοποννήσου και η συμμαχία της με την πανίσχυρη Σπάρτη είναι από πολλές απόψεις ενδιαφέρουσα. Είναι βέβαιο ότι η επιρροή που ασκούσε η Τεγέα ήταν δεδομένη για τη Σπάρτη, σε τέτοιο βαθμό μάλιστα, που η τελευταία επιχειρήσει, κατά τα φαινόμενα, να χρησιμοποιήσει την Τεγέα ως κάποιου τύπου «προκχωρημένο φυλάκιο», έτσι ώστε να εξασφαλίσει την παντοδυναμία της στη νότια Πελοπόννησο και να σταθεροποιήσει την Πελοποννησιακή συμμαχία.

Οι διαδραστικές εφαρμογές που αναπτύσσονται σύμφωνα με τις ανάγκες της συγκεκριμένης θεματικής κατηγορίας περιλαμβάνουν οπτικές αναπαραστάσεις και χαρτογραφικά παράγωγα που προέκυψαν από τη χωρική ανάλυση των γεωγραφικών ή/και χαρτογραφικών δεδομένων σε ΣΓΠ και τη δημιουργία χαρτογραφικών υποβάθρων.

Στον πίνακα 14 εμφανίζεται συγκεντρωτικά το χαρτογραφικό υλικό που αντιστοιχεί στην παρούσα ενότητα.

Η Αρχαία Τεγέα

Σε αυτήν τη θεματική κατηγορία εμπλουτίζεται περαιτέρω η εικόνα του επισκέπτη για τη ζωή των ανθρώπων στην Αρχαία Τεγέα. Ο αρχικός σχεδιασμός της διακατέχεται από πνεύμα πολύπλευρης προσέγγισης και από τη φιλοσοφία της σύνθεσης του γενικού εκ των ειδικών. Αυτή η προσέγγιση υιοθετήθηκε κατά την υλοποίηση των εφαρμογών που καλύπτουν τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα. Τα επιμέρους στοιχεία και δεδομένα που αφορούν στους τομείς του δημόσιου βίου ή της καθημερι-

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

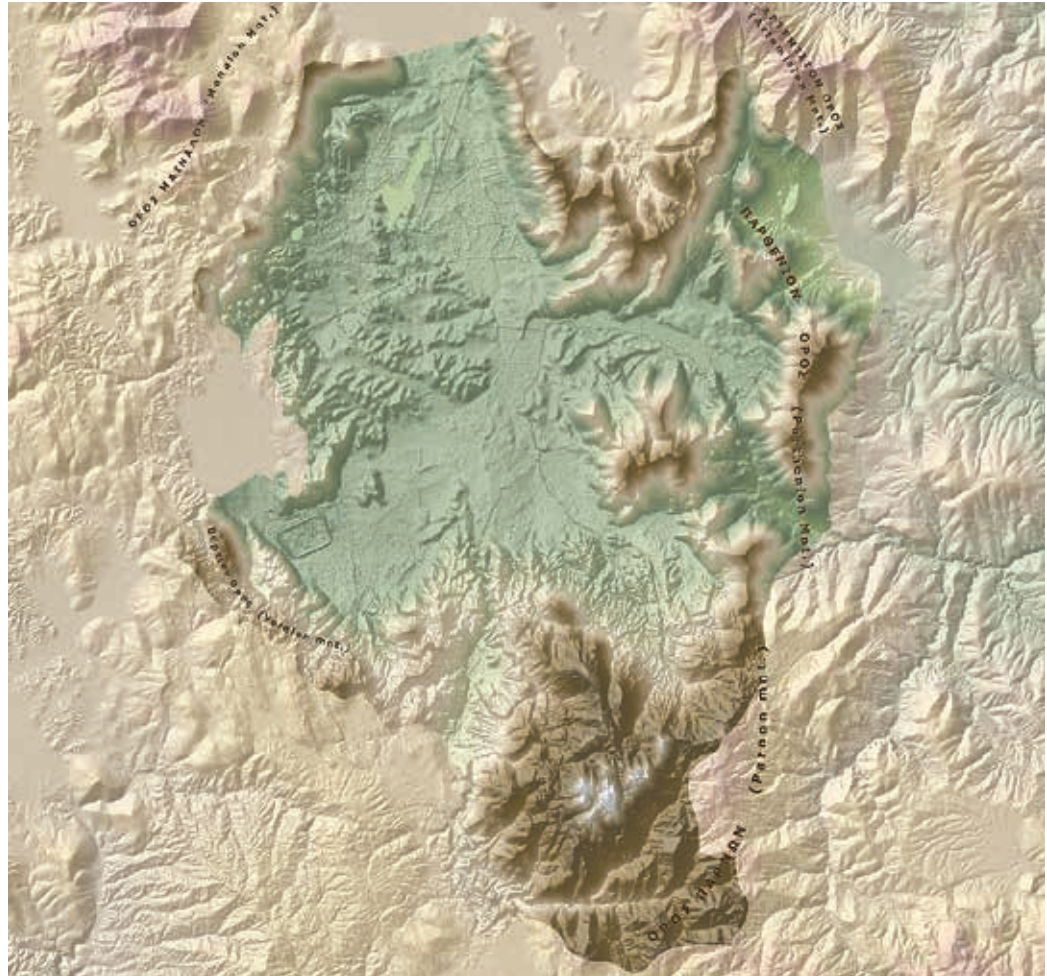
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ – ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΠΕΡΙΟΧΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΗΓΗ	ΚΛΙΜΑΚΕΣ
Τεγέα: ιστορικό πλαίσιο	Αποικισμός	Μεσόγειος – Μαύρη Θάλασσα	Βλ. Βιβλιογραφία: Αρχαίοι χρόνοι	1:14000000
	Αρχαϊκή Ελλάδα	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος – Κάτω Ιταλία	Βλ. Βιβλιογραφία: Αρχαίοι χρόνοι	1:4000000
	Περσική Αυτοκρατορία	Επικράτεια Μεγάλου Αλεξάνδρου	Βλ. Βιβλιογραφία: Ελληνιστικοί χρόνοι	1:12000000
	Τυραννίδες	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος – Κάτω Ιταλία	Βλ. Βιβλιογραφία: Αρχαίοι χρόνοι	1:4000000
	Η Ελλάδα τον 4ο αι. π.Χ.	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Κλασικοί χρόνοι	1:3000000
	Η εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου	Επικράτεια Μεγάλου Αλεξάνδρου	Βλ. Βιβλιογραφία: Κλασικοί – Ελληνιστικοί χρόνοι	1:12000000
	Διάδοχοι	Επικράτεια Μεγάλου Αλεξάνδρου	Βλ. Βιβλιογραφία: Κλασικοί – Ελληνιστικοί χρόνοι	1:12000000
	Επίγονοι	Επικράτεια Μεγάλου Αλεξάνδρου	Βλ. Βιβλιογραφία: Κλασικοί – Ελληνιστικοί χρόνοι	1:12000000
	Βασίλειο της Περγάμου	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Ελληνιστικοί χρόνοι	1:3000000
	Μακεδονικοί Πόλεμοι – Αντιοχικός Πόλεμος – Αχαϊκός Πόλεμος	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος	Βλ. Βιβλιογραφία: Ελληνιστικοί χρόνοι	1:3000000 1:9000000
	Αυτοκρατορική Ρώμη	Επικράτεια Μεγάλου Αλεξάνδρου	Βλ. Βιβλιογραφία: Ρωμαϊκοί χρόνοι	1:15000000
Τεγέα και Σπάρτη	Τεγέα – Σπάρτη – Άργος	Πελοπόννησος	Βλ. Βιβλιογραφία: Αρχαίοι χρόνοι	1:500000
	Περσικοί Πόλεμοι – Πελοποννησιακός Πόλεμος	Ελλάς – παράλια Μ.Α. – Κύπρος – Σικελία	Βλ. Βιβλιογραφία: Κλασικοί χρόνοι	1:4000000

νότητας (για παράδειγμα, την οικονομία, την πολιτική κατάσταση, τις κοινωνικές αλλαγές, τη θρησκεία κ.λπ.) παρουσιάζονται πρωτότυπα και συνεκτικά στη συγκεκριμένη ενότητα.

Για την κάλυψη των αναγκών της υλοποίησης των εφαρμογών που αναφέρονται στη συγκεκριμένη θεματική κατηγορία, δημιουργήθηκε ένα λεπτομερέστατο τοπογραφικό και γεωμορφολογικό υπόβαθρο (Εικόνα 24), επί του οποίου αποτυπώθηκαν διαχρονικά τα μνημεία, οι αρχαιολογικές θέσεις και οι χώροι, αλλά και τα ιστορικά γεγονότα. Έχουν δε συνδυαστεί με φωτογραφικό υλικό από μνημεία της περιοχής, γεωγραφικές θέσεις και τοπία της Τεγεάτιδος και σάρωση αναλογικού υλικού σε υψηλή ανάλυση. Διαδικασίες χωρικής ανάλυσης σε περιβάλλον ΣΓΠ διαμόρφωσαν χαρτογραφικά αποτελέσματα που αναπαριστούν την εξέλιξη της τεγεατικής οικονομίας, των οικισμών και των κοινοτήτων στην Τεγέα κατά την Προϊστορική περίοδο και την ανάδυση της πόλης-κράτους της Τεγέας από την αυγή των Ιστορικών μέχρι και τους Αρχαίους χρόνους, λαμβάνοντας πάντα υπ' όψιν και τη συμβολή των ιερών σε αυτήν τη διαδικασία. Η αναζήτηση άρθρων και μελετών από το Ίδρυμα Δοξιάδη σχετικών με το έργο του Δοξιάδη υπήρξε εξίσου αναγκαία, προκειμένου να επαληθευτούν οι διαδικασίες της ανάλυσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14
Χαρτογραφικό υλικό της ενότητας «Ιστορία»

ΕΙΚΟΝΑ 24
Απεικόνιση του
λεπτομερούς
τοπογραφικού και
γεωμορφολογικού
υπόβαθρου της
Τεγεάτιδος

Τα ιερά της Τεγεάτιδος

Η θεματική κατηγορία «Τα ιερά της Τεγεάτιδος» έχει εμφανώς διττό χαρακτήρα, κάτι που προκύπτει από το συνολικό πλάνο των θεματικών κατηγοριών. Αρχικά η αναγκαιότητα σχηματισμού ειδικής κατηγορίας για τα ιερά της Αρχαίας Τεγέας επιβάλλεται λόγω της σπουδαιότητας του ρόλου τους τόσο κατά την περίοδο ανάδυσης της πόλεως (Γεωμετρικοί χρόνοι) όσο και κατά την εξέλιξή της μέχρι και το τέλος της Αρχαιότητας. Πέρα από τη βασική τους λειτουργία ως χώρων λατρείας, τα ιερά της Τεγεάτιδος φαίνεται πως είχαν πολύ σημαντικό ρόλο ως καταλύτες στη σφυρηλάτηση της κοινής συνείδησης, αλλά και ως σημεία οριοθέτησης (αστικός χώρος, καλλιεργήσιμη γη, αδιαφοροποίητος κόσμος των βουνών και των δασών, σύνορα, όρια επικράτειας).

Στις χαρτογραφικές αναπαραστάσεις και διαδραστικές εφαρμογές που περιλαμβάνονται στην

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

κατηγορία αυτή παρουσιάζεται η θέση των ιερών, η γένεση και η εξέλιξη τους στο χρόνο. Αντιμετωπίζονται ως λατρευτικοί χώροι αλλά και ως τα κεντρικά σημεία (πυρήνες) της σταδιακής συγκρότησης της πόλης. Εκτός των χαρτογραφικών απεικονίσεων, οι οποίες προέκυψαν ως παράγωγα χωρικής ανάλυσης σε περιβάλλον GIS, χρησιμοποιούνται και σύντομες ταινίες κινουμένων εικόνων ή μέσω μετάβασης στατικών εικόνων (transitions).

Τεγεατική οικονομία

Η οικονομία είναι αδιαμφισβήτητα μία από τις κινητήριες δυνάμεις της κοινωνικής και πολιτισμικής εξέλιξης και ως τέτοια δεν θα μπορούσε παρά να αποτελεί ξεχωριστή θεματική κατηγορία. Η σχέση οικονομίας και κοινωνίας είναι αμφίδρομη. Πέρα από τις περιπτώσεις στις οποίες η σχέση αυτή γίνεται εμφανής, όπως κατά την πολιτιστική ανάπτυξη που παρατηρείται σε περιόδους οικονομικής ευημερίας και τις κοινωνικές αναταραχές που ξεσπούν σε περιόδους ύφεσης, υπάρχει και ένα δεύτερο επίπεδο αλληλεπίδρασης της οικονομίας με άλλους τομείς της κοινωνικής ζωής. Οι ανάγκες μιας κοινωνίας, οι πολιτικές εξελίξεις, οι κοινωνικές διεκδικήσεις διαμορφώνουν και πολλές φορές αλλάζουν ριζικά την εικόνα της οικονομίας.

Για τους παραπάνω λόγους και επειδή ο όρος οικονομία καταλήγει πολλές φορές να είναι κάτι γενικό και σε ορισμένα σημεία ασαφές, οι εφαρμογές που καλύπτουν αυτήν τη θεματική ξεκαθαρίζουν το τοπίο και ενημερώνουν τον επισκέπτη για την εξέλιξη του οικονομικού φαινομένου διαχρονικά, σε επίπεδο πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα, εμπορίου, υπηρεσιών, «τραπεζών». Ο εκχρηματισμός της οικονομίας, το νόμισμα και έννοιες όπως ο σταθμητικός κανόνας παρουσιάζονται στον επισκέπτη κατά τρόπον εποπτικό και εύληπτο.

Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζεται συγκεντρωτικά το υλικό που αντιστοιχεί στην παρούσα ενότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15
Χαρτογραφικό
υλικό της ενότητας
«Τεγεατική
οικονομία»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ – ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΠΕΡΙΟΧΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΗΓΗ	ΚΛΙΜΑΚΕΣ
Προϊστορική Τεγέα	Κατοίκηση και οικιστική οργάνωση κατά τους Προϊστορικούς χρόνους	Τεγεάτις	Βλ. Βιβλιογραφία: Νεολιθική πρώιμη – μέση και ύστερη εποχή του Χαλκού	1:100000
Η Τεγέα πόλη-κράτος	Τεγεάτις – Η συγκρότηση της Τεγέας σε πόλη-κράτος	Τεγεάτις	Βλ. Βιβλιογραφία: Πρωτογεωμετρικοί – Γεωμετρικοί – Αρχαϊκοί χρόνοι	1:100000
Θρησκεία	Τα ιερά της Τεγεάτιδος	Τεγεάτις	Βλ. Βιβλιογραφία: Πρωτογεωμετρικοί – Γεωμετρικοί – Αρχαϊκοί – Κλασικοί χρόνοι	1:100000
(Τεγεατική) οικονομία & νομισματική	Οικονομία και εμπόριο. Εμπορικά κέντρα, «τράπεζες» της εποχής κλπ.	Μεσόγειος – Μαύρη Θάλασσα	Βλ. Βιβλιογραφία: Αρχαϊκοί – Κλασικοί – Ελληνιστικοί – Ρωμαϊκοί χρόνοι	1:1500000

Η τέχνη και οι τέχνες

Η θεματική κατηγορία «Η τέχνη και οι τέχνες» καλύπτει το ευρύτερο φάσμα των μορφών τέχνης, η ύπαρξη των οποίων μαρτυρείται από τα ίδια τα εκθέματα.

Η άνθηση της αρχιτεκτονικής αποτελεί ξεχωριστό τομέα ενδιαφέροντος για κάθε περιοχή, λόγω της τάξης μεγέθους στην οποία εμπίπτει η συγκεκριμένη μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης και του ευρέος φάσματος δεδομένων που εμπεριέχει. Πρόκειται για έναν από τους πιο πολυσύνθετους και πολυεπίδεδους κλάδους τέχνης στην Αρχαιότητα αλλά και στη σημερινή εποχή, οι προεκτάσεις του οποίου ανάγονται στο χώρο της αισθητικής και της ψυχολογίας, των μαθηματικών, της στατικής, της γλυπτικής, της ζωγραφικής και της πολιτικής. Ως εκ τούτου είναι μια μορφή τέχνης της οποίας η άσκηση θα πρέπει να έχει ισχυρή οικονομική υποστήριξη. Η έννοια του μνημειώδους και της μνημειοποίησης συνδέεται άρρηκτα με την αρχιτεκτονική. Η εμφάνιση της μνημειακότητας αποτελεί ένδειξη κοινωνικής προόδου, οικονομικής ευρωστίας, αυτόνομης ύπαρξης, καθώς και της συγκρότησης ενός κέντρου εξουσίας. Από τα τέλη του 7ου αιώνα π.Χ., η μνημειακή αρχιτεκτονική κάνει την εμφάνισή της στην Τεγέα, όπως και η μνημειακή γλυπτική, σαφείς ενδείξεις της ανάδυσης ενός κέντρου εξουσίας, της συγκρότησης του άστεως, της πόλης σε τελική ανάλυση.

Πέραν της αρχιτεκτονικής, ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι τέχνες, όπως η αγγειοπλαστική και η γλυπτική. Και οι δύο δεν εντάσσονταν στις «καλές τέχνες». Ο γλύπτης και ο αγγειογράφος ήταν χειρώνακτες, τεχνίτες.

Για τις ανάγκες της συγκεκριμένης θεματικής κατηγορίας αναπτύχθηκαν τρισδιάστατες ψηφιακές απεικονίσεις (3D CG) αρχαίων αρχιτεκτονημάτων, με ταυτόχρονη επεξήγηση των μορφολογικών και λειτουργικών τους στοιχείων, καθώς και του γλυπτού και ανάγλυφου τους διάκοσμοι. Επιπλέον, δημιουργήθηκαν κινούμενες εικόνες (animation) που αναπαριστούν τις δραστηριότητες του αγγειοπλάστη και του γλύπτη της εποχής. Το υλικό αυτό πλαισιώνεται από σαρωμένες εικόνες ευρημάτων, που αφορούν στην αγγειογραφία, τη γλυπτική και την αρχιτεκτονική της Τεγέας, μαζί με ψηφιακά τοπογραφικά υπόβαθρα, στα οποία έχουν αποτυπωθεί οι πραγματικές θέσεις των αρχιτεκτονημάτων στην περιοχή.

Υποστήριξη των διαδραστικών εφαρμογών με εννοιολογικούς χάρτες

Ο όρος «εννοιολογικός χάρτης» περιλαμβάνει ευρύ φάσμα από διαγραμματικές αναπαραστάσεις γνώσης. Λόγω της ανάγκης περαιτέρω εξήγησης της φύσης των εννοιολογικών χαρτών, όπως αυτή μπορεί να εξαχθεί από παραδείγματα στη βιβλιογραφία, προκύπτει η ανάγκη τριών επιπέδων ανάλυσης:

- «Αφηρημένη» οπτική γωνία: Οι εννοιολογικοί χάρτες αποτελούν έναν ταξινομημένο τρόπο γραφής και, έχοντας τη μορφή κόμβων συνδεδεμένων με ακμές, μπορούν να θεωρηθούν αναπαραστάσεις «γράφων», όπως αυτή η έννοια χρησιμοποιείται στην επιστήμη των μαθηματικών. Κάθε κόμβος έχει έναν τύπο, ένα μοναδικό στοιχείο που τον προσδιορίζει, και ένα περιεχόμενο, το οποίο από μόνο του μπορεί να είναι δομημένο (όπως μια ετικέτα με ενδεχόμενη επιπλέον πληροφορία). Επιπλέον, ένας κόμβος έχει τη δυνατότητα να εσωκλείει περισσότερους από έναν

ακόμα κόμβους, δίνοντας έτσι περισσότερο εκτεταμένη μορφή στο γράφο. Σε αυτήν την εκτεταμένη μορφή ένας αρχικός σύνδεσμος δύναται να συνδέει σύνολα κόμβων μεταξύ τους. Οι σύνδεσμοι μπορεί να είναι κατευθυνόμενοι ή όχι, ενώ η αναπαράστασή τους γίνεται με γραμμές που είτε έχουν τη μορφή βέλους είτε όχι.

- «Διανοπτική» οπτική γωνία: Οι εννοιολογικοί χάρτες θεωρούνται διαγράμματα, με τον όρο αυτό να προσομοιάζει σε ένα σχέδιο περιστοιχισμένο από σύνολο επεξηγήσεων, γραμμένο σε κοινά αποδεκτή γλώσσα από συγκεκριμένη κάθε φορά κοινότητα χρηστών (Bertin, 1983). Προκειμένου να επιτευχθεί η συνεπής συσχέτιση μεταξύ των οπτικών σχημάτων και η αντίστοιχη σε αυτά λεκτική περιγραφή, τα εικονικά χαρακτηριστικά των κόμβων και των συνδέσμων κρίνεται απαραίτητο να έχουν ένα-προς-ένα μοναδική αντιστοιχία με τους τύπους τους. Ο τύπος του κόμβου μπορεί να καθορίσει και να καθοριστεί από το σχήμα του, το χρώμα του πλαισίου και το εσωτερικό χρώμα, εφόσον φυσικά το όνομα του τύπου αναφέρεται. Εάν εκ των προτέρων έχουν οριστεί τύποι και για τους συνδέσμους, αυτοί με τη σειρά τους μπορεί να καθορίσουν και να καθοριστούν από το πάχος της γραμμής που τους αναπαριστά, το χρώμα τους, τον τρόπο αναπαράστασης ενδεχόμενης διασταύρωσής τους κατά τη δημιουργία του χάρτη και από άλλες μορφές απεικόνισης. Χαρακτηριστικά που δεν αποτελούν μέρος αυτού του προδιαγεγραμμένου συνόλου εννοιών επιτρέπεται να χρησιμοποιηθούν για λόγους έμφασης. Παρ' όλα αυτά είναι αρκετά σημαντικό η εν λόγω χρήση να μην έρχεται σε αντίθεση με τις πρωταρχικές παραδοχές, δηλαδή να μην υπερβαίνει τα επιτρεπτά όρια.
- «Πραγματευτική» οπτική γωνία: Οι εννοιολογικοί χάρτες μπορούν να θεωρηθούν σαν ένας τρόπος απεικόνισης της γνώσης μέσω εικονικών γλωσσών (Chang, Ichikawa και Ligomenides, 1986, Saint-Martin, 1990). Με βάση αυτή την οπτική υπάρχει ακριβής παραλληλία μεταξύ της φυσικής και της εικονικής γλώσσας: οι αφηρημένες γραμματικές δομές και οι εκφράσεις τους λαμβάνουν νόημα μόνο από μια συγκεκριμένη πραγματευτική κοινότητα. Μερικές κοινότητες μπορεί να θεωρήσουν φρόνιμο να χρησιμοποιούν υποσύνολο κάποιας ήδη υπάρχουσας γλώσσας, καθώς άλλες μπορεί να είναι υπέρ της άποψης για χρήση γλώσσας με περισσότερη τεχνική ακρίβεια. Με τον τρόπο αυτό η χρήση μπορεί να είναι αποτέλεσμα μείξης επίσημων ή ανεπίσημων υποσυνόλων γλωσσών, κατάλληλα συνδεδεμένων και συσχετισμένων σε μια αυθεντική πραγματεία.

Κάθε μία από τις παραπάνω οπτικές σκιαγραφεί μια διαφορετική γραμμή επεξήγησης των εννοιολογικών χαρτών, όπως αυτές αναφέρονται στη Βιβλιογραφία.

Κατηγοριοποίηση των διαγραμμάτων

Σύμφωνα με τα παραπάνω, τα αναφερόμενα ως «γραφικά σχέδια» στην περίπτωση του παρόντος έργου αντιμετωπίστηκαν ως ειδική κατηγορία χαρτογραφικών προϊόντων, η οποία αναπαριστά τη διαδοχή ιστορικών γεγονότων διαγραμματικά, με έναν γραμμικό συμβολισμό σε ό,τι αφορά στη χρονική κινητικότητα των πληθυσμών (βέλη από – προς). Τα προϊόντα αυτά μπορεί μεν να ανήκουν

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

στη γενική κατηγορία των εννοιολογικών χαρτών, αλλά ωστόσο, προκειμένου να προσδιορίζεται με σχετικότερη ακρίβεια το περιεχόμενό τους (διαχρονική μεταβολή ιστορικού γεγονότος στον πραγματικό χώρο), δόθηκε ο όρος «χρονο-χαρτογραφήματα» (Εικόνα 25).

Ένα άλλο είδος απεικόνισης, το οποίο επίσης χρησιμοποιήθηκε ενσωματωμένο κυρίως σε εννοιολογικό χάρτη, είναι το «χαρτόγραμμα» (Cartogram). Το χαρτόγραμμα είναι ένας θεματικός χάρτης, ο οποίος παρουσιάζει ορισμένα θεματικά του χαρακτηριστικά με «επιφανειακή παραμόρφωση», προκειμένου να τα τονίσει περισσότερο και με τον τρόπο αυτό να καταστήσει ένα φαινόμενο περισσότερο «επικοινωνιακό» απ' ό,τι αυτό θα εμφανιζόταν με τις παραδοσιακές μεθόδους θεματικής χαρτογράφησης.

Ορισμένα από τα χαρτογράμματα χρησιμοποιούν επίσης την τρίτη διάσταση για να τονίσουν ποσοτικά ή ποιοτικά χαρακτηριστικά που απεικονίζονται σε περιοχές του γεωγραφικού χώρου. Η τεχνική αυτή έχει χρησιμοποιηθεί εδώ για να τονίσει την κατανομή των σημαντικότερων τεγεατικών μνημείων ανά χώρα φιλοξενίας τους (Εικόνα 26) ή και τη μεταβολή των πετρωμάτων στον γεωγραφικό χώρο που εκτεινόταν η αρχαία Τεγεάτις (Εικόνα 27).

Μία επίσης ομάδα αυτών των προϊόντων αφορά στη διαμόρφωση των ελληνικών διαλέκτων, στην

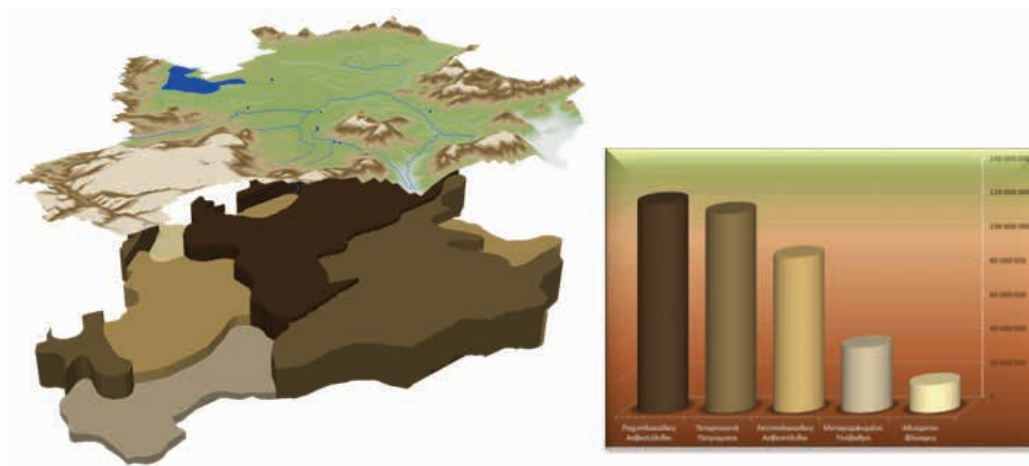
ΕΙΚΟΝΑ 25
Χρονο-
χαρτογράφημα

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΕΙΚΟΝΑ 26
**Αρχαιότητες από
την Τεγέα ανά χώρα
φιλοξενίας**

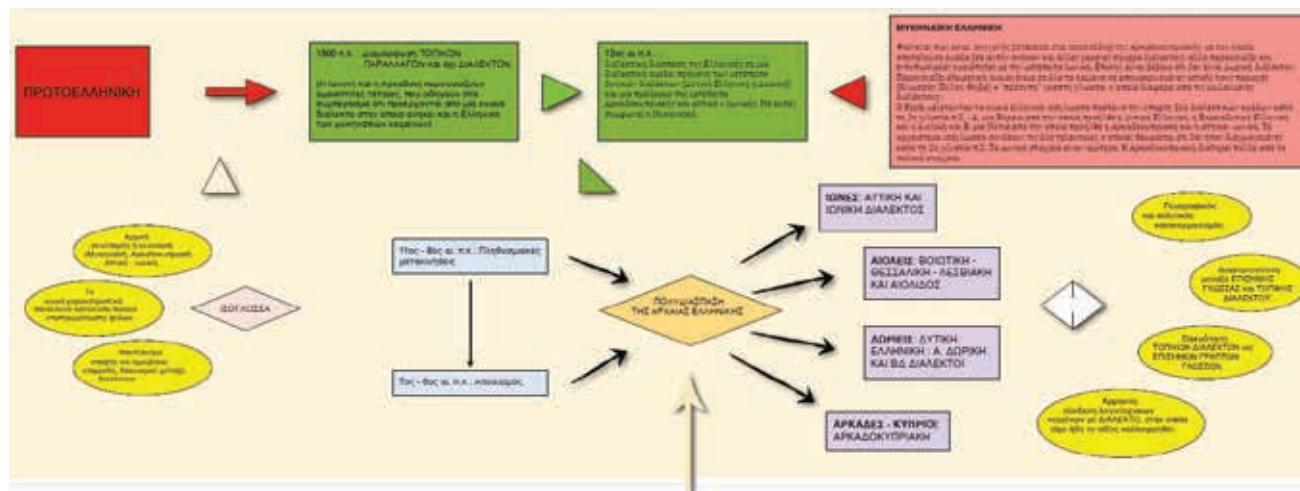
ΕΙΚΟΝΑ 27
**Επιφανειακή
κάλυψη πετρωμάτων
και ποσοτική
διαβάθμισή τους**

αλληλεπίδραση ανθρώπου και χώρου, στη συγκρότηση της πόλης-κράτους, στην ανάπτυξη πολεοδομικών συστημάτων ή στην εξάπλωση της Σπάρτης. Η ομάδα αποτελεί επιμέρους κατηγορία εννοιολογικών χαρτών με μία μορφή διαγράμματος ροής (flowchart concept map, Εικόνες 28, 29 και 30).

Άλλη ομάδα πραγματεύεται τη γενεαλογία των Αρκάδων βασιλέων και ηρώων. Αυτή εμπίπτει στη δομή του ιεραρχικού εννοιολογικού χάρτη (hierarchy concept map, Εικόνα 31).

Μία μονοθεματική ομάδα απεικονίζει διαγραμματικά τα μέρη ενός αρχαίου ναού σε κάτοψη και όψη, λαμβάνοντας υπ' όψιν το παράδειγμα του ναού της Αθηνάς Αλέας (Εικόνα 32).

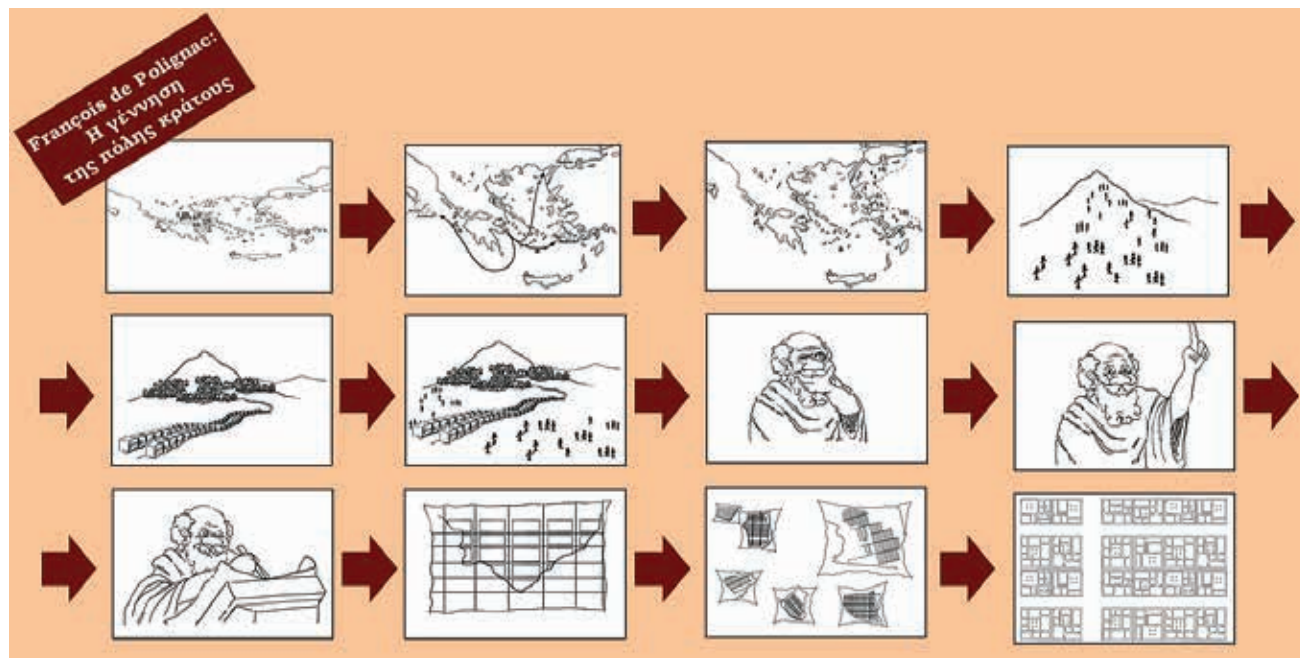
Τέλος, μία επίσης μονοθεματική ομάδα αφορά στη στατιστική ποιοτική απεικόνιση της οικονομικής επιρροής των Πτολεμαίων, των Ρωμαίων, των Σελευκιδών και των Καρχηδονίων στη Μεσόγειο, κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους (Εικόνα 33).

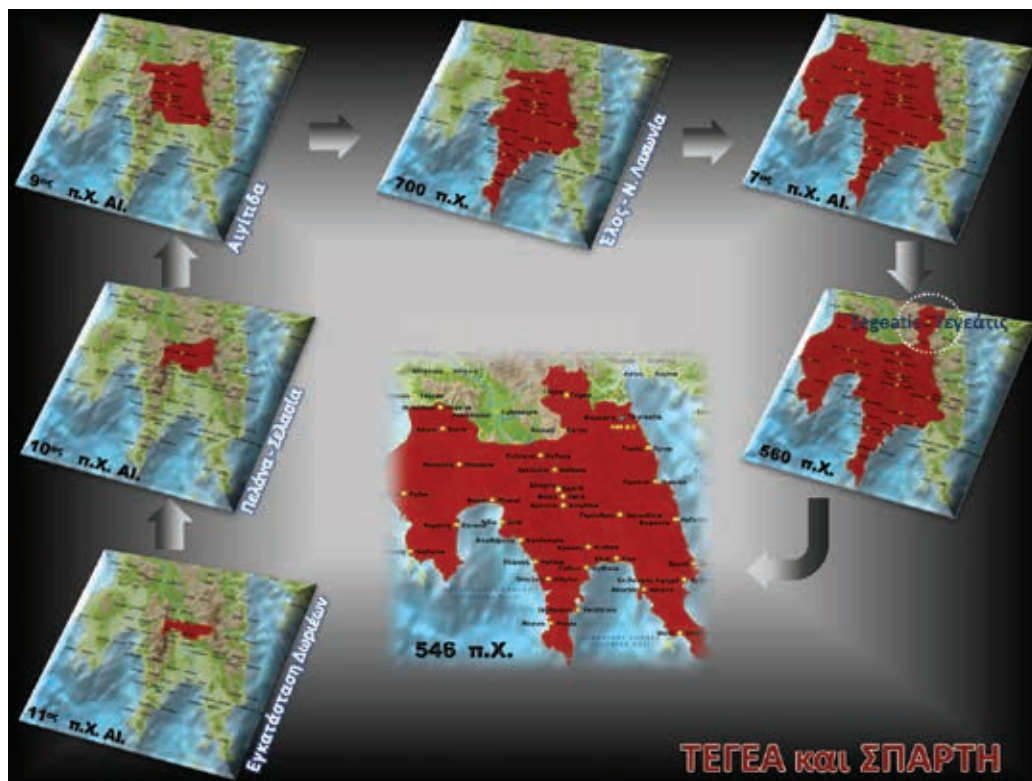
ΕΙΚΟΝΑ 28
Εξέλιξη ελληνικών διαλέκτων

Κατά την Εποχή του Χαλκού, στην αρχαιολογική έρευνα βάσει των μέχρι στιγμής δεδομένων έχει διαμορφωθεί εικόνα συνέχειας, με κάποιες αλλαγές στο τέλος της νεολιθικής εποχής και στην ύστερη εποχή του χαλκού, οι οποίες, όμως, σε καμία περίπτωση δεν διαμορφώνουν εικόνα ανάλογη των μεταναστεύσεων λαών, που έλαβαν χώρα κατά την ύστερη Αρχαιότητα. Η ελληνική γλώσσα, επομένως, πρέπει να διαμορφώθηκε στον ελλαδικό χώρο (γύρω στις αρχές της 2ης χιλιετίας π.Χ., σύμφωνα με πολλούς ερευνητές) και όχι εκτός αυτού, όπως θεωρούν οι υποστηρικτές της "θεωρίας των κυμάτων".

ΕΙΚΟΝΑ 29
Δημιουργία πόλης-κράτους

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΕΙΚΟΝΑ 30
Η εξάπλωση
της Σπάρτης

Υποστήριξη των διαδραστικών εφαρμογών με τρισδιάστατες απεικονίσεις

Ο ναός της Αθηνάς Αλέας του 4ου αι. π.Χ.

Ο σημερινός επισκέπτης αντικρίζει τα θεμέλια και διάσπαρτα τα αρχιτεκτονικά μέλη του ναού, για τον οποίο ο Πausanias επισημαίνει ότι υπερέχει από τους άλλους ναούς της Πελοποννήσου στην κατασκευή και το μέγεθος. Ήταν εξ ολοκλήρου κατασκευασμένος από μάρμαρο Δολιανών, με θεμελίωση από κροκαλοπαγή λίθο και δομικό υλικό από τον αρχαϊκό ναό σε δεύτερη χρήση. Πρόκειται για περίπτερο δωρικό ναό, αμφιπρόστυλο εν παραστάσι. Ο σκόκος περιβαλλόταν με δωρικό πτερό 6x14 κίωνων (διαστάσεις στυλοβάτη: 47,55 x 19,19 μ.). Στο ναό αυτό διακρίνονται οι νέες, πιο ανάλαφρες αναλογικές σχέσεις που επικρατούν κατά τον 4ο αιώνα π.Χ. Οι κίονες είχαν αναλογίες περισσότερο ραδινές απ' οτιδήποτε είχε προηγηθεί και έφεραν χαμηλό θριγκό. Η κυρία είσοδος του ναού ήταν στα ανατολικά με επικλινές επίπεδο, ενώ μικρότερη είσοδος υπήρχε στη μέση της βόρειας πλευράς του σκού με αντίστοιχο επίσης επικλινές επίπεδο στη βόρεια πλευρά του κρηπιδώματος.

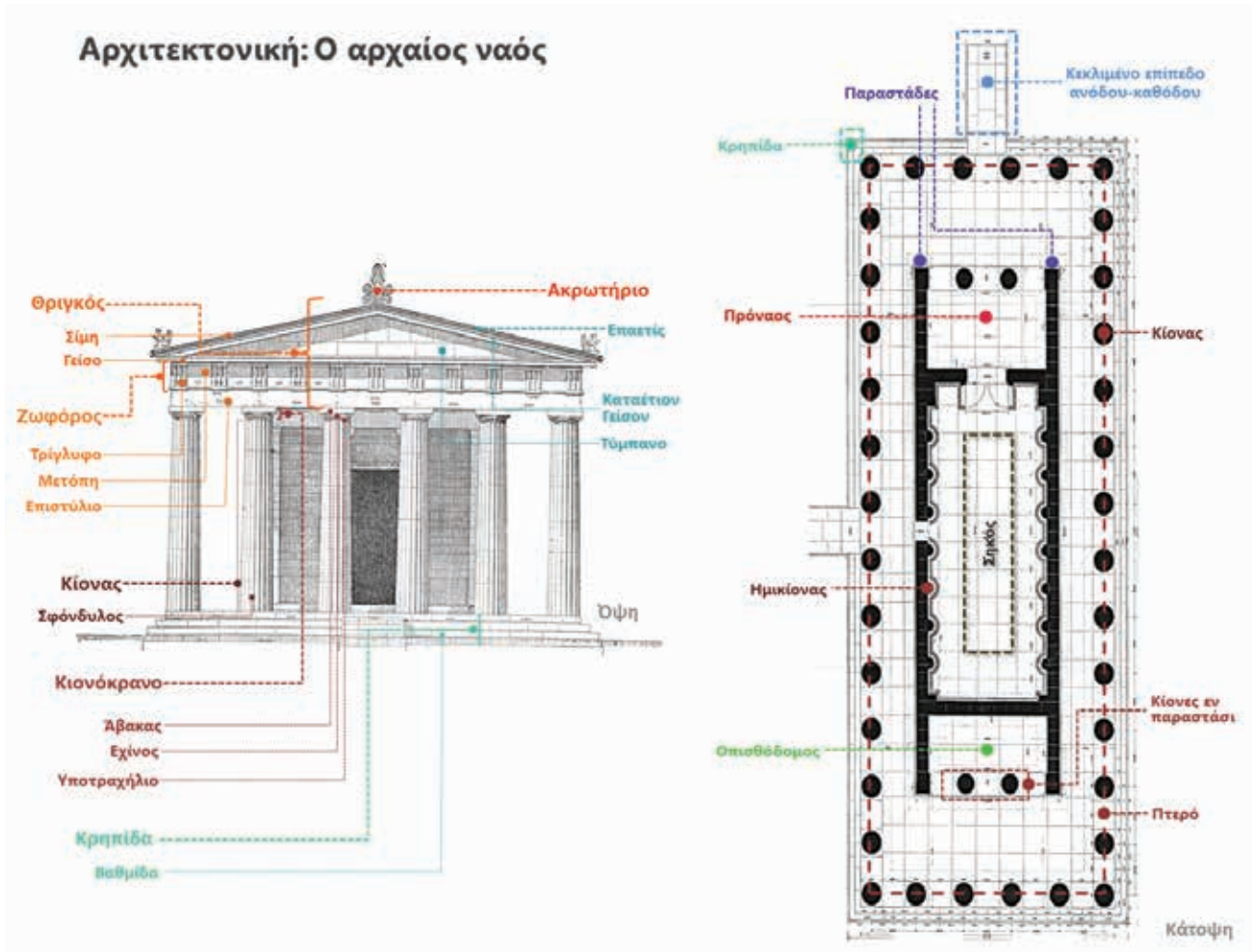
Άλλη καινοτομία στο ναό εντοπίζεται στη διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου, ο οποίος είναι ενιαίος. Η δίτονη σχήματος Π κιονοστοιχία που πλαισίωνε το λατρευτικό άγαλμα, διαιρώντας το εσωτερικό του ναού σε τρεις υποστάσεις, εδώ έχει δώσει τη θέση της σε επτά κορινθιακούς ημικίονες,

ΕΙΚΟΝΑ 31
Γενεαλογία

διαρρυθμισμένους κατά μήκος του βόρειου και του νότιου τοίχου του σπκού. Η αρχιτεκτονική εσωτερικού χώρου είναι γεγονός. Δημιουργείται μια εσωτερική πρόσοψη που ρυθμίζει την ενιαία επιφάνεια των τοίχων, συγχρόνως όμως ενέχει και το ζωγραφικό στοιχείο. Αυτή η ημικιονοστοιχία, κατά μία άποψη, ενδέχεται να ήταν δίτονη, ιωνική στο ανώτερο τμήμα της. Αρχαιολογικά κάτι τέτοιο, ωστόσο, δεν μπορεί να υποστηριχθεί. Το κείμενο του Πausανία, επίσης, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τον τρόπο αυτό. Σε σύγκριση με το εσωτερικό, η εξωτερική μορφή του ναού ήταν λιτή, με εξαίρεση τις ενδιαφέρουσες σίμες των μακρών πλευρών του ναού (προέχουσες λεοντοκεφαλές-υδρορροές και εύχυμα καμπύλα φυτικά κοσμήματα) και, φυσικά, τις γλυπτές συνθέσεις των αετωμάτων, έργα του Πάριου γλύπτη Σκόπα.

Οι εναέτιες συνθέσεις αντλούν το θεματολόγιό τους από τοπικούς θρύλους: στο ανατολικό αέτωμα εγκωμιάζεται το ηρωικό κατόρθωμα της Αταλάντης –η οποία είχε ανατραφεί στα αρκαδικά βουνά– στο κυνήγι του Καλυδώνιου κάπρου, ενώ στο δυτικό παριστάνεται η ηρωική μάχη του Τηλέφου, γιου του Ηρακλή, και της κόρης του βασιλιά Αλεού, Αύγης, εναντίον των Ελλήνων που εισέβαλαν στο κράτος της μικρασιατικής Μυσίας (Τευθρανία). Θεματικά, λοιπόν, στο ναό παρουσιάζονται α) τα κατορθώματα Τεγεατών ηρώων σε εκτός Τεγέας και Αρκαδίας περιοχές, β) μυθολογικά γεγονότα στα οποία πρωταγωνιστούν ο Τηλέφος και η Αταλάντη, Τεγεάτες ήρωες, που είχαν εκτεθεί ως βρέφη στο ιερόν όρος των Τεγεατών και των Αρκαδών, το Παρθένιον. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα βόρεια του ναού και σε μικρή απόσταση από αυτόν υπάρχει μνημειακά διαμορφωμένη μαρμαρίνη κρήνη, η «Κρήνη

της Αύγης», στην οποία συνευρέθησαν ο Ηρακλής με την κόρη του Αλεού.

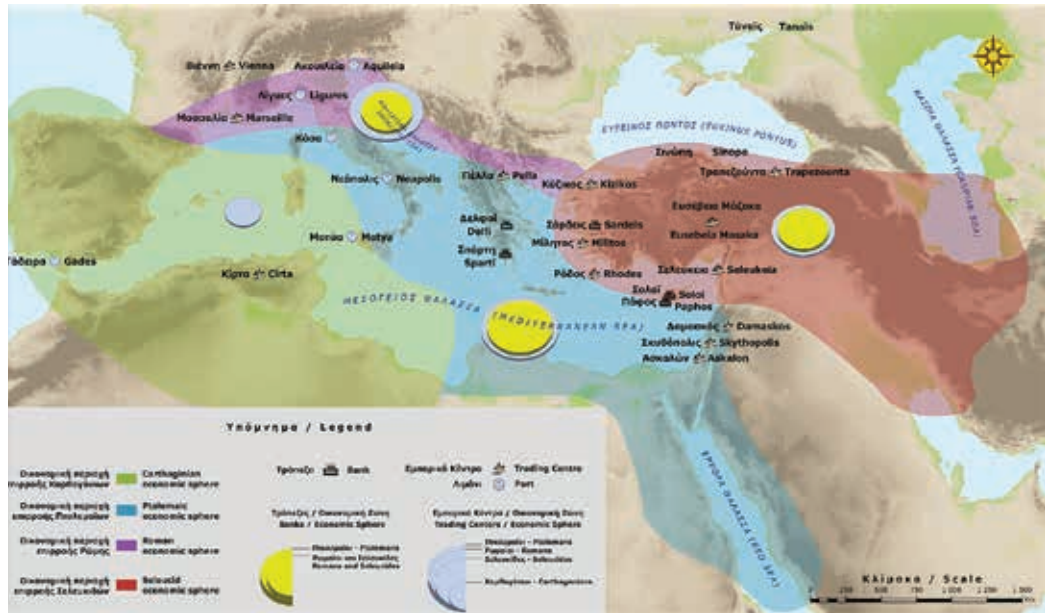
Ανάγλυφες παραστάσεις έφεραν και οι μετόπες πάνω από τον πρόναο και τον οπισθόδομο του ναού, με θέμα τα κατορθώματα του Τηλέφου και άλλων ηρώων της Τεγέας. Από τον Πausanias πληροφορούμαστε ότι το ελεφάντινο λατρευτικό άγαλμα της Αθηνάς εντός του ναού, έργο του γλύπτη της αρχαϊκής εποχής Ενδοίου, μεταφέρθηκε πολύ αργότερα από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Αύγουστο στη Ρώμη και κοσμούσε την εκεί αγορά. Ο Pausanias, κατά την επίσκεψή του στο ιερό, είδε το άγαλμα της Αθηνάς που είχε μεταφερθεί από τη Μανθυρέα. Αυτό το άγαλμα της Αθηνάς πλαισίωσαν τα αγάλματα του Ασκληπιού και της Υγείας, από πεντελικό μάρμαρο, έργα του Σκόπα.

Η τρισδιάστατη απεικόνιση έγινε επί τη βάσει των στη διάθεσή μας δεδομένων, της σχετικής βιβλιογραφίας και των δημοσιευμένων μελετών. Οι μέχρι σήμερα δημοσιευθείσες μετρήσεις ακολουθήθηκαν λεπτομερώς. Η καλλιτεχνική απόδοση των επιμέρους αρχιτεκτονικών στοιχείων βασίστηκε

ΕΙΚΟΝΑ 32
Διαγράμματα ναού
δωρικού ρυθμού

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

ΕΙΚΟΝΑ 33
Οικονομική επιρροή των Πτολεμαίων, των Ρωμαίων, των Σελευκιδών και των Καρχηδονίων στη Μεσόγειο, κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους

ΕΙΚΟΝΑ 34
3D απεικόνιση του ναού της Αθηνάς Αλέας

Πηγή: Μαριέττα Βαρνάβα

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

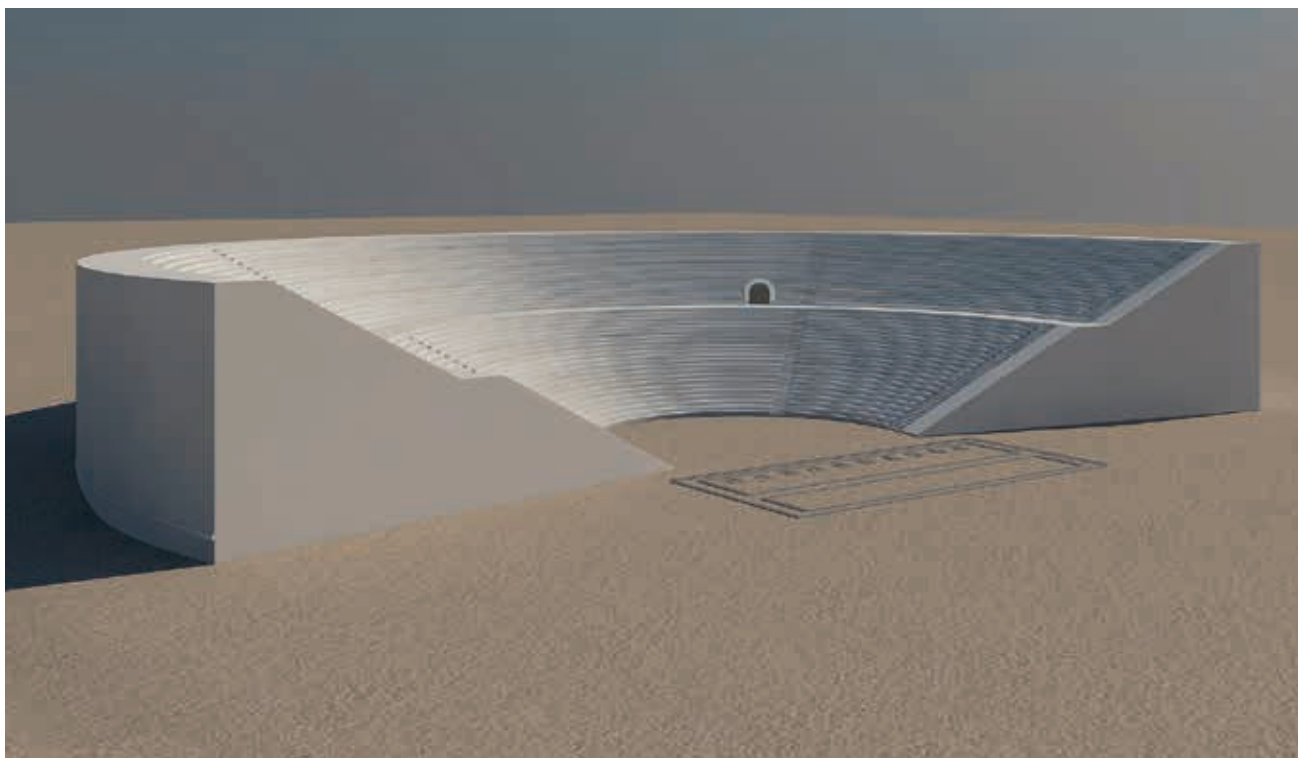
τόσο σε σχεδιαστικές απεικονίσεις όσο και σε νέες μετρήσεις που έλαβαν χώρα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας αλλά και στον ίδιο το ναό. Ελήφθη επίσης και πλήθος φωτογραφιών για την πληρέστερη κατανόηση και ακριβή μορφολογική αποτύπωση των αρχιτεκτονικών στοιχείων.

Το θέατρο

Όσον αφορά στο αρχαίο θέατρο της Τεγέας, σήμερα διακρίνεται ο κατασκευασμένος από πωρόλιθο μνημειακός αναλημματικός τοίχος του κοίλου του θεάτρου στα ανατολικά του ναού της Επισκοπής, ο οποίος έχει κτισθεί επί του κοίλου του θεάτρου. Είναι ορατή και η κλίμακα που οδηγούσε από την περιοχή στα ανατολικά (εκτός του κοίλου) στο κοίλον του αρχαίου θεάτρου. Ο αναλημματικός τοίχος του κοίλου αποτελεί σήμερα το ανάλημμα της εκκλησίας.

Ο Vallois διέκρινε τρεις φάσεις στην κατασκευή του μνημείου: α) του 4ου αιώνα π.Χ., οπότε τα ειδώλια ήταν ευθύγραμμα διατεταγμένα. Τότε το θέατρο θύμιζε το αντίστοιχο από το Θορικό της Αττικής. Οι θρόνοι που σήμερα βρίσκονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας ανήκουν σε αυτή την οικοδομική φάση του μνημείου, β) του 2ου αιώνα π.Χ., οπότε περί το 175 π.Χ., δαπάναις του σελευκίδη Αντίοχου Δ' Επιφάνους, κατασκευάστηκε το αρχαίο θέατρο της Τεγέας, του οποίου η ορχήστρα καταλαμβάνει μέρος του κοίλου του υστεροκλασικού θεάτρου. Συγκεκριμένα, με τον Αντίοχο Δ' συνδέονται

ΕΙΚΟΝΑ 35
**3D απεικόνιση του
θεάτρου της Τεγέας**
Πηγή: Μαριέττα Βαρνάβα

η κατασκευή του κοίλου, του αναλήμματός του, των κλιμάκων που ορίζουν τις κερκίδες και τμημάτων των τοίχων της σκηνής, γ) των Αυτοκρατορικών χρόνων. Οι επεμβάσεις κατά τους Αυτοκρατορικούς χρόνους, και συγκεκριμένα την περίοδο του Αυγούστου, αφορούν στη σκηνή του θεάτρου.

Στη δημοσίευση του Vallois δίδονται πολλά στοιχεία αναφορικά με τη γεωμετρία του μνημείου. Οι μετρήσεις αφορούν στο σχήμα του κοίλου, στην περίμετρο, στο ύψος και πλάτος του αναλήμματος, στις κλίμακες πρόσβασης προς το κοίλον από την πλευρά του ισχυρού αναλημματικού τοίχου. Επίσης, προτείνεται η γωνία κλίσης του κοίλου. Στοιχεία για το ύψος των ειδωλίων δεν σώζονται, καθόσον κανένα εξ αυτών δεν έχει ακόμη εντοπιστεί. Δεν έχουμε, επίσης, στοιχεία για τυχόν μνημειακή διαμόρφωση των παρόδων, μεταξύ σκηνής και πλευρικών αναλημμάτων του κοίλου. Ωστόσο, από την πρόταση τρισδιάστατης αποκατάστασης του μνημείου προέκυψαν στοιχεία, βάσει της δημοσίευσης της ανασκαφής και των μετρήσεων των Γάλλων ανασκαφών, για την ύπαρξη επιθεάτρου καθώς και μνημειώδους εισόδου, ίσως καμαροσκεπούς, στη ΝΑ πλευρά του αναλήμματος. Οι σχετικές παρατηρήσεις, τώρα υπό μορφήν σημειώσεων, υπολογισμών και αποδελτιωμένων βιβλιογραφικών παραπομπών, θα τύχουν κανονικής επιστημονικής δημοσίευσης (αρχαιολογικής και αρχιτεκτονικής).

Για την πρόταση σχεδιαστικής αποκατάστασης του μνημείου χρησιμοποιήθηκε σχεδιαστικό υλικό από το αρχείο της Ε΄ ΕΠΚΑ (τώρα ΛΘ΄ ΕΠΚΑ), αλλά και η ακριβής τοπογραφική ψηφιακή αποτύπωση του αναλήμματος.

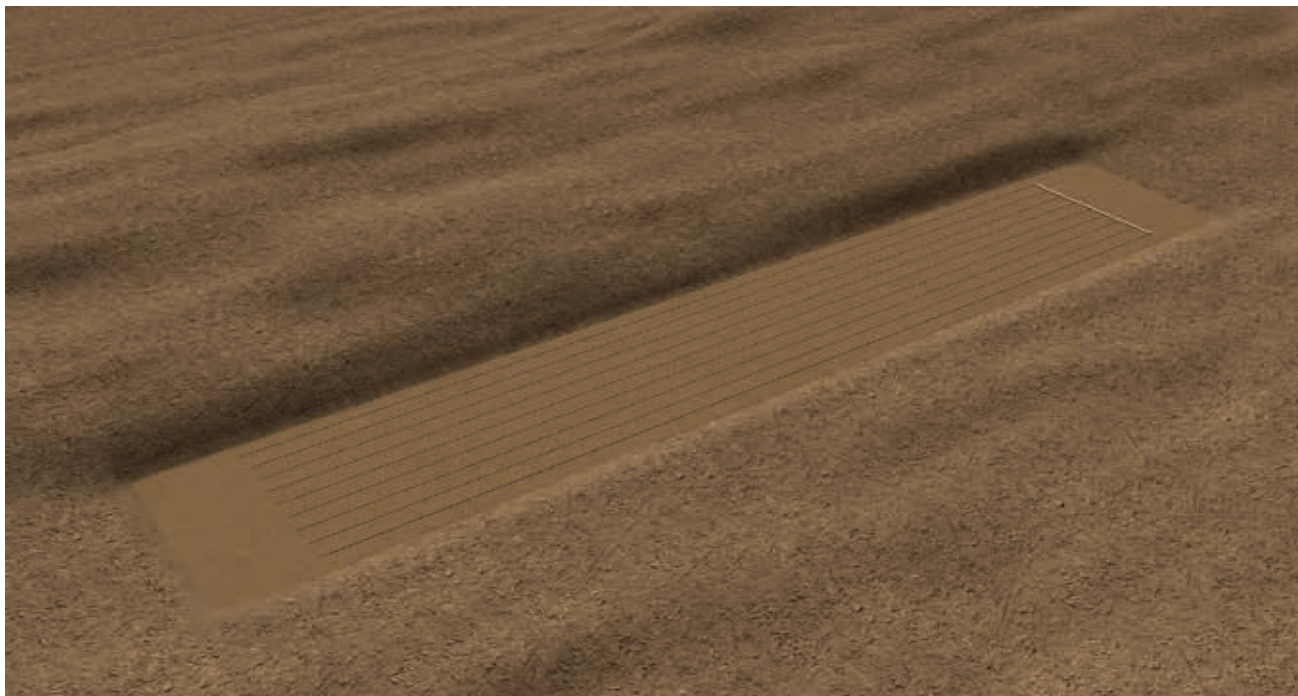
Το στάδιο

Η θέση του αρχαίου σταδίου δεν είναι προσδιορισμένη με ακρίβεια. Από τον Bérard τοποθετείται στη θέση «Αχούρια» (σήμ. Στάδιο) για λόγους γεωμορφολογίας και από πληροφορίες ντόπιων ότι μετέφεραν όγκους μαρμάρου από τη συγκεκριμένη περιοχή. Οι Νορβηγοί αρχαιολόγοι, αντίθετα, τοποθετούν το στάδιο λίγο βορειότερα του ναού της Αθηνάς Αλέας, στα ανατολικά του οποίου εντοπίστηκε τμήμα από την «ύσπληγα», τον μηχανισμό εκκίνησης των αθλητών στα αγωνίσματα δρόμου. Για το στάδιο, βέβαια, αναφέρεται από τον Πausanία ότι είναι κατασκευασμένο από επισώρευση χώματος, πράγμα το οποίο θα μπορούσε να παραπέμπει στην κατασκευή τεχνητών κερκίδων ακόμη και σε επίπεδο χώρο, όπως λόγου χάρη συμβαίνει με το αρχαίο θέατρο.

Συνεπώς τα μόνα στοιχεία που έχουμε για το στάδιο της Τεγέας είναι αφενός η αναφορά του Πausanία ότι έχει διαμορφωθεί με επισώρευση χώματος και αφετέρου ένα σωζόμενο τμήμα της «ύσπληγας». Η τρισδιάστατη απεικόνιση του σταδίου γίνεται για λόγους καθαρά εποπτικούς. Δημιουργείται ένα στάδιο, κατά τρόπον αφαιρετικό, περιορισμένο δηλαδή στα βασικά μορφολογικά του στοιχεία. Στην απεικόνιση περιλαμβάνεται και η βαλβίδα.

Το γυμνάσιο και το βουλευτήριο

Σε μικρή απόσταση από την Παλαιά Επισκοπή, 300 μ. προς βορράν, τοποθετείται το αρχαίο γυμνάσιο της Τεγέας. Από την περιοχή περιουλεμένη σειρά σχετικών επιγραφών από τον Bérard, καθώς και ερμαϊκή στήλη με μορφή Ηρακλή. Το γυμνάσιο αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς

ΕΙΚΟΝΑ 36
3D απεικόνιση της
«ύσπληγας», δηλαδή
του μηχανισμού
εκκίνησης των
αθλητών

Πηγή: Μαριέττα Βαρνάβα

της πόλεως-κράτους. Από μία περίοδο και ύστερα, το γυμνάσιο δεν αφορούσε μόνο στην άσκηση του σώματος αλλά ήταν και χώρος όπου παρεχόταν στους νέους η εγκύκλιος παιδεία.

Ανάλογης σημασίας κτήριο για την αρχαία ελληνική πόλη ήταν το βουλευτήριο, ο χώρος συνάθροισης του σώματος των βουλευτών. Στην Αρκαδία τέτοια κτήρια έχουν βρεθεί στον Αρχαίο Ορχομενό και τη Μαντίνεια, ενώ και το μνημειώδες Θερσίλειον της Μεγάλης Πόλης ανήκει στην ίδια κατηγορία. Στην Τεγέα το κτήριο δεν έχει ακόμη εντοπιστεί.

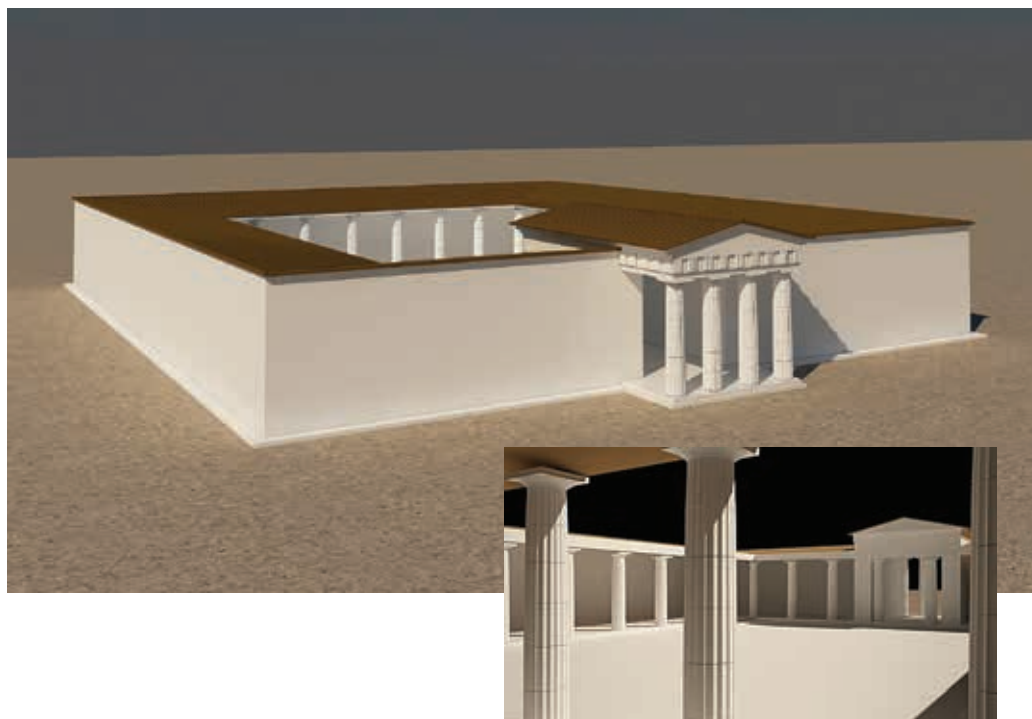
Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό ότι για λόγους πρωτίστως εκπαιδευτικούς και εποπτικούς δίδεται στον επισκέπτη, επί τη βάση και της διακήρυξης του ανοικτού διαγωνισμού, πληροφορία σχετικά με δύο σημαντικά κτήρια και θεσμούς της αρχαίας πόλεως. Δημιουργήθηκαν, λοιπόν, μοντέλα τα οποία περιλαμβάνουν τα βασικά δομικά-αρχιτεκτονικά στοιχεία αυτών των κατασκευών:

- Γυμνάσιο: ορθογωνική κάτοψη, την οποία διαμορφώνουν τέσσερις περιμετρικές στοές και είσοδος εν είδει προπύλου.
- Βουλευτήριο: μία στοά βασισμένη στο πρότυπο της α΄ φάσης του βουλευτηρίου της Αρχαίας Μαντίνειας, με κιονοστοιχία και δωρικό θριγκό.

Ένα ειδικό διαδραστικό αντικείμενο (εφαρμογή) αναπτύχθηκε σε μία από τις τρεις τράπεζες, προκειμένου ο επισκέπτης να έχει πρόσβαση σε όλες τις δημιουργηθείσες τρισδιάστατες απεικονίσεις (Εικόνα 39)

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

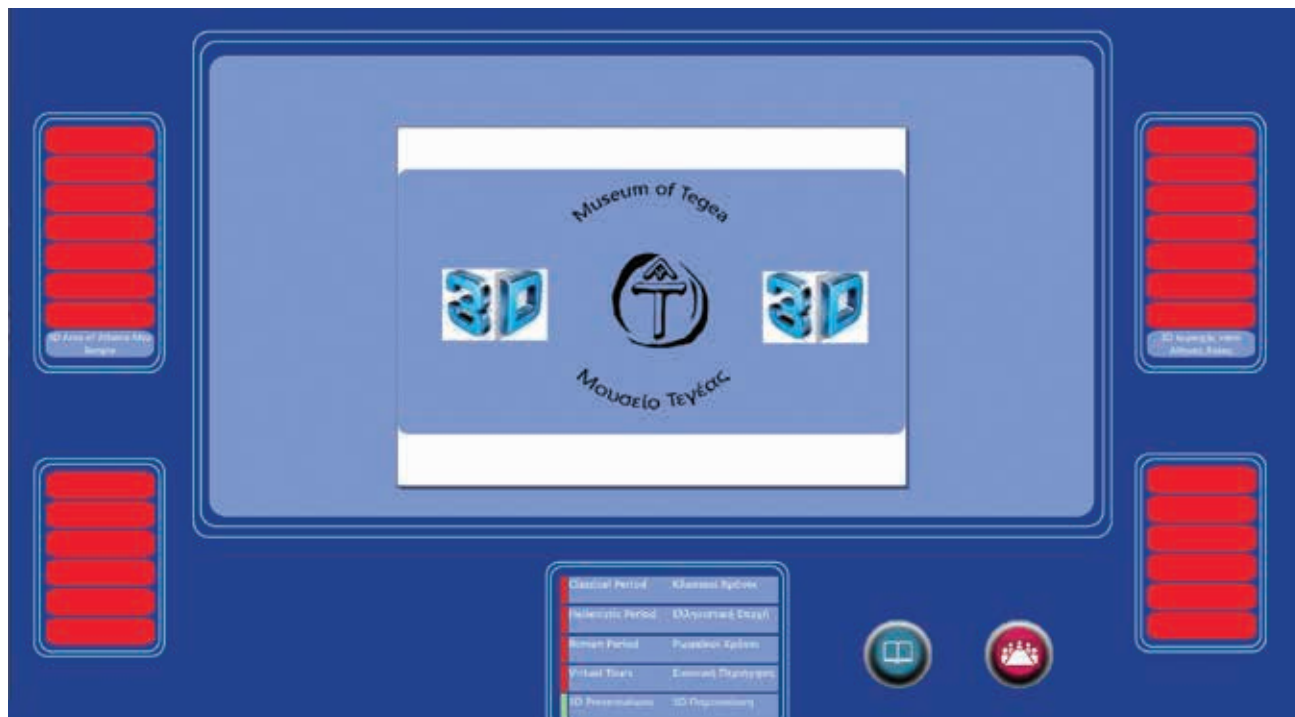
ΕΙΚΟΝΑ 37
3D απεικόνιση
τυπικού γυμνασίου.
Στην ένθετη
εικόνα, τμήμα του
εσωτερικού του
χώρου
Πηγή: Μαριέττα Βαρνάβα

ΕΙΚΟΝΑ 38
3D απεικόνιση
τυπικού
βουλευτηρίου
Πηγή: Μαριέττα Βαρνάβα

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΕΙΚΟΝΑ 39
**Διαδραστικό
αντικείμενο για
την πρόσβαση
του επισκέπτη
στο τρισδιάστατο
πανόραμα**

Βιβλιογραφία

ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1. E. Alram-Stern, *Die Aegaeische Fruehzeit 1. Band. Das Neolithikum in Griechenland*, Verlag der Oesterreichischen Akademie der Wissenschaften, 1996.
2. St. Andreou, M. Fotiadis, K. Kotsakis, "Review of Aegean Prehistory V: The Neolithic and Bronze Age of Northern Greece", *American Journal of Archaeology* 100, 537-97.
3. *Αρχαιολογία. Πελοπόννησος* (επιμ. Ανδρέας Βλαχόπουλος), Εκδόσεις Μέλισσα, 2012.
4. J.E. Coleman, "Greece, the Aegean and Cyprus", στο: Ehrich, R.W., *Chronologies in Old World Archaeology*, 1992, 247-79.
5. J.P. Demoule, C. Perles, "The Greek Neolithic: A new review", *Journal of World Prehistory* 7, 1993, 355-416.
6. Dousougli, "Die chalkolithische sog. "Attika-Kephala-Kultur" des suedwestaegaeischen Raumes: Chronologische und raeumliche Gliederung und auswaertige Beziehungen", *Studia Praehistorica* 11-12, 1992, 275-79.
7. R.J. Elia, *A study of the Neolithic architecture of Thessaly, Greece*, 1982
8. R.A. Howell, "Survey of Eastern Arcadia in Prehistory", *BSA*, 1970, 79-127.
9. D. Kokkinidou, K. Trantalidou, "Neolithic and Bronze Age settlement in Western Macedonia", *The Annual of the British School at Athens* 86, 1991, 93-106.
10. H. Parzinger, "Zur Rachmani Periode", *Germania* 69, 1991, 359-88.
11. Ι. Ασλάνης, «Οι οχυρώσεις στους οικισμούς του βορειοελλαδικού χώρου κατά την Χαλκολιθική περίοδο και η περίπτωση του Διμηνίου», *Ποικίλα (Μελετήματα)* 10, 1990, 19-49.
12. Δ.Β. Γραμμένος, *Νεολιθική Μακεδονία*, 1997.
13. Δ.Ρ. Θεοχάρης, *Νεολιθικός πολιτισμός*, 1981.
14. *Θεσσαλία. Δεκαπέντε χρόνια αρχαιολογικής έρευνας, 1975-1990. Αποτελέσματα και προοπτικές*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Λυών, 17-22 Απριλίου, 1994.
15. Μ. Παντελίδου-Γκόφα, *Η νεολιθική Αττική*, 1997.
16. Γ.Α. Παπαθανασόπουλος (εκδ.), *Νεολιθικός πολιτισμός στην Ελλάδα*, 1996.
17. *Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη 1-11*, 1987-1997.
18. Χρ. Τσουντας, *Αι προϊστορικά ακροπόλεις Διμηνίου και Σέσκλου*, 1908.
19. Γ. Χουρμουζιάδης, Π. Ασημακοπούλου-Ατζακά, Κ.Α. Μακρής, *Μαγνησία. Το χρονικό ενός πολιτισμού*, 1982.

ΠΡΩΙΜΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

20. E. Alram-Stern, *Die Aegaeische Fruehzeit 1. Band. Das Neolithikum in Griechenland*, Verlag der Oesterreichischen Akademie der Wissenschaften, 1996.
21. St. Andreou, M. Fotiadis, K. Kotsakis, "Review of Aegean Prehistory V: The Neolithic and Bronze Age of Northern Greece", *American Journal of Archaeology* 100, 537-97.
22. *Αρχαιολογία. Πελοπόννησος* (επιμ. Ανδ. Βλαχόπουλος), Εκδόσεις Μέλισσα, 2012
23. E.C. Banks, "Introduction to the Lerna Excavations and Stratigraphy of Lerna IV". Στο *Lerna. A Preclassical Site in the Argolid, Vol. III. The Pottery of Lerna IV*, The American School of Classical Studies at Athens, 1995, 1-10.
24. R.L.N. Barber, *Οι Κυκλάδες στην εποχή του Χαλκού*, 1994.
25. Brill's New Pauly Supplements I - Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer. (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
26. Cadogan (εκδ.), *The End of the Early Bronze Age in the Aegean*, 1986.
27. J.L. Caskey, E.T. Blackburn, *Lerna in the Argolid. A Short Guide*, American School of Classical Studies at Athens, 1977.
28. E. Christmann, "Thessalien im dritten Jahrtausend", *Thraco-Dacica XIV*, 1993, 41-6.
29. M. Cosmopoulos, "The Early Bronze Age 2 Period in the Aegean", *Studies in Mediterranean Archaeology* 98, 1991.
30. P. Darcque, R. Treuil (εκδ.), "L' habitat egeen prehistorique", Actes de la Table Ronde internationale organisee par le Centre Nationale de la Recherche Scientifique, l' Universite de Paris I et l' Ecole francaise d' Athenes (Athenes, 23-25 juin 1987), *Bulletin de Correspondance Hellenique*, Suppl. XIX, 1990.
31. O.T.P.K. Dickinson, *The Aegean Bronze Age*, 1994.
32. Chr. G. Doumas, "Early Helladic III and the Coming of the Greeks", *Cretan Studies* 5, 1996, 51-62.
33. J. Forsen, *The Twilight of the Early Helladics*, 1992.
34. R. Haegg, D. Konsola (εκδ.), "Early Helladic Architecture and Urbanisation. Proceedings of a Seminar held at the Swedish Institute in Athens", June 8 1985, *Studies in Mediterranean Archaeology* 76, 1986.
35. Haider, "Zum fruehhelladischen Rundbau in Tiryns", στο: *Forschungen und Funde: Festschrift B. Neutsch*, 1980, 157-72.
36. Hope-Simpson, O.T.P.K. Dickinson, "A Gazetteer of Aegean Civilization in the Bronze Age I: The Mainland and Islands", *Studies in Mediterranean Archaeology* 52, 1979.
37. R.A. Howell, "Survey of Eastern Arcadia in Prehistory", *BSA*, 1970, 79-127.
38. D. Konsola, "Beobachtungen zum Wegenetz in fruehhelladischen Siedlungen", *Archaeologischer Anzeiger* 1984, 197-210.

39. D. Konsola, "Settlement Size and the Beginning of Urbanization". Στο Darcque, P. και Treuil, R. (εκδ.), *L' habitat egeen prehistorique, Actes de la Table Ronde internationale organisee par le Centre Nationale se la Recherche Scientifique, l' Universite de Paris I et l' Ecole francaise d' Athenes (Athenes, 23-25 juin 1987), Bulletin de Correspondance Hellenique, Suppl. XIX, 1990, 463-71.*
40. Κ. Κύρου, *Στο σταυροδρόμι του Αργολικού. Ιστορικό και αρχαιολογικό οδοιπορικό σ' ένα χώρο της θάλασσας του Αιγαίου*, τόμος Α', 1990.
41. S.W. Manning, *The Absolute Chronology of the Aegean Early Bronze Age, Monographs in Mediterranean Archaeology 1*, Sheffield Academic Press, 1995.
42. J.B. Rutter, "Review of Aegean Prehistory II: The Prepalatial Bronze Age of the Southern and Central Greek Mainland", *American Journal of Archaeology* 97, 1993, 745-97.
43. T.H. van Andel, C.N. Runnels, "The Evolution of Settlement in the Southern Argolid, Greece. An Economic Explanation", *Hesperia* 56, 1987, 303-34.
44. S. Weinberg, "Aegean Chronology: Neolithic Period and Early Bronze Age", *American Journal of Archaeology* 51, 1947, 165-82.
45. *Ιστορία του ελληνικού έθνους, Προϊστορία και Πρωτοϊστορία*, τ. Α', Εκδοτική Αθηνών, 1971.
46. E. Zangger, "Prehistoric Coastal Environments in Greece: The Vanished Landscapes of Dimini Bay and Lake Lerna", *Journal of Field Archaeology* 18, 1991, 1-15.
47. Zerner, P. Zerner, Winder, J. (εκδ.), "Wace and Blegen: Pottery as Evidence for Trade in the Aegean Bronze Age 1939-1989", Proceedings of the International Conference held at the American School of Classical Studies, Athens, December 2-3, 1989, 1993.
48. Ντ. Κόνσολα, *Η πρώιμη αστικοποίηση στους πρωτοελλαδικούς οικισμούς. Συστηματική ανάλυση των χαρακτηριστικών της*, 1984.
49. Γ.Α. Παπαθανασόπουλος (εκδ.), *Νεολιθικός πολιτισμός στην Ελλάδα*, 1996.

ΜΕΣΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

50. *Αρχαιολογία. Πελοπόννησος* (επιμ. Ανδ. Βλαχόπουλος), Εκδόσεις Μέλισσα, 2012.
51. E.T. Blackburn, *Middle Helladic Graves and Burial Customs with Special Reference to Lerna in the Argolid*, 1970.
52. J. Bouzek, *The Aegean, Anatolia and Europe: Cultural Interrelations in the Second Millennium B.C.*, 1985.
53. R.J. Buck, "The Middle Helladic Period", *Phoenix* 20, 1966, 193-209.
54. O.T.P.K. Dickinson, *The Origins of Mycenaean Civilization*, 1977.
55. N.G.L. Hammond, *Migrations and Invasions in Greece and Adjacent Areas*, 1976.
56. J.T. Hooker, "The Coming of the Greeks", *Historia* 15, 1976, 129-45.
57. R.A. Howell, "Survey of Eastern Arcadia in Prehistory", *BSA*, 1970, 79.

58. R.J. Howell, "The Origins of the Middle Helladic Culture". Στο: Crossland, R.A., and Birchall, A. (εκδ.), *Bronze Age Migrations in the Aegean*, 1974, 73-99.
59. A.G. Hunter, *The Bronze Age in Thessaly and its Environment with Special Reference to Mycenaean Culture*, 1953.
60. M. Koumouzelis, *The Early and Middle Helladic Periods in Elis*, 1980.
61. R. Laffineur, "Transition. Le monde Egeen du Bronze Moyen au Bronze Recent", *Aegaeum* 3, 1989.
62. Lambropoulou, *The Middle Helladic Period in the Corinthia and the Argolid: An Archaeological Survey*, 1991.
63. G. Nordquist, *A Middle Helladic Village: Asine in the Argolid*, 1987.
64. Reinholdt, "Entwicklung und Typologie mittelbronzezeitlicher Lanzenspitzen mit Schaftungsschuh in Griechenland", *Mitteilungen der Berliner Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte* 14, 1993, 43-52.
65. J.B. Rutter, "Review of Aegean Prehistory II: The Prepalatial Bronze Age of the Southern and Central Greek Mainland", *American Journal of Archaeology* 97, 1993, 774-83.
66. G. Touchais, "Le passage du Bronze Moyen au Bronze Recent en Grece continentale: Etat de la question", στο: Laffineur, R. (εκδ.), "Transition. Le monde en du Bronze Moyen au Bronze Recent", *Aegaeum* 3, 1989, 113-21.
67. M.N. Valmin, *The Swedish Messenia Expedition: Malthi Dorion*, 1939.
68. J.A.B. Wace, M.S. Thompson, *Prehistoric Thessaly*, 1912.
69. Μ. Παντελίδου, *Αι Προϊστορικά Αθήναι*, 1975.

ΥΣΤΕΡΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

70. P. Alin, *Das Ende der mykenischen Fundstotten auf dem griechischen Festland*, 1962.
71. *Αρχαιολογία. Πελοπόννησος* (επιμ. Ανδ. Βλαχόπουλος), Εκδόσεις Μέλισσα, 2012.
72. H.A. Bankoff, N. Meyer, M. Stefanovich, "Handmade Burnished Ware and the Late Bronze Age of the Balkans", *Journal of Mediterranean Archaeology* 9, 1996, 193-209.
73. Brill's New Pauly Supplements I - Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer. (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
74. T. Bryce, *The Kingdom of the Hittites*, 1998.
75. H.-G. Buchholz (εκδ.), *Ägäische Bronzezeit*, 1987.
76. H.-G. Buchholz, V. Karageorghis, *Altägäis und Altkypros*, 1971.
77. J. Carothers, W.A. McDonald, "The Size and Distribution of the Population in Late Bronze Age Messenia. Some Statistical Approaches", *Journal of Field Archaeology* 6, 1979, 433-53.
78. J. Chadwick, *Documents in Mycenaean Greek*, 1973².
79. J. Chadwick, *The Mycenaean World*, 1976.

80. J. Chadwick, "The Interpretation of Mycenaean Documents and Pylian Geography", στο: Bintliff, J. (εκδ.), *Mycenaean Geography*, Cambridge 1977, 36-9.
81. J. Chadwick, *The Mycenaean World*, 1976.
82. E.H. Cline, D. Harris-Cline, *The Aegean and the Orient in the Second Millennium*, 1998.
83. R.A. Crossland, A. Birchall, *Bronze Age Migrations in the Aegean*, 1973.
84. P. Darcque, R. Treuil (εκδ.), "L' habitat egeen prehistorique". Actes de la Table Ronde internationale organisee par le Centre Nationale de la Recherche Scientifique, l' Universite de Paris I et l' Ecole francaise d' Athenes (Athenes, 23-25 juin 1987), *Bulletin de Correspondance Hellenique*, Suppl. XIX, 1990.
85. K. Demakopoulou (εκδ.), *Das mykenische Hellas*, 1988.
86. V.R. d'A. Desborough, *The Last Mycenaeans and their Successors*, 1964.
87. V. Desborough, *The Greek Dark Ages*, 1972.
88. O.T.P.K. Dickinson, *The Aegean Bronze Age*, 1994.
89. O.T.P.K. Dickinson, *Mycenaean Civilization. A Research Guide*, 1996.
90. O.T.P.K. Dickinson, *The Origins of Mycenaean Civilization*, 1977.
91. R. Drews, *The End of the Bronze Age: Changes in Warfare and the Catastrophe ca. 1200 B.C.*, 1995.
92. B. Feuer, *The Northern Mycenaean Border in Thessaly*, 1983.
93. S. Gitin, A. Mazar, E. Stern, *Mediterranean Peoples in Transition*, 1998.
94. R. Hägg, N. Marinatos (εκδ.), *Sanctuaries and Cults in the Aegean Bronze Age*, 1981.
95. A.F. Harding, *The Mycenaeans and Europe*, 1984.
96. G. Hiesel, *Spaethelladische Hausarchitektur: Studien zur architekturgeschichte des griechischen Festlandes in der spaeten Bronzezeit*, 1990.
97. R. Hope-Simpson, O.T.P.K. Dickinson, *A Gazetteer of Aegean Civilisation in the Bronze Age*, 1979.
98. R.A. Howell, "Survey of Eastern Arcadia in Prehistory", *BSA*, 1970, 79.
99. S. Iakovidis, "Destruction Horizons at Late Bronze Age Mycenae". Στο *Φίλεια έπη εις Γεώργιον Μυλωνά*, 1986, 233-60.
100. S. Iakovidis, *Late Helladic Citadels on Mainland Greece*, 1983.
101. K. Kilian, "Mycenaeans Up to Date, Trends and Changes in Recent Research". Στο French, E.B., Wardle, K.A. (εκδ.), *Problems in Greek Prehistory*, 1988, 115-52.
102. J. Killen, "The Knossos Texts and the Geography of Mycenaean Crete". Στο Bintliff, J. (εκδ.), *Mycenaean Geography. Proceedings of the Cambridge Colloquium*, September 1976, British Association for Mycenaean Studies, 1977, 40-7.
103. R. Laffineur, W. – D. Niemeier (εκδ.), *Politeia: Society and State in the Aegean Bronze Age*, 1995.
104. R. Laffineur (εκδ.), *Transition: Le monde égéen du Bronze Moyen au Bronze Recent*, 1989.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

105. S.T. Manning, *The Absolute Chronology of the Aegean Early Bronze Age*, 1995.
106. S.W. Manning et al., "Chronology for the Aegean Late Bronze Age 1700–1400 B.C.", *Science* 312, 2006, 565–9.
107. S. Marinatos, *Kreta, Thera und das mykenische Hellas*, 1986³.
108. G.E. Mylonas, *Mycenae and the Mycenaean Age*, 1966.
109. W.-D. Niemeier, "The Mycenaean in Western Anatolia and the Problem of the Origins of the Sea Peoples", in: S. Gitinet al. (εκδ.), *Mediterranean Peoples in Transition: Thirteenth to Early Tenth Centuries B.C.*, 1998, 17-65.
110. R. Ross Holloway, *Italy and the Aegean 3000-700 B.C.*, 1981.
111. J.B. Rutter, S.H. Rutter, *The Transition to Mycenaean*, 1976.
112. N.K. Sandars, *The Sea Peoples*, 1985.
113. F. Schachermeyr, *Die aegaeische Fruehzeit IV. Griechenland im Zeitalter der Wanderungen*, 1980.
114. C.W. Shelmerdine, "Review of Aegean Prehistory VI: The Palatial Bronze Age of the Southern and Central Greek Mainland", *American Journal of Archaeology* 101, 1997, 537-85.
115. A.M. Snodgrass, *The Dark Age of Greece*, 1971.
116. A.M. Snodgrass, "Climatic Changes and the Fall of Mycenaean Civilization", *Bulletin of the Institute of Classical Studies of the University of London* 22, 1975, 213-4.
117. W.D. Taylour, *The Mycenaean*, 1983².
118. E. Vermeule, *Greece in the Bronze Age*, 1972⁵.
119. W.A. Ward, M.S. Joukowsky, *The Crisis Years: The 12th Century B.C.*, 1989.
120. Αικ. Δημακοπούλου (εκδ.), *Ο μυκηναϊκός κόσμος. Πέντε αιώνες πρώιμου ελληνικού πολιτισμού 1600-1100 π.Χ.*, 1988.
121. Αικ. Δημακοπούλου (εκδ.), *Τροία, Μυκήνες, Τίρυνς, Ορχομενός. Εκατό χρόνια από το θάνατο του Ερρίκου Σλήμαν. Κοινή έκθεση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου και των Κρατικών Μουσείων του Βερολίνου*, 1990.

ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ – ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

122. *Αρχαιολογία. Πελοπόννησος* (επιμ. Ανδ. Βλαχόπουλος), Εκδόσεις Μέλισσα, 2012.
123. Mazarakis-Ainian (Εκδ.), *The "Dark Ages" Revisited. Acts of an international Symposium in Memory of William D. E. Coulson. University of Thessaly. Volos, 14-17 June 2007.*
124. Mazarakis-Ainian, "Late Bronze Age Apsidal and Oval Buildings in Greece and Adjacent Areas", *ABSA* 84, 1989, 269-88.
125. Mazarakis-Ainian, "From rulers' dwellings to temples. Architecture, religion and society in early iron age Greece (1100-700 B.C.)". *Studies in Mediterranean archaeology* 121. Jonsered 1997.
126. J. N. Coldstream, *Geometric Greece, 900-700*, 2003.
127. J. Boardman, *Kolonien und Handel der Griechen*, 1981.

128. J. Boardman, *The Greeks Overseas: Their Early Colonies and Trade*, 1999.
129. Bammer, U. Muss, *Das Artemision von Ephesos*, 1996.
130. Brill's New Pauly Supplements I - Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V., Sauer. (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
131. P. A. Cartledge, *Sparta and Lakonia*, 1972.
132. P. A. Cartledge, "Early Lakedaimon". Στο J. M. Sanders (εκδ.), *Philolakon*, 1992, 49-55.
133. N. Cook, "Greek Settlements in the Eastern Aegean and Asia Minor". Στο *Cambridge Ancient History* II.3.2, 1975, 773-804.
134. W. D. E. Coulson, *The Greek Dark Ages*, 1990.
135. W. D. E. Coulson, The "Protogeometric" from Polis Reconsidered, in: *ABSA* 86, 1991, 43-64.
136. V.R. d'A. Desborough, *The Last Mycenaeans and their Successors*, 1964.
137. V.R. d'A. Desborough, *The Greek Dark Ages*, 1972.
138. Eder, *Argolis, Lakonien, Messenien vom Ende der myk. Palastzeit bis zur Einwanderung der Dorer*, 1998.
139. K. Fagerström, *Greek Iron Age Architecture*, 1988.
140. R. Ross Holloway, *Italy and the Aegean 3000-700 B.C.*, 1981.
141. S. Deger-Jalkotzy (εκδ.), Griechenland, die Ägäis und die Levante während der "Dark Ages" vom 12. bis zum 9. Jh.v.Chr., 1983.
142. W.A. Ward, M.S. Joukowsky, *The Crisis Years: The 12th Century B.C.*, 1989.
143. G. Kopke, Handel, in *ArchHom*, Kap. M, 1990.
144. J. Latacz (εκδ.), *Zweihundert Jahre Homerforschung*, 1991.
145. Morris, *Archaeology as Cultural History. Words and Things in Iron Age Greece*, 2000.
146. Musti et al. (εκδ.), *La transizione dal Miceneo all'alto Arcaismo*, 1991.
147. F. de Polignac, *Cults, Territory, and the Origins of the Greek City-State*, 1995.
148. F. de Polignac, *Η γένεση της αρχαίας ελληνικής πόλης*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2007².
149. F. Prayon, A.-M. Wittke, Kleinasien vom 12. bis 6. Jahrhundert v. Chr., *TAVO Beih.* B 82, 1994.
150. Δ. Ι. Κυρτάτας-Σ.Ι. Ράγκος, *Η ελληνική αρχαιότητα. Πόλεμος-πολιτική-πολιτισμός. «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία»* (συντ. Δ.Ν. Μαρωνίτης), ΔΟΛ 2013².
151. M. Sakellariou, *La migration grecque en Ionie*, 1958.
152. Michel B. Sakellariou, *Ethnè grecs à l'âge du Bronze. I: Introduction, Abantes-Epéens*, Κέντρο Ερεύνων της Αρχαιότητας της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2009.
153. A.M. Snodgrass, *The Dark Ages of Greece*, 1971.
154. Vanschoonwinkel, *L'Egée et la Méditerranée orientale à la fin du deuxième millénaire*, 1991.
155. Ulf (εκδ.), *Wege zur Genese griechischer Identität*, 1996.
156. K.-W. Welwei, *Die griechische Frühzeit 2000 bis 500 v. Chr.*, 2002.

ΑΡΧΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΟΙ ΤΥΡΑΝΝΙΔΕΣ

157. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000.
158. P. Barceló, *Basileia, Monarchia, Tyrannis. Untersuchungen zu Entwicklung und Beurteilung von Alleinherrschaft im vorhellenistischen Griechenland*, 1993.
159. S. Berger, *Revolution and Society in Greek Sicily and Southern Italy*, 1992.
160. H. Berve, *Die Tyrannis bei den Griechen*, 1967.
161. A. Demandt, *Antike Staatsformen*, 1995, 163-89.
162. Brill's New Pauly Supplements I-Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer. <http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>.
163. M. Hofer, *Tyrannen, Aristokraten, Demokraten. Untersuchungen zu Staat und Herrschaft des griechischen Sizilien von Phalaris bis zum Aufstieg des Dionysios I.*, 2000.
164. K. Kinzl, "Betrachtungen zur älteren Tyrannis", στο: K. Kinzl (Εκδ.), *Die ältere Tyrannis bis zu den Perserkriegen*, 1979, 298-325.
165. Δ. Ι. Κυρτάτας-Σ.Ι. Ράγκος, *Η ελληνική αρχαιότητα. Πόλεμος-πολιτική-πολιτισμός. «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία»* (συντ. Δ.Ν. Μαρωνίτης), ΔΟΛ 2013².
166. L. de Libero, *Archaische Tyrannis*, 1996.
167. *Ιστορία του ελληνικού έθνους. Αρχαϊκός ελληνισμός*, τ. Γ' 1-2, Εκδοτική Αθηνών, 1971.

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

168. *Αρχαιολογία. Πελοπόννησος* (επιμ. Ανδ. Βλαχόπουλος), Εκδόσεις Μέλισσα, 2012.
169. M. Austin, P. Vidal-Naquet, *Gesellschaft und Wirtschaft im alten Griechenland*, 1984.
170. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000.
171. R. Bogaert, *Grundzüge des Bankwesens im alten Griechenland*, 1986.
172. Brill's New Pauly Supplements I-Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
173. P. Dupont, "Traffics méditerranéens archaïques: quelques aspects", in: *Die Ägäis und das westliche Mittelmeer*. Symposium 1999 (F. Krinzinger εκδ.), 445-60.
174. A. Eich, "Die politische Ökonomie des antiken Griechenlands" (6.-3. Jh. v. Chr.), 2006.
175. V.D. Hanson, *The Other Greeks*, 1995.
176. R.J. Hopper, *Trade and Industry in Classical Greece*, 1979.
177. H. Klees, *Sklavenleben im klassischen Griechenland*, 1998.
178. F. Krinzinger (εκδ.), *Die Ägäis und das westliche Mittelmeer*. Symposium 1999, 2000.
179. Δ. Ι. Κυρτάτας-Σ.Ι. Ράγκος, *Η ελληνική αρχαιότητα. Πόλεμος-πολιτική-πολιτισμός. «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία»* (συντ. Δ.Ν. Μαρωνίτης), ΔΟΛ 2013².

180. D. Mertens, *Städte und Bauten der Westgriechen*, 2006.
181. A. Möller, *Naukratis*, 2000.
182. S. von Reden, *Exchange in Ancient Greece*, 1995.
183. R. Rollinger, C. Ulf (εκδ.), *Commerce and Monetary Systems in the Ancient World: Means of Transmission and Cultural Interaction*, 2004.
184. *Ιστορία του ελληνικού έθνους. Αρχαίος ελληνισμός*, τ. Γ' 1-2, Εκδοτική Αθηνών, 1971.

Ο ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ

185. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000.
186. J. Bérard, *La colonisation grecque de l'Italie méridionale et de la Sicile*, 1957².
187. J. Bérard, *L'expansion et la colonisation grecques jusqu' aux guerres médiques*, 1960.
188. J. Boardman, *Kolonien und Handel der Griechen*, 1981.
189. J. Boardman, *The Greeks Overseas: Their Early Colonies and Trade*, 1999.
190. Brill's New Pauly Supplements I-Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
191. J.P. Descoeudres (εκδ.), *Greek Colonists and Native Population*, 1990.
192. I. Malkin, *Religion and Colonization in Ancient Greece*, 1987.
193. C. Roebuck, *Ionian Trade and Colonization*, 1959.
194. H. Schaefer, "Eigenart und Wesenszüge der griech. Kolonisation". Στο *Heidelberger Jb.* 4, 1960, 77-93.
195. Δ. Ι. Κυρτάτας-Σ.Ι. Ράγκος, *Η ελληνική αρχαιότητα. Πόλεμος-πολιτική-πολιτισμός. «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία»* (συντ. Δ.Ν. Μαρωνίτης), ΔΟΛ 2013².
196. G. R. Tsetskhladze (εκδ.), *The Greek Colonisation of the Black Sea Area*, 1998.
197. *Ιστορία του ελληνικού έθνους. Αρχαίος ελληνισμός*, τ. Γ' 1-2, Εκδοτική Αθηνών, 1971.

Η ΠΕΡΣΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

198. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000
199. Brill's New Pauly Supplements I-Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>)
200. A.R. Burn, *Persia and the Greeks: the Defence of the West, c. 546-478 B.C.*, 1984²
201. P. Briant, *Darius. Les Perses et l' Empire*, 1992
202. P. Briant, *From Cyrus to Alexander. A History of the Persian Empire*, 2002
203. M. Brosius, *The Persians*, 2006
204. *Ιστορία του ελληνικού έθνους. Αρχαίος ελληνισμός*, τ. Γ' 1-2, Εκδοτική Αθηνών, 1971.

ΚΛΑΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΤΑ ΠΕΡΣΙΚΑ

205. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000.
206. Brill's New Pauly Supplements I-Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer. (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
207. A.R. Burn, *Persia and the Greeks: the Defence of the West, c. 546-478 B.C.*, 1984².
208. G. Cawkwell, *The Greek Wars. The Failure of Persia*, 2005.
209. M. Dreher, *Athen und Sparta*, 2001.
210. M. Jung, *Marathon und Plataiai*, 2006.
211. J.F. Lazenby, *The Defence of Greece 490-479 B.C.*, 1993.
212. Δ. Ι. Κυρτάτας-Σ.Ι. Ράγκος, *Η ελληνική αρχαιότητα. Πόλεμος-πολιτική-πολιτισμός. «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία»* (συντ. Δ.Ν. Μαρωνίτης), ΔΟΛ 2013².
213. *Ιστορία του ελληνικού έθνους. Αρχαϊκός ελληνισμός*, τ. Γ' 1-2, Εκδοτική Αθηνών, 1971.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

214. M. Austin, P. Vidal-Naquet, *Gesellschaft und Wirtschaft im alten Griechenland*, 1984.
215. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000.
216. R. Bogaert, *Grundzüge des Bankwesens im alten Griechenland*, 1986.
217. Brill's New Pauly Supplements I-Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer. (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
218. V.D. Hanson, *The Other Greeks*, 1995.
219. F. Krinzinger (εκδ.), *Die Ägäis und das westliche Mittelmeer*. Symposium 1999, 2000.
220. D. Mertens, *Städte und Bauten der Westgriechen*, 2006.
221. S. Moscati, *Die Karthager*, 1996.
222. F. Prayon, *Die Etrusker*, 2003³.
223. Δ. Ι. Κυρτάτας-Σ.Ι. Ράγκος, *Η ελληνική αρχαιότητα. Πόλεμος-πολιτική-πολιτισμός. «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία»* (συντ. Δ.Ν. Μαρωνίτης), ΔΟΛ 2013².
224. M. Sommer, *Phönizier*, 2005.
225. S. von Reden, *Exchange in Ancient Greece*, 1995.
226. R. Rollinger, C. Ulf (εκδ.), *Commerce and Monetary Systems in the Ancient World: Means of Transmission and Cultural Interaction*, 2004.
227. *Ιστορία του ελληνικού έθνους. Αρχαϊκός ελληνισμός*, τ. Γ' 1-2, Εκδοτική Αθηνών, 1971.

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

228. N. Bagnall, *The Peloponnesian War. Athens, Sparta, and the Struggle for Greece*, 2004.

229. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000.
230. Brill's New Pauly Supplements I-Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, Vera Sauer. (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>)
231. Δ. Ι. Κυρτάτας-Σ.Ι. Ράγκος, *Η ελληνική αρχαιότητα. Πόλεμος-πολιτική-πολιτισμός*. «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία» (συντ. Δ.Ν. Μαρωνίτης), ΔΟΛ 2013².
232. *Ιστορία του ελληνικού έθνους. Αρχαϊκός ελληνισμός*, τ. Γ' 1-2, Εκδοτική Αθηνών, 1971.

0 4ος αι. π.Χ.

233. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000.
234. *Αρχαιολογία. Πελοπόννησος* (επιμ. Ανδ. Βλαχόπουλος), Εκδόσεις Μέλισσα, 2012.
235. H. Beck, Thebes, the Boiotian League, and the "Rise of Federalism" in Fourth-Century Greece, in: P. Angeli Bernardini (εκδ.), *Presenza e funzione della città di Tebe*, 2000, 331-44.
236. E.N. Borza, *In the Shadow of Olympus. The Emergence of Macedon*, 1990.
237. Brill's New Pauly Supplements I-Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer. (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
238. R.J. Buck, "The Hellenistic Boiotian League", in: *Ancient History Bulletin* 7, 1993, 100-6.
239. R.J. Buck, *Boiotia and the Boiotian League, 432-371 B.C.*, 1994.
240. J. Buckler, *The Theban Hegemony, 371-362 B.C.*, 1980.
241. J. Buckler, *Philip II. and the Sacred War*, 1989.
242. J. Cargill, *The Second Athenian League. Empire or Free Alliance?*, 1981.
243. M. Dreher, *Hegemon und Symmachoi. Untersuchungen zum Zweiten Attischen Seebund*, 1995.
244. J. G. Droysen, *Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου*. Μτφρ-σχόλια: Α.-Η.-Σ. Αποστολίδη, 1999³.
245. J. Engels, *Philipp II. und Alexander der Große*, 2006.
246. C. Habicht, *Athen. Die Geschichte der Stadt in hellenistischer Zeit*, 1995.
247. N.G.L. Hammond, *Philip of Macedon*, 1994.
248. N.G.L. Hammond, G.T. Griffith, *A History of Macedonia*, τ. 2 (550-336 BC), 1979.
249. M.B. Hatzopoulos, *Macedonian Institutions under the Kings*, 2 τόμοι, 1996.
250. F. Jacoby, *FGrH*, 15 τόμοι, 1923-1958.
251. M. Jehne, "Koine Eirene. Untersuchungen zu den Befriedungs und Stabilisierungsbemühungen in der griechischen Poliswelt des 4". *Jahrhunderts v. Chr.*, 1994.
252. M. Jost, *Sanctuaires et cultes d'Arcadie*, 1986.
253. J.A.O. Larsen, *Greek Federal States. Their Institutions and History*, 1968.
254. T.H. Nielsen, J. Roy (εκδ.), *Defining Ancient Arkadia*, 1999.
255. T.H. Nielsen, *Arkadia and its Poleis in the Archaic and Classical Periods*, 2002.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

256. H. Nottmeyer, *Polybios und das Ende des Achaier bundes*, 1995.
257. Δ. Ι. Κυρτάτας-Σ.Ι. Ράγκος, *Η ελληνική αρχαιότητα. Πόλεμος-πολιτική-πολιτισμός. «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία»* (συντ. Δ.Ν. Μαρωνίτης), ΔΟΛ 2013².
258. J. Roy, "The Achaian League", in: K. Buraselis, K. Zoumboulakis (εκδ.), *The Idea of European Community in History*, τ. 2, 2003, 81-96.
259. T.T.B. Ryder, *Koine Eirene. General Peace and Local Independence in Ancient Greece*, 1965.
260. T. Schwertfeger, *Der Achaiische Bund von 146 bis 27 v. Chr.*, 1974.
261. P. Siewert, L. Aigner-Foresti (εκδ.), *Föderalismus in der griechischen und römischen Antike*, 2005.
262. L. Thommen, *Sparta. Verfassungs und Sozialgeschichte einer griechischen Polis*, 2003.
263. L.A. Tritle (εκδ.), *The Greek World in the Fourth Century. From the Fall of the Athenian Empire to the Successors of Alexander*, 1997.
264. R. Urban, *Wachstum und Krise des Achäischen Bundes*, 1978.
265. R Urban, *Der Königsfrieden von 387/86 v. Chr.*, 1991.
266. M. Zahrt, *Olynth und die Chalkidier*, 1971.
267. J. A. O. Larsen, *Representative Government in Greek and Roman History*, 1955.
268. I. Vokotopoulou (εκδ.), *Makedonen. Die Griechen des Nordens*, 1994.
269. *Ιστορία του ελληνικού έθνους. Αρχαϊκός ελληνισμός*, τ. Γ' 1-2, Εκδοτική Αθηνών, 1971.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

270. R.E. Allen, *The Attalid Kingdom. A Constitutional Kingdom*, 1983.
271. A.E. Astin (εκδ.), *Rome and the Mediterranean to 133 B.C.*, 1989.
272. R.S. Bagnall, P. Derow (εκδ.), *The Hellenistic Period. Historical Sources in Translation*, 2004.
273. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000.
274. P. Bilde et al. (εκδ.), *Centre and Periphery in the Hellenistic World*, 1993.
275. R.A. Billows, *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*, 1990.
276. A.B. Bosworth, *A Historical Commentary on Arrian's History of Alexander*, 2 τόμοι, 1980, 1995.
277. A.B. Bosworth, *Alexander and the East*, 1996.
278. A.B. Bosworth, *Conquest and Empire. The Reign of Alexander the Great*, 1996.
279. Brill's New Pauly Supplements I-Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer. (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
280. P. Cartledge et al. (εκδ.), *Hellenistic Constructs. Essays in Culture, History, and Historiography*, 1997.
281. A. Chaniotis, *War in the Hellenistic World*, 2005.
282. M. Clauss, *Alexandria*, 2003.

283. J. G. Droysen, *Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου*. Μτφρ-σχόλια: Α.-Η.-Σ. Αποστολίδη, 1999³.
284. J. G. Droysen, *Ιστορία των Διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου*. Μτφρ-σχόλια: Α.-Η.-Σ. Αποστολίδη, τόμοι Α'-Β', 2002³.
285. J. G. Droysen, *Ιστορία των Επιγόνων του Μεγάλου Αλεξάνδρου*. Μτφρ-σχόλια: Α.-Η.-Σ. Αποστολίδη, τόμοι Α'-Β', 2006-11.
286. W.M. Ellis, *Ptolemy of Egypt*, 1994.
287. B. Funck (εκδ.), *Hellenismus. Beiträge zur Erforschung von Akkulturation und politischer Ordnung in den Staaten des hellenistischen Zeitalters*, 1996.
288. H.-J. Gehrke, *Geschichte des Hellenismus*, 2003³.
289. H.-J. Gehrke, *Alexander der Große*, 2005⁴.
290. H.-J. Gehrke, *Geschichte des Hellenismus*, 2003³.
291. H.-J. Gehrke, *Geschichte des Hellenismus*, 2003³.
292. E.S. Gruen, *The Hellenistic World and the Coming of Rome*, 2 τόμοι, 1984.
293. E.V. Hansen, *The Attalids of Pergamon*, 1971.
294. H. Heinen, "The Syrian-Egyptian Wars and the New Kingdoms of Asia Minor". Στο *Cambridge Ancient History 7.1*, 1984, 412-45.
295. G. Holbl, *Geschichte des Ptolemäerreiches. Politik, Ideologie und religiöse Kultur von Alexander dem Großen bis zur römischen Eroberung*, 1994.
296. J.J. Hopp, *Untersuchungen zur Geschichte der letzten Attaliden*, 1977.
297. A. Kuhrt, S. Sherwin-White (εκδ.), *Hellenism in the East. The Interaction of Greek and Non-Greek Civilizations from Syria to Central Asia after Alexander*, 1987
298. H.S. Lund, *Lysimachus*, 1992.
299. A. Mehl, *Seleukos Nikator und sein Reich*, 1986.
300. O. Mørkholm, *Early Hellenistic Coinage from the Accession of Alexander the Great to the Peace of Apamea (336-188 B.C.)*, 1991.
301. O. Müller, *Antigonos Monophthalmos und "Das Jahr der Könige". Untersuchungen zur Begründung der hellenistischen Monarchien 306-304 v. Chr.*, 1972.
302. Δ. Ι. Κυρτάτας-Σ.Ι. Ράγκος, *Η ελληνική αρχαιότητα. Πόλεμος-πολιτική-πολιτισμός. «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία»* (συντ. Δ.Ν. Μαρωνίτης), ΔΟΛ 2013².
303. M. Rathmann, *Perdikkas zwischen 323 und 320. Nachlassverwalter des Alexanderreiches oder Autokrat?*, 2005.
304. K. Rosen, "Die Bündnisformen der Diadochen und der Zerfall des Alexanderreiches". Στο *Acta Classica 11*, 1968, 182-210.
305. C. Schäfer, *Eumenes von Cardia und der Kampf um die Macht im Alexanderreich*, 2002.
306. L. Schober, *Untersuchungen zur Geschichte Babyloniens und der oberen Satrapien von 323-303 v. Chr.*, 1981.
307. G. Shipley, *The Greek World after Alexander. 323-30 B.C.*, 2000.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

- 308. F.W. Walbank (εκδ.), *The Hellenistic World*, 1984².
- 309. H. Waldmann, Die hell. Staatenwelt im 3. Jh. v.Chr., *TAVO B V 3*, 1983.
- 310. H. Waldmann, Die hell. Staatenwelt im 2. Jh. v.Chr., *TAVO B V 4*, 1985.
- 311. *Ιστορία του ελληνικού έθνους. Μέγας Αλέξανδρος-Ελληνιστικοί χρόνοι*, τ. Δ', Εκδοτική Αθηνών, 1973.

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

- 312. G.G. Aperghis, *The Seleukid Royal Economy*, 2004.
- 313. J. Bleicken, *Geschichte der römischen Republik*, 2004⁶.
- 314. H.-J. Gehrke, *Geschichte des Hellenismus*, 2003³.
- 315. H. Kloft, *Die Wirtschaft der griechisch-römischen Welt*, 1992.
- 316. F. Meijer, O. van Nijf, *Trade, Transport, and Society in the Ancient World*, 1992.
- 317. T. Pékary, *Die Wirtschaft der griechisch-römischen Antike*, 1979.
- 318. C. Préaux, L'économie Lagide: 1933-1958. Στο *Proceedings of the IX. International Congress of Papyrology*, Oslo, 19th-22nd August 1958, 1961, 200 κ.ε.
- 319. M. Rostovtzeff, *Gesellschafts und Wirtschaftsgeschichte der hellenistischen Welt*, τ. 1-3, 1998².
- 320. W. Scheidel, S. v. Reden, *The Ancient Economy*, 2002.
- 321. H. Schneider (εκδ.), *Zur Sozial-und Wirtschaftsgeschichte der späten römischen Republik*, 1976.
- 322. C. Vial, *Délos indépendante (314-167 avant J.-C.)*, 1984.
- 323. H.-U. Wiemer, *Krieg, Handel und Piraterie. Untersuchungen zur Geschichte des hellenistischen Rhodos*, 2002
- 324. *Ιστορία του ελληνικού έθνους. Μέγας Αλέξανδρος-Ελληνιστικοί χρόνοι*, τ. Δ', Εκδοτική Αθηνών, 1973.

ΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

- 325. J.P. Adams, "Aristonikos and the Cistophoroi", *Historia* 29, 1980, 302-14.
- 326. *Αρχαιολογία. Πελοπόννησος* (επιμ. Ανδ. Βλαχόπουλος), Εκδόσεις Μέλισσα, 2012.
- 327. N. Bagnall, *Rom und Karthago*, 1995.
- 328. T.D. Barnes, *The New Empire of Diocletian and Constantine*, 1982.
- 329. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000.
- 330. T. Bechert, *Die Provinzen des römischen Reiches. Einführung und Überblick*, 1999.
- 331. M. Benabou, "Rome et la police de mers au 1er siècle avant J.C. La répression de la piraterie Cilicienne", in: M. Galley, L.Sébai (εκδ.), *L'homme méditerranéen et la mer. Actes du troisième Congrès international d'études des cultures de la Méditerranée occidentale (Jerba, avril 1981)*, 1985, 60-9

332. J. Bibauw, "La paix de Phoinikè, dernière KOINH EIRHNH de l' histoire grecque?" Στο J. Bibauw (εκδ.), *FS M. Renard 2 (Collection Latomus 102)*, 1969, 83-90.
333. A.R Birley, *The African Emperor Septimius Severus*, 1988².
334. E. Birley, "Septimius Severus and the Roman Army", *Epigraphische Studien 8*, 1969, 63-82.
335. Brill's New Pauly Supplements I–Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer. (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
336. K. Buraselis, "Colophon and the War of Aristonicus". Στο I. Velissaropoulou-Karakosta et al. (εκδ.), 2000, 181-207.
337. K. Christ, *Hannibal*, 2003.
338. F. Daubner, *Bellum Asiaticum. Der Krieg der Römer gegen Aristonikos von Pergamon und die Einrichtung der Provinz Asia (Quellen und Forschungen zur antiken Welt 41)*, 2006².
339. E. Demougeot, "La formation de l' Europe et les invasions barbares, 1979, Dreizehnter, Pompeius als Städtegründer", *Chiron 5*, 1975, 213–45
340. H.-J. Drexhage, H. Konen, K. Ruffing, *Die Wirtschaft des Römischen Reiches (1.-3. Jahrhundert)*, 2002, 59-100.
341. A.M., Eckstein, "Rome, the War with Perseus, and third Party Mediation", *Historia 37*, 1988, 414-4.
342. R.M. Errington, "The Alleged Syro-Macedonian Pact and the Origins of the Second Macedonian War", *Athenaeum 49*, 1971, 336-54.
343. E. Ferguson, *Backgrounds of Early Christianity*, 2003.
344. D. Flach, *Römische Agrargeschichte*, 1990.
345. Fuks, "The bellum Achaicum and its Social Aspects", *JRS 90*, 1970, 78-89.
346. M. Gerhold, *Rom und Karthago zwischen Krieg und Frieden: Rechtshistorische Untersuchung zu den römisch-karthagischen Beziehungen zwischen 241 v. Chr. und 149 v. Chr.*, 2002.
347. J.G. Grainger, "The Campaign of Cn. Manlius Vulso in Asia Minor", *AS 45*, 1995, 23-42.
348. E.S. Gruen, *The Hellenistic World and the Coming of Rome*, 1984, 431-3.
349. N.G.L. Hammond, "The Opening Campaigns and the Battle of the Aoi Stena in the Second Macedonian War", *JRS 56*, 1966, 39–54.
350. J. Seibert, *Hannibal* (AW, s. e.), 1997.
351. J. Hasebroek, *Untersuchungen zur Geschichte des Kaisers Septimius Severus*, 1921.
352. J.M. Helliesen, *Andriscus and the Revolt of the Macedonians 149-148 B.C.*, 1968.
353. J. Hopp, *Untersuchungen zur Geschichte des letzten Attaliden (Vestigia 25)*, 1977.
354. E.J. Hunt, *Christianity in the Second Century*, 2003.
355. H. Jedin, K.S. Latourette, J. Martin (εκδ.), *Atlas zur Kirchengeschichte*, 1987 (χάρτ. 2, 4f. και 13).
356. D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, 1950.

357. J. Martin, *Spätantike und Völkerwanderung*, 1995³.
358. B.C. McGing, *The Foreign Policy of Mithridates VI Eupator, King of Pontus*, 1986.
359. P.A. McKay, *Studies in the History of the Republican Macedonia*, dissertation, Berkeley 1964.
360. M.G. Morgan, "Metellus Macedonicus and the Province Macedonia", *Historia* 18, 1969, 422-46.
361. G.J. Murphy, *The Reign of the Emperor L. Septimius Severus from the Evidence of the Inscriptions*, 1945.
362. K.L. Noethlich, "Zur Entstehung der Diözesen als Mittelinstanz des spätrömischen Verwaltungssystems", *Historia* 31, 1982, 70-81.
363. E. Olshausen, Die Anfänge der grossen Völkerwanderung im 3. Jahrhundert n. Chr. am Schwarzen Meer: zur Frage der inneren Struktur wandemder Stämme, in: R. Pillinger, A. Pülz, H. Vettters (εκδ.), *Die Schwarzmeerküste in der Spätantike und im Frühen Mittelalter*, 1992, 9-12.
364. Δ. Ι. Κυρτάτας-Σ.Ι. Ράγκος, *Η ελληνική αρχαιότητα. Πόλεμος-πολιτική-πολιτισμός. «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία»* (συντ. Δ.Ν. Μαρωνίτης), ΔΟΛ 2013².
365. G. Rickman, *The Corn Supply of Ancient Rome*, 1980.
366. M.T. Schmid, *Die römische Außenpolitik des 2. Jahrhunderts n. Chr.*, 1997.
367. K.H. Schwarte, "Das angebliche Christengesetz des Septimius Severus", in: *Historia* 12, 1963, 185-208.
368. J. Spielvogel, *Septimius Severus*, 2006.
369. K. Strobel, Mithradates VI., in: *Ktema* 21. *Hommages ed. Frézouls* 2, 1996 (1998), 55-94.
370. M. Todd, *Die Zeit der Völkerwanderung*, 2002.
371. Y.Z. Tzifopoulos, "Mummius' Dedications at Olympia and Pausanias' Attitude to the Romans", in: *Greek Roman and Byzantine Studies* 34, 1993, 93-100.
372. F.W. Walbank, "The Causes of the third Macedonian War: Recent Views", *Αρχαία Μακεδονία* 2, 1977, 81-94.
373. H.-U. Wiemer, "Der Beginn des 3. Makedonischen Krieges", *Historia* 53, 2004, 22-37
374. J. Wiseman, "Corinth and Rome I. 228 B.C-A.D. 267", in: *ANRW II* 7,1, 1979, 438-548.
375. K. Zimmermann, *Rom und Karthago*, 2005.
376. Ziolkowski, "The Plundering of Epirus in 167 B.C. Economic Considerations", *PBSR* 54, 1986, 69-80.

ΤΕΓΕΑ – ΤΕΓΕΑΤΙΣ

377. E. L. Baumer, *Kult im kleinen: Landliche Heiligtümer spatarchaischer bis hellenistischer Zeit: Attika-Arkadien-Argolis-Kynouria*, 2004
378. Γ. Γρηγορακάκης, «Κυνουρία». Στο *Αρχαιολογία. Πελοπόννησος* (επιμ. Ανδ. Βλαχόπουλος), Εκδόσεις Μέλισσα 2012, 286-291.
379. Γ. Γρηγορακάκης, «Το δυτικό παρόδιο νεκροταφείο στην Εύα της Θυρεάτιδος. Η ταφή των Ύστερων Κλασικών χρόνων», *Πελοποννησιακά*, τ. Λ' 1, 2011, 213-236.

380. Γ. Γρηγορακάκης, «Το Μουσείο της Τεγέας και οι αρχαιότητες της Τεγεάτιδος μέσα από τις αρχαιακές πηγές». Στο *Η ιστορική και αρχαιολογική έρευνα στην Πελοπόννησο όπως προκύπτει από τα αρχεία των ΓΑΚ νομών Πελοποννήσου και τα αρχεία άλλων φορέων*, 4-5 Οκτωβρίου 2013 (υπό έκδοση).
381. R.J.A. Talbert (εκδ.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, 2000.
382. V. Bérard, “Tegee et la Tegeatide”, *BCH* 16, 1892, 529-49.
383. M.E.P. Boblaye, *Recherches géographiques sur les ruines de la Moree*, 1835.
384. Brill's New Pauly Supplements I-Volume 3: *Historical Atlas of the Ancient World*. Edited by: in collaboration with: Anne-Maria Wittke, Eckart Olshausen, Richard Szydlak, V. Sauer (<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly-supplements-i-3>).
385. C. Bursian, *Geographie von Griechenland. Band II (Peloponnesos und Inseln)*, 1868-1872.
386. P. Cartledge, *Sparta and Laconia: A Regional History 1300-362 BC.*, 1979.
387. P. Charanis, “On the Capture of Corinth by the Onogurs and Its Recapture by the Byzantines”, *Speculum*, 27, 3, 1952, 343-50.
388. P. Charanis, “The Chronicle of Monemvasia and the Question of the Slavonic Settlements in Greece”, *Dumbarton Oaks Papers* 5, 1950, 139-66.
389. M.Cruz Cardete del Olmo, “Rural Religion in Ancient Arcadia: A Methodological Approach. Στο Ancient Arcadia”. Papers from the third international seminar on ancient Arcadia held at the Norwegian Institute at Athens, 7-10 May 2002. *Papers of the Norwegian Institute at Athens*, 2005, 51-64.
390. E. Curtius, *Peloponnesos. Eine historisch geographische Beschreibung der Halbinsel, Band I*, 1851.
391. E. Curtius, *Peloponnesos. Eine historisch geographische Beschreibung der Halbinsel, Band II*, 1852.
392. G. Grigorakakakis, “New investigations by the 39th Ephoreia of Prehistoric and Classical antiquities at Hellenikon. Kynouria. The burial of Late Classical date from the western roadside cemetery”. Στο *Honouring the Dead in the Peloponnese. Proceedings of the conference held at Sparta 23-25 April 2009* (Helen Cavanagh, William Cavanagh and James Roy eds). CSPS Online Publication 2, 183-200.
393. R.A. Howell, *Survey of Eastern Arcadia in Prehistory*, BSA, 1970, 79-127.
394. M.Jost, *Sanctuaires et Cultes d' Arcadie*, EFA, *Études Péloponnésiennes IX*, 1985.
395. Kalogeropoulos, K. 1998. *Die frühmykenischen Grabfunde von Analipsis (Südöstliches Arkadien). Mit einem Beitrag zu den palatialen Amphoren des griechischen Festlandes*. Bibliothek der Archäologischen Gesellschaft zu Athen 175.
396. A. V. Karapanagiotou, ΕΚΤΟΡΟΣ ΑΝΑΙΠΕΣΙΣ. Der Sarkophag im Museum von Tegea Inv.-Nr. 3, *AM* 2005, 417- 431 πίν. 62.
397. A. V. Karapanagiotou-I. Leventi, The terracotta figurines from Hagios Sostis Sanctuary at

- Tegea in Arcadia: a publication project, στο: *Proceedings of the International Conference on the Terracotta Figurines of the Eastern Mediterranean in Antiquity (7th c. B.C.- A.D. 4th c.)*, Izmir 2-6.6.2007 (πρακτικά υπό έκδοση).
398. A. V. Karapanagiotou, Kaiserzeitliche Sarkophage aus Arkadien (Peloponnes) στο: V. Gaggadis-Robin, A. Hermary, M. Reddé, Cl. Sintès (επιμ.), *Les ateliers de sculpture régionaux: techniques, styles et iconographie. Actes du Xe colloque international sur l' art provincial romain*, 2009, 239-249.
399. A. B. Καραπαναγιώτου, «Αρχαία Αρκαδία. Στα βήματα του Πausανία». Στο Π. Σαραντάκης (επιμ.), *Αρκαδία. Τόπος, χρόνος, άνθρωποι*, 2010, 15-99
400. A. B. Καραπαναγιώτου-Ι. Λεβέντη, «Τα πήλινα ειδώλια από το ιερό της Δήμητρας και της Κόρης Καρποφόρων στον Άγιο Σώστη Τεγέας». Στο *Το αρχαιολογικό έργο στην Πελοπόννησο*, διεθνές συνέδριο, Τρίπολη - Νοέμβριος 2012 (πρακτικά υπό έκδοση).
401. Jost Knauss, "Der Damm im Taka-See beim alten Tegea (Arkadien, Peloponnes)", *MDAI 103*, 1998, 25-36.
402. W. M. Leake, *Peloponnesiaca: a supplement to Travels on the Morea*, 1846.
403. W. M. Leake, *Travels in the Morea with a map and plans, v. II*, 1830.
404. W. M. Leake, *Travels in the Morea with a map and plans, v. I*, 1830.
405. W. Loring, "Some Ancient Routes in the Peloponnese", *JHS 15*, 1895, 25-89.
406. Thomas Heine Nielsen, "Arkadia and its Poleis in the Archaic and Classical Periods", *Hypomnemata 140*, 2002.
407. K. Odegard, "The Topography of Ancient Tegea: New Discoveries and Old Problems". Στο Ancient Arcadia. Papers from the third international seminar on ancient Arcadia held at the Norwegian Institute at Athens, 7-10 May 2002. *Papers of the Norwegian Institute at Athens, 2005*, 209-24.
408. K. Ødegard-A. Καραπαναγιώτου, «Τεγέα και Τεγεατική». Στο *Αρχαιολογία. Πελοπόννησος* (επιμ. Ανδ. Βλαχόπουλος), Εκδόσεις Μέλισσα, 2012
409. E. Østby, "Archaic Temple Architecture in Arcadia". Στο *Ancient Arcadia. Papers from the third international seminar on ancient Arcadia held at the Norwegian Institute at Athens, 7-10 May 2002*, 2005, 493-508.
410. E. Østby, "Early Iron Age in the Sanctuary of Athena Alea at Tegea. Recent Investigations", *Acta ad archaeologicum et Artium Historiam Pertinentia*, Vol. IX, 1997, 79-107.
411. E. Østby, "Recent Excavations in the Sanctuary of Athena Alea at Tegea (1990-93), Archaeology in the Peloponnese. New Excavations and Research". *Oxbow Monograph 48 (1994)*, 39-63.
412. E. Østby, *Templi di Pallantion e dell' Arcadia: Confronti e Sviluppi, Annuario LXVIII- LXIX (1990-91)*, 282-390.
413. E.Østby, "The Archaic Temple of Athena Alea at Tegea", *Opuscula Atheniensi XVI: 7*, 1986, 76-102.

414. S. Petrakis, C. Salowey, «Νομός Αρκαδίας-Παρθένι», *ΑΔ* 52, 1997, 211-12.
415. S.L. Petrakis, *Agioryitika: A Neolithic Settlement in Eastern Arcadia, Greece*, 1999.
416. Petronotis, “Η τα μάλιστα λεωφόρος (Pausanias 8.54.5)” in Arcadia. Στο *Ancient Arcadia, Papers from the Third International Seminar on Ancient Arcadia, held at the Norwegian Institute at Athens, 7-10 May 2002*. 2005, 185-94.
417. F. De Polignac, *Η γέννηση της αρχαίας ελληνικής πόλης*, 2000.
418. K.A. Romaios, “Laconia IV. The Ερμαί on the N.E. Frontier”, *BSA* 11, 1904-1905, 137-8.
419. Ross, L. *Reisen und Reisenrouten durch Griechenland*. G. Reimer (εκδ.), 1841.
420. K. Tausend, 2006. *Verkehrswege der Argolis: Rekonstruktion und historische Bedeutung*, 2006.
421. G. Vollgraff, “Novae Inscriptiones Argivae”. *Mnemosyne* 42, 1914, 341.
422. M. Voyatzis, *The Early Sanctuary of Athena Alea at Tegea and other Archaic Sanctuaries in Arcadia*, 1990.
423. M. E. Voyatzis, “The Role of Temple Building in Consolidating Arkadian Communities”. Στο *Defining Ancient Arkadia: Symposium, April, 1-4 1998* (T.H. Nielsen-J. Roy εκδ.). *Acts of the Copenhagen Polis Centre vol. 6*, 1999, 131-67.
424. M.E. Voyatzis, *The Early Sanctuary of Athena Alea at Tegea and other Archaic Sanctuaries in Arcadia*, 1990.
425. Walker, *Kynouria: Its History in the Light of Existing Remains*. The Bayard press (Diss., Columbia Univ.), 1936.
426. F. E. Winter, “Arkadian Temple Designs”. Στο *Ancient Arcadia. Papers from the third international seminar on ancient Arcadia held at the Norwegian Institute at Athens, 7-10 May 2002. Papers of the Norwegian Institute at Athens*, 2005, 483-92.
427. Μελετίου, *Γεωγραφία Παλαιά και Νέα*, τ. Β΄, 1807.
428. Ν.Δ. Μωραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ’ ημάς*, 1932.
429. Ν.Δ. Παπαχατζής, *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις. Κορινθιακά-Λακωνικά*, 1994.
430. Ν. Δ. Παπαχατζής, *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αχαϊκά-Αρκαδικά*, 1998.
431. Γ.Α. Πίκουλας, «Συμβολή στην Τοπογραφία της Σκιρίτιδος», *HOROS* 5, 1987, 121-48.
432. Γ.Α. Πίκουλας, «Η επ’ Αλφειώ Κοινή Στήλη (Αριστ. Fr. 592)». Στα *Πρακτικά του Β΄ Τοπικού Συνεδρίου Ηλειακών Σπουδών (Αμαλίας, 13-15 Νοεμβρίου 1987)*, 1989.
433. Γ.Α. Πίκουλας, «Συμβολή στην Τεγεατική Τοπογραφία (Παυσανίας VIII 44.5,7)», *Πελοποννησιακά*, τ. ΙΣΤ, 1985-6.
434. Κ.Α. Ρωμαίος, «Οι Μεθόριοι Λακωνικοί Ερμαί», *Αθηνά* 20, 1908, 383-402.
435. Κ. Ρωμαίος, «Τεγεατικά Επιγραφαί». *BCH* 36, 1912, 356-8.
436. Κ.Α. Ρωμαίος, «Ίασος-Ίασαία». *Ελληνικά* 15: 65-75 (τιμητικός τόμος Σ.Β. Κουγέα), 1957.
437. Γ. Τσεκές, «Αχλαδόκαμπος. Ιστορία και Τοπογραφία. Οδικό δίκτυο, οχυρώσεις, οικισμοί αρχαίων και βυζαντινών χρόνων», *Πελοποννησιακά*, τ. ΚΗ΄ (2005-2006), 2006, 81-9.

438. Π. Φάκλαρης, *Αρχαία Κυνουρία. Ανθρώπινη δραστηριότητα και περιβάλλον*, 1990

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΑ

439. *Abraham Ortelius and the First Atlas: Essays Commemorating the Quadricentennial of his Death, 1598-1998*, ed. by Marcel van den Broecke, Peter van der Krogt, and Peter Meurer. Houten, Netherlands: HES Publishers, 1998.
440. Bagrow, Leo. *History of Cartography*. Rev. and enl. by R.A. Skelton. Harvard, 1966.
441. Black, Jeremy. *Maps and History: Constructing Images of the Past*. Yale, 1997 (CH, Nov '97).
442. Brotton, Jerry. *Trading Territories: Mapping the Early Modern World*. Cornell, 1998 (CH, Sep '98).
443. *Cartographical Innovations: An International Handbook of Mapping Terms to 1900*, ed. by Helen M. Wallis and Arthur H. Robinson. Tring, Cresques, Abraham. Mapamundi, the Catalan Atlas of the Year 1375, ed. and with commentary by Georges Grosjean. Dietikon-Zurich: Urs Graf; distrib. by Abaris Books, 1987.
444. Crosby, Alfred W. *The Measure of Reality: Quantification and Western Society, 1250-1600*. Cambridge, 1997 (CH, May '97).
445. Delano-Smith, Catherine, and Elizabeth M. Ingram. *Maps in Bibles, 1500-1600: An Illustrated Catalogue*. Librairie Droz, 1991.
446. Edson, Evelyn. *Mapping Time and Space: How Medieval Mapmakers Viewed Their World*. London: British Library, 1997.
447. *Five Centuries of Map Printing*, ed. by David Woodward. Chicago, 1975. Nebenzahl lectures of 1972.
448. *From Sea Charts to Satellite Images: Interpreting North American History through Maps*, ed. by David Buisseret; introd. by J.B. Harley. Chicago, 1990 (CH, Jun '91).
449. *Geographical Information Systems: Principles, Techniques, Applications, and Management*, ed. by Paul A. Longley et al. 2nd ed. Wiley, 1999.
450. Harvey, P.D.A. *The History of Topographical Maps: Symbols, Pictures and Surveys*. Thames & Hudson, 1980.
451. *The History of Cartography*, ed. by J. Brian Harley and David Woodward. 2v. Chicago, 1987 et seq. 2v., 2nd vol. in 3 books (CH, Mar '93). Volume 3.
452. Karrow, Robert W., Jr. *Mapmakers of the Sixteenth Century and Their Maps: Bio-Bibliographies of the Cartographers of Abraham Ortelius, 1570*. Speculum Orbis Press, 1993.
453. Kimble, George H.T. *Geography in the Middle Ages*. London: Methuen, 1938.
454. Λιβιεράτος Ε., *Χαρτογραφίας και Χαρτών Περιήγησις: 25 Αιώνες από τους Ίωνες στον Πτολεμαίο και το Ρήγα*, 1998, ΕΚΕΧΧΑΚ
455. Lillesand, Thomas M., and Ralph W. Kiefer. *Remote Sensing and Image Interpretation*. 3rd ed. Wiley, 1994.

456. Longitude Symposium (1993: Harvard University). The Quest for Longitude: The Proceedings of the Longitude Symposium, Harvard University, Cambridge, Massachusetts, November 4-6, 1993, ed. by William J.H. Andrewes. Harvard, 1997 (CH, Apr '97).
457. Mercator, Gerhard. *The Mercator Atlas of Europe: Facsimile of the Maps by Gerardus Mercator Contained in the Atlas of Europe, circa 1570-1572*, ed. by Marcel Watelet. 2v. Walking Tree, 1998.
458. Nicolet, Claude. *Space, Geography, and Politics in the Early Roman Empire*. Michigan, 1991. Transl. from *L'Inventaire du Monde: Géographie et politique aux origines de l'empire Romain*. Paris: 1988.
459. *Ptolemy Cosmographia*. Bologna, 1477, introd. by R.A. Skelton. Amsterdam: Theatrum Orbis Terrarum, 1964.
460. *Geographia: Tabulae, Claudii Ptolemaei*, introd. by Lelio Pagani; [tr. by Simon Knight]. Leicester, England: Magna Books [1990?].
461. *The Geography, Claudius Ptolemy*; tr. and ed. by Edward Luther Stevenson. New York Public Library, 1932. Reissued by Dover, 1991.
462. Robinson, Arthur H. *Early Thematic Mapping in the History of Cartography*. Chicago, 1982.
463. Russell, Jeffrey Burton. *Inventing the Flat Earth: Columbus and Modern Historians*. Praeger, 1997.
464. Shirley, Rodney W. *The Mapping of the World: Early Printed World Maps, 1472-1700*. London: Holland Press, 1983.
465. Snyder, John P. *Flattening the Earth: Two Thousand Years of Map Projections*. Chicago, 1993 (CH, Feb '94).
466. Sobel, Dava. *Longitude: The True Story of a Lone Genius Who Solved the Greatest Scientific Problem of His Time*. Walker, 1995 (CH, Mar '96).
467. Sobel, Dava, and William J.H. Andrewes. *The Illustrated Longitude*. Walker, 1998.
468. Thrower, N. J. W., *Maps and Man – An Examination of Cartography in Relation to Culture and Civilization*, New Jersey: Prentice-Hall. 1972.
469. Thrower, Norman J.W. *Maps & Civilization: Cartography in Culture and Society*. Chicago, 1996.
470. Wood, Denis with John Fels. *The Power of Maps*. Guilford Press, 1992.
471. Woodward, David. *Maps as Prints in the Italian Renaissance: Makers, Distributors & Consumers*. London: British Library, 1996.

ΨΗΦΙΑΚΗ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΑ, ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

472. NOAA Technical Memorandum NESDIS NGDC-24, "ETOPO1 1 Arc-Minute Global Relief Model: Procedures, Data Sources and Analysis", C. Amante, B.W. Eakins, National Geophysical Data Center, Marine Geology and Geophysics Division, Boulder, Colorado, March 2009.
473. Longley, P, Goodchild, M, Maguire, D, Rhind, D, 2005, *Geographical Information Systems and*

- Science*, John Willey and Sons Ltd, England.
474. Καραπαναγιώτου Α., Τσάτσαρης Α., Γρηγορακάκης Γ., *Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας: από το παρελθόν στο μέλλον. Το αρχαιολογικό έργο στην Πελοπόννησο*, Διεθνές Αρχαιολογικό Συνέδριο, 7-11 Νοεμβρίου, 2012, Πρακτικά υπό έκδοση.
475. Τσάτσαρης Α., Γρηγορακάκης Γ., Σκουλουφιάνακης Δ., 2012, *Ανάπτυξη Βάσης Αρχαιοχωρικών Δεδομένων για την τεκμηρίωση δεδομένων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στην περιοχή της Αρκαδίας*, έρευνα, ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ & ΛΘ΄ ΕΠΚΑ, 2012.
476. Τσάτσαρης Α., Πετρόπουλος Μ., Γρηγορακάκης Γ., Κάτσιος Ι., Καραβία Ε., Καραπαναγιώτου Α., Σουκλέρης Λ., Φριτζίλας Σ., *Αναψηλαφώντας τη γεωγραφία της αρκαδικής ιστορίας: Ανάπτυξη τεχνολογικών εφαρμογών της γεωπληροφορικής για την υποστήριξη του γεωγραφικού έργου των αρχαιολόγων της ΛΘ΄ ΕΠΚΑ*, 2nd International Symposium - Archaeological Research and New Technologies, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, ΤΙΑΔΠΑ, Καλαμάτα, Οκτώβριος 2010, πρακτικά.
477. Τσάτσαρης Α., Πετρόπουλος Μ., Κάτσιος Ι., Γρηγορακάκης Γ., Καραβία Ε., Καραπαναγιώτου Α., Σουκλέρης Λ., Φριτζίλας Σ., *Χαρτογραφώντας την ιστορία: Ανάπτυξη μεθόδων και προτύπων χαρτογραφικής αναπαράστασης περιοχών αρχαιολογικού ενδιαφέροντος της Αρκαδίας*, 11ο Εθνικό Συνέδριο Χαρτογραφίας, Ναύπλιο, 2010, πρακτικά (υπό έκδοση).
478. Τσάτσαρης Α., Κάτσιος Ι., Ηλιοπούλου Π., Βούλγαρη Ε., Τζανετή Ε., *Προσέγγιση προτύπων για την κατανόηση θεματικών χαρτών*, 10ο Εθνικό Συνέδριο Χαρτογραφίας, Ιωάννινα, 2008, πρακτικά.

Κατάλογος Εικόνων - Πινάκων - Διαγραμμάτων

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1	Το μουσείο όπως είναι σήμερα (Πηγή: ΛΘ΄ ΕΠΚΑ)	7
Εικόνα 2	Βάση Αρχαιοχωρικών Δεδομένων «Καλλιστώ»	28
Εικόνα 3	Πεδία εισαγωγής των τιμών των πινάκων	32
Εικόνα 4	Διαδικασία δημιουργίας εφαρμογών	40
Εικόνα 5	Σχηματικό διάγραμμα εφαρμογών	41
Εικόνα 6	Οθόνη εισόδου στην εφαρμογή «γραμμή του χρόνου»	42
Εικόνα 7	Χρονολόγιο εφαρμογής σε πλήρη ανάπτυξη	46
Εικόνα 8	Αναλυτική παρουσίαση γεγονότος και δυνατότητα μεγέθυνσης εγγράφου	47
Εικόνα 9	Ιδιόχειρη σημείωση του Παναγιώτη Καββαδία, εφόρου Κυκλάδων το 1879	53
Εικόνα 10	Δείγμα χάρτη της 1ης θεματικής κατηγορίας (1948)	65
Εικόνα 11	Δείγμα χάρτη της 2ης θεματικής κατηγορίας (1948)	68
Εικόνα 12	Διαδραστικός επιλογέας εποχών	76
Εικόνα 13	Σημεία επιλογής θεματικών κατηγοριών	76
Εικόνα 14	Διαδραστικό αντικείμενο	76
Εικόνα 15	Οθόνη εισόδου στην εφαρμογή «εικονική ιστορία»	81
Εικόνα 16	Πηγή: http://webs.ono.com/planimetria/Historia/historia-1.htm	82
Εικόνα 17	Η ιωνική αντίληψη περί του γήινου δίσκου (πίναξ Αναξίμανδρου του Μιλήσιου)	83
Εικόνα 18	Από το έργο του Πτολεμαίου, <i>Γεωγραφική υφήγησις</i>	84
Εικόνα 19	Τα χαρτογραφικά υπόβαθρα της Αρχαϊκής, Κλασικής, Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής περιόδου	87
Εικόνα 20	Τα χαρτογραφικά υπόβαθρα της εποχής του Χαλκού και της ύστερης Αρχαιότητας	88
Εικόνα 21	Τα χαρτογραφικά υπόβαθρα της Νεολιθικής, Πρωτογεωμετρικής και Γεωμετρικής περιόδου	88

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΕΓΕΑΣ

Εικόνα 22	Τα χαρτογραφικά υπόβαθρα της Χαλκολιθικής περιόδου και των υπόλοιπων περιόδων	88
Εικόνα 23	Εισαγωγική οθόνη της βιντεοπαρουσίασης της ενότητας «Χώρος, χρόνος και κοινωνική εξέλιξη»	93
Εικόνα 24	Απεικόνιση του λεπτομερούς τοπογραφικού και γεωμορφολογικού υπόβαθρου της Τεγεάτιδος	98
Εικόνα 25	Χρονο-χαρτογράφημα	102
Εικόνα 26	Αρχαιότητες από την Τεγέα ανά χώρα φιλοξενίας	103
Εικόνα 27	Επιφανειακή κάλυψη πετρωμάτων και ποσοτική διαβάθμισή τους	103
Εικόνα 28	Εξέλιξη ελληνικών διαλέκτων	104
Εικόνα 29	Δημιουργία πόλης-κράτους	104
Εικόνα 30	Η εξάπλωση της Σπάρτης	105
Εικόνα 31	Γενεαλογία	106
Εικόνα 32	Διαγράμματα ναού δωρικού ρυθμού	107
Εικόνα 33	Οικονομική επιρροή των Πτολεμαίων, των Ρωμαίων, των Σελευκιδών και των Καρχηδονίων στη Μεσόγειο, κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους	108
Εικόνα 34	3D απεικόνιση του ναού της Αθηνάς Αλέας	108
Εικόνα 35	3D απεικόνιση του θεάτρου της Τεγέας	109
Εικόνα 36	3D απεικόνιση της «ύσπληγας», δηλαδή του μηχανισμού εκκίνησης των αθλητών	111
Εικόνα 37	3D απεικόνιση τυπικού γυμνασίου. Στην ένθετη εικόνα, τμήμα του εσωτερικού του χώρου	112
Εικόνα 38	3D απεικόνιση τυπικού βουλευτηρίου	112
Εικόνα 39	Διαδραστικό αντικείμενο της τράπεζας για την πρόσβαση του επισκέπτη στις τρισδιάστατες απεικονίσεις	113

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1	Τα «σενάρια» των εφαρμογών	33
Πίνακας 2	Αντιστοίχιση των διαδραστικών μέσων με τις θεματικές κατηγορίες	35
Πίνακας 3	Ανάλυση των θεματικών κατηγοριών / Υποκατηγοριών	36-38
Πίνακας 4	Τίτλοι θεματικών ενοτήτων	43-44
Πίνακας 5	Τίτλοι θεματικών ενοτήτων	44
Πίνακας 6	Επίπεδα γεωγραφικής πληροφορίας για τις χαρτοσυνθέσεις που απεικονίζουν τα εκάστοτε όρια της ελληνικής πολιτείας	64
Πίνακας 7	Χαρτογραφικοί συμβολισμοί για τις χαρτοσυνθέσεις που απεικονίζουν τα εκάστοτε όρια της ελληνικής πολιτείας	66

Ένα καινοτόμο τεχνολογικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

Πίνακας 8	Επίπεδα γεωγραφικής πληροφορίας για τις χαρτοσυνθέσεις που απεικονίζουν την εκάστοτε χωρική αρμοδιότητα της Υπηρεσίας	67
Πίνακας 9	Χαρτογραφικοί συμβολισμοί για τις χαρτοσυνθέσεις που απεικονίζουν την εκάστοτε χωρική αρμοδιότητα της Υπηρεσίας	67
Πίνακας 10	Οργάνωση της ιστορικής και αρχαιολογικής πληροφορίας	71-72
Πίνακας 11	Περιγραφή της αντιστοίχισης των χρονικών περιόδων με τις αρχαιολογικές	73
Πίνακας 12	Χαρτογραφικό υλικό της ενότητας «Χώρος, χρόνος και κοινωνική εξέλιξη»	95
Πίνακας 13	Χαρτογραφικό υλικό της ενότητας «Γλώσσα»	95
Πίνακας 14	Χαρτογραφικό υλικό της ενότητας «Ιστορία»	97
Πίνακας 15	Χαρτογραφικό υλικό της ενότητας «Τεγεατική οικονομία»	99

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διάγραμμα 1	Το έργο της επανέκθεσης	10
Διάγραμμα 2	Τα διακριτά μέρη του 3ου υποέργου	25
Διάγραμμα 3	Οι τεχνολογίες και τα μέσα επικοινωνίας που συντέθηκαν μέσω της πληροφορικής	30
Διάγραμμα 4	Ιεραρχική δομή εννοιολογικού περιεχομένου του έργου	32
Διάγραμμα 5	Ροή εργασιών	32
Διάγραμμα 6	Η λογική διασύνδεση των «σεναρίων» των εφαρμογών	34
Διάγραμμα 7	Λογικός σχεδιασμός γεγονότων	45
Διάγραμμα 8	Λογική διάρθρωση του γενικού ιστορικού και θεσμικού πλαισίου	62
Διάγραμμα 9	Ανάλυση της διαδραστικότητας των αντικειμένων στην εφαρμογή «εικονική ιστορία»	74
Διάγραμμα 10	Λογικό διάγραμμα ανάπτυξης εφαρμογών	75
Διάγραμμα 11	Αρχιτεκτονικό διάγραμμα εφαρμογής	79
Διάγραμμα 12	Ροή εργασιών δημιουργίας ιστορικών ψηφιακών χαρτών	91

Τεγεάτις: ένα χαρτογραφικό ταξίδι στη γη του μύθου και της ιστορίας

ΤΕΓΕΑΤΙΣ

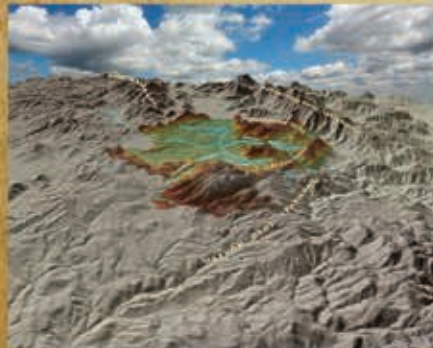
TEGEATIS

ΕΝΑ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΓΗ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

A CARTOGRAPHICAL JOURNEY ON THE LAND OF MYTH AND HISTORY

ΜΑΚΡΑΣΚΑΛΙΑ / SCALE

ΟΡΙΑ ΕΠΙΧΡΕΜΑΤΕΣ ΚΑΙ ΔΕΜΟΙ

- ΟΡΙΑ ΕΠΙΧΡΕΜΑΤΕΣ: BOUNDARIES OF TEGEATIS
- ΟΡΙΑ ΔΕΜΟΝΙΩΝ: BOUNDARIES OF DEMI

- ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΑ: HYDROGRAPHY
- ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ: HYDROGRAPHIC NETWORK
- ΛΑΓΩΝΕΣ: LAKES
- ΤΟΡΦΕΣ: STREAMS

- ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ: CONTEMPORARY RESIDENTIAL NET
- ΔΕΜΟΙ: DEMI
- ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ: SYSTEMS

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΞΕΙΣ

- ΑΡΧΑΙΟΘΡΑΣΣΕΣ: ANCIENT CURVES
- ΑΡΧΑΙΑ ΟΔΟΙ: ANCIENT ROADS
- ΑΡΧΑΙΑ ΘΕΑΤΡΑ: ANCIENT THEATRES
- ΚΛΑΣΙΚΟ ΠΕΡΙΟΙΟ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ: CLASSICAL PERIOD BUILDINGS
- ΜΕΣΟΓΕΙΑΝΟ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ: MEDIAN PERIOD BUILDINGS
- ΑΡΧΑΙΑ ΒΟΥΛΕΥΣΙΑ: ANCIENT BULL
- ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: ANCIENT CITY SETTLEMENTS
- ΠΑΛΑΙΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: PALAEOSETTLEMENT
- ΤΕΜΠΛΑ: TEMPLES
- ΑΡΧΑΙΑ ΤΕΙΧΗ ΤΕΓΕΑΣ: ANCIENT BRICK WALL OF TEGEA
- ΑΡΧΑΙΑ ΒΟΥΛΕΥΣΙΑ: ANCIENT BULL SETTLEMENT
- ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ: ECCLESIASTICAL BUILDINGS

Πριν από 105 χρόνια, το 1909, ο Κωνσταντίνος Ρωμραίος, στην αρχή της λαμπρής του πορείας στα αρχαιολογικά πράγματα της Ελλάδας, ανέλαβε και ολοκλήρωσε το έργο της έκθεσης του νεόδμητου τότε Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας. Ήταν το πρώτο μουσείο στην Αρκαδία, στο οποίο εξετίθεντο όχι μόνο αρχαιότητες από την Τεγέα, αλλά και από την περιοχή της Μαντινείας. Για πρώτη φορά, το πολιτιστικό απόθεμα της ευρύτερης περιοχής παρουσιαζόταν κατά τρόπο επιστημονικό στο ευρύ κοινό.

Το μουσείο θα αποτελέσει για τις επόμενες δεκαετίες, μέχρι την ίδρυση τη δεκαετία του 1980 του Παναρκαδικού Αρχαιολογικού Μουσείου Τρίπολης, το κεντρικό μουσείο στην Αρκαδία.

Η πρόταση έκθεσης του σκαπανέα αρχαιολόγου από τα Βούρβουρα άντεξε και αυτή στο χρόνο και παρέμεινε σχεδόν αναλλοίωτη μέχρι και τις αρχές του 21ου αιώνα, οπότε ήρθε η ώρα της προσαρμογής του μουσείου στα νέα επιστημονικά δεδομένα, έναν αιώνα μετά την ίδρυσή του.

Το 2006, το μουσείο –για πρώτη φορά μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο– έκλεισε τις πύλες του στο κοινό. Τότε ακριβώς ξεκίνησε η κτηριολογική του αναβάθμιση με πόρους του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Γ΄ ΚΠΣ).

Το 2012 ξεκίνησε το έργο της επανέκθεσης, το οποίο χρηματοδοτήθηκε με πόρους από το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ).

Η νέα έκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Τεγέας θεμελιώθηκε σε δύο βασικές αρχές:

Η πρώτη αφορά στην αξιοποίηση του αρχαιολογικού υλικού από την περιοχή της Τεγεάτιδος, στο πλαίσιο της προσέγγισης που διατυπώθηκε στη μουσειολογική και μουσειογραφική μελέτη. Η κεντρική ιδέα έγκειται στην αφήγηση της γέννησης, ανάπτυξης και εξέλιξης της πόλεως (Τεγέας), όπως αυτή μας αποκαλύπτεται μέσα από τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος, τα υλικά δηλαδή κατάλοιπα της ανθρώπινης δράσης στο χώρο και το χρόνο.

Η δεύτερη αφορά στην εισαγωγή της ψηφιακής τεχνολογίας ως μέσου κατανόησης-εμβάθυνσης από τον επισκέπτη στην αρχαιολογία και ιστορία της Τεγέας.

Πέρα από το αναλογικό εποπτικό υλικό, η χρήση ψηφιοποιημένου υλικού (αρχαιικών πηγών, διοικητικών εγγράφων, αναφορών και φωτογραφιών, σχεδίων), η δημιουργία τρισδιάστατων αναπαραστάσεων και η σύνταξη επεξηγηματικών κειμένων και διαγραμμάτων που βασίζονται στα τελευταία πορίσματα της έρευνας, δημιουργούν το περιβάλλον εκείνο ανάδειξης και βαθιάς κατανόησης του εκθεσιακού προγράμματος. Σημαντικό ρόλο στα παραπάνω διαδραματίζει η γεωγραφική τεκμηρίωση του αρχαιολογικού υλικού και του ιστορικού περιβάλλοντος-χρόνου στο οποίο εντάσσεται.

Η εισαγωγή της ψηφιακής καινοτομίας στο Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του 3ου υποέργου του έργου της επανέκθεσης.

